28,082/A

NOVUS MEDICINÆ CONSPECTUS

UBI

EX SANGUINIS CIRCUITUS anomaliis *ſecretionum* errata, miſcellanea ſuccorum & humorum adulteria deducuntur;

MISSISQUE SYSTEMATICIS ætiologiarum *deliriis, ex turbatis ſanguinis motuum legibus eruuntur genuinæ morborum cauſæ, veræquè medendi leges.*

PARS SECUNDA,

Quæ Pathologica eſt.

PARISIIS;

Apud GUILLELMUM CAVELIER, viâ Jacobæâ, propè viam *de la Parcheminerie*, ſub Signo Lilii aurei.

M. DCCXXII.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

INDEX

CAPITUM PARTIS SECUNDÆ, quæ Pathologica eſt.

CAPUT I. T*Otius animalis œconomiæ conſpectus naturalis : ceu Naturæ typus, ad cujus intuitum ut naturæ diſciplinam, ſic artis ſuæ partes intelliget medicus & officia diſcet.* Pag. 1

Cap. II. *Expoſita pergit earumdem rerum ſeries.* 25

Cap. III. *De morborum cauſis.* 51

Cap. IV. *De febre morborum omnium radice aut causâ univerſali.* 76

Cap. V. *Quæ notio ſit, aut idea morbi.* 98

Cap. VI. *Origines morborum & occaſiones.* 120

Cap. VII. *Ab ætatum, temporumque mutationibus natæ morborum origines.* 146

Cap. VIII. *Ubi ex datis breviata ho-*

minum vitæ cauſis, deducuntur eſcu-lentorum & aëris in ſanitatem inſi-diarum rationes, quæque indè fiunt origines morborum. 167

Cap. IX. *De ſymptomatum cauſis, ubi ex ſecretionum erratis & allucinatio-nibus deducuntur evacuationum tur-bamenta, miſcellanea ſuccorum & humorum adulteria.* 191

Cap. X. *De morborum* ſolutionibus, criſi, judicationibus, ſucceſſionibus. *Ubi de* apoſtaſibus phlegmonodibus, ereſipelaceis, lymphaticis. *&c. Tùm de* exanthematis, vibicibus, vario-lis, purpurâ, morbillis, *ſimilibuſque ſanguinis à ſuâ circulatione malignè delirantis aſperginibus.* 219

Cap. XI. *De ſanitatis ſervandæ modis, aut arcendis morborum occaſionibus; ubi de cibo, potu, exercitationibus & aliis pabulis vitæ ad longævitatem facientibus.* 246

Cap. XII. *De curandi intentionibus, ubi morborum motus à moliminibus naturæ diſcernendo, audere diſcet me-dicus aut abſtinere.* 278

Cap. XIII. *De remediorum neceſſitate, uſu, opportunitate,* alterantium, evacuantiumvè *temporibus,* abſor-bentium, *amarorum*, martialium &

narcoticorum *utilitatibus aut infortuniis, omnium & ſingulorum agendi rationibus.* 305

Cap. XIV. *Ubi pergendo in remediorum opportunitatibus, de evacuationis eligendo genere*, purgationiſque *definiendis temporibus diſſeritur.* 331

Cap. XV. *De morborum* Chronicorum *remediis*, martialibus, aperientibus, narcoticis, mercurialibus, diureticis, volatilibus, diaphoreticis, cardiacis *&c. tùm de horum ſingulorum energiis, diſcriminibus, commodis & conditionibus.* 359

Caq. XVI. *De lacte, acidulis, thermis & balneo.* 386

Cap. XVII. *De* ſymptomatum *curationibus.* 411

Cap. XVIII. *De inſtituendâ medendi ratione pro vario, quod morbi ab ætatibus, ſexu, vitæ genere, partium ſitu, naturâ, ſibi fecerint ingenio.* 435

Cap. XIX. *In iiſdem pergitur.* 451

Cap. XX. *De Recidivis, Epigeneſi, Metaſtaſi, & earum curationibus.* 469

Cap. XXI. *De morborum ſucceſſionibus.* 490

Cap. XXII. *De morborum incurabilium rationibus, ubi de medicinâ negativâ, ſeu de non agendis in medicinâ.* 514

ERRATA.

INſitique pag. 24. lin. 4. lege *inſitiſque.* *Membra:enarum* p. 71. l. 19. lege *membranarum. Totam*, p. 82. l. 27 lege *totum. Tantùm j.* p. 97. l. 4. lege *tantùm juſtâ. Tanât*, p. 99 l. 1. lege *tantâ. Carne*, p. 182. l. 8. lege *carnes. Diarrabarum*, p 212. l. 10 lege *diarrhœarum. Metamorphoſean*, p. 256. l. 9. lege *metamorphoſeωn. Penitentiores*, p. 260 l. 2. lege *penitiores Cerbarebit*, p. 286. l. 17. lege *cobarebit. Illarum*, p. 298. l. 30. lege *illorum. Faciendi.* p. 304. l. 23. lege *faciendo. Nartico:um*, p. 305. l. 20. lege *narcoticorum. Immunitio*, p. 307. lin. 5. lege *imminutio. Detur*, p. 308. l. 25. lege *datur. Mutantem*, p. 312. l 7. lege *nutantem. Reſpectum.* p. 328. l. 17. lege *reſpectu. Adſcitiâ*, p. 374. l. 23. lege *adſcititiâ. Refrigentia*, p. 379. l. 26. lege *refrigerantia. Animadverſantes*, p. 389. l 3. lege *adverſantis. Dyſentria*, p. 399. l. 18. lege *dyſenteria. Ante actaque*, p. 408. l. 4. lege *anteactaque. Ingraviſſima*, p. 125. l. 9. lege *in graviſſima. Segneſcerer*, p. 463. l. 20. lege *ſegneſceret. Illaudadile*, p. 473. l. 14. lege *illaudabile. Attus*, p. 474. l. 14. lege *artus.* l. 30. *ditat*, lege *dictat. Vitis*, p. 479. l. 10. lege *vitiis. Impeditâ*, p. 495. l. 6. lege *impedita. Formandos*, p. 504. l. 5. lege *formandas.* l. 30. *ſuccedanens*, lege *ſuccedaneus. Actiùs*, p. 512. l. 27. lege *arctiùs. Inſanabiles*, p. 514 l. 17. lege *inſanabilis. Agendo, aliud*, p. 526. l. 30. lege *agendo aliud.*

LIVRES NOUVEAUX de Monſieur HECQUET.

TRaité de la Peſte, où en répondant aux queſtions d'un Medecin de Province ſur les moyens de s'en preſerver ou d'en guérir, l'on fait voir le danger des Barraques & des Infirmeries forcées, avec un Problême ſur la Peſte. 12. Pariſ. 1722.

— *Du même*, Novus Medicinæ Conſpectus quæ Phiſiologia & Pathologia eſt, cum Appendice de Peſte, 2. vol. 12, Pariſ. 1722.

— *Du même*, De purganda Medicina *à curarum ſordibus*, ubi detecto evacuantium fuco, Purgationum, fraudes & impoſturæ ſcandalo Artis revelantur, purgandi leges & tempora reſtituuntur, in 12. Pariſ. 1714.

Boerhaave (Herm) Inſtitutiones medicæ, in hac noviſſima Editione auctæ, in 12. Pariſ 1722.

— *Ejuſdem*, Aphoriſmi de cognoſcendis & curandis morbis, in uſum Doctrinæ Domeſticæ digeſti, in 12. Pariſ. 1720.

— *Ejuſdem*, De Materie Medica & Remediorum formulis quæ ſerviunt Aphoriſmis de cognoſcendis & curandis morbis, 12. Pariſ. 1722.

Traité complet de Chirurgie, contenant des Obſervations & des Reflexions ſur toutes les maladies chirurgicales, & ſur la maniere de les traiter, par le Sieur de la Motte, 3. vol. 12. Paris, 1722.

Traité des Operations de Chirurgie, ſuivant

la Pratique des Chirurgiens de Paris les plus ſçavans & les plus experimentez, par M. Garangeau, 2. vol. 12. Paris, 1720.

Les Souverains du Monde, Ouvrage qui fait connoître la Genealogie de leurs Maiſons, l'Etenduë & le Gouvernement de leurs Etats, leurs Prétentions & Armoiries, &c. avec un Catalogue des Auteurs qui en ont écrit, 4. vol. 12. avec figures, Paris, 1718.

L'Etat de la France, contenant la Maiſon du Roy & des Princes, les Noms des Officiers, leurs Gages & Privileges, des Parlemens & autres Cours Souveraines, 4. vol. 12. avec figures, Paris, 1722.

Les Odes Galantes & Bachiques de M. le Brun, 12. Paris, 1719.

Dialogues entre Meſſieurs Patru & d'Ablancourt ſur les Plaiſirs, 2. vol. 12 Amſt. 1714.

NOVUS

NOVUS MEDICINÆ CONSPECTUS.

PARS SECUNDA.

Quæ Pathologica eſt.

CAPUT PRIMUM.

Totius animalis œconomiæ conſpectus naturalis; ceu Naturæ typus, ad cujus intuitum ut naturæ diſciplinam ſic artis ſuæ partes intelliget medicus & officia diſcet.

QUOD è nihilo ſurgat humanum corpus, in causâ eſt ſuprema vis, Creatoris nempe ſumma poteſtas; quòd enaſcatur, efficit ſpiritûs fecundantis

energia ; quòd adoleſcat, author eſt *elater* per omnes illius partes à Creatore diffuſus, *fibras*, *viſcera*, *glandulas* non tantùm, ſed & per ſuccos omnes, quos condit aut prodit ſanguis. Igitur caducum quantumvis, labile & infirmum humanum corpus, quovis ſub reſpectu conſpiciatur, vel creatione eductum, vel generatione propagatum, vel nutricatu adultum, vim undequaque promit, cujus opus aut pabulum eſt. *Solida* ex quibus compingitur, *elaſtica* machinamenta ſunt, *fluida* quæ complectitur, ex *elateribus* ſunt conflata ; undè quod extùs corpus humanum exhibet, quod intùs celat, totum *elater* eſt, proindèque vis, energia, poteſtas : vis autem non cæca, non accidentalis, non fortuita, ſed juſſa, inſtituta & aliquò directa, ut pote manans unde incerti nihil, nihil inutilis aut fortuiti deſcendit. Certitudo enim, ſapientiæ veræ proprius ille caracter principio cuivis ficto aut invento inconceſſus, creationis principio individua eſt ; itaque, quàm vera eſt corporis humani creata vis, tam certa eâ parte eſt, quâ ad præſtitutum & ordinatum à Creatore ſcopum collimat aut tendit.

Indè venit in proſpectum virtus duplex, potentiæ nimirùm & conſilii; potentiæ, quæ indole ſuâ omnium maxima eſt, *elateris* namque vis eſt, quâ nulla major; conſilii verò, cujus ullibi vix tam multa minùs argumenta ſunt quàm portenta. Hinc enim reſpicias inconſpicuam *fluidorum* molem, quæ à *puncto ſaliente* clàm proficiſcens, eam motûs vim ſenſim acquirit, quâ intra corpus palmas plures latum longùmvè, materiæque libris pluribus ſolidum circumagi valeat; iſthæc erit in fetu ſanguinis circuitus vis. At quàm mirificè propagatam exhibet adultum corpus, quod accreſcendo, ut *mechaniſmi* longè plus adhuc quàm materiæ adipiſcitur, calles novos & intentatas ſemitas calcandas ſanguini & peragrandas parat; adeò ut illa virtus quæ *fluidorum* molem in ovulo ad lineas aliquot, & in fetu ad paucas palmas circumagebat, eò uſque aſſurgat in adulto corpore, ut illam ad quinque ſexvè pedum longitudinem circumpellat. Interim hæc pauca erunt, illa enim potentia quæ ſanguinis circulationi peragendæ per novem menſes in fetu par fuerat, eadem prorogandæ ad ſex, ſeptem pluravè adhuc annorum luſtra in adultis

par evadit. Neque tamen hîc conſiſtit potentiæ illius augmentum, quæ, id exigente ætatum, conditionum (fortunæ aut vitæ) ſexuum varietate, tùm & organorum aut functionum evolutione, creſcit in dies; tot enim ſunt ſanguinis circuitui faciendæ appendices, quibus ad diſtantiora loca exſpatietur. Tam dives eſt virtutis aut potentiæ fundus! quem partibus indidit Creator, ut præſentibus officiis exercendis par ſit non tantùm, ſed & venturis implendis non ſit impar: ſic cor, quod in fetu intra anguſtiſſimos limites ſanguinem circumrotando exercet, ad plures pedes eundem in adulto evibrare valet: ampliùs, idem ipſum cor quod in noſtris hominibus ad luſtra tantùm aliquot ſanguinem circumferre ſolet, eundem olim in primævis hominibus circumagere poterat ad ſæcula. Ejuſdem exempli eſt *meningum* cerebri *elater*, qui in fetu *lymphæ* nervorum ad palmarum aliquot longitudinem trudendæ ſufficiens, eandem in adulto ad pedum quinque ſexvè diſtantiam propellere poteſt. Similiter adhuc in mulieribus obſervabis, quò uſque aſſurgere poſſit partium robur, quod dùm in virginibus ſanguinem intra illarum

corpus circumpellere ſatis habet, eundem in prægnantibus ad alterum tranſmittere valet, fetûs nempe corpuſculum quod circulatione ſanguinis communi cum matre vivit. Sed mentione natâ fetûs aut occaſione, non prætertibis ſingularem cordis & partium virtutis circumſtantiam; cordis ea vis eſt, ut ad cutis *ſecretoria* ſanguinis aut ſuccorum eam extrudat copiam, quæ *ſecretionum* uberrimæ materiem abundè ſufficit. Interim hæc ipſa virtus ſic in fetu temperatur, ut dùm ad corporis habitum nimiam ſanguinis copiam ferre abſtinet, ad corporis centrum aut præcordia maximam innoxiè reflecti faciat. Unde cogitabis unam & eandem vim eſſe, quæ infantis & adulti corpus, quæ hæc aut illa organa, has vel illas *functiones* agit & regit, quæ hùc illùc modò flectitur, reflectitur modò, idque declivitatum, pronitatum aut *tendentiarum* invitamento, vel *determinationum, directionum* aut *reſiſtentiarum* vi; cogente & reflectente angulorum, plicarumvè *directione*, ſitu, poſitu; in quibus omnibus forte dulci mixtum mirabiliter & ubique agnoſcere licet, adeò ut utrum mirari debeas magis anxius hæreas, blanditiei vim, an virtu-

tis blanditiem; hæc enim reipsâ eſt ; quâ liquor maximè calens, catuliens ſpiritu, pulſus vi, impetu miſſus & celerrimè currens, medias per partes, quæ ſenſu tenerrimæ ſunt, facillimæ moveri & affici promptæ, latenter adeò & tacitè prætergreditur, ut cursûs ſui aut trajectûs admonitionem non faciat aut ſenſum. Aliundè, ſuprà fidem fermè videbitur virtutis potentia, ſi partium quibus inſidet, molem, textum, numerum ſpectas: *ſolida* enim inprimis ſunt, quæ cum ſolidi plùs aut maſſæ habeant & firmitudinis, fortioris erunt *elateris*; quòdque plicarum plùs habeant & gyrorum *elateris* tenaciores erunt. De numero liquet adhuc magis, *ſolidarum* enim partium ad *fluidas* ratio ſaltem eſt, ut 5. ad 1. quandoquidem dum 20. circiter librarum eſt ſanguinis pondus, quod corporis ſupereſt 100. circiter librarum eſt. Ideòne virtutis exſortes habebuntur *fluidæ* partes? imò verò, at ſaltem indè concludere erit ad *ſolidas* maximè robur pertinere: ſed hinc ne reſultaret inimicantis aut periculoſæ virtutis nimia vis, æmulæ potentiæ reniſus objiciendus fuit, *fluidorum* nempe, quæ quia *elateribus* quoque imbuuntur, *antagoniſta-*

rum loco *ſolidis* facta ſunt. Materiæ ergò minùs quàm virium compactura eſt corporis humani textus, cujus omnes & ſingulæ partes cum canaliculi ſint, aut canaliculorum *embryones*, omnes & ſingulæ *elateres* erunt aut *elaterum* ſemina; *elateres* in *ſolidis* partibus, *elaterum* ſemina in *fluidis*: porrò quantùm à perfecto corpore diſtant corporis rudimenta, tantùm ab *elateribus* perfectis *elaterum* primordia diſtant, indeque manant virium quæ *fluidorum* ſunt, & illarum quæ ſunt *ſolidorum* diſcrimina; in his enim evolutæ erunt, in illis evolvendæ, at illius pronitatis & *tendentiæ*, ut *elateris* quem inpoſterùm proferent, vim affectent jam & exercere tentent, ſicque niſus aut conatus eſt, potentiæ quidem ſubjectæ, ſed luctantis, reluctantis imperium, patientis tamen. Sors hæc eſt *fluidorum* potentiæ, cujus conditio mancipatus & obſequium eſt, ſed ut de *elaterum* familiâ ſunt, non ceſſando obediunt, ſed agendo. Poſthàc, quantumlibet obnoxia ſit illorum actio, virtutis acceſſio & augmentum eſt, undè arguas nihil eſſe in corpore, quod actuoſum non ſit, cum quidquid illud habet, quod *fluidorum* & *ſolidorum* nomine

continetur, aut *elaterum* compago ſit aut ſeminium. Sub hoc conſpectu quod intùs extùſvè exhibet corpus, id omne *elatere* micat undique, ſic ut hoc ipſum quod infirmioris habet, id quoque *elater* ſit & virtus, vis & potentia.

Nihilominùs tamen fragilia ſunt, tenella & mollia ex quibus conflatur corpus; quod ſolidioris habet aut compacti magis, diſſolutioni proximum ſemper eſt; quod ſpiritûs, difflationi paratum; quod *fluidi*, fluxilitati natum; Creatoriſnè providentiam bellè ſapit, fragilitatis tantum tantâ cùm potentiâ fuiſſe commiſſum? conjugium tam impar aut inæquale, ruinæ aut deprædationis causâ inſtitutum fermè videretur. Interim non aliundè venit Creatoris ſapientiæ argumentum lucidius, *vocans enim ea quæ non ſunt, tanquàm ea quæ ſunt*, ex infirmitatis ſinu virtutem eruere novit, ex concordiæque nihilo, concordiæ miraculum. Infirma iſthæc & caduca, ex quibus compingitur corpus, Creatoris opera ſunt, eâque ratione ſtabilia, ut pote cùm in Creatore omni eâ quâ carent firmitudine fruantur; hominum operibus in eo præcellentiora, quòd dùm hæc artis & materiæ fetus ſunt, ordinis fructus

ſint creatæ res quas jubet unum Creatoris verbum, quas illius educit imperium, potentia tuetur, voluntas ordinat; hæc eadem quæ cælo & terræ pendere juſſit; quæ mari ſuum dixit modum, aquis & fluctibus limites fixit. Ut autem ſummè ordinantis inſtitutum eſt, quod macrocoſmi partes invito rerum ſpontaneo pondere, vel reluctante illarum naturali volubilitate, ſingulæ ſuis quæque ſedibus ordinatæ durent, ordinis quoque virtus aut potentia eſt, quòd microcoſmi partes naturâ ſuâ labiles, caducæ, fragileſque, juſſos ſibi ordinatoſque ſitus, itinera, loca, poſitus, conſtanter & aſſiduè ſervent. In illis infirmatas, ſubjectaſvè videre eſt, Creatore volente, proprias rerum vires, & ab illarum indole alienæ virtuti ſervire; in his, eodem volente, nativam infirmitatem rerum alienâ vi vides elevari; hâc certè de causâ, quòd caſſa languet aut torpet infirma creatarum rerum natura, quæ propriis viribus fulta fuerit; fortis è contrà fiat & valida quæ Creatoris juſſu fuerit elevata. Igitur in quantùm è materiæ ſinu profectum humanum corpus caducum & fragile eſt, ruinæ proinde & corruptioni natum, durationi & conſ-

tantiæ addicitur, in quantùm creatione eductum eſt. Tantùm autem virtutis & potentiæ tam ſubitò venire rei quæ nihilum erat facilè intelligitur ab eo qui attenderit, quàm multa ſit in Creatore virium copia, quàm curta in creatâ re copia rerum; ſed ut abundantiùs admittunt & uberiùs aquas, quæ infimæ magis ſunt & ſubjectæ valles, quòque celſiora ſunt montium juga; ſimiliter eò pleniùs imbuuntur creatæ res, quæ minùs de rebus proprii aliquid habent, quòque præcelſioris potentiæ & virtutis eſt Creator. Creatio enim mancipatus eſt, quo rei creatæ accipiendi neceſſitas incumbit, cum enim nihil illi ſit potentiæ, reſiſtentiæ nihil habet, uni patens undique & ſubdita Creatoris actioni.

Hinc Creatoris in humanum corpus actio, conditionis illius caracter ſit & notaculum, Creatoris enim veſtigium aut via eſt, unde intelligat humana mens in quo ſita ſit corporis virtus & natura, quæ ideò nihil aliud erit quàm impreſſus primùm Dei digitus, qui, quæ primo creando fecit & ordinavit, facere quotidiè pergit & ordinare, creatam ſervando rem, tuendo & cuſtodiendo; illa unica & om-

nis corporis humani virtus aut potentia eſt, cum tutelæ nihil illa aut ſalutis habeat quod non acceperit: accepit autem humanum corpus ſuo in germine creato, partium ſuarum ſeriem, ſitum, ordinem; partium ergò ſeries, ſitus & ordo ille ipſe eſt, qui hodiè perſeverat; à ſeipſis autem pergere nequeunt, cum non plùs habeant virtutis ut eſſe perſeverent, quàm habuerunt ut eſſe inciperent: undè quòd perſeverabunt de Creatoris dono aut munere erit. Enimverò *quaſi lutum figuli in manu illius*, quæ novit *plaſmare illud & diſponere; omnes viæ ejus ſecundùm diſpoſitionem ejus: ſic homo in manu illius qui ſe fecit.* Ubi adumbratam habes creationis corporis humani phyſicam notionem, hinc enim quas partes habet & organa, Creatoris manûs opera eſſe liquet, quaſvè edunt functiones Creatoris conſilia: verè igitur in illo, *eſt, vivit & movetur* ipſum corpus, cujus durandi ritus, menſura, modus ab illo oriuntur non tantùm, ſed & fluunt in dies. Poſthàc, quòd certum attingat vitæ terminum, quòd regulares motus, aut motuum regulas conſtanter ſervet, quòd tam æquabilis à Deo ſit functionum con-

Eccleſiaſt. c. 33. v. 13. 14.

centus; tam conſtantes periodi, harmonia tam admirabilis, in conſpectum
Ecleſiaſt. c. 33. v. 15. venit, *intuendo in opera altiſſimi*, quæ
v. 11. ſingula hæc ſunt, & *in multitudinem*
v. 8. *diſciplinæ, aut ſcientiam Domini*, qui *ſeparavit* ea aut ordinavit, *immutavitque*, aut varias fecit *vias eorum*. Totus ille corporis *mechaniſmus* de man-
v. 11. v. 8. dato Creatoris eſt, corporiſque functiones *illius præcepta* ſunt organis *cuſtodienda*.

Ad hunc intuitum meditando omnia corporis œconomiæ arcana, aberunt quidem ſcientiæ illius quæ vanitate inflat amœnitates aut luſus, at abundè ſupplebunt nec injucundè, alterius quæ veritate ædificant doctrinæ lumina. Veri enim ſcientia eſt meditata Creatoris operum cognitio, quæ ut gloriam, ita & ſapientiam illius enarrant. Ideonè ut in contemplatione *metaphyſicâ* medicus conquieſcat? quin potiùs, ut inde medicæ *phyſices* principia diſcat, medendi nempe normam, dogmata, leges. Id innuit medicinæ ſincera notio; exſcribendæ enim naturæ ars eſt, ſeu motuum illius & operationum ſcientia: ſed cum natura poſita ſit in inſtitutis à Creatore rerum potentiis, legibus & regulis, juſsâque

has omnes inter harmoniâ, concentu, ſymmetriâ, hinc tutus calcare docebitur medicus, non delirantis naturæ calles, non devia illius premere veſtigia, imò edoctus naturæ certitudinem, artis incerta dediſcet, in quantùm ordinis certa diſcet dogmata. Sed quantùm certitudinis ex ejuſmodi philoſophiâ naturali venturum medicinæ ſit, concipies ex omni illâ certi copiâ, quam in corporis mechaniſmo obſervabis. Quantumcunque ſit humanum corpus, ſive ſpectaveris illius ſummam, ſive luſtres ſingulas illius partes, *ſolidas fluidas, ſimilares diſſimilares*, internas externas, arcanas evidentes, privatas communes, ſanguinales *ſpermaticas*, duras molles, verbo cujuſlibet coloris, faciei, naturæ aut officii fuerint, omnes & ſingulæ canalitiæ ſunt aut ex vaſis conflatæ; veritaſnè creata datur, quæ plùs aut tantùm habeat univerſitatis? exinde manat altera quæ latitudinis non minùs, ſed tantùm habet; ſcilicet ne tantillam eſſe corporis partem quæ plena non ſit, in *micro* enim non ſecùs ac in *macrocoſmo* vacuum nihil patitur natura: porrò, quo plena illa ſit, oſtendit ſingularis & propria vaſorum natura aut uſus, quæ cum tra-

jiciendis liquoribus deſtinentur, palam fit ſucco cuidam vehendo dicata eſſe omnia corporis vaſa. Sed quiſnam aut qualis ille ſuccus? quæ ratio, qualis ars, quâ ſuccus ille ſimul & ſemel replendo occupet tam denſum canaliculorum numerum, tam longam illorum menſuram, quam conſtituunt non numeranda millium ulnarum milliaria, monſtrat *lymphæ matris* conditio, natura, vis; ſuccus eſt albus, *elatere* imbutus & pulſus intra primævos ovuli canaliculos, intra quos ſaliendo movetur. Igitur non abſimilis ſit oportet ille ſuccus qui intra corporis adulti vaſa ſaliendo ambulat aut ambulando ſalit; ut enim uniſtirpe eſt corpus humanum, ita quoque ejuſdem ortûs ſunt aut originis ea, unde fuit conflatum & cretum; quod de *fluidis* accipiendum, quæ à *lymphâ matre* deſcendentia propagatavè, ejuſdem naturæ erunt & conditionis. Atqui ejuſmodi eſt ſanguis, maximâ ſui parte albus, qui *elatere* turget & *elateribus* urgetur, premitur & premit, reſilit & evibratur; ſanguis ergò eſt quo plena vaſa ſunt. Unde duplex exurgit veritas, quæ medentis animo excidet nuſquam: 1°. In humano corpore eſſe nihil, quod non vas ſit

aut canaliculus : 2. Nullum eſſe vas, quod vacaverit, aut fuerit vacuum; exindeque emergit veritas tertia, videlicet ſanguinem eſſe, quo plenum eſt quodlibet corporis vas. Sanguinem autem hîc dices, ſuccum omnem qui in partem venit univerſæ ſanguinis maſſæ; maximè ſi ſuccus ille omnium ſanguinis maſſæ ſuccorum potior & uberior fuerit, cujus eſt ſortis *lymphaticus latex*, qui illa replere ſolet vaſa, à quibus abeſt purpurea aut rubra ſanguinis portio ; hincque conſtat veritatis tertiæ veritas.

Intereà litem dirimere juvat, quam primæ veritati movebunt ii, quos præoccupavit iniqua ſuſpicio de partibus *fluidis*, negantes ex canaliculis eas conflari; contraque aſſerentes, dari partes quæ ſanguine plenæ non ſunt. At reverâ præjudicata eorum opinio eſt quam emendat facta circà fluidas partes obſervatio melior, quas cum conſtituat inprimis *lymphaticus* latex, de illis affirmare tam verum erit, quod canalitiæ ſint, quàm de iiſdem quòd altiles ſint & nutritiæ : at altiles ſucci canalitii reverâ ſunt, ut ſuo loco traditum eſt; de *fluidis* partibus ergò aſſerere quoque licet, quòd canaliculis

conſtent. Neque concedendum eſt vacuas illas humore eſſe, *lymphâ* enim puriori primigeniæ analogâ gravidari adhùc oſtenſum eſt, quapropter inſtituto ſuperiùs veritatum ternioni derogatur nihil.

Stupendum quàm pauxilla ſit & curta ſanguineæ molis quantitas immenſæ canaliculorum replendæ longitudini comparata; quid enim, amabo, librarum fortè viginti menſura (ſi ſua calculo vulgari ſtabit fides) liquidi alicujus, cui replenda dabuntur ulnarum canalis millium millia? maximè ſi teres adeò ſit canalis, ut capilli latitudinem ſuperet; atqui longè magis elevant corporis vaſorum exilitatem, quæ oſtendunt pluſquàm capillaria eſſe, quandoquidem obſervatione factâ compererunt capilli tenuitatem vincere millies capillaria corporis vaſa. Heu portentoſas *diametrorum* anguſtias, quæ *fluido* trajiciendæ venient! ita tamen eſt, cum non alia ſuppetat illi via, ut ad cor circulando regrediatur; virtus ergò fuerit aut dolus, modus aut ratio eſt, quâ ſanguinea moles, tam arctas vias ſubire valeat ſimul, & tam longa canaliculorum ſpatia emetiri, ut dùm nullum emetiendi ſpatii punctum in-

tactum præterit, nullum ſit illius punctum quod præterlabens fluidum non tangat indeſinenter. Fingere erit tereti ſſimum filum ex ſanguine prodigiosè tenuato exporrectum, quod à corde proficiſcens, ad ultimos vaſorum ſanguinalium fines, ex his ad *lymphaticas* arterias, hinc ad nervos, ex his ad *lymphaticas* venas, hinc denique ad cor reflectitur: quos per anfractus, mæandros, glomeres & orbes, bone Deus! animo delibare concedetur, qui meminerit, intra teſticuli unius maſſulam implexas contineri tercentas & ampliùs canaliculi ulnas; quam totam tenuandi artem aſſequeris, conſpiciendo in eas artes, potentias & leges, quas partibus indidit rerum Conditor.

Puncti ſalientis hoc opus, hic labor eſt; ovuli enim ſtaminum inſtructor ſit, corporis organorum ordinator, artifex aut cuſor *elaterum*, Creatoris legum cuſtos aut adminiſter, potentiarum diſpenſator, virium œconomus, naſcentis animalis œconomiæ parens ſimul & moderator. Malleatoris genus eſt, incudi ſuæ materies ſubjiciens, ſuccos, id eſt, altiles, ſive quos condebat *lympha mater*, ſive quos à matris *lymphâ* nutritiâ jugiter accipit;

utrinque incudi veniunt ductiles materiæ, quæ *puncti ſalientis* ictibus everberatæ panduntur, extenduntur, elongantur, denſantur tamen, ſic ut extenuando ſe firmitudine creſcant, vireſque acquirant in longum eundo. Corporis ergò virium menſuram invenire ſi cupias, illam cogita quam à puncto ad ulnarum milliaria ductæ productævè illæ materiæ partes aſſequuntur; longitudinem namque partium quæ ab extenſione ſumunt vires, virium illarum menſuram eſſe neceſſum eſt, utque *elaſticæ* ſunt iſtiuſmodi vires, harum menſuræ, *elateris* earum modulus erit. Itaque qui hâc ex parte ſe dat animalis œconomiæ proſpectus, ſtupendam exhibet *elateris* vim & copiam, in eo tantam, quòd tam multa & multiplex ſit, quàm numeroſi fibrarum glomeres, quàmque multiformes gyri, earum convolutiones & orbes. Hic *ſalientis puncti* effectus eſt, illius induſtria, hoc illius in *ſolidis* opus, hæc illius in *fluidis* opera, *ſolida* dum trudit, intrudit *fluida*, ſic ut non priùs experrigat pandatque vaſa, quin inſimul invehat humorem, ut eodem quo formantur tempore oppleantur illicò; ſicque fit par & æquabilis utriuſque progreſſus: in

hocque poſita vides *fluidorum* cum *ſolidis* proportionum, concentûs, harmoniæ, æquilibriique mirabilis initia. Enimverò non ſecùs ac amicabiliùs inter ſe verſari & familiariùs convivere diſcunt ii quos finxit aut formavit educatio communis, contubernales quaſi eſſe voluit Creator *fluidas* & *ſolidas* partes; inſimul ſaltem formari, ut ex uniuſmodi convictu, illis fieret unitas morum aut communitas. Ulterius progreſſa eſt Conditoris providentia, utraſque ſimul eodem ex puncto & tempore eodem naſci inſtituit, ut ex iiſdem cunis eadem exiret indoles, par ingenium; gemellorum exemplo qui eodem in utero unà formati, ſimiles produnt animos & mores non tantùm, ſed & iiſdem voluntatibus duci ſueſcunt & deſideriis. Sed in his ſimilitudines legum & communitates, quibus *fluida* & *ſolida* ſervire congaudent facilè recognoſces, eidem enim ſociata jugo aut aſſueta, eidem annuunt famulitio; eò lubentiùs quòd eidem potentiæ ſubjecta nata ſint, cujus vi ut emerſa ſunt, illius imperio didicerunt obſequi. Hîc autem ut naſcentis œconomiæ animalis diſciplinæ rudimenta vides, indidem prævidebis progreſſus.

Reipsâ creſcentibus partibus aut exporrigentibus ſe, accreſcit ſimul aut propagatur *elatêr*, cui pari paſſu ſuppoſitus reſiliens humor, *elateris* tantùm partibus ſpondet, quantùm *ſolidis* futurum erit longitudinis, quantùmque *fluidis* fiet augmenti, adeòut pro ſingulis cretorum *ſolidorum* punctis appellat una humoris reſilientis particula; pugiles duos diceres, qui æmulatores aſſidui, nullibique non occurrentes, luctantur ubique; hinc intelligis quâ de causâ & continuum ſit, non interciſum aut interruptum circulantis ſanguinis filum, & *elateribus* urgeatur undique circulans ſanguis. Inde preſſus univerſalis, jugiſque niſus & alternans, unde neceſſitas circulationis & univerſalitas; ut enim *ſolidorum* particula nulla eſt quæ non premat, nulla *fluidorum* eſt quæ non prematur, prematur autem intra canaliculos eò versùs reflexos, unde profecti ſunt; illùc ferri, cogique *fluida* neceſſum eſt: at à corde proficiſcuntur vaſa quæ ad ultimos corporis fines protenduntur: igitur ad cor remeare ſanguis cogitur, ſanguis, inquam, univerſus, cùm nulla ſit vaſculorum pars quæ ſanguinem non remittat, quæ repercutiat nulla. Verùm,

quâ fide, quo harmonico concentu, quàm concordi motu, quàm placido, quàm æquabili! miraculum ſaperet aliquod confluvium, quo liquores ex millenis locis in unum ex condicto regrederentur, etiamſi uniuſmodi, indolis & naturæ eſſent, mole, ſubſtantiâ, celeritate pares; tum etſi per ductus, itinera, canales, quæ diametris, directionibus, poſitu, intervallis convenirent: at humores diſpares naturâ, ingenio diverſi, quos inter motu tardant alii, alii feſtinant, in quorum aliis ponderis plus eſt, in aliis plus molis, in his ſucci plus, in illis plus ſpiritûs: adde ex iis eſſe qui per calles flexuoſos, eſſe qui per rectos, eſſe qui per itinera longa, eſſe qui per brevia feruntur: ſuperadde id omne trajectûs fieri intra varios diametros, declivitates, poſitus & intervalla locorum tam multiplicia, quàm multifo mes ſunt & variegatæ corporis humani ſuccorum *ſecretiones*; hos intereà uccos omnes concordare, ut ad unum cor placidi corriventur, pro portento erit. Quid autem ſi memineris minùs quàm circulationum illud eſſe quod ad cor fit confluvium? præterquamquòd enim quantilla quæ fuerit corporis pars vaſ-

culorum compactus eſt, undè qui circulando refluunt ſucci, cordi redduntur; viſcera ſi numeraveris tot habebis ſingularia circulationum ſingularium organa, undè ſuccorum circulatione ſubactorum, modulatorumvè vortices totidem exeunt, alii celeriùs, tardiùs alii, in unum tamen conſpirantes cordis confluvium. Quantùm dexteritatis habeat omnis hic *mechaniſmus*, nemini non in proſpectum venit, mirabiliorem tamen tegit adhuc induſtriam quam prodit & manifeſtat propria & ſingularis, debitis ſibi & deſtinatis vaſis facienda ſuccorum diribitio. Unicus enim in radice canalis eſt, qui ſanguinis maſſam ſuis omnibus ſecernendis ſuccis gravidam complectitur: finditur hic princeps canalis in alios ſibi famulantes, in quorum alios rubram fundit ſanguinis partem, albam in alios: horum autem, qui excipiendæ ſanguinis portioni albæ dicantur multiplicitas major adhuc eſt, aut numeroſior, ut pote cum *lympharum* quæ partis albæ ſanguinis ſoboles ſunt, quarumque familia longa eſt & multiformis, canales ſint aut colliquiæ; quo dato, totius animalis œconomiæ cardo verſabitur, in eo ut albæ partis demenſum quod in varias ſed ſingula-

res organorum *lymphas* abire debet, *cerebri* nempe, *ſtomachi*, *pancreatis*, *hepatis*, *inteſtinorum*, *renum*, *uteri*, *teſticulorum*, verbo, partium omnium quæ *glandularum* & *ſecretoriorum* nominibus celebrantur, ut, inquam, demenſum illud, ſuum quodque canaliculum fidiſſimè ingrediatur: adeò ut pars illa quæ debetur *hepati* non ad *ſtomachum*, quæ *cerebro* non *ad hepar*, quæ *pancreati* non ad *uterum* iverit. Id ſucceſsûs anno contigiſſe ſemel, ſemel forteàn in menſe idem vix inveniet, ſed quòd dexteritatis tantùm, in horâ multoties, millies in die, infinitè in anno, luſtro aut ſæculo, conſtanter & aſſiduè ſuccedere pergat, non errando, nutandovè, pari paſſu, ſemitis iiſdem, eventu non diſſimili, omnem humanæ mentis aciem ſuperari eſt. Attamen ſuccedere ſingula hæc in confeſſo habetur; hîc ergò digitum Dei confiteri perges, ſeu operantem indeſinenter Creatoris potentiam, qui quæ creando ordinavit, ſervando creare perſeverat: ſimili modo quo primæva germinis ſtamina creavit, impreſſum à ſe ovi fecundati partibus motum creare pergens. Itaque quòd conſtans adeò & tam diù duret iſte motus, cauſa erit

Creatoris poſita lex, poſita, inquam, non brutæ, non inconditæ materiæ, ſed ordinatæ inſtructævè ingenitis quas ille inſtituit *ſolidorum* potentiis, inſitique quas ordinavit ille *fluidorum tendentiis.* Cæterùm caſſas ſenſu voces, aut merè ſonantia verba eſſe *potentiarum* & *tendentiarum* nomina putaverit nemo, ut pote quibus mutuas utrarumque *proportiones* exprimere animus eſt: adeòut poſito ſemel mutuo ad ſe invicem ordine, quem in aptâ *fluidorum* cum *ſolidis* poſiturâ, idoneo ſitu, juſtâque compagine locabis, *potentias ſolidorum* dicas illorum ad *fluida* habitudines, *fluidorum tendentias* illorum ad *ſolida* reſpectus, reſpectus autem rerum & *phyſicas* habitudines intelligas, hoc eſt partium tam dexterè ſitarum, digeſtarum tam juſtè, diſpoſitarum ordine tanto, ut mutuas vices & operas non poſſint non præſtare ſibi. Talis à Creatore facta eſt *animalis œconomiæ* legum inſtitutio, hæc naturæ diſciplina, quæ medico ſpeculum erit, aut medicinæ ſpectaculum, quod mentem illius illuminet, inſtruat artem, conſilia formet, opera moderetur.

CAPUT II.

CAPUT II.

Expoſita pergit earumdem rerum ſeries.

AT indè quàm magnificè ſplendet animalis œconomiæ conſpectus ! quàm ſplendida ſe profert, quàm ordinata bellè naturæ rerum diſciplina ! en ſe exhibet opus filatim mirificè elaboratum, ejus artis & induſtriæ, ut unicum filum ſit tam variè, tam pulchrè, tam multipliciter tortum, inflexum, curvatumque, ut variatum ubique, diviſum nullibi aut diſſolutum, diverſa organa formet, aut varia figuret inſtrumenta. Inſuper, caniculatum id filum eſt, adeò ut non tam filatim, quàm caniculatim ſit inſtructum id opus, eo ordine, ſerieque tam conſtanti, ut inconfuſi ſuas quique ſedes, diametros, poſituras canaliculi ſervent. Prodigium auget non menſurabilis fili illius aut canalis longitudo, cujus anfractus, angulos & curvamina, nullibi delirando, permeat ſuccus, qui ut ut tenuatus tantùm, quantùm ſtriatus & anguſtus eſt omnium teretiſſimi canaliculi diameter, cursûs ſui aut itineris tam tenax eſt,

quàm inconfuſus ille quo vehitur canaliculus. At inauditum hactenùs & inſolens hinc ſe prodit recentioris phyſiologiæ portentum; *vaſculoſum enim ſeu canaliculis conſlatum penitùs eſſe humanum corpus*, prima eſt veritas; *canaliculorum illorum nullum eſſe qui ſucco plenus non ſit*, ſecunda veritas eſt. At ecce compar *ſolidorum* quantitati *fluidorum* quantitas; ſingulis namque canaliculis ſuus cuique datur commenſus canalitius humor; ſicque univerſæ corporis maſſæ, dimidium ſaltem fit *fluidorum* moles: ſaltem, inquam, ut enim *lymphaticarum* venarum exemplo, tenuiſſimæ erunt aut tranſlucidæ canaliculorum tunicæ, tantò plùs *fluidis* quantitatis erit, quantò minùs erit ſpiſſitudinis canaliculorum tunicis, unde exurget fortaſſis *fluidorum* ſumma major, quàm *ſolidorum*. Sanguinis ergò ſeu *fluidorum* molem viginti tantùm quinque librarum eſſe negandum erit; è contra verò parem *ſolidorum* moli, naturæ regendam venire *fluidorum* quantitatem, affirmandum. Ita quidem eſt, ſed aliunde reſtat adhuc impar non minùs *ſolidorum* vi, *fluidorum* potentia, cum enim *elateris* virtus ſit *ſolidorum* vis, quæ virtus ſub incude creſcit, re-

ſiliendi verò *fluidorum* virtus, quæ ſub preſſu minuitur, palàm eſt tantò magis decreſcere *fluidorum* virtutem, quantò magis premuntur, ut pote cum attenuata magis depreſſavè queant reſilire minùs. Itaque dum in immenſum ducuntur, exporriguntur vè *ſolidorum* fibræ, in glomereſque, plicaturas & ſtrata multiplicia denſantur, in his, quod mechanicorum *elateribus* accidit, videre videris; ut enim horum *elateribus*, virtutis tantò plus aut energiæ venire compertum eſt, quantò ex numeroſioribus lamellis aut foliis coaluerint, ſimiliter *elateris* potentia eò major *ſolidis* accreſcit, quò numeroſiora ſunt ex quibus conflata fuerint fibrarum ſtamina. Facit adhuc ad *elateris* robur, partium denſitas aut compactura, hùc enim tendit tota percuſſuræ ratio; ſed ut denſando panni alicujus aut telæ texto, contribuit maximè filorum exquiſita gracilitas, quàm portentóſæ denſitatis erunt ſtamina partium corporis humani, quæ ſtruunt ſuprà capillum omnem gracileſcentes fibræ? at, inquient, quò hæc omnia? quorsùm ſingula hæc de *elateris* fabricatione? ut hâc parte conſpectum *corpus humanum, immenſo robore fetum animadvertatur; robore au-*

tem quod non à ſolâ muſculorum firmitudine æſtimabis, at meliùs à partium illarum elatere quæ infinitè minimæ ſunt, proindèque ab infinito elatere; in hocque ponitur tertia veritas. Neque commentitius videbitur hic conſpectus animalis œconomiæ, attendenti nullum eſſe temporis punctum, ex quo ſemel explicari ceperunt prima corporis ſtamina, quo *elateris* actioni ſubjecta eſſe deſierint; quandoquidem à primo *puncti ſalientis* ictu, quem ſtatim à fecundatione conceperunt, *elaterem* exercere non tantùm jugiter, ſed & augere conſtanter perſeverarunt; evolutio enim, qualis eſt corporis humani fictura, aut novas prodens partes, aut inceptas pandens, fibrarum ſolidatio eſt, quâ lenteſcendo denſantur omnes; undè aſſerenda venit *quarta veritas, ſtupendam eſſe vim, quæ corpus humanum regit aut agit; eamque univerſam eſſe, ut pote ſingulis non viſceribus tantùm, aut organicis partibus, ſed & ſimilaribus, quæ organorum ſtamina ſunt aut fundamenta.*

Iſthæc autem vis non cæca, non temeraria, non inconſulta eſt, ducitur enim, regitur, ordinatur à Creatore deſcendens, illiuſque ſerviens conſiliis

& voluntatibus, quas illa revelat, injungit, applicat. Argumento eſt, ordo ille mirabilis, conſtans *ſecretionum* ſeries, functionumque concentus ille aut harmonia, quæ decreti Creatoris aut inſtituti illius conſectaria ſunt aut effecta. Cogitando enim quidquid energiæ, motûs & ordinis exercitum vides in adulto corpore, illud omne à *puncti ſalientis* impetu, vi & rythmo datatim proficiſci, evolvendoque ſe partes in alias quæ ſuccedent aut pandent ſe tùm traditam ſibi motûs menſuram, impreſſamque modulationem aut juſſum ſibi rythmum in illas traducere; nihil energiæ, motûs & ordinis in adulti corporis partibus recognoſces, quod velut ex traduce, à primâ corporis ſtaminum motiunculâ, ſeu à primo partium puncti ſaltu, tandem à fecundante ſpiritu non deſcenderit. Dubitationi locus eſſet, ſi aliquid arcanæ virtutis ſuſpicari liceret in inchoatis ſemel partibus, quod evolutioni cœptæ ultimam imponeret manum; at verò cum tam egena ſit & iners ex ſe materia, ut nedum modificationis ſuæ vel leviſſimæ author eſſe queat aut principium, non eſt undè motionum ſuarum & ordinationum poſſit haberi parens, ut pote cum

architectationis genus illud omne ſit; in tantum materiæ potentiam ſuperans & capacitatem, in quantum materiam vincit mens aut ratio. Semoto enim inintellecto illo conſenſu quem corpus inter & animam intercedere neceſſum eſt, ut ſtare poſſit hominis vita, & in quo rationis arcanæ intervideas non aſpernabile dominium, ſic erudita eſt ea quæ corporis œconomiam moderatur architectæ naturæ vis, ut rationem ſapere, aut arguere ſapientiam videatur. Et reverâ, ut *inviſibilia Dei, ipſius quoque ſapientia & divinitas, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*, ſimiliter recondita Creatoris ſapientia, arcanaque conſiliorum ipſius ratio, per ea quæ in humano corpore ordinata ſunt, manifeſtatæ revelantur. Ex hocque animalis œconomiæ conſpectu *quintâ* venit *veritas; ordinem & harmoniam, æquilibrium & proportionem veras eſſe aut nativas animalis œconomiæ rationes*, in hiſque poni omnem medici philoſophiam, in eo mendacem minùs & ab allucinatione tutam (& hæc eſt ſexta veritas) quòd in ipſius Creatoris *legibus, regulis & ordinationibus* fundata ſit.

Epiſt. ad Rom. c. 1. v. 20.

Porrô hanc philoſophiam ſua com-

mendat ſimplicitas, ſincerus ille naturæ caracter, qui cum huicce philoſophiæ proprius ſit, benè certè convenit cum medicinâ, illâ videlicet arte, quæ naturæ interpres aut adminiſtra eſt. Ea autem eſt illius ſimplicitas, ut medicinæ unicum quid & ſolum ſemper & ubique conſpiciendum exhibeat; vas unum, unum humorem, vim unam, unicam legem quæ proportionum eſt, in omnibus æquilibrium unum; hæcque omnia ab uno Creatore profecta. Annè ſimplicitatis plus ineſt ſcientiæ cuilibet aut arti? vaſis unius nomine intelliges canalem unicum; an quò confluunt cæteri canales? imò, quo cum cæteri canales unum ſunt, adeò ut reipſâ uniformes etſi non ſunt omnes corporis canales, unigenum omnes conſtituant canalem, ſemper & ubique ſibi continuum, cujuſvis hîc illîc fuerit formaturæ, textus, coloris aut diametri, adeò ut flectatur in plicas, angulos, orbes, plexus, glomeres denſiores, rariores, rubros, albicantes, pauciores, numeroſiores, duros, molles, ſtrictos aut laxos; huic aut illi, publico aut privato, continuo aut periodico famulantes officio; idem & unicum ſit vas, omnibus in partibus

ſimilaribus, organicis, carneis, oſſeis, membranaceis, nerveis, adipe, glandulis, viſceribus omnibus, cerebro, corde, pulmonibus, hepate, liene, teſtibus, utero, iiſque omnibus quæ ſuccingunt intùs, extùs cingunt, aut intrò condunt omnia corporis loca.

At plenum ſemper & ubique vas illud eſt; hocque ſub conſpectu, unus & idem erit qui intrò fluit ſuccus, ab eâdem officinâ prodiens, eâdem ex materiâ, iiſdem inſtrumentis & artibus; à *lymphâ* naſcens, in *lympham* deſinens. In radice igitur idem, ſed qui à brevioribus in longiores canaliculos, à ſtrictioribus in capaciores diametros, à rarioribus in denſiores glomos, à paucioribus in numeroſiores tranſeundo, modò hos, illos modò induit caracteres, texturas varias, diverſas vires, ſapores & colores multiplices, celeritatis aut lentitudinis, tenuis aut ſpiſſi, calidi aut frigidi diſſimiles gradus. Variæ ſunt rerum facies, ſimulacra varia materierum, quæ ſub diverſo vultu idem repræſentant, humorem nempè immensè ductilem, hâcque ratione (quamcunque faciem induerit) unum, quod in immenſum tenuari, produci & exporrigi poſſit, ſic ut cana-

liculorum totius corporis immenſæ longitudini queat æquiparari, æqualitate tantâ, ut nulla ſit vaſorum tenuitas aut minuties cui æquipollendæ ſit impar. Quod autem tantùm ductilis ſit hic humor, efficit incomprehenſa illius facilitas, quâ minui poteſt, ſubigi & attenuari, hocque ſub reſpectu una ſemper & ubique ſimilis illius natura ſe profert, quòd ſuccus ſit, non in pollinem ſummè dividuus, quod artis induſtriæ vis aut punctum ultimum eſt, ſed in tantam fili minutiem facilis ſit exporrigi; fili inquam adeò gracileſcentis, ut oſcilli aut capacitatis nihil ſit quod ſubire non queat aut pervadere.

Succi & vaſis virtutibus reſpondet vis impellentis non parilitas, non analogia, ſed *identitas*; qui enim in inchoandis partibus ſaliendo micare cepit *elater*, in iis perficiendis *oſcillando* idem perſeverat: hic enim *elater*, quod genitis rebus moris eſt, *elateris* primævi non ſecùs ac ſui genitoris progenies non eſt, imò neque creationis tam opus (non enim ens alterum aut ſubſtantia nova eſt) quàm ſeries & propagatio illius in creatis rebus, ſic à Creatore ordinatis, ut *elateris* vis defutura

illis non ſit, quandiù modificationi ſuæ, quæ Creatoris in materiâ ordinatio eſt, ipſæ non defuerint. An quia, quod de animabus verum eſt, crearet Deus in dies propriam cuique corpori genito *elaſticam* vim? ſecùs cum corporibus actum eſt. Marem & feminam creavit Deus, ſuo utrumque fetum germine, maſculo in maribus, feminino in femellis; quod in illo ſpiritus fecundans erat, in hoc ordinatio partium quæ admittendo illi ſpiritui ſic idonea erat, concinniter adeò comparata, tantâque proportione illi commenſa, ut maſculino germini accidenti promptum in feminino pararetur obſequium. Ut autem in mare primo concreata fuerunt poſterorum marium germina non tantùm, ſed & germina germinum, ſimiliterque in feminis concreata poſterarum femellarum ovula, inſimulque ovulorum ovula, abundè liquet *elaterem* creationis opus eſſe minùs quàm creationis ſeriem & propagationem, proindèque unum cum eo quo cum creatus eſt. Ex tam ſimplici causâ, qui exit effectus ſimplex eſt, motus nimirùm qui unicus eſt in universâ corporis œconomiâ, *orbicus ceu circularis*: alterum addere moris fuit, quem *fluidi*

motum dicebant ; ſed qui reipſâ coit cum orbico, quo cum ſic idem eſt, ut ex ſe nullius virtutis aut officii videatur in regendâ corporis œconomiâ, quandoquidem orbico deſinente pereat ; igitur ubicunque motum animadvertis, circularis ille eſt, rubram aut albam pellat ſanguinis partem, proprius, ſingularis aut privatus ſit, communis, publicus aut generalis, jugis aut periodicus ; intra hæc vel illa vaſa, quæ *arteriæ* fuerint aut *venæ*, *lymphatica* aut *nervi*, ubique motus unus eſt, ubique orbicus ſeu *circularis*. Plures tamen eſſe *fluidorum* motus conſentitur, at omnes & ſinguli in orbem eunt; omnes, inquam, in circulum enim ferri omnem ſanguinis maſſam publica vox eſt : ſinguli verò, quia ſuccorum ſinguli ſingulares habent & proprios motus, qui circulatim fiunt. Interim, ut duo genera ſunt ad quæ *fluida* referuntur, ſanguinis rubra pars & alba, utriuſque motus, *fluidorum* quorumlibet motus omnes exponent. Atqui *circularis* eſt rubræ partis motus, ab *arteriis* in *venas*, circularis quoque eſt motus albæ partis, ab *arteriis* in *arterias* ; duplex ergò, iſque circularis motus, qui univerſam corporis œcono-

miam regit. Neque te morabitur quæ hîc aſſeritur iſthæc circulationis ſpecies ab *arteriis* in *arterias*, vocum enim hanc novitatem minuit expoſita, quæ ab antiquo eſt corporis vaſorum ſeries aut ordinatio naturalis. Ut venæ ſunt, in quas tranſit rubra pars ſanguinis, quem vehunt arteriæ ſanguinales, *arteriæ* ſunt *lymphaticæ*, in quas tranſit alba ſanguinis pars, quam quoque vehunt *ſanguinales arteriæ*; quâ naturæ arte, univerſæ ſanguinis maſſæ circulationi perfectæ proviſum fuit: perfectæ quidem, dùm enim à corde per arterias pulſa altera ſanguinis, quæ rubra pars eſt ad venas pervenit, eodem pulſu altera ejus quæ alba pars eſt eò appellit, ubi in *lymphaticas arterias* evadunt ſanguinales arteriæ; ſic ut dum rubra pars venarum vias remetiendo ad cor regreditur, pars alba emetienda *arteriarum lymphaticarum* itinera longa peragranda ſuſcipiat: milliariorum videlicet canaliculorum immenſas longitudines, ex quibus conflatur tota corporis moles, & intra quos ſerpendo repit tùm ad nervos, tùm ad *lymphaticas venas*, hinçque per venas ſanguinales adrepit ad cor. Id circuitûs ut palam fiat, memineris circuli illius quem

aquæ maris ſubeundo terras, ex hiſque ad mare tandem redeundo deſcribere ſolent, ut enim hinc per patentes vias, quà flumina ſunt, illinc per itinera cæca quæ ſunt penetralia terræ currendo aquæ aut ſerpendo adrepunt ad mare, pari ratione ſanguinis maſſa, aut evidenter per venas aut latenter per nervos & *lymphatica* remeat ad cor.

Inde ſanguinis circuitus duplex, hujus nempe veſtiti purpurâ, qualis intra arterias ſanguinales & ejuſdem nominis venas continetur, quâ tamen ſub veſte albæ potiorem quàm rubræ partem tegit, & hic circuitus ille eſt qui omnium ore teritur, vulgi enim oculis & manibus ut objectus eſt, communi omnium calculo approbatur: circuitus alter, ſenſibus obvius quidem minùs eſt, certus aliunde in tantùm, in quantùm certa eſt, juſta & æquabilis vaſorum ordinatio, ſeries, proportio, quæ cum Creatoris opera ſint aut inſtituta, conſtantiſſimæ certitudinis erunt. Quî fieret enim ut caſſa & inutilis eſſet concinna adeò tubulorum directura, æqualis adeò oſcillorum concurſus, juſtuſque diametrorum commenſus, tantaque aptata his atque reſpondens ſuccorum minuties aut attenuatio? ideò

certè ut ſuus fluido cuique pateret exitus. Ita fit evibrato ſanguine ad arteriarum extrema dùm gracileſcunt in tubulos diametri diverſi & directionis variæ, illic enim ſuccorum qui his modulantur illicò ſeceſſus fit aut diremptio, hinc nempe portionis albæ quæ in *lymphaticas* arterias ſecedit, illinc rubræ quæ intra venas adigitur. Itaque videre videberis oſcilla mille, quæ *lympham* ad arteriarum ſanguinalium extrema appellentem protinùs & feſtinatò ſorbent; ubi alteram, mirabilem non minùs intuebere induſtriam, ut enim copia major albæ quàm rubræ portionis ſanguinalibus arteriis continetur, numeroſiora non tantùm præ venis, ſed & paratiora quoque vaſa præſto eſſe curavit natura, quæ *lympham* uberiùs exciperent & celeriùs; ut enim de arteriarum genere ſunt albæ partis exceptoria vaſa, de venarum verò familiâ, quæ rubram partem revehunt, plus illis ſyſtoles eſt, vi cujus crebriùs oſcillando & celeriùs, tantò largiorem *lymphæ* quantitatem ſugunt & glutiunt, quantò frequentiùs hiſcunt & vegetiùs; dùm ergo librarum circiter viginti erit ſanguinis maſſa, quæ remeabit ad co:, tantò major erit

lymphæ quantitas, quam *lymphatica* circumferent., quantò præ ſanguinalibus vaſis numeroſiora *lymphatica* erunt.

Concipere inde in proclivi erit (ſi calculo vulgari danda fides) dum alterutrius circulationis operâ octava forte *fluidorum* pars in orbem fertur, ſeptem quæ ſupererunt octavæ, alterius ope circumferri; hæc circulatio erit quæ per *lymphatica*, illa quæ per *venas* agitur. Itaque dum una *fluidorum* pars per *venas* fertur, partes aliæ ſeptem per *lymphatica* ſerpunt, proindeque minor ea erit *fluidorum*.pars quæ rubicunda fluit per *venas*, quàm ea quæ alba repit per *lymphatica*, quo dato longè majori *fluidorum* copiâ turgere intelliges ea quæ latent quàm quæ patent vaſa. Et reverâ, ſuis quibus madent aut inſuccantur partes humoribus ſi ſpolientur, ſuo quo præſtabant pondere minutæ illicò conſpiciuntur, etiamſi figuræ ſuæ aut magnitudinis nihil amittant: argumento eſſent, eloti *pulmones*, exſuccique facti *lienes*, ut anatomici benè norunt. Sed rem conficit oſſium uſtio, ſeu *calcinatio*, quâ licet partium omnium ponderoſiſſimæ ſint, rareſcunt adeò ignis vi ſiccata, ut quæ plurium fuerant unciarum ad drachmas aliquot deſcendant.

Ad *lymphæ* circulationem pertinet *nervorum lymphæ* circuitus; cujus enim miniſterii ſunt ergà *ſanguinales arterias arteriæ lymphaticæ*, ſimilis usûs ſunt ergà eaſdem, *cerebri*, *ſpinaliſque medullæ medullares* fibræ; in has enim ut deſinunt *arteriæ ſanguinales*, in *nervos* coaleſcendo deſinunt *medullares fibræ*, quæ cum canaliculi ſint *arterias* inter & *nervos* intermedii, appendices vicariæ ſunt, quæ ab *arteriis* in *nervos* transferunt *lymphaticum rorem*. Ulteriùs cum in *membranas* pandantur *nervi*, & *lymphaticis venis* totæ egerminent *membranæ*, non perperàm in colliquias habebis *lymphaticas venas*, quæ quam undequaque *membranæ* plorant *nervorum lympham*, ad cor per ſanguinales *venas* reportabunt. Poſthàc palàm erit ratio, propter quam pluries in horâ per cor circulet rubra ſanguinis portio, cujus ut minor quantitas eſt, celerior quoque eſt motus, tubulorum ipſius conditione, quibus plus eſt aut venit *ſyſtalticæ vis*; contrà verò tardigradus immensè erit *lymphæ* circuitus, in quam teſtudineum ejuſmodi reptatum competere evincitur, ex eo quòd ſi parili lentoris gradu è cælo deſcendendum foret liquoris ſtillæ, non minùs quàm

ſæculorum millia illi impendenda foꝛrent. Lentoris portentum ſimul & diligentiæ miraculum! lentoris in progrediendo, diligentiæ in ſufficiendo; quid enim ejuſmodi motu mirabilius, qui cum ſuprà conceptum omnem tardare videtur, lentè tamen adeò feſtinet, ut celeriori nulli daretur tantùm conficere operis aut ſufficere ſucci. Reipsâ, ut *lymphâ* perpluunt undique corporis cava, quàm multis & repentinis eluvionibus illa paterent, ſi abeſſent elices quibus aquæ jugiter derivarentur. Id muneris conceſſum *lymphaticis* eſt, quæ *membranarum* lingendo madorem ſub *lympha* vultu, ad ſanguinales venas illum revehunt; hæcque poſtrema ſanguinis circulationis meta eſt quò primo tendit, quò deſinit ultimò, neceſſaria proinde ad vitam conditio, ſine quâ illi ceſſandum eſt aut animali pereundum. *Vid. Verdries de aquiibr.*

At verò fierinè poteſt, ut dum in corporis capillaribus tam locuples fundus eſt ſucci, qui tam ſubtilis eſt, tenuatus adeò, eòque adactus vi omnium potentiſſimâ, hujus intereà tam parcus fiat ad ſanguinem reditus? enimverò viginti tantùm eſſe librarum ſanguinis maſſam aſſeritur, cum centum fortè & ampliùs

librarum fuerit illa liquidi copia, quæ *lymphaticis* arteriis aut ſimilibus vaſis continetur. Sit ergò corpus centum ſexaginta librarum, quandoquidem hujus ſubſtantia tota vaſculis conflata eſt, pondus illud ex copiâ ſucci in vaſculis contenti æſtimandum erit, oſſium exemplo quæ ſi ſicca facta ſunt, tantò magis tunc temporis levia fiunt, quantò cum ſuccis plena erant fuerant ponderoſiora; ſed conceſſo ſolido partium tegmini ſexaginta librarum pondere, quod certè maximum erit, centum quod ſupererit, ſuccorum pondus erit. Ulteriùs, viginti librarum ſit tali in corpore ſanguinis maſſa, pauxillum erit ſucci quod per *lymphaticas* venas ad ſanguinales redundabit; licet enim portionem rubram multùm ſuperet alba, hujus partem maximam appellenti in dies chylo, ſi, ut decet, imputaveris, nihili fermè erit quod à refluâ per *lymphaticas* expectabis. Nihilominùs tamen jugis eſt *lymphæ* refluxus, circuituſque illius ad ſanguinem indeſinens, undè alterutrum aut utrumque admittas oportet, aut ſucci intra capillaria corporis vaſcula circumducti partem non nimiam ſuffuraratur *inſenſilis tranſpiratio*, aut tam lentè, ſenſim adeò, à partium punctis

minutis, multis, disjunctis, per canaliculos tam arctos, graciles & longos ſanguini advehitur, quæ à capillaribus illi redit lymphæ pars, ut maſſæ, molis aut materiæ hilum tantùm afferat, imò nihil aliud niſi roralis aut aëriæ ſubſtantiæ filum. Omne autem illud artis ejuſdem vis energiæ debetur, omnem enim illam ſucci copiam quam in *lymphaticarum* arteriarum capillamenta adegit cordis & arteriarum ſanguinalium *elater* cogit, arctat & premit *elaſtica* vis, adeò ut quæ à partium ſaltu cepit ſuccorum circulatio, partium preſſu abſolvatur.

At verò ſi tam multa exequitur una & eadem vis, tam multarum ordinationi præeſt eadem & una lex, quæ lex proportionum eſt, ordinis & harmoniæ; quantalibet enim fuerit potentia, vincendis tot reſiſtentiis, rumpendis tot repagulis, ſolvendiſque tot difficultatibus, quas densè formant diverticula viarum, canaliculorum anguſtiæ, anguli, curvaturæ, impar certè erit, niſi acceſſerit naturæ vi induſtria, labori ſagacitas. Talia autem exprimunt aut produnt *ſolidorum* cum *fluidis ſymmetria*, proportio, conſonantia; hanc enim efficiunt *directionum* poſitus juſti, con-

cordes rationes, mutui reſpectus, amicæ habitudines, unde rerum ſocietates, nexus, vincula, commercia quæ formant amores, tendentias alunt & proclivitates, connubia jungunt. Poſthàc ſtupere ceſſabit, qui functionum concentus, motuum regulas, *ſecretionum* leges, excretionum ſeries, periodos & conſtantias conſpexerit; ordinis aut proportionum vis aut effectus ſunt, quibus ſic ſibi concinunt, reſpondent atque concordant partes ut habeant nihil, quod mutuum non ſit aut obnoxium, tantùm invicem ſibi debitæ videntur! ea eſt (quod exemplo erit) *ſolidorum* conditio, ut ſuâ quâ præſtant *ſyſtalticâ* vi, ad terendum, comminuendumvè comparata ſe monſtrent; ſimiliter ejus indolis ſunt *fluida*, quæ agitanda & elaboranda *ſolida* ſuſcipiunt, ut præ cæteris omnibus teri ament, tenuari & comminui. Sed hæc ut ſuccedat exquiſita comminutio, opus eſt, ut nullibi non & nullâ non ſui parte tangantur fluida, tundantur, cudanturvè. Reipsâ verò *ſolidorum* quælibet vel intactilis particula *elaſtica* eſt, aut *elateris* mica, perpetuò micans, occillans aſſiduè, jugiter vibrans. Denique agitata ſemper materies, facta

ſubtilis, preſſa continuò, fugæque parata illicò vaporabit aut elabitur, ni loca diſſiliant; itaque in parte nihil eſt, quod canaliculus non ſit, quod undequaque non fuerit pertuſum oſcillis, hiatibus & emiſſariis pervium. Atqui in corpore receſſus tam cæci nulli ſunt, quos non ſubeant *fluida*, eapropter viſcerum non tantùm nullum eſt, ſed & *glandularum* nulla, quæ *ſecretorio* ſuo aut exceptorio vaſe careat; at verò *glandulis*, ut loquuntur, tunicæ & membranæ reſperſæ ſunt, tum & univerſa cutis, & interna quævis partium involucra: unde pars nulla eſt quæ ad evacuandum, exhalandum aut tranſpirandum non ſit parata. In his omnibus conſpicias intuitu uno animalis œconomiæ laboris ſcopum, inſtrumenta laboris & inſtrumentorum opera, ſic ordinata ſibi, ut difficilè definires an ſcopus laboris cauſa, aut ſcopi cauſa labor, an inſtrumenta cauſa laboris, aut labor inſtrumentorum cauſa, an inſtrumentorum causâ opera facta ſint, an causâ operum inſtrumenta: verbo, dum in univerſo corpore materiæ multum eſt, molis non parùm, maſſæ plurimùm, ſuperat operis magnitudo, laboris immenſitas, infinitas artis.

Tam mirificæ artis effectus aut opus, æquilibrium eſt; æquamentum intellige corporis rerum quò amicè diſſidentes pugnare amant, vincere nolunt. Libramentum eſt aut lucta, quæ occillando ludit eo tenore aut rythmo, quo pugilum neuter prævalere nititur, ſed æquivalere; certaminis novum genus, quo certantium uterque ex æquo ſe tuetur aut ſervat; æquilibrium enim nomine tibi non veniet æquipondii conceptus, quo corpora duo diſtantiis & pondere conſentientia adeò conquieſcunt, ut à motu ferientur; non ſic ſe habet corporis rerum æquilibrium, ſed quantum illæ produnt æquilibritatis, tantùm mobilitatis condunt, *elaſticæ* nempe vis, quâ ſeſe invicem laceſſunt, ictuum tali moderamine, ut ea quâ ſe aggrediuntur pugna, ad concordiam via ſit. Motuum ergò alternantium æquabilitas eſt, actionum conſenſus unus & in unum conſpiratio, aut in harmoniam unam, unde cuncta manant ſanitatis & vitæ bona.

In his omnibus ſingularum rerum unitatem cernere datur; mobilis, motûs, virium, legum, agendi rationum, proportionum operandi, unitatem tandem æquilibrii, cujus ad unas regulas

nſtituituruniverſa corporis œconomia; ſujus autem unitatis rationem prodit riginis communitas aut illius unitas ontis qui ſummè unus eſt, Creatoris videlicet à quo uno fluit omnis mechaniſmi corporis ratio, ordinatio nempè llius, legum ortus, conſtantia, perennitas; quidquid enim caduci his omnibus affricare materia videatur, divinam vim, unde deſcendunt, ſapiunt ſemper, is feta viribus, quas ut educere nequit nateria, protulit creatio,

Hoc offertur medicinæ ſpectaculum, n his verſabitur medicus, qui non ſecùs ac naturæ candidatus artibus illius & conſiliis erudiri cupidus & informari, mores meditatur illius, voluntates explorat, contemplatur leges, regulas, ritus & uſus, unde documenta ſibi faciat aut exempla. Hinc autem edocebitur, denſus quantùm ſit, varius & multiplex partium numerus, unde compingitur corpus, duplicis tantùm eas eſſe generis, quæ totam illius compagem conſtituunt, *liquidas* nempe & *ſolidas*; veriùs, unicam eſſe partem unde coaluerint partes univerſæ, canalitiam ſcilicet ſubſtantiam, quæ quidem plùs minùs habet ſpiſſitudinis, ponderis, motûs, fluxilitatis aut maſſæ, ſed quæ

ubique aut canalis, aut embryonum aggeries canaliculorum; ſi quidem illìc canalem exporrectum aùt continuum intueri licet, hìc canaliculorum ſegmina; illìc vaſa, hìc humores aut ſuccos qui *tubulatâ* ſubſtantiâ conſtant. At indè quàm ſimplex animalis œconomiæ conſpectus! contemplandus enim medico veniet canalis unicus, aut unicum vas exporrectum & continuum in *ſolidis*, ſectum, diviſum, ſolutumvè in *fluidis*; motûs utrobique particeps; illìc motoris, mobilis hîc vices gerens aut officium. Itaque quidquid motûs habetur in humano corpore, à canalibus ſimul & in canaliculos exercetur; ſed ejuſdem generis ille eſt & rythmi, *oſcillatorius* nimirùm, hocque titulo unus. Stupendum tamen quàm multos, quàm diverſos, quàmque multiplices edat effectus, quàm plura exequatur opera, quàm multiformes *ſecretiones*; quibus non eſt impar; in causâ eſt *directionum, determinationum, tendentiarum* ratio; in quibus ut ſita eſt tota corporis mechaniſmi concinnitas & induſtria, ponenda quoque tota ſapientia artis & medici contemplatio. Hîc cogitabit, quàm longè exporrecta ſit canalis illius longitudo, intra quem ſanguis,

guis, hujuſque ſatellites ſucci feruntur, cujus quamvis menſura ſit millenorum ulnarum milliariorum, interim quos complectitur ſuccos ad ultimos ſui fines conſtanter & directè ducit; ubi intueri medico datur exaratam lineam, deſcriptumque ductum, juxtà quem ſanguini ambulandum ita eſt, ut ipſi delirare ſit inconceſſum; adeò ut *directionum* naturalis regula ſit & cursûs norma, citrà quam aut ultrà progredi nequeat aut exilire. Hinc igitur cancelli facti ſunt atque limites, ut intra ſuum alveum ſanguis coërceatur, inſuperque facta ei neceſſitas ad extremitates canalis quo vehitur perveniendi; quâ datâ illi à Creatore metâ obtinendâ, ne ceſpitando ſanguis defraudaretur ſæpiùs, poſituræ unius aut declivitatis conditus non fuit *ſanguifer* canalis, ſed curvaturæ multiplicis & multiformis inflexûs, ut angulorum, anfractuum occurſu, repercuſſuvè, alliſus, colliſuſque ad præſtitutos ſibi calles determinaretur efficaciùs, & ad ordinatum itineris ſcopum certiùs perveniret. Inutiliſnè curſitationis causâ? imò causâ utilitatis quàm maximæ, vid licet ut illam quâ potiſſimùm indiget, dotem exquiſitam, id eſt, tenuationem aſſe-

quatur, quæ eò major fit, quò longiùs in filum ducitur; ſimulque ut longum habendo iter, hùc illùc eructando ſuccos, quòcunque *ſecretionum* ſpargat materies, ſuumque ſuis ſingulis *ſecretoriis* dividat demenſum; denique ut copioſiſſimæ & ſolemni maximè *ſecretioni* abſolvendæ, *tranſpirationi* nempe ſufficiat. Tam multa bona apportat *determinationum ars*, quæ *ſolidorum* opus eſt aut virtus, cui ſi addideris id omne commodi quod venit ab arcanis *fluidorum* tendentiis, unico oculi ictu apprehendere erit omnes ſanguinis circulationis fructus & utilitates, totumque corporis *mechaniſmi* miraculum. *Tendentiarum* enim nomine intelliges mutuas rationes, parata obſequia, inſitoſvè niſus, aut connatas proclivitates, quibuſcum natæ res, ſerviunt ad nutum & ultroneæ obediunt: ejuſmodi ſunt *fluidorum* naturæ, quæ flexiles factæ & faciles, nutantibus *ſolidis*, aut oſcillantibus ſponte obſequuntur, vi ordinis primùm inſtituti, quo *ſolidorum* viribus famulando, Creatoris auſcultant conſiliis. Hæc autem conſilia ſunt, ut *fluida* iis omnibus feta, quæ tuendæ corporis œconomiæ debentur, earum rerum promptuaria ſint, quæ operibus

illius erunt neceſſaria. Sed ad nutricationem & *ſecretiones* iſthæc opera referuntur, ut ergò eò tendendum iis erit, in ſe quoque habebunt, unde edendis iis neceſſaria contribuant; hinc nempe particulas tenuari ſummè faciles, aut immensè dividuas, illinc ſequaces particulas, ductiles, tractabiles & obſequioſas. Unde quidquid energiæ aut virium *ſolidis* erit, in evolvendis excludendiſvè ejuſmodi *fluidorum tendentiis* inſumetur, quidquid verò promptitudinis & obſequentiæ in *fluidis*, *ſolidorum* nutibus & imperio ſervire geſtiet. Aliquidnè tam unanimum aut conſonum magis?

CAPUT III.

De morborum cauſis.

UNANIMITAS hæc erit, conſenſûſque hujus rationes & modi, quæ dogmata arti ſufficient & artifici conſilia; qui abſtinendo cautus à ſcrutandis cauſarum arcanis, quæ creando celari voluit Creator, non inſidis quæ monſtrat rerum exemplis gaudebit erudiri. Ita fiet ut medicinalis diſciplinæ cano-

nes & regulæ, ordinis leges ſint & veritatis, illius videlicet ad cujus normam res ipſæ non tantùm conditæ ſunt, ſed & rerum effectiones, modi, rationes, naturæ, motus; quorum omnium menſuras, quantitates, curſus, periodos noviſſe, id omne habere eſt, quod medicinali phyſicæ & arti medendi neceſſum eſt. Ecquid enim ſenſili ſcientiæ convenit meliùs, quàm quod ſenſibus manifeſtè verum deprehenditur? at ejuſmodi ſunt æquabilitatis, proportionum, ordinis & æquilibrii leges, quas medico monſtrat naturalis ille œconomiæ corporis conſpectus, ſub quo regulares *ſolidorum* rythmós, preſſus & *oſcillationes* obſervare, *fluidorum* motus, *ſecretionum* menſuras, tempora, periodos tenere, denique mutuas utrorumque habitudines, *directiones* & *determinationes* aſſequi ſufficit, ut ex conſpectis nativis eorum moribus & ingeniis, eorumdem ventura vitia eruas & delicta.

Medicinæ *gnomon* eſt iſthæc harmonia, quæ juſtâ ſuâ operum directurâ, operationum illius modulatio eſt; nedum ſollicitæ aut ancipitis, ceſpitando in eligendis quæ capeſſenda habeat conſiliis, aut veſtigiis quæ habeat pre-

menda, quin potiùs viarum ſolùm eruditæ, quæ uſurpandæ illi veniunt, illarum exemplo quas natura terit, rerum non ſolùm quæ tractandæ ſunt, illarum judicio quas illa regit, ſed & rationum, menſurarum, temporum & quantitatum quas ubique prodit. Poſthàc non aliundè repetes medicinæ munus & officium medici, harmoniæ enim illius imitamen erit, quam reſtituendam ſuſcipiet aut reſarciendam, juxtà calles aut ductus, numerum & tempus, menſuram & quantitatem quam docet & monſtrat partium *ſymmetria*, circulationum ordinatio, ſuccorum *anadoſis* aut diribitio, *ſecretionum* ſeries, quantitas *excretionum*, verbo omnium æquilibritas & proportio; ut enim corporis rerum æquamentum eſt ſanitas, diſſociatio eſt morbus. Interim diſſociationis nomine non veniant ſalium *fluores*, *fuſiones*, *diſſolutiones*, *præcipitationes*, *decantationes*, quæ in partem *ſymptomatum* veniunt, non cauſarum; ſed ipſorum ſuccorum à ſuis vorticibus, circulationibus, viis, vel ductibus, emiſſariis aut *ſecretoriis* delirantium alterationes; quarum vitio, huic vortici dantur qui alteri debebantur ſucci, has ſubeunt vias qui ad illas

ferendi erant, denique qui illis *ſecretoriis* proprii erant, his addicti videntur. Ejuſmodi allucinationum exempla produnt *icterus*, ſub quo, quæ ad hepar viam affectare debet *bilis*, ad cutim effertur; ſanguineus mictus, quo ſeri loco ſanguinem fundunt *ureteres*; menſium ſuppreſſio aut evagatio, quâ qui ad uterinum ſanguinis circuitum pertinebat ſanguis, intra generalis ſanguinis circuitûs fluentum reſorptus, nullos non particulares circulantis ſanguinis vortices miſcet, vitiat, contaminat. Jam manifeſta mala ſunt, quæ inducit in integrum facta ſuccorum diſſociatio, ſed infeſta quoque committit, ſi partita fuerit aut inabſoluta, quâ cumulata ſanguinis maſſa iniquis mille ſuccorum *ſecernendorum* reliquiis conſpurcatur. Argumento ſit *inſenſilis tranſpiratio*; quàm larga hæc eſſe debeat & copioſa palàm eſt, ita ut ſi tantillo minuatur, vix ullam cogitabis corporis partem, cui aliquid non affricet mali; ipſimet enim vitæ fontes, maſſa nempe ſanguinis indè inquinati, quòcumque ferunt quam combiberunt peſtem. Mille inter, alterum offert exemplum, menſium minutio; namque licet, quaſi ex condicto, horâ ſuâ, tempore & ſolitis

viis prodeant, neque ſuis defecti coloribus, nullum erit quod non offendant, laceſſantvè organum, ſi breviùs fluant aut parciùs.

Itaque ſanguinis maſſam conſpicies non ſecùs ac fluentum ex pluribus ſocialibus ſuccis cretum, quod aquarum ritu principali alveo coërcitum, hîc illîc intra obvios & hiantes laterales fluvios diſſociatur, hæc enim principes arteriarum canales præterfluens, quos eundo ſentit hiantes ſibi laterales ductus ingreditur, eâ arte, ut pro ſingulis ſingulorum *diametris* diſſocietur, cuique concedendo illam ſui partem, quæ mole ſuâ par illi fuerit & commenſa. At elaboratio eſt & modificatio hujuſmodi commenſus, quâ fit ut materies cui ſic paratæ denegatur ingreſſus intra illos qui illiuſmodi erant canales, congruo ſibi exitu defraudata, incongrua ad ſanguinis fluentum regrediatur, ſic in ſocietatem remeans quæ ad diſſociationem facta fuerat. Hæcque erit morborum omnium publica aut univerſalis cauſa, æquabilitatis amiſſæ aut cadentis æquilibrii rationem importans, quâ enim materiæ portione levari debuerat, onuſta manet aut impedita ſanguinis moles. Neque in excuſationem

veniet ſucci tantillum, ut aiunt, quod ex defraudatâ aut minutâ *ſecretione* aliquâ, ad ſanguinem remeare poteſt, quantò namque eſt æquipondii parilitas major, tanto diſparilitas facilior, undè quod ſtateræ momentum eſt, hoc ipſum corporis functionum æquilibrio eſt elocati diſſociativè ſucci tantillum: opinionem enim quâ volunt parva admodum eſſe magnorum morborum initia, ut confirmat fumantis lucernæ odor, quem in feminis vitam extinxiſſe compertum eſt, evincit fontanellæ perperàm facta occluſio, quâ ad ſanguinem repulſa liquoris ſtilla, portentoſum quot mala det, dolores & pericula; tam aliundè multiplicia, ut pars nulla ſit, intra cæcos quoque corporis receſſus altiùs recondita, quam inficere non poſſit tetra illa mephitis.

Tantillum autem illud ſucci hìnc illìnc abreptum ſuperadditumvè, æquilibritatiſque peſſundans æquabilitatem, non ex fonte aut loco unico venire poteſt, ut enim *ſecretoria* tot ſunt quot incernicula, tot autem incernicula quot viſcera ſunt aut organa, veriùs quot *glandulæ* dantur, ad numerum ſtupebis attendendo ad numerum multigenûm ſuccorum, materierum, miaſma-

tum, quæ ad ſanguinis maſſam reflexa, circulationum illius turbamento erunt; ſanguiniſnè nitorem fedando, impurandovè? vulgarem hunc arcent conceptum, quæ à ſucci alicujus retroceſſu tam ſubitò ſurgunt incommoda. Quid enim tam repentinum, quàm terroris ſubitaneus effectus, qui *menſes*, aut *lochia* comprimendo, *febres*, *nauſeas*, *vomitus*, *ſtrangulatus*, *ſuffocationes*, *deliria*, *lipothymias* confeſtim accerſit? At eſto quoque hinc vitietur ſanguinis *craſis*, modò abeſſe intelligatur craſſamentorum, phlegmatum & ſordium congeries, accerſi verò tantùm *heterogenei* aliquid, alieni aut peregrini, quo cum amicabiliter ſanguini verſari non datur; hinc enim fortè naſcetur mutua ſuccorum repugnantia, incongruitas aut *antipathia*, quæ contubernio illorum & paci adverſabitur; ſed aliundè proficiſcuntur ex reflexu ſuccorum œconomiæ animalis turbæ, pluribuſque ex locis venit harum materies, illinc videlicet ex interruptâ *ſecretionum* æquabilitate, hinc ex totuplicibus fontibus, quotuplices ſunt in corpore ſuccorum circuitus, horumque *ſecretiones*.

Circuitus ſunt tùm partis rubræ ſan-

guinis, tùm albæ; earumdem ſunt *ſecretiones*. Rubra circumfluit ex arteriis ſanguinalibus in venas ejuſdem nominis, quarum loco ſi fortè *lymphaticas arterias*, aut viſcerum *ſecretoria* ſubire illi contigerit, cruentari *lympham* obſervatur, undè deduces tam multiplicium ſanguinis *excretionum* rationes, ſub quibus certè non brevem morborum catervam contineri palàm eſt: at quàm immensè creſcit horum numerus quos invehunt aſſidua ſanguinis hìc illìc arietantis molimina; oſtendit enim fibratus partium textus, horum ſingulis ſuum eſſe *tonicum motum*, aut *elaſticam* firmitudinem, quæ tubulos, undè conſtant, premendo jugiter, ad circuitum jugem adigit præterfluentes ſuccos. Interim ſi ſtrictioribus factis *circulatoriorum* aut *ſecretoriorum* vaſorum diametris; aut ſi quæ ſanguinem evibrat potentiam, ſuperante nimiùm tonico partium motu, ſolitâ quâ decebat quantitate vel à majoribus vaſis in minora, vel ab arteriis in venas, *ſecretoriavè* tranſmitti ſanguinem omittatur, hic undique preſſus, pulſus & arietans, quò non pertinebat ferendo ſe, vim infert, adactuſque coactus & hærens, lenteſcit, tardat & ſtagnat, ſic mille parit

ſyſtaſes, *phlogoſes*, *phlegmones*, omnium ferè morborum parentes, aut cauſas. Caſſorum ejuſmodi moliminum, quæque committere poſſunt malorum exempla dant ſiccæ *hæmorrhoides*, in iis qui earum fluxibus fuerant obnoxii; tùm & *menſium* defectus in feminis, quarum ætas horum evacuationi mancipata adhuc; otii enim impatiens qui refluit ſanguis, aliò deflectit, nulla non incommoda commiſſurus; tantâ ſævitie, ut vix quempiam invenias, quem ejuſmodi ceſſata tandem aliquando non incommodent. Alia produnt morbidorum ſanguinis moliminum exempla, qui membro curti facti ſunt, in his enim ſanguis, cui in longitudinem, cui natus erat, ſuum negatur producere circuitum, in ſe revertens cumulatiùs, circulare frequentiùs cogitur: interim tantùm de ſuo acquirens *inteſtino* motu, quantùm de *progreſſivo* perdit, alterutrum committet aut arietando undique, *hæmorrhoidum* ſeu ſimiles aut reſerabit vias, aut enormes pariet, vel abnormes pulſus, mille daturos vix tolerabilia morborum tædia.

Hæc edunt, ſi caſſa ſint & vacuationis exſortia, ſanguinis molimina; ai

oſtendit medendi uſus aut obſervatio abortivas dari aut degeneres *excretiones*, quæ inquietis ſanguinis aut illius moliminum effecta ſunt. Hujus ſortis ſunt in multis *catharrhales* affectus, *coryza, tuſſes, rheumatiſmi, arthritides*, in nonnullis *diarrhoeæ*, *perirrhoeæ*, *ſudores*, tot ſpuriæ *ſecretiones* aut morbidæ, quibus purgari ſanguinem in iis adeò neceſſum eſt, ut ſi tempore ſuo fieri ceſſent, morbus aliquis illicò ſuccedat: denique ejus virtutis & potentiæ ſunt in quibuſdam ſanguinis molimina, ut cutis rumpendo ſpiramina, aut emiſſaria violando, ſua illi inurant notacula; exempla ſunt *herpes* & *eryſipelas*, tyrannici illi affectus aut tam intolerabilis dominatûs,ut ſi ſemel erumpere ceſſent, deſinant in pejus, *ſopores* nempe, *ſpaſmos*, *tuſſes*, &c. Undè laborem aſſiduum & perennem dices *tonicum* partium ſub illis affectibus motum, ni concipere malis ut niſus perpetuos & preſſus indeſinentes, urgentia illa ſemper ſanguinis molimina, quæ in extrudendis & amovendis quæ ſanguinis oneri ſunt aut labori ſuccis aſſiduè contendunt; undè deduces quoque *laſſitudinum* cauſas & flatuum origines, quæ *plethoræ* aut *ſtagnationum*

comites duo & aſſeclæ non infidi ſunt, preſſæ enim partes, præterquàm quòd ſanguinis & ſuccorum, qui ægrè permeant *circulationes* ſenſiferas reddunt & doloris participes, facit *diametrorum* ſtrictio fortior, ut preſſiùs arctata *ſecretoriorum*, quibus perfunduntur interni partium parietes, oſcilla, pro ſucco vaporem eructent, humoriſque loco explodant fumum.

Sub hoc univerſali partium preſſu intueri licet lenteſcentis ſimul & *inflammatorii* ſanguinis cauſas, videlicet illius coriaceæ pellis albæ, plus minùs pro *inflammationis* gradu ruſeſcentis, quæ ſanguinem tegit aut veſtit, ſub iis omnibus morbis qui *inflammatorii* nuncupantur, quique morborum qui graviores ſunt, maximam occupant partem. Memineris enim ex canaliculis conflata eſſe partium ſtamina, iiſque albâ ſanguinis parte turgidis, quæ *lympha* eſt, ſuccus proindè ductilis & tractitius, denſari facilis & compingi: ſi addis, naturâ ſuâ lentum eſſe à *lymphaticis* capillaribus arteriis ad ſanguinales venas circulationis regreſſum, concipere erit preſſum, denſatum, ſtipatumvè ſuccum, qui ad ſanguinem lentus appellit; ſanguis autem ſuccis

ejuſmodi abundè cretus, ſpiſſeſcit in dies, tardigraduſque factus ceſpitat, hæret, moratur, *lymphâ* enim ſpiſſiore malè ſaginatus inviſcatur & in pingue ſpurium abit.

Sed hæc ad ſanguinis albæ partis circuitum pertinent, undè fluunt tot ægrotationum corporis, ægritudinumvè mentis cauſæ; utrarumque, inquam, ab albâ enim ſanguinis parte venit *nervorum lympha*, quæ vitiata ſemel, à motu aut *craſi* ſuâ degenerans, ipſi menti incommodat, ut ſuo loco exponetur. Non autem is eſt *lymphæ* ſanguinis circuitus, ut, licet ſerum idem quocunque circumambulando ferat, ejuſdem coloris & vultûs ubique ſerum illud repræſentet; quamvis enim ubique ſit idem ſeri fundus, *ſecretoriorum* textura diverſa, diverſas iis affigit facies. Itaque *bilis*, *ſuccus pancreaticus*, *lympha ſtomachalis*, *nervorum lympha*, *urina*, *ſudor*, nomina varia ſunt *ſeri* ejuſdem, ſed variis veſtiti coloribus. Ut autem *colores*, *ſapores*, &c. particularum ſeri illius varii ſitus ſunt, rationes & modi, quos parat aut inſtituit preſſio, tritus aut comminutio; quantùm veniet periculi, ſi *ſerum* in *bilem*, &c. tritum, *modificatum*vè aliò aſpor-

tetur? quò magis enim hepatis incerniculo fuerit aptatum, eò minùs alteri aptum erit, undè incongruis & diſparilibus ſuccis fetus ſanguis ſecum rixabitur, in ſeque diviſum diſſociabitur, indebitos viſceribus trudendo ſuccos; indè ſanguinis turbæ, *ſecretionum* chaos & ſuccorum *migmata*, hicque *cacochymiæ* conceptus erit.

Enimverò in *cacochymiæ* voce luditur miſerabiliter; vulgò habetur pro congerie & acervo humorum *ſalibus* fartorum, peregrinis aut malè ſanis infectorum ſaporibus, *acidis*, *auſteris* aut *muriaticis*; non infrequenter pro exundante *colluvie ſeroſâ*, quâ partes merguntur frequentiùs, pro *pituitarum*, *phlegmatum* & craſſaminum ſaburrâ, intra *primas*, ut loquuntur, *vias* ſtagnante. Ut ut ſe habeant ejuſmodi *cacochymiarum* ideæ, his movendi litem nec tempus, nec animus eſt, ſed ad corporis humani *mechaniſmi* veritatem propiùs accedit ea quæ concipiendam *cacochymiam* exhibet non ſecùs ac inconcinnam benè moratorum etiam ſuccorum aggeriem, qui dum locis ſuis aut ſedibus diſtributi, applicitivè, animalis œconomiæ bono ſerviiſſent, incommodo illi veniunt, in unum remiſti;

bilis exemplo quæ in *hepate*, ut decet, *ſecreta* utilitati eſt; damno verò, ſi ab hepate dejecta ſanguini remiſcetur; *bilioſa* enim *cacochymia* eſt mille apportans mala. Undè intelligere dabitur, ſucci unius refluxum ſatis eſſe ad inferendam *cacochymiam*, ad *cachexiam* enim ſufficit, quæ ſucci unius vitio aut indebitâ mixtione difficiles committit aut contumaces morbos. Argumento ſit ſeroſus latex, qui à *tranſpiratione* indebitâ redux, *catarrhales* omnis generis affectus inducit. Hujus quidem valoris eſt deerrans unicus humor; ſed quantæ potentiæ multiplicium humorum regreſſus! inprimis ſi non tantùm intra privatum locum aut ſingulare viſcus colligerentur, ſed intra publicos vitæ fontes, ſanguinis nempe maſſam conveniendo remeent. Status aut caſus eſt moroſorum illorum affectuum, dubii nominis aut ancipitis naturæ, qui cùm nullius non morbi ſemina condânt aut prodant diſcrimina, nullius, quem tutò definias, vultum oſtendunt, *complicato* dixêre, ut pote implexos tam multis ſemper, ſæpè diſcrepantibus adeò *ſymptomatis*, ut dùm *diagnoſin* adjuvant, aliundè miſceant *indicationes* & curationem incertent. Tam incon-

ditos mores induere poſſunt morbi, quos animi *pathemata* pepererint, hæcque inter mœror aut *melancholia*, ſanitatis illa quotidiana peſtis, quæ cum nervis ſingulariter inimicetur, à quibus non unius organi, ſed nullorum non organorum dimanant functionum rationes, diſſimillima quoque protulerint fortaſſis ſymptomata; frequentiùs tamen inconditi *ſymptomatum* ſatellitii author erit aut cauſa, diſſimilium ſuccorum à ſuis *ſecretoriis* dejectorum in ſanguinis maſſam confluxus; cum enim tunc temporis irrita aut caſſa facta ſunt pluſquam unius partis *tonica molimina*, plurium partium defraudatarum ſupereſt offenſæ ſenſus ſcilicet violatarum illìc, hìc inverſarum *oſcillationum* ſtatus, qui ut ſupponit mutatas ſuccorum ordinationes, varias etiam partium habitudines facit.

Expreſſam hîc vides *chronicorum* morborum imaginem; ſub *acutis* enim, à quibus ſæpè decidui illi ſunt (artificis culpa fuerit aut artis) perperàm laceſſitæ partes, *tonici* motûs loco *ſpaſmum* contrahunt, & pro *directionum* rectitudine, ſiniſtras & præpoſteras exercent *oſcillationum undulationes*: aliundenè multiplicium *ſymptomatum*

fons uberior? cauſanè dabitur, quæ diſpares magis pariat effectus, aut majores turbas prænuntiet? hinc *ſecretionum* diſparilitas, *excretionum* abalienatio, turbamenta rerum & confuſio. Viſcerum *obſtructiones* aut infarctus, evacuationumque defectiones (quæ *chronicorum* appendices ſolitæ ſunt) ex iiſdem fontibus manant, *ſecretoriorum* namque diametris & vaſorum capacitatibus inepti ſucci, undecunque venientes, impediendis iis, opplendis, infarciendiſque opportuni fiunt; quantùm enim energiæ & proclivitatis nata ſunt *ſecretoria*, ad admittendos, ſuoque fovendos ſinu, qui congrui erant, ſuccos, tantùm capiunt repugnantiæ adversùs eos qui illis inopportuni ſunt: *ſubſtantiæ familiaritas* hæc eſt, quâ pereunte, tot ſanitati ſuccedere mala ſubintellexerant primi medicinæ patres. Interim factâ vi, à proprio ad alienum *ſecretorium* transfertur *excretio* tot morborum mater, totque morbidarum evacuationum, quæ *chronicos* deturpant affectus, origo.

In ſanguinis maſſam cadunt iſtius ſortis incommoda, cum univerſalem illius circuitum evagari contingit; at ſua quoque invehit mala particularis

uilibet ſingularis ſucci circuitus, ſi itium capiat, qualis ille eſt quo nerorum *lympha* (quam *ſpiritus* dixêre atres) per nervos circumfertur; cum ërius ſit liquor, qui proindè parùm abet corporis, vix de materiæ vitiis & ffectionibus illum participare crede-etur: at ex quo à cerebro ad ultimos ervorum fines illum devehi, hinc d venas ſanguinales revehi confeſſum ſt, circulationis legibus obnoxium ſſe conſequitur; ſegneſcere igitur, ırdare, lenteſcere poterit; eò magis, uò iis coërcitus tunicis, quæ ut *elaris* omnis, ita *oſcillationum* omnium ınt authores, *laſticitatis* erroribus ui ſtrictionis aut laxitatis nimiæ vitia ınt, patebunt magis: ſi addideris, hunc ſum liquorem, ut pote cum ſit *lymhæ* genus, ſpiſſitudinis eſſe proximum, ı proclivi concipere erit, lentori & ırditati illum eſſe maximè ſubditum; tque partium nulla eſt, quæ nervis ıtexta non ſit, palàm eſt harum eſſe ullam, ubi *ſtaſin* aut lentorem conahere non poſſit nervorum *lympha*, roindè nullam quæ nervorum offene non pateat: hæc autem ut plurimùm *ethiſmi* aut contractiunculæ genus eſt, uo tot inter vitæ labores, *pathemata*

animi & mundi commercia feriri ſolent & emoveri tunicæ nervorum, quæ tali œſtro percitæ criſpantur quadantenùs, *lympham*que quam aſſiduè *occillando* premunt, arctiùs ſtringendo tardant. Sed hinc conniventia nimiùm illa arteriarum *lymphaticarum* oſcilla, quæ à ſanguine ad cerebrum efferendam habent nervorum *lymphæ* materiem, ingreſſum illi negant, cujus è contrà ad ſanguinalia vaſa facto receſſu, turbamenta mille aut tumultus intra ſanguinem ſurgere vides.

Circulationis hujus duplicis duplex error aut vitium eſt; hinc enim aucto, à ſucco aliquo remeante, ſanguinis fluento, cumulatiſque illius ſuccis, *ſyſtaſes* & *ſtagnationes* intra ipſum fieri neceſſum eſt, undè obices & repagula mille, quæ circulationem totius ſanguineæ molis turbant & miſcent; illinc ſolito commeatu defraudati nervorum canales elangueſcunt, invalidiùs *occillantes*, lenteſcit illorum *lympha*, ſegniùſque abſolvitur illius circuitus; quibus ex cauſis fit ut dum tumultuatur ſanguis, torpeſcant ſpiritus, oppletiſque cerebro & ſanguinalibus vaſis (undè *comata, lethargi, ſopores*) exſolvantur nervi, undè *languores, lypothy-*

niæ, ſyncopes. Hic pingi vides non inſolita *hyſtericis*, *hypochondriaci*ſque affectibus ſymptomata; ſed alia adhuc apportat mala tumultuarius, hærens aut à ſuo tramite delirans nervorum *lymphæ* circuitus.

Non enim uniuſmodi ſunt *oſcillationum* errores; facit interdùm admotus nervis ſtimulus, ut ſuâ ſerie aut *directione* ſervatâ, accelerentur tantùm illorum *oſcillationes* & adurgeantur; quo cum incommodo, oſtendit *lymphæ* indoles; ut ut enim tenuata illorum *lympha* ſit, *lympharum* more tardigrada hæc eſſe amat, citatiori paſſu urgeri non ſuſtinens, imò verò crebrioribus *ſyſtoles* ictibus percuſſa, in tantùm non obſequitur, ut inſpiſſata lenteſcat, ſuoque ſic circuitui obicem ponens, moram injicit. Quod ergò properanti nimis ſanguinis circulationi contingit, qui pulſus fortiùs, cuneatur, ſtagnat & hæret, hoc ipſum in *lympham nervorum* cadit, quæ crebriùs verberata, ſegniùs ambulat aut tardat gradum, ſuumque circuitum eò lentiùs abſolvit aut exequitur, quò ad circulandum diligentiùs ſtimulatur magis. Hîc multigenos difficilium morborum nidos, fomites aut igniculos poni auguraberis, nec te-

merè, ſi attendas quàm *glandulæ multæ*, quæ occurrunt infarciendæ, quàm crebra emiſſaria aut *ſecretoria*, quæ obturanda veniunt, quàm plurimæ, quæ *erethiſmo* objiciuntur membranæ & tunicæ, in quas deſinunt panduntur vè nervi, denique quàm numeroſa vaſa, quæ ex ſingulis membranarum punctis emergunt aut egerminant, quæque ſucci nervorum, illùc undequàque appellentis erroribus patula ſunt. Poſthàc nunquid non ut ſanguinis, ſic *lymphæ* nervorum ſuas dari *ſtaſes* aut *ſtagnationes* inferre licebit? quin potiùs & vaſorum ſanguinalium & nervorum, ſuos eſſe infarctus, aut obſtructiones licebit affirmare. Sed hinc intelligere datur cujus valoris aut momenti medico ſit vaſorum capillarium conſideratio, quorum tam ſanguinalium, quàm *lymphaticorum* poſituræ, occurſus, textus & ordinatio tot incommodis, diſcriminibus erratis & offenſis cauſam præbent aut anſam. In capillaribus nidulari febrium fomites ſubolfecerant veteris medicinæ antiſtites, ulteriùs informata habet medicina recens, undè ſtabiliat ex illis ſcaturire locis longè plurium morborum origines; imò illorum quorum abſtruſiora, aut cæca habita fue-

tant incunabula, quales ſunt *glandularum* & *nervorum* affectus, quos ut facit ſanguinis albæ partis aut *lymphæ* vitioſitas, hos aperit compertus *lymphæ* curſus aut circulatio.

Indidem ſe profert *colluviei ſeroſæ* ſolemnis illius & decantatæ nimiùm morborum cauſæ, *colliquationum* quæ multiplicium ratio, quarum uberes proventus exhibet roris illius, quo madent ſemper membranarum univerſæ ſuperficies, copia immanis, qui halitus faciem ſub ſanitate gerens, in aquam ſub morbo cogitur; *tranſpirationis* ritu, quæ cum ex naturâ ſuâ viſum fugit & tactum, à naturâ deſciſcens, ſudoris aut aquæ induit ſpeciem. Quod igitur eſt à *tranſpiratione* læsâ factus ſudor, idipſum erit à degenerante membracearum madore ſpiſſeſcens humor; utrobique enim *tranſpiratio* eſt externa ex cute, interna ex præcordiorum membranis vaporans; utrinque eadem materies, *lymphaticus* nempe ſuccus, qui illìc immensè tenuatus in aërem reſolvitur, quique hìc *nervoſi generis* omnibus functus officiis in aëreum vaporem efflatur; iterùm à vitiatâ *tranſpiratione* externâ, ſudore ſtillat cutis, à læsâ internâ *tranſpiratione*, humore pluunt in-

teriores membranæ, undè factum impluvium ſubjectæ partes, ſi plenæ fuerint, aut planè cohærentes *rheumatiſmos* dabunt; ſi laxiores, molles aut divulſæ, *leucophlegmatias*, *anaſarcas*, *œdemata*; ſi cavæ, *aſciticos hydropes*, diverſi nominis pro cavitatum aut viſcerum varietate, ejuſdem verò ſtemmatis, originis aut proſapiæ, à lymphâ ubique natos, quales ſunt *cerebri*, *pectoris*, *abdominis & ſcroti hydropes*.

Quorum palato ſapiet minùs iſthæc *ætiologia*, hanc firmabit quod *lymphæ* accidit *diſcraſiæ* genus; ſuccoſa illa & dulcis eſſe ſolet, ut animalis œconomiæ muneribus benè ſerviat, ſed quâvis ratione *fluorem* aut deliquium paſſa, aquoſa nimiùm aut ſeroſa facta, in phlegma eliqueſcet, halitûſque loco ſerum plorabit, undè *colliquationes*, *catarrhi*, &c. iterùm ſi hæc pauca videantur, numeratis, ſi licet, non numerandis oſcillis, quibus forati ſunt aut pervii membranarum interni parietes, aquarum cataractas in microcoſmo aperiri ſic intelliges.

Quidquid in humano corpore boni abſolvitur, aut committitur mali, id omne preſsûs, *ſyſtoles* aut *elateris* vi, operæ aut potentiæ debetur; æquitatis virtu-

virtus eſt, ſuccos æquilibrans omnes, motuumque illorum rationes æquiparans, eâ dexteritate aut commenſu, ut ſuos ſinguli calles & itinera ſubeant. Interim virtus hæc, quæ aliundè rerum humanarum ſors eſt, nutabilis eſt, cum enim in *oſcillatione* ſita vita ſit, in nutamine conſiſtit ſanitas; imminutâ ergò fractâvè hâc æquilibritate, ſanguinis albæ partis à rubrâ diremptioni vitium fit aut error, quo committitur, ut quæ preſſa mediocriter alba pars, *lymphaticas arterias* inter & *ſanguinales venas* diſpertita, circulando æquabiliter incedere conſueverat, inverſo aut præpoſtero preſſu citata, intra *lymphaticas* ſe immergat pleniùs, undè uberiùs ad extrema membranarum oſcilla affluens, horumque violando diametros, fundat pro madore imbrem. Hujus deflexûs occaſio aut cauſa eſt, ſanguineæ illius molis quæ majora vaſa occupat tumor, quo urgeſcit hæc adeò & ampliatur, ut tota vaſorum replens loca, appellenti nutritiæ *lymphæ* ingreſſum neget aut hoſpitium, quæ cum intereà *ſyſtaltico* parium preſſu adurgeatur, lateralibus *lymphaticis* adacta illarum diametris vim infert, factâque viâ vi, intra illarum capacitates abſumitur tota illa

lymphæ quantitas, quæ cùm ſanguinalibus dividenda fuerat: caſus adhuc erit aut effectus ſanguinis tantæ facti ſpiſſitudinis aut compacturæ, ut patere aut dilatari neſcius, parùm aut nihil adventitii ſucci intra ſe admittat; argillarumnè illarum ritu, quæ aquis non meabiles, ingreſſum omnem intra ſe illis recuſant? meliùs glutinum more quæ textûs firmitudinis vi, id omne quod aqueum eſt reſpuunt. Is ipſe ſtatus eſt ſanguinis, quem miſſum *hydropicarum* affectionum non minima pars oſtendit, ſub quibus non rarò cernere datur ſanguinem coriaceo, pelliceo illo & albicante glutine veſtitum, qui *pleuritici* ſanguinis titulo circumfertur; adeò *inflammatoriis* morbis proprius eſt! certè, quantùm vulgò errari ſoleat in *chronicorum* affectuum *ætiologiis* & curis, hinc ſuſpicabere; ſed *de tramite in viam.*

In his, quæ pauca ſunt, evagationum exempla habes, quibus à ſuis decedentes *ſecretoriis* ſucci, ſanguinem turbant & functiones miſcent; quod errati genus, ſi ad ſingulos corporis ſuccos transferas, in conſpectum venient omnium morborum rationes & cauſæ, ſuccum enim elocari, morbum

committi eſt ; undè fingas tibi *bilem*, *ſuccum pancreaticum*, *tranſpirationis* materiem, *urinam*, *menſes*, *ſeminales* ſuccos ſub quovis ſexu, à ſuis ſedibus ad alienas transferri, quot peregrinis organis exantlandi erunt labores, dùm quæ ſuccis ſuis viduata erunt, feriabuntur ; interim quot organorum aut ſuccorum, tot morborum nomina erunt aut cauſæ ; ſaltem indè turbæ naſcentur, aut tumultuatio, undè morborum ille princeps ſeu morbus univerſalis, *febris* nempè, quæ cæteros morbos faciatnè, an finiat, non facilè definies ; ut enim illorum plurimis comitem dare ſe ſuevit, ex illis unum ægrè invenies, qui vel à febre initium non faciat, vel febris operâ finem : quâ ratione, acriter & ab antiquo diſceptatum non compertum eſt, myſterium enim eſt ſermocinationum minùs quàm obſervationum momentis tractandum, inſtitutum nuſquam ut medentium mentes erudiat, ſed ut opera illorum dirigat & conſilia ; factum exemplar, undè diſcant quam in curando ſequatur aut faciat ſibi natura artem. Sub ejuſmodi conceptu *febrem* oſtendit nobis corporis *mechaniſmus*, undè medicinæ veniet niſi doctrinæ plùs, plùs ſaltem conſilii.

CAPUT IV.

De febre morborum omnium radice aut cauſâ univerſali.

QUALIA ſunt nobilium ſtemmata, quæ ſilendo heroum facta loquuntur, ii eloquia muta ſunt naturæ phœnomena, quæ illius conſilia loquendo interpretantur; ejuſmodi ſunt medicinalis philoſophiæ theoremata, quæ ex unis naturæ legibus, regulis & ordinationibus non ex arcanis operum illorum naturis eruuntur. Ad hunc intuitum veram morbi naturam ex naturali cauſâ animadvertere licet, quam indicat perpetuus conſtanſque in edendis morbis naturæ ritus, hunc enim exploraſſe, doceri, tenere, intellexiſſe eſt morborum rationes, quæ artes ſunt quibus tueri ſe natura ſolet. Morbus ergò naturæ tuitio eſt, conatuſvè quo inſurgit illa adversùs infeſta ſibi & ominoſa, ut hæc à ſe amoveat & amoliatur; qui conatus, cum ea omnia inferat, quæ *ſymptomata* morborum dicuntur, eorumdem morborum cauſa erit: hic autem conatus eſt qui febris vocatur, medi-

corum & ægrorum illud terriculamentum, reipsâ tamen ſolitum & familiare inſtrumentum quo ſe protegit. Omnium ergò turbarum, quæ ex hoc certaminis aut belli genere neceſſariò ſequuntur, radix & origo eſt febris : cujus motus niſus ſunt, quorum tendentiæ, initia, ſeries & exitus notacula ſunt & veſtigia, quæ calcando natura premenda medico docet, ut ea dediſcendo quæ ſuggererent malè ſanæ curioſitatum fabellæ, ex ipsâ naturæ & morborum hiſtoriâ, diſcant horum cauſas & illius imitamina.

Hunc ſub morbis naturæ conatum exponunt & elucidant, quæ ſub ſanitate aſſidua fiunt *tonica conamina*, quæ corporis œconomiæ præficiuntur, hinc partium illa perennis inquies, *oſcillatio* jugis, nativos ſuccorum motus dirigens, emendans hoſtiles, arcens peregrinos. *Syſtaltica* vis eſt quæ partium *tonum* alit atque temperat eâ teneritudine, ut accedente vel leviori *erethiſmo*, qui mollem & liberam fovebat fibrarum firmitudinem *elater*, ſpaſmum illicò concipiat, undè quæ latenter *oſcillabant* partes, apertiùs reſultent & validiùs, ſicque ingeminatis & crebrioribus factis ſtimulatarum fibrarum ictibus, qui la-

tebat partium pulſus apertè micat, & à nativo *rythmo* deſciſcens, ſuâ quoque ab æquabilitate recedit. Febrem hîc pingi dices? conſentitur, modò ſub hâc morbum minùs communem, quàm communem morborum cauſam comprehendi recognoſcas, ut pote cùm huic malè conveniat genuinus morbi conceptus. Morbi nomine accipitur manifeſtè facta functionibus læſio, at amabo, quantâ cum pulſuum turbamentis, frequentiâ, celeritate, magnitudine, duritie, inæqualitate pergit ſanitas in iratis hominibus, plethoricis, ſenibus? Igitur morbi præludium aut cauſa eſt non morbus pulsûs turbamentum, à quo manantes functionum evidentes offenſæ, morbum conſtituunt. Et reverâ, lædi tantùm incipiunt vitæ munia, quando dejici cœperunt & mutari motuum ſanguinis aut circulationum *directiones*, undè aliò quàm decebat dejecti ſucci, dùm curſus ineunt incongruos, degeneres brevi invehunt & abalienatas functiones; atqui inſimul cum pulſuum turbamentis, ſanitati ſolitas circulationum directiones conſiſtere apertum eſt; igitur morbi cauſa non morbus eſt febris.

Hoc ut palàm fiat; *conaminum toni-*

torum quæ ſub ſanitate jugiter exercentur, rationes & uſus exponi convenit: artes ſunt, quibus utitur natura in amoliendis inutilibus aut nocituris ſuccis; inſtituta enim ut eſt corporis œconomia, ſuccis quotidiè cumulatis eluxúrians, brevi ſuffocari periclitaretur, ſi deſes & virium inops careret effugiis, quibus à ſuperfluis ſe expediret. Quantùm exempli causâ diſcriminis & incommodi impenderet illi, ſi *bilis, ſucci pancreatici, ſalivæ, urinæ* & *tranſpirationis* materiæ moles & pondus diutiùs illi ferendum veniſſet? quâ ergò de causâ antlias à nautis jugiter exerceri oportet, ne aquis navem ingredientibus brevi mergantur, ſimili ratione, labore jugi œconomiæ animali opus eſt, quo à ſuccreſcentibus ſuccis levetur in dies, ne illorum luxurie extinguatur: hoc ut ſuccederet, preſſoria facta ſunt corporis vaſa, quæ manuum aut digitorum inſtar tractant & pinſunt, premunt & exprimunt quos continent ſuccos, hoſque tandem propria versùs emiſſaria cogunt, pellunt, amoliuntur; cumque *ſecretionum* & *excretionum* ejuſmodi continua ſit neceſſitas, *oſcillationes* juges, niſus perennes aut *tonica molimina* partibus indidit Creator, quæ

circà has evacuationes indeſinenter occuparentur.

Corpori in anteceſſum accepiſſe eſt præſentis ſimul ſanitatis cauſas & futura venturis morbis auxilia, quæ enim continuandis ſervandiſque ſuccorum circulationibus ſub ſanitate addicuntur *tonica molimina* ceu *ſyſtalticæ oſcillationes* tacitæ, molles & ordinatæ, iiſdem ſub morbo reſtituendis revocandiſvè paratæ fiunt, factæ vividiores, fortiores & ſtimulatæ. Ejuſmodi illæ erant, quæ ſanguinem terendo, tractando, comminuendovè, à lentore, denſitate, ſpiſſitudine præſervarent, illius conditionis hæ fiunt, quâ lenteſcendo, ſpiſſeſcendo, ſtagnantique ſanguini diſrarando, explicando & eliquando pares evadant. Iterùm illæ ſerviebant ſanguini ſuis in itineribus continendo, idoneæ hæ fiunt ſanguini à ſuis peregrinationibus revocando, reſtituendoque ſuis itineribus nativis.

Sub his contineri veram febris notionem, quâ habetur morbi cauſa, indè liquet, quôd cujuſlibet functionum offenſæ, quæ illi ſuccedit, author evadat, proindèque parens enaſcentis morbi: argumento eſt quod inter medendum obſervatur; quodque in dies docebit uſus.

Ecquam enim aſſignaveris febris ſpeciem, cujus *ſymptomata* conatûs ejuſmodi non ſint argumenta? modò dolor has illaſvè partes infeſtat *lancinans, punctorius, oſtocopos, pulſatilis*; modò prorumpunt humorum effluxus aut evacuationes *lymphæ, ſeri, bilis*, ipſius imò *ſanguinis*, qui pluſquam uniuſmodi dat *hæmorrhagias*; erumpunt aliàs *maculæ, papulæ, puſtulæ, abſceſſus*, certè tot effecta *ſyſtaltici* preſsûs ceu conaminis *oſcillatorii*, moleſti aliquid aut nocivi amoliri nitentis. Id moleſti nuncuparunt morbidum humorem, *coctionem* conatûs energiam, febrem denique ipſum conatum, ſed pro morbido humore nobis erit ſtagnans aut lenteſcens ſanguis, quem diſrarare, pandere, & ſua versùs *ſecretoria* remittere contendit partium *ſyſtaltica* vis. At verò ut fibrarum nervearum operæ ſunt *tonica* illa conamina, non erit undè ſtupeas ad eas tam multiplices & numeroſas moleſtias, quæ conamina illa comitantur, cum ſensûs omnis in corpore authores ſint nervi; neque ad tot partes, tot viſcera, tot *ſecretoria* quæ læduntur, cùm hi omnium partium ſtamina ſint, nervorumque omnium eadem ſit & unica radix. Hinc videre con-

ceditur *ſymptomatum* omnium, evacuationum, *colliquationum* & *eruptionum* cauſam eſſe illum conatum; concludere ergò erit febrem eſſe morborum cauſam, qui illorum *ſymptomatum ſyndrome* conſtant.

Solidis igitur propria erit aut addicta morborum cauſa? ita videbitur ſi ad primum morbi inſultum attendas, ſub quo *occaſionalis* aut *procathartica* cauſæ vim (interna hæc fuerit aut externa) in *ſolida* primùm exerceri obſervabis. Si in corpus peccaverit aër, corrugatur cutis, unde vitium duplex ex æquo *ſolida* primùm ſtimulans; hînc enim ab occluſis cutis ſpiraminibus exſpirantis materiæ retroceſſus immanis, unde factus ad ſanguinem confluxus, & ſuperaucta ſubitò hujus moles, *fluidorum* vim & *reſiſtentias* elevat, unde cùm veniat *ſolidis* arietandi neceſſitas major, fortiùs illis *oſcillandum* eſt & frequentiùs, ut in facta ſibi repagula vegetiùs enitendo, vincant efficaciùs: illinc exaſperatis ab aëris læſurâ papillis cutis, totum exhorreſcit nervorum genus, ut pote quod totam in cutem deſinit, unde millenorum vaſorum diametros anguſtari, coërceri ſuccos & ſanguinem, in hoſque venturos everberatio-

nũm, *oſcillationum* aut conaminum *tonicorum* niſus mille & ictus animadvertis.

Indè ſanguinis *ſtaſes*, *ſtagnationeſ*que ſuccorum, quibus diſſipandis aut diſcutiendis operas dando *ſolida*, motus dant febriles & conamina produnt; hæcque pars eſt quam in productione morborum *fluidis* concedes; humores quippe hac aut illâ inquinatos corruptelâ fruſtrà ſuſpicaberis: hoſtiles erunt qui peregrini fuerint ſucci, id eſt elocati, aliam à propriâ ſedem occupantes, quâ ab iis quæ à naturâ nacti fuerant *ſecretoriis*, intra ſanguinis ſinum remeaverint; tùm temporis nativis viribus exuti, ſubjectique alienis, ut ſuas miſcent *craſes*, partium etiam turbant *oſcillationes*; indè *ira*, in advenas enim & à ſuis locis exules ſuccos *ſolida* inſurgunt, tùm ut cumulatos & ſtagnantes ſuccos eliquando diſſipent, tùm ut in illos inſiliendo ad ſua aut inidonea minùs exceptoria remittant. In his duobus, omnem febris vim aut rationem poni intelligas, cujus ope â fit, ut eam undè *liquida* exciderant fluiditatem reſumant, & ad idonea *ſecretoria* amandentur; ſic fiunt morborum ſolutiones, *judicationes* & *criſes*, cum eâ

dexteritate, ratione & commenſu triti ſunt, comminuti, aptativè ſucci, ut eas ingrediantur capacitates & ea ſubeant emiſſaria quæ morbi moribus aut ingenio magis reſpondeant conveniantvè; undè *ſudorem* modò, modò *diarrhœam*, bonis ægri rebus ſuccedere vides, ni caſſo & infelici tritu ruditer aut crudè ſubacti, in incongrua liquamina degenerent, quæ ſolitis *ſecretoriorum* diametris inepta ſtagnant diù, ſicque aut *chronicos* varii coloris affectus committunt, aut utilium loco *ſecretionum*, *apoſtaſes* dant aut *abſceſſus*, dubii eventûs, inopportuni ſaltem & faſtidioſi, ut pote quibus malè *judicati morbi non ſolvuntur*, ſed poſt ſe aut *recidivas* relinquunt, aut infelices trahunt reliquias.

Ex dictis concluderetur *paſſivam* aut famulitiam eſſe in febrium productione *fluidorum* conditionem, maximè cum ictibus unis & verberibus ſubjecta ſubactaque hactenùs viſa fuerint; interim, neque diffitendum, ſua quoque eſt hoc in opere *fluidorum* energia, luctæ enim genus febris eſt, ſub quâ ut ut obſequioſa *fluida* ſint & patientia, retaliant tamen & reluctantur. Sanguis enim cæterorum ſuccorum radix aut parens, cum albâ parte maximè conſtet, ſucco

fibrato turget, *compreſſili* maximè aut *contractili*, qui iteratis vaſorum *oſcillationibus* ſtipatus dureſcit, & in compacturam *elaſticam* coaleſcit, quam repræſentat duricorius ille ſanguis, quem exhibent *inflammatorii* morbi: porrò ille ſuccus vaſorum *ſpaſmo* compreſſus & *ſyſtoles* ictibus percuſſus ſæpè in ſe redit, deturgetvè, à *diaſtole* verò dilatatus reſultat & panditur, ſicque partium *oſcillationes* mirabiliter adjuvat, quin potiùs auget & frequentat; repagulum enim ſtringenti ſe arteriæ objiciendo, *ſyſtolen* breviat, quæ dum brevior fit, crebriùs repetitur, unde pulsûs crebritas, frequentia, celeritas. Sed hâc ratione patet, quæ *fluidorum* vis aut effectio ſit in febribus, ſub quibus pulſuum varietates à ſanguinis denſitate & *elatere* deducendas eſſe intelliges, quem medenti oſtendit ſanguinis educti pellicea durities, quæ eâ curâ obſervanda venit, ut omni levamini fidere intutum illi ſit, quandiù coriaceâ illâ ſuperficie veſtitus educitur; juxtà traditum illud à priſcis artis antiſtitibus documentum, utiliſſimam fuiſſe compertam in magnis febribus *phlebotomiam* quæ ad *coloris mutationem* inſtituta fuerit.

Hæc quidem *fluidorum* vis, ſed quæ illis propria non eſt, at omninò mutuatitia, quamque habent à *ſolidis*, tanto mancipatu, ut ſi illorum *oſcillationibus* fuerint deſtituta, quantolibet *elatere* turgeant, torpeant ignava, ſtagnent, reſideant, undè cita mors. Hâc enim ratione contingunt ſubitaneæ mortes, *apoplexia* imprimis, quæ repentinam accerſit mortem, ex eo quòd ſanguis alimentorum ſaporibus, ſuccis & ſpiritibus fartus in dies, ardentiumque liquorum ignibus flammatus, ſic inſuccatur, ſtipatur, denſaturque vividioribus quas eſculenta ejuſmodi pariunt *oſcillationibus* jugiter everberatus, ut tandem cumulatus oppleat ingurgitetque vaſa, illorumque *ſyſtolen* mole ſuâ ſufflaminet; vaſorum enim parietes ultra tonum diſtendendo, dum illorum *diaſtolen* auget, *ſyſtolen* ſupprimit. Tanti eſt *ſyſtoles* uſus! ad quem adeò pertinet tritûs ſanguinis (quod & circulationis eſt) negotium, ut illâ abſente, dum teri deſinit ſanguis, circulare ceſſet: hâcque de causâ febris *apoplexiæ* ſuperveniens, illam ſolvit, tunc enìm ſanguinis molem & *elaterem* ſuperante *ſyſtole* vaſorum, teri incipit & tenuari ſanguis, circuitûſque ſui relegit iter.

Sub hoc conceptu meditata febris, non obſcurè univerſalem ſe profert aut monſtrat morborum cauſam; ni fortè univerſalem morbum illam nuncupari malis, quaſi morbus omnis febris ſit, ſeu unicus omninò ſit morbus qui febris diceretur. Hoc ſenſu, quod de febre aſſeritur, in morbum cadit; igitur naturæ conatus erit, amolientis à ſe moleſti quidquid ipſi venit aut adnaſcitur; iſthæc idea medendi, ut ut fortè tolerabilis, id haberet incommodi, quòd morborum nomina circumcidendo, medicinæ rebus inferret turbas. Itaque licet ſui generis febris morbus dici poſſit, commodius erit & utilius ſuam cuique morbo febrem admittere, quæ ut omnium erit illius ſymptomatum cauſa, adjutorium quoque illi accedet quo ab his ſeſe expediat. Sic *pleuritidis* comes febris, niſus erit in lenteſcentem ſanguinem, quem in curſu ſuo ceſpitantem, laterique præ *pleuræ ſpaſmo* hærentem ſolvere terendo contendit; argumento eſt *tritûs* illius febrilis eventus naturalis, qui ſi imperturbatus & felix fuerit in ſudorem exit, non dubium certè comminutionis indicium. De cætero ſuam dari cuilibet morbo febrem, quæ proprium curatio-

nis illius ſit inſtrumentum adeò verum eſt, ut factâ tantillæ parti injuriâ quæ actionem illius violet, præſto febris ſit quæ in auxilium accurrit: teſtis ſpina eſt digiti extremo infixa, quæ febrem invocat; teſtes *veſicantia*, quæ æquo licet moderamine applicita, in teneris hominibus febrem accerſunt, imò quæ febris augendæ causâ, à non ignobilibus medicis jubentur, ſub iis morbis, ubi *ſolidorum* conamina aut *oſcillationes* promoveri, aut increbreſcere opus eſt; ejus ſortis fuerunt apud veteres *apoplexia, lethargus, comata*, quibus recentes addi volunt *febres malignas*, ſub quibus ex obſcuro pulſu augurantur, molliores eſſe aut invalidiores *ſolidorum oſcillationes*: porrò hos morbos ſuâ febre defectos exiſtimantes, aſcititiâ febre adjuvari volunt, quam *veſicatoriorum* appoſitu provocant & obtinent: arte ſimili, in ſenum morbis alendæ febri ſtudendum eſſe opinantur alii, edentulum, ut putant, illorum ſanguinem refocillaturi, labantes (quod aliorum mens eſt) *oſcillationes* reſuſcitaturi; id dogmatis, *cum grano ſalis* (ut aiunt) accipiendum, de erratis enim medentium in ſenum morbis forſitan aliàs; at rem evincit divini ſenis effatum, qui *ſpaſ-*

mo ſupervenientem febrem pro remedio habet; cum enim *ſpaſmus* ſit morborum pars maxima, ex his nullum invenias, cui remedio non ſit febris, conatus nempè ad ſanitatem, quem fortiùs *oſcillando* exerunt vaſa, ut ad *ſecretoria* in quæ continuantur, morbidos ceu devios humores extrudant.

En ut malo malum natura noſtra trudit, quaſi tam propria homini ſit infelicitas, ut vel propriis in bonis eſſe debeat miſer! interim, ſic rem ſe habere fermè ſuaderent ipſorummet, quæ invenit ars, remediorum effectiones, quas ſi æquo animo exploraveris, febris operibus non adeò abſimiles eas eſſe comperies. Prima ſe ſiſtant *cardiaca*, hæc enim amabo, quid aliud ſunt, quàm coloris, ut aiunt, nativi ſuſcitabula? meliùs, mobiles materiæ aëreis particulis aut *elateribus* turgentes, & *oſcillationis* proximæ, quæ vel intra ſanguinem diffuſæ, gelaſcentes illius ſuccos aut ſtagnantes agitent, aut liquent, vel quæ partium fibras vellicando, *elaterem* illarum erigant aut promoveant! *hypochondrii* dolores qui abſque inflammatione fiunt à ſuperveniente febre ſolvi obſervavit *hippocrates*, in quo remediorum quæ *aperientia* vocan-

tur, rationes recognoſcere eſt; febris enim genus eſt, quod exſuſcitant, ſuis quibus *aperientia* pollent vividioribus & actuoſis particulis, quarum vi partium fibras *ſpaſmodicè* tenſas, ſtrictaſque emovendo, ſopitas aut abalienatas earum reſuſcitant aut revocant *oſcillationes*. Hanc de *aperientium* effectionibus opinionem probant aut firmant *martialium* medicaminum operationes; ab horum enim uſu quantùm exſuſcitentur *tonica* partium conamina aut *oſcillationes*, oſtendunt caloris ſenſus, capitis dolores, faciei rubor, hæmorrhagiæ, arteriarum pulſus, de quibus in ipſo *martialium* uſu conqueruntur ægrotantium plurimi; quibus omnibus ſi addas rutilum, qui aberat, ſanguini ſupervenientem colorem, qui *martialium* uſui ſuccedit, in apertum venit febri analogum quid eſſe illud omne quo morbi curantur. Hùc quoque ſpectat *narcoticorum*, *opii* imprimis energia, quæ tota in evolvendo, evehendo, calefaciendovè ſanguine inſumitur, atteſtantibus faciei rubore, ſudoribus, cutis pruritu, & papulis *narcoticorum* uſum excipientibus, tùm & *menſium* evacuatione, quam ſæpè illa reſtituunt. Atqui confeſſum eſt, quanti

auxilii eſſe ſueſcant *narcotica* in *ſpaſmodicis* affectibus, unde deduces *Hippocratis* effati veritatem, remedio eſſe *ſpaſmo* ſupervenientem febrem aut aliquid febris æmulum. Pro coronide erunt petita argumenta ex corporum exercitationibus, mutationibus ſoli & peregrinationibus, quas ſuis injungunt ægrotantibus medicinæ ſapientes, ut à pulmonum morbis & ſimilibus affectibus *chronicis* contumacioribus illi convaleſcant; ſcilicet ut vel agitatoriis partium motionibus, vel novi & inexperti aëris aſpiramine revaleſcentes *ſolidorum* ſimul & *fluidorum oſcillationes*, effecando & examurcando ſanguini allaborent. Reverâ ut à ſtagnantibus ſuccis, quos ſtringendo coërcet *ſolidorum ſpaſmus*, incipiunt morbi, ſtupendum quò deſidiæ perveniant, ſi in *chronicos* evadant! hinc horribilis ſuccorum pigrities, ſub quâ vitium capientes, corruptelarum mille modis viſcera ſordidant & vaſa, quibus ut medeantur, *digeſtivorum*, ut loquuntur, advocant auxilia; ſuccos autem *digerere*, eos retractare eſt, quaſi rem ad incudem revocares; reipsâ *digeſtivorum* officium eſt, *ſyſtalticam* partium vim excitandi, hujus ingeminandi ictus & *oſcillationes*

ſtimulandi, quod partium conamina & vires elevare eſt, febrileſque ciere motus. At verò ſi eò venerit *oſcillationum* ſtupor quem ingurgitata conceperint vaſa, quæ cum altè ſepulta ſint imis viſcerum, *glandularum*, *oſſiumvè* penetralibus, ubi ut obſcuræ & debiles eſſe ſolent *oſcillationum* undulationes, ſic difficiliùs poſſunt reſtitui; tunc temporis efficaciùs cum *oſcillationibus* redintegrandis medico agendum eſt, ut uſu venit in *ſtrumarum & venereæ* luis curationibus, quæ inſtitui ſolent ejuſmodi remediorum ope, quæ inſitos non tantùm partium *elateres* reſuſcitare valeant, ſed quæ *elateribus* novis deſides queant informare partes; hujus ſortis ſunt *mercurialia*, quæ tota *elateres* ſunt, dividua tam mirabiliter, tantâque pernicitate meabilia, ut ſuas *elaterum* & *oſcillandi* vires, quòcunque diffundere poſſint, & quamvis maximè cæcos penetrare partium receſſus: undè ſive lenteſcant in mediis oſſium medullis ſucci, ſive hæreat reconditioribus glandularum labyrinthis *lympha*, his cum *elatere* animam ferent & *oſcillationem mercurialia*, quæ latentes oſſium *membranulas* & exiliores *lymphaticorum* tunicas attingendo, ad oſcillandum eas invitant aut

ogunt. Objicient videri morbos, in uibus febrile nihil animadvertitur, am conſtans & imperturbatus ſub illis ſt pulſus, ſic ut dum maximè torquet ut urget earum paroxyſmus, tunc quales ſint pulſuum ictus; exemplo eniunt *hyſterici*, *hypochondriaci*, & *ſthmatici* affectus, ſub quibus dum inquuntur ægrotantes, ſuffocantur, guntur ſpaſmis, doloribus torquenur, alienantur mente, pulſu quieto onantur & ordinato.

At non unicè ex pulſu naturæ conanen metiri norunt medendi artifices; b uſu tenent alterius eſſe vultûs aut imilitudinis conamina naturæ ſub morɔis *ſolidorum*, qui *ſpaſmodici* aut ſicci ſunt, alterius ſub morbis *fluidorum*, qui humoribus attribuuntur. Sub illis ſimplex nervorum raptus eſt, corrugatio, quam aura levis aut halitûs aura levior, ſæpiùs animi motus, verbo incorporeum fermè aliquid, aut modificatio quædam accerſit, & undè paroxyſmus committitur: indicio eſt illorum indoles aut *temperamentum*, qui *ſpaſmodicis* affectionibus obnoxii ſunt, homines naturâ ſuâ tenerioris texturæ, de quorum numero feminæ ſunt, aut qui ſeriis nimiùm cogitationibus vel

ſtudiis tenereſcunt, quos, ut chordis ad *uniſonum* exquiſitè tenſis accidere ſuevit, afficit aut emovet motiuncula quævis; hinc in utriſque undulationum mutationes & inverſiones *oſcillationum*, à quibus *ſpaſmi*, corrugationes & contractiunculæ, in quibus conſiſtunt *hyſterici* & *ſpaſmodici* morbi. Sub ejuſmodi nervicearum partium, quæ ſicciſſimæ ſunt, conamennè expectare convenit contendentis naturæ in humorem quem exterminare niteretur? efflatum quid expectabis, quem, Hippocrate monente, *ſternutatio* producet; in aliis ſuccedent *ructus*, *flatus*, *borborygmi*, quibus *hyſtericæ* & *hypochondriaci* conflictari ſolent, & unde levari conſueverunt. Conſentit medendi ratio, quæ ab *anodynorum*, demulcentium & *narcoticorum* uſu felix eſt, infelix autem *purgantium* uſurpatione.

Urgent inter medendum quaſdam occurrere, febres dicas an febriles pulſuum habitudines, quæ nec *hecticæ*, nec *colliquativæ* ſunt, continuæ tamen, quæque gravium morborum non rarò appendices ſunt; ſub his pulſus adeſt celer, frequens & *duriuſculus*, noctium inquies, vigiliæ, ſitis abeſt & linguæ ariditas, conſtat appetitus, coctiones

perſeverant, interim ægrotantes ejuſmodi non revaleſcunt, ad *evexiam* non pervenientes & in ſtatu neutro verſantes, licet ex pulsûs conditione conſtanti febrem adeſſe pronuntiares: at, amabo, qualem febrem quæ ſi vel in annos plures abeat, nullum conatûs dabit indicium, quo ad hanc vel illam propendeat evacuationem aut *apoſtaſin*. Reverâ comperta eſt *lenta* febris, aut *hectica*, quam fermè cum antedictâ miſceres, ſed hæc *colliquativa* eſt, pulmonibus minitans, in ſudores, ſputamina, diarrhœas propendens, quæ niſûs exterminantis ſigna ſunt: igitur illam fortè pro lentâ habendam voles? neque adverſabimur, modò à *colliquativarum* numero illam arceas, proindèque recognoſcas conatûs omnis exſortem.

Inobſervatæ febris fortè genus eſt, quæ tota in *tonicâ* partium evibratione *ſpaſmodicâ*, aut *ſpaſmodico* arteriarum *rythmo* conſiſtit, quem alit imbibitus ſtimulus, irritatio, fremitus à prægreſſis febris ſuccuſſionibus ſuperſtites; *ſolidorum* anxietudo, inſtabilitas aut inconſtantia eſt, à ſuâ cum *fluidis* inæquali fulturâ veniens aut à perditis *fluidorum* premendorum cum *ſolidis*

prementibus *contactuum*, *reſiſtentiarum* & *diſtantiarum* commenſu & proportionibus, undè malè fultæ, *ſpaſmo*que tenſæ arteriæ in ſe celeriùs reflectuntur, ſeque motando fremunt. Hujus *ætiologiæ* veritatem promit curandi ratio, quæ iſtiuſmodi febri medetur; hanc exaſperant *cathartica*, *amara* lædunt, *diluentia*, *nitrata* & *abſorbentia* juvant, modò fatua fuerint, non *ſalina*, non *acria*, quibus addes *anodyna*, *fotus*, *balnea*; ſed hinc aberit *cortex peruvianus* febrium ille *Hercules* aut ſtrenuus debellator, à quo hæc febris novas acquirit vires; quæ tamen monita omnia caſſa erunt, omiſsâ corporis & animi quiete; adeò quiete tractari amat ejuſmodi febris! Interim ſub aſſiduo illius labore, arteriarum conatus mille tentari crederes, quibus in quandam materiem excernendam eluctarentur; nitendo tamen jugiter, enituntur nihil, *critici* enim nihil aut *judicatorii* obſervatum uſquam eſt, quo expedire ſe ſueverit hic morbus; irritus ergò, ecce inquient, & impotens febrilis conatus? irritus quidem ſi materiem ſpectes, utilis ſi ordinem; ordinis autem eſt, non ſolùm ut abſolvat naturæ debitas *fluidorum* evacuationes,

cuationes, ſed & ut tueatur nativi *ſolidorum* motûs regulas & leges, ſicque ſervet *ſolidorum* cum *fluidis* amicabile commercium; porrò ab hoc concentu receſſus & abalienatio eſt iſthæc febrilis inquies; quæ proindè nihil aliud eſt, quàm ad quietem conatus. *Spaſmodica* enim affectio eſt, ſub quâ partium *elaſtica* vis ſuum ultrà *tonum* extenſa agitatur: at ut ſuam ad quietem regredi contendit nimiùm dilatatus *elater*, ſic ſuum ad *tonum* redire nititur *ſpaſmodicè* tenſa *arteriarum elaſticitas*; hicque conatus erit, illius quam hîc tractamus *ſpaſmodicæ* febris. Ut ergò nulla febris eſt quæ ſit conatûs expers, morbuſque nullus qui ſuam non habeat febrem, nullus quoque erit morbus qui, aut ſub quo non ſit aliquis proprius conatus, conatus autem ad evacuationem modò, modò ordinem, ſed ſemper ad æquilibrium, à quo totius animalis œconomiæ concentus, felicitas functionum, ipſa ſanitas.

CAPUT V.

Quæ notio ſit, aut idea morbi.

CORPORIS œconomiæ ordinatio ſanitas eſt, illius inordinatio morbus; pendet enim id harmoniæ genus à rerum proprio ſitu non tantùm, uſtâque poſiturâ, ſed & à propriis temporum, menſuræ & quantitatum circumſtantiis, juxtà quas ad illam harmoniam requiritur, ut res illius ſuis ſimul quæque locis, menſurâ, quantitate, & temporibus diſponantur, ex quibus ſi vel unum defuerit, *ametria* ſuccedet aut diſturbatio. Nihilominùs tamen ut ſui juris aut arbitratûs non eſt corpus humanum, ſuis viribus aut potentiis obnoxium minùs quàm Creatoris voluntatibus aut conſiliis, quaſlibet patiatur turbas, quovis agatur tumultu ordini ſubjacet ſemper, Creatoris mancipatum legibus; conditus ut homo fuerat non periturus, vitæ perennis in ſe ſemina condit, adeò ut mediis in morbis aut inter mortis diſcrimina ordinetur ad vitam; tanta vis mechaniſmi eſt corporis humani! tam mult

artibus, induſtriâ aut ſapientiâ tanât elaborati, ut quantumvis ille fragilis & caducarius, ut pote cum materialis & temporaneus ſit, ad durationem potiùs quàm ad caſum comparatus videretur. Si innumeri pateant vitæ exitus, tam multi ſe dant regreſſus ad vitam; tam crebra in corpore videas molimina vitæ, tam frequentia motuum conamina, creatione indita partibus! quæ luctando, mortem ipſam (ni heu! interceſſiſſet primi mortalis culpa) eluctarentur. Indè fit, ut dùm ægrotando graviùs corpus humanum, à vitâ longiùs removeri videtur, mille modis ad vitam tendat, illarum Creatoris legum vi, quâ ad præſtitutum ſibi motum & motûs terminum undequàque urgetur. Itaque, quo tempore ab ordinatione recedunt corporis œconomiæ res, eo ipſo in ordinem regredi contendunt; in eoque poſita eſt notio morbi aut illius idea naturalis, aliud enim nihil eſt, quàm inordinatarum corporis œconomiæ rerum ad ordinem conatus.

Enimverò quibuſlibet titulis aut nominibus deſignetur morbus, ab æquabili ſanguinis circuitu receſſus eſt aut abalienatio; at ſanguinis circuitûs perennationis causâ, tam multa congeſta

ſunt motùs organa, cumulatæ concentûs & harmoniæ tot artes, totque non incertæ proportionum rationes, regulæ, leges, ut ad mortem neceſſariò magis non eat corpus, quàm ad abſolvendum indictum ſibi à Creatore vitæ terminum, quò ut attingat, iis legibus donatum eſt, quibus morem gerere, vitam producere eſt; undè dubius hæres, an mirabêre magis in eo certa vitalitatis munera, aut non incertæ mortalitatis argumenta. Neque tibi hæc erunt elevata verba, quæ obvii corporis mechaniſmi mera ſunt interpretamenta, dum enim morbo unus patet aditus, mille illi partes offerunt effugia. Ejuſmodi eſt canalitia illarum fabricatio, ratione cujus retrocedenti aut à circulari ſuo vortice deliranti ſucco hoſpitia, dices, parabuntur? ſic quoque eſt, at ampliùs emiſſaria erunt, quæ à *ſtaſi*, aut *ſtagnatione* viſcera ſervabunt aut expedient; quod ne deſit fecit Creator, ut tubuli ſint aut vaſa ſingulæ partium *fibrillæ*, tùm ut vaſorum ſingula vi imbuerentur aut inſtruerentur virtute preſſoriâ, *ſyſtalticâ* aut *oſcillatoriâ*, quâ indigenas ſuccos pellerent, & expellerent peregrinos. *Elater* eſt univerſalis, *ſolidis* omnibus inſitus, cuſus Creatoris

digito, duraturuſque in tempus ab illo præfinitum; cui ut ſufficerent, dum energiæ demenſum iis affixit quo ſubjecta *fluida* moverent, id obſequii *fluidis* injunxit quo illicò *ſolidis* obtemperarent. Energiæ *ſôlidorum* nomine intelliges texturæ modum, ſitûs rationem, poſituræ genus; vaſorum, elicum, emiſſariorum & ſecretoriorum inflexus, devexitates, curvamina, directuras; diametrorum, capacitatum, oſcillorum menſuras, rationes, magnitudinem, proportiones; quibus ſi addideris motoris impetus, mobilium moles, motuum velocitates, inſuper horum omnium ſymmetriam, commenſum & harmoniam, robur immenſum undequàque emergere videbis, undè *tonica* partium *conamina*, quæ non tantùm vitæ tuendæ, ſed & quæ ſanitati tuendæ, arcendiſque morbis præficiuntur.

Procul hinc igitur inſanum malè ſanæ medicinæ dogma, opinantis morbum abnorme quid eſſe, confuſum & inconditum, nam ſuæ quoque ſunt morborum regulæ & leges, undè illorum periodi, tempora, *criſès*, quæ nativi corporis *mechaniſmi* opera ſunt, ab illâ vi legum emanantia, quæ ſub morbis violantur, non peſſundantur. Itaque vis

illa quæ in ſanis ad ſanitatem conatus eſt, ſub morbis conatus erit ad curationem, utrobique preſſus & *elater*, qui in illis amicos fovet & regit ſuccos, qui in his abigit hoſtiles, ſed per eaſdem vias, juxtà leges eaſdem, preſsûs nempe, tritûs & circuitûs, quibus aſſueta ſub ſanitate natura inſiſtit ſub morbis.

Hinc revelabuntur *coctionum humorum* arcanæ rationes, quæ niſus ſunt in ſuccos, quos natura ducit ad idonea *ſecretoria*, quæ vergentiæ erunt, juxtà quas illi duci amant; ni coctionum nominibus veniant circuitûs ſanguinis devergentiarum reductiones, tritûs ſcilicet & oſcillationum labores in revocandis ſuum ad orbem evagantibus ſuccis. Hinc in propatulum cauſa venit propter quam ſeriùs modò, modò ociùs *coctiones* in morbis abſolvantur, adeò ut in *acutis* ad dies aut ſeptimanas aliquot, in *chronicis* ad menſes annoſvè protelentur; id enim facient locorum diſtantiæ, in quos ſe immerſerint deviantes ſucci, quæ prout plùs minùs diſſitæ fuerint, faciliùs aut difficiliùs redux erit ſanguis, tardiùſque aut diligentiùs revocabuntur morantes ſucci.

Sed ut in apertum veniat, magis to-

tius hujus doctrinæ ſumma, meminiſſe juvabit omnem *ſolidorum* cum *fluidis* luctam, quâ ſtat ſanitas; preſſionem eſſe univerſalem, quâ dum terendo elaborantur ſucci, ſua versùs *ſecretoria*, juxtàque ſuas directiones urgentur; at tantâne dexteritate putaveris aut rectitudine, ut nuſquam ceſpitent aut evagentur? certè vix conſtantiæ tantùm cadit in humanum corpus, ut labile, caducum & fragile eſt, tam multis aliundè erroribus & injuriis undique patens; reipsâ, vix ex hominibus unum habes ex omni parte ſanum, in quo titubantis circuitûs ſanguinis ab evagantibus ſuccorum aliquorum aſperginibus notacula obſervare non liceat; unde tam crebra & familiaria incommoda, quibus hominum afflictatur pars maxima; quæque ſi inopportunè ceſſant aut ſanantur, lethales aut graves inducunt affectus. Hâc de causâ invenias familias integras, aut ex familiis homines plures, domeſticâ quâdam aut hæreditariâ lue inquinatos, *arthritides* erunt in aliis, *rheumatiſmi*, *herpes*, *eryſipelas*, *hæmorrhoïdes*, *hemicraniæ*; in aliis, *diarrhœæ*, *ſudores*, *hæmorrhagiæ*, *albi fluores*, gravia quidem incommoda, aut difficillimæ ægritudines, tolerandæ

tamen ut plurimùm, non ſanandæ penitùs; de *hæmorrhoidibus* monente *Hippocrate*, non ſic eas eſſe ſecandas, ut penitùs abſciſſæ deleantur, quin potiùs harum unam ſuperſtitem fieri oportere. Talia ſunt incommoda quæ ætati conſiſtenti & juvenili familiaria eſſe conſueverunt; at alia quoque ſunt aliis ætatibus propria, quæ hùc ſpectare poſſunt, cujus ſortis ſunt in infantibus *aphthæ, achores, favi, aurium humiditates, vomitus, diarrhœæ*; in ſenibus verò, *pruritus cutis, ſcabies, catarrhi*, neceſſarii fermè ætatibus illis affectus, qui cautione ſummâ ſanandi ſunt, ne quod uſu frequens eſt, extincti, ut videtur, ubi primam fixerant ſedem, alibi, alioque ſub vultu regerminent aut reviviſcant periculoſiùs.

Ex his affectibus multi ſunt quibuſcum conſiſtit ſanitas; interim ut depurgantis ſe ſanguinis aut egurgitantis naturæ ſigna ſunt, vix inveniet fidem, quantùm venturis indè morbis contribuere ſoleant, cùm eos præpoſterè ſanari, aut vaneſcere contingit: quod adeò verum eſt, ut ſi ab ægrotante ſciſcitari curet medicus, numnè evacuationi aut ægritudini alicui quæ ceſſaverit, fuerit olim obnoxius, auditu-

rus ab eo ſit ceſſare aliquam aut evacuationem aut affectionem quâ olim tenebatur, *arthritis* fuerit, *eryſipelas*, *herpes*, *hæmorrhois*, vel *hæmorrhagiæ* genus aliud, à quibus liberum eſſe penitùs, vix alicui tutum eſt; ratione pari, quâ tot ægritudinum generibus obnoxiæ feminæ fiunt quæ *menſibus* fuerint defectæ. Reipsâ, quidquid obtrudi vulgò ſoleat, ut diſcerniculum inveniant, ratione cujus *menſibus* obnoxiæ eſſe debeant feminæ, dùm viris tale nihil ferendum veniat, id omne ficulneis argumentis fultum videbitur, attendenti non denſiori vaſorum numero donari feminas quàm viros, neque præ his illas majori turgere ſanguinis copiâ; hujus enim malè deducta cauſa eſt ab otio illarum aut vitæ deſidiâ, quandoquidem mulieres ruſticanæ omnes, tùm cæteræ laboriſſimis operibus vacantes, quæ feminarum complectuntur numeroſiſſimam partem, *menſium* evacuationi ſubjectæ tamen ſunt. Sexûs ergò an conditionis hominis neceſſitas ſit ejuſmodi excretio, ambiguum erit; tam ſexui utrique ſolitum eſt aliundè vacuari, aut ſanguinis ſuperfluo levari! cui ſæpè ſatis erit exudans mador *herpeticus* aut humor,

vi eâdem præſervans à morbis, quâ oris & labiorum puſtulæ, graviſſimas febres derepentè judicare videntur aut ſolvere. Naturæ ſapientia aut induſtria eſt, quâ hominum vitæ & ſanitati proviſum voluit, ne videlicet quæ ad *tranſpirationem* eunti ſanguini impedimento fuiſſet incongrua aut ſupereffluens portio, *ſtaſes*, infarctus & obſtructiones ingeneraſſet, ſi his caruiſſet effugiis. Porrò de *menſtruâ purgatione* res palàm eſt, *unâ & eâdem*, ut aiunt, *fideliâ* duplex officium abſolvi voluit compendio ſtudens natura, faciendo ut eâdem evacuatione & levandæ nimiæ ſanguinis moli & generationi adjuvandæ uterus ſerviret. Indè ſe prodit qui ſub ſanitate pergit aſſiduus labor, eò primùm & directò tendens, ut immensè comminutus ſanguis, ſuiſque omnibus defunctus *ſecretionibus*, ad *tranſpirationem*, quæ optata meta eſt perveniat, tum & hæc ſubſidiaria ejus intentio & cura eſt, ut ſi quæ ſit inconcinna aut inutilis illi portio, inter eundum hìc illìc eructet aut eructare contendat. Hìc intueris conamina *tonica*, ſeu ſingularum corporis partium conatus naturales & aſſiduos in ſanguinem quem tractant, terunt & elabo-

ſant indeſinenter, ut levis, liber & æquabilis ambulet & circumferatur: quod ut illi ſuccedat feliciter, continuò nititur ut ambulando & inutilia emoliatur, (undè pluſquam uniuſmodi ægrotationum eſca, aut evacuationum materies) & fauſtum comminutionis aſſequendo gradum placidus expiret. Alterutro aut utroque ſcopo defraudatur? nititur in vetitum, multiplicandoque niſus, labores ingeminat, ſanitatiſque quieto labori ſuccedit inquies & dolor, id eſt, morbus cujus ideam in his agnoſces, quæ nihil aliud menti objiciet quàm certaminis aut luctæ modum, quo hoſtile aliquid aut inimicum eluctandum ſuſcipitur. Sed quis luctator ſit, quæ lucta, quid illud hoſtile adhuc quæritur; luctatorem ex luctæ naturâ definies, hoſtile ex pugnæ exitu. Lucta eſt *fluida* inter & *ſolida*, quæ cum in motu poſita ſit, luctæ princeps dicetur, penès quem erit motûs ſumma; hanc autem *fluidis* attribuere vetat *fluidorum* ratio, quæ labilia ſunt, lubrica & impatientia ſitûs, talia proindè quæ motûs mancipia non domini videantur. Sub hoc conceptu, *ſolida* manet motûs imperium, & ideò luctæ principatus. Ampliùs in *elatere* ſita eſt *ſolido-*

rum vis, hæc itaque *ſyſtaltica* erit, ictuum rythmo conſtans, quæ *oſcillatio* eſt. Denique hoſtis indolem revelat morborum eventus, quo aut aliquid eliminatur, aut conquieſcendo aliquid vaneſcit ſenſim & obliteratur. Unde ſi omnia hæc in unum contracta ſint, morbum exponunt aut repræſentant, ut motum *ſòlidorum oſcillatorium*, qui rem vel evacuando amolitur aut amoliri nititur, vel obliterando vincit.

In quibus recognoſcere eſt & conſuetos naturæ, ritus, & ſolitam illius ſimplicitatem, proindèque vera conantis naturæ, ſequè tuentis argumenta, ſub morbis utendo iiſdem intentionibus, inſtrumentis ac rationibus quibus ad ſanitatem uti ſuevit. Reipsâ, cujuſvis tituli aut ordinis ſcrutando ſi meditabere morbos, quidquid in iis animadvertas, cauſa vel *ſymptoma* ſit, id eò tendit maximè, ut evacuationes aliquæ fiant aut evacuationum conamina; prioris claſſis ſunt *diarrhœa*, *ſudores*, *hæmorrhagiæ* (*ſymptomaticæ* aut *criticæ* fuerint) quibus natura ſe levat aut expedit: poſterioris ſunt *abſceſſus*, *apoſtaſès*, *puſtulæ*, *maculæ*, *bubones*; *judicatoria* ſæpè non *judicantia*, abortivaquè naturæ conamina, quæ mor-

borum ſolamina ſunt, non abſolutoria; quæ tamen omnia ſi abfuerint, aut ægrotanti pereundum brevi eſt, aut ſenſim quaſi deflagrando malum conquieſcet: quâ ratione aut arte intelliges naturam cum ipsâ naturâ conferendo, aut morbi motus cum ſanitatis functionibus, aut animalis œconomiæ legibus. Harum princeps eſt, aut cæterarum abſolutio, facienda per *tranſpirationem* vaporatio ſuccorum; ſed hæc eadem pergit ſub morbis, juxtà quam *oſcillationum* febrilium vi quaſſus, tritus, tenuatuſvè ſanguis, à *ſtaſi* aut ſtagnatione fit liber; interim à *fluidorum* pondere, preſſu & reſiſtentiis ſoluta vaſa, ut nativos redipiſcuntur diametros, ſic inſitas repetunt *directiones*, quarum ductu ſuis ad viſcerum *ſecretoria* dimiſſis ſuccis, versùs extrema pergit ſanguis cutis ſpiramina, quæ cum tam multa ſint, quàm quæ ſunt innumera, in exiles adeò minuties ſecatur, dividitur, disjungiturvè, ut reſolutâ ſui ſucci corporaturâ, in ſpiritum vaporet aut fumum. Contrà verò ſi obſtinatè rigeſcentibus vaſorum fibris, ſtrictiùs illorum capacitatibus adactus hæreat ſanguis, circuitûs fluento reſtitui impos, ut *ſecretionibus* omnibus non vin-

cendos obices ponit (unde partium ſiccitas) harum & *tranſpirationis* ſinu ſuo condendo *concentrat* aut coërcet materies, ſicque ſanguis infelici cumulo factus dives, eo, undè vita, pauperatur, ſuccorum videlicet liquiditate; quâ de causâ ſpiſſeſcens magis cuneatur fortiùs, donec impeditus omninò circuitui ſanguinis lethales injicit moras, unàque cum motu vitæ comprimit cauſas.

Nihilominùs tamen, quod alibi obſervari cœptum eſt, ex morbis plures ſunt de *chronicorum* cenſu non tantùm, ſed & de *acutorum* numero, in quibus vix animadvertere licet conatûs umbram, adeò ſub his omnia ſtupere videntur. Sic inter medendum obſervare datur malignas febres, quæ dum ea proferunt quæ pacis ſunt, cæcos tamen celant tumultus, qui proximas ægroto intentant minas. Hoc certè in caſu infenſiſſimum aliquid & hoſtile ſubeſſe neceſſum eſt, in quod tamen niti nullatenùs videtur natura, cujus functiones tam obſcurè lædi videntur, ut ſub *urinarum, pulsûs*, linguæ &c. naturali vultu fucum faciant.

At ecce brevi ſe profert mentitæ pacis inſidioſa fraus; in procinctu enim

ſunt *delirium*, *phrenitis*, *tendinum ſubſultus*, *purpureæ maculæ*, *vibices*, tot aperta *ſolidorum* ſimul & *fluidorum* niſûs indicia; quæ ſi paulò ſeriùs in conſpectum ſe dant, in causâ eſt altiùs inſidens, & remotiùs morbi materies, ſimulque diſtantiores & profundiores partium ſitus quas *ſpaſmus* tenet, undè tardiùs fieri palàm & regredi neceſſum eſt *oſcillationes* morbidas.

Idem tibi veniet de *chronicis* judicium, ſub quibus arcanæ *concretiones*, *glandulæ*, *tubercula* quæ viſcera infeſtant, *artuum laſſitudines*, vomendi cupidines aut nauſeæ, evacuationum eclypſes aut defectus, *tonicorum* conaminum, ceu naturæ laborum non obſcura argumenta ſunt.

Igitur ad morborum ingenia faciunt fomitum diſtantiæ, variique caracteres, quos fingunt *ſolidorum* quibus morbi inſident naturæ, & *fluidorum* quæ ſtagnant indoles. Fomites dicito ſeu focos morborum, illa viſcerum loca in quæ cadunt primi morborum inſultus, quæ ut fuerint plùs minùs nervicea, plùſque aut minùs altè condita, ociùs aut ſeriùs quæ conceperunt mala manifeſtant; accedente *fluidorum* conditione, quæ ſi ſanguinalia fuerint,

cum emoveri ſint faciliora, citiùs & manifeſtiùs lædi ſe ſignificant; ſecùs ſi *lymphatica*, quæ ut tardigrada ſunt aut ad motum inertia, ſua ſeriùs proferunt vitia, aut tardiora dant læſionum ſigna. Ad horum normam ſi quæſieris cauſas propter quas ſub his aut illis morbis adminiculantem obſcuriùs aut apertiùs videas naturam, eas revelabunt quæ hîc delibantur ex partium textu & humorum indole deductæ rationes.

Inſuper, conantis naturæ niſus ut intelligas meliùs, memineris non eò ſemper tendere illos ut manifeſti aliquid edant aut manifeſtè excernant aliquid; quaſi ſub morbis, (quod medicinæ peccatum vulgare eſt) circà humoris alicujus quem morbidum vocitant, evacuationem moliendam natura unicè occuparetur: frequentiſſimè ſecùs eſt, ut enim in inordinatione ſolâ non raró conſiſtit morbus, in ordine reſtituendo verſatur ſæpiſſimè medicina. Exemplo ſit *hyſterica paſſio* quam in ſanis aliundè mulieribus ſubitò creat odor, ira, mœror; his ex cauſis inductæ partibus *ataxiæ* ſanguinis circuitum diſturbant, hàc illàcque pulſi aufugere tentant ſucci, eò versùs potiſſimùm contendentes ubi minùs reſiſtentiæ ſentiunt; ſed

majora erunt vaſa, quæ cum diduci faciliora ſint aut dilatari, remeantibus ſuccis à capillaribus vaſis paratiora aperiunt hoſpitia. De *nervorum lymphâ* idem erit, ut illius *undulationes* plus obicis inveniunt & ſpatii minùs in extremis nervorum quàm in illorum caudice, in pectore & cæteris ſupernis partibus exercebuntur *hyſterici* inſultus; at ut ut ſit, innuunt ſic evagantes humores unicam medentis curam, quâ ſuâ à fugâ revocentur, ſuiſque tum locis, tum circuitibus reſtituantur.

Imò ſi contigerit, ut abreptis ſic humoribus, horum aliquis ſit qui manifeſtæ & ordinariæ ſecretioni naturâ ſuâ debitus, aliò evagetur, altera veniet medentis cura, ne præcipitantiâ, temeritate aut inconſiderantiâ, naturæ mutet *directiones*, & conſilia, attentando per *alvum* evocare, qui per *diaphoreſin*, *urinas*, *ſputa* &c. eliminari ſueverunt, aut ad partem cogere eos & determinare qui ad aliam affectant viam, ad *cutem*, verbi causâ, qui ad *alvum*, ad *alvum* qui ad *uterum* &c. ibant; ſua ſic naturæ jura ſervando, quâ inconſultâ, tam infeſta cedunt quàm infauſta medentis facinora. Eſt interim, ubi medico audendum eſt,

at in conſiliis auſum ſit oportet, non in operibus, quodque ſapientiæ eſt, uſûs fructus ſit, non opus temeritatis. His conditionibus, ſuâ ab orbitâ evagantibus ſuccis, à ſuiſque *ſecretoriis* depulſis, calles alios & exceptoria alia ſufficiet medicus, ſed ad debitas, quod *Hippocratis* medentium ſapientiſſimi monitum eſt, *vergentias* illos derivando. Has edocebunt locorum, quò feruntur dejecti humores, *enclimata* & devexitates, inflexus & poſituræ, tùm viarum facilitates, *ſecernendorum* & *ſecretoriorum* rationes, habitudines & naturæ, quæ omnia peregrinantes ſuccos invitabunt. Documento ſit impedita *tranſpiratio*; hìnc reflexi non numerabiles ſucci viſcera mergunt & cumulant vaſa; hoc in caſu prius erit medentis conſilium non incompertis artibus ad cutem eos reducendi, quibus intereà eluſis, ſi eò uſque pertigerint, ut propriis relictis à tergo & oblitis *ſecretoriis*, publica verſus abdominis *ſecretoria*, *ſtomachum* nempe, *renes* aut *alvum* ſe contulerint, his dextras dabit medicus, eòque *vergentes* illos ducet feliciter. Reipsâ, congeneres ſucci ſunt aut *analogi*, tùm qui per *tranſpirationem* amandantur, tùm qui

er inteſtina & renes excernuntur, de
:roſi laticis proſapiâ, qui ſua ſibi ſin-
ula commodare poſſunt *ſecretoria*. Eâ
e causâ tam infelicia eorum tentami-
a ſunt qui *hæmorrhoidum* & *menſium*
ıorbis medentes, ſanguinales illorum
ıccos ad alvum aut diaphoreſin trans-
:rre audent, ut enim affinitatis aut ſi-
ıilitudinis eſt nihil ſanguinis inter &
*ımphæ ſecretoria, miſcent quadrata ro-
ındis*, ineptos aut inconcinnos humo-
:s ad *ſecretoria* trudendo quæ illos ab-
orrent.

Itaque ſub morbis exleges eſſe ſuc-
os opinari, errori litare eſt; ordinis
nim legibus tam obnoxia corporis
:conomia, ut vel ſuis in erroribus or-
inetur; ut enim non ſic labefactantur
ınctiones, ut omnes inſimul violen-
ır partium rationes & concentus,
uantumlibet alicubi vitiata videatur
ıarmonia, integra alibi ſupereſt; ſed
ıic vigent adhuc naturæ leges, quæ
egredientes ad ſe humores aut ad il-
ɔrum remittunt ſedes, aut intra ſe ad-
ıittentes, ſuarum vi motûs legum ela-
ıorant, viarum ſuarum *directionibus*
egunt, tritûſque & colliſionum ratio-
ibus ſuum ad ingenium mutant, con-
iciunt, cicurant, verbo, ſuis ſubji-

ciunt legibus, directionibus mancipant, pronitatibus & poſituris.

Ut ergò ſuæ ſunt *reflexionum* & *refractionum* regulæ, variantes pro miſſilis impulſu, impetu, diſtantiis, illapſu quibus ad *perpendiculum* propiùs accedit aut longiùs, hùc quoque faciente *mediorum* ceu interjacentium objectorum conditione; ſimiliter repulſorum à ſuis ſedibus ſuccorum ordinata ſunt itinera, tempora, ſpatia, quæ tardiùs aut celeriùs illi emetiuntur, pro vario partium ad quas repelluntur *tono elátere*, repulſu, quarum vi & modulo triti tractativè repulſi ſucci breviùs aut longiùs circulant, temporiùs aut tardiùs elaborantur, mitificantur, coquuntur. Hinc morbi ſpatiorum, temporumvè ordo regularis aut ordinata ſeries, adeò ut ſolita ſint *ſymptomata* à quibus inchoant morbi, ordinaria undè creſcunt, in quibus conſiſtunt, in quæ deſinunt. In his omnibus ſita eſt fida morborum hiſtoria, ſic ut iiſdem ſtipati ſymptomatis, ſub eâdem ſpecie & vultu nobis ſe monſtrent, ad quorum effigiem eos delinearunt medicinæ patres. Hinc *criſium* conſtantia curâ tantâ & fide illorum ſcriptis conſignata, nuſquam non commendata; imò commen-

dabilis adhuc, ni cœpta naturæ inturbare, ejuſque prætervertere fines ſæculi noſtri audentia fuiſſet aut ambitio. Inde dedecori artis & ægrorum damno periit medenti ſagacitas augurandi *criſes*, earumque *indices* dies definiendi; at inſuper duraret adhuc, *parium* & *imparium* dierum obſervandorum doctrina Divino ſeni familiaris, atque comperta, ſi miſſis naturæ conaminibus, aut *tonicis* moliminibus oblitis, legum naturæ loco, inſana *ſyſtematum* dogmata ſupplere non attentaſſent: at ſua manet naturæ motûs conſtantia, quos deſpicere poteſt ſuperbæ mentis temeritas, obſcurare non poteſt: æternæ ſunt leges, à Creatore juſſæ non ſolùm, at etiam partium *proportionibus*, poſituris & rationibus affixæ, tandiù durabiles, quandiù durabit partium ordo, diſpoſitio, *mechaniſmus*, quæ cum adhucdum perſeverent, qualia primùm condita ſunt, ſequitur eaſdem, quæ olim ſuperſtites eſſe motuum leges. Ampliùs, cum à mutatis partium *directionibus*, inductiſque *determinationibus* novis contingat morbus, cogi tantùm partes palàm eſt, non corrumpi, proindeque ſupereſſe illis vim & *tendentiam* ad ſe redeundi, eodem ſenſu, quo coactus

elater aut compreſſus laxari nititur; undè liquet, tam eſſe verum etiamnum perſeverare naturæ conamina, quàm verum eſt adhuc durare motuum leges. Ad has medicina reſipiſcens obſervando diſcet, ut dantur animalis œconomiæ ritus & regulæ, ſic ſuas eſſe morborum leges, quæ ut illìc ita quoque hîc conamina ſunt, in quibus conſiſtet non inutilis idea morbi. Enimverò annè utilior conceptus, quàm qui genuinas cauſarum illius notiones aperit? ſed ejuſmodi eſt idea morbi ex *tonicis* conaminibus deducta, quæ legitimam retegit tùm morbidarum cauſarum ſedem, tùm ingenium; ſedem quam *ſolida* præbent; ingenium quod prodit conaminis ratio, quæ cum in vi quâdam conſiſtat, vividum aut actuoſum quid eſſe morbi cauſam edocet; unde intelligere datur quàm longè abſint ab eâ infirmitatis, imbecillitatis, frigiditatis, craſſaminis & humorum notiones, quas morbis tam ſæpè attribuunt, quaſi ab infirmatis aut fatiſcentibus aut debilitatis partium vel naturæ viribus fierent morbi, quorum ſecùs haberi originem intelliget animalis œconomiæ rerum non ignarus, quarum in ſanis noviſſe rationes, in ægrotantibus illarum erro-

res & vitia reſcire eſt. In illis mollis *ſyſtalticæ* virtutis aut *undulantium* tacitè *oſcillationum* motio eſt ordinata, mitis, conſtans, regularis, verbo, modulationum *eurythmia*, in his *ſpaſmodicæ ſyſtalticæ* vis evibrationum hìnc illìnc arietantium impetus eſt aut ſtimulatio citata, tumultuaria, incondita, præceps, verbo, diſſonantia motuum, *ametria*, tandem *arythmia*; adeò ut eo hinc dempto quod nimium & inordinatum eſt, ſuperſtes tibi fuerit vis illa naturalis, undè ſanitas. Hìnc exurgit illa veritas medentis animo nunquam excutienda, eandem in radice vim illam eſſe, tùm quæ ſub ſanitate *functiones* tuetur & ſervat, tum quæ ſub morbis eas reſtituit & emendat *ſymptomata*; quandoquidem aliud nihil *ſymptomata* ſint, quàm errata *functionum* aut vitia. At verò ſi veritatis notaculum & caracter ſit ſimplicitas, profectò quàm vera erit quæ hîc exponitur medicina! quæ in unico principio ſemel & ſimul oſtendit ſanitatis & morbi cauſas, vivendi & ſanandi rationes,

CAPUT VI.

Origines morborum & occaſiones.

FECIT præjudicata de humoribu opinio, ut inter medicinalis doctrinæ puncta relatum fuerit, juſſumqu apud medicos aut acceptum, ibi morbidum accreviſſe humorem ubi fueri morbus, quem proindè *entis novi* nomine deſignatum invenies; at ſecùs ii penès quos corporis rerum accuratio ſcientia facta eſt, qui benè conſcii *entis* nihil habere ſanitatem, quan corporis *modificationem* eſſe compererunt, ſub quâ ordinatæ ſunt illiu functiones, vice versâ de morbo quoque didicerunt nihil aliud eſſe quàn corporis affectionem, ſub quâ inordinatæ ſunt illius functiones: modus ergò eſt morbus, non *ens*; ſed ut ad nor entis eductionem non requiritur cauſa materialis quæ in effectum ſuum re aliquid influere ſuevit, *non entis* cauſa erit occaſio, rerum nempè, locorum temporumvè caſus, concurſus, objectus, quibus datis altera venit rebus ſeries, ordo novus, diſpoſitus alter han

hanc ob rationem in exponendis hîc aut indagandis morborum originibus, earum quæremus occaſiones, non dabimus cauſas. Et reverâ, ſub ideâ morbi contineri motûs alicujus augmentum ſtatutum modò eſt, undè ſequitur eaſdem quæ motuum morborum eſſe origines, cum motûs *communicationes* ſint morbi; motuum autem origines ſunt corporum occurſus, quorum occaſione facti corporum alliſus, affrictus & impulſus, motus edunt multiplices: ſimiliter rerum fiunt occurſus cum corporis *fluidis* & *ſolidis* partibus quorum occaſione alliſus & affrictus facti, naturales motus augent mutantque & multiformes dant morbos, *fluidis* & *ſolidis* modos inducendo alios ab iis quibuſcum nata ſunt: at motuum modi quibuſcum nata ſunt, *ſyſtaltici* ſunt & *oſcillatorii*; *oſcillationum* ergò, proindèque *elateris* geminatio erit & commutatio morbus; undè morborum origines aut occaſiones ei inveniſſe erit, cui corporis partium *elateris* augendi pervertendique rationes, modos & occaſiones reperire conceſſum erit. At quàm in lubrico eſt *elateris* illius ſtatus! qui *æquilibrii* ſtatus eſt à *momento* pendens, quod accedens dece-

denſvè omnem illam perdet æquabili-tatem; in proclivi autem eſt acceſſic iſthæc, aut deceſſio; quantùm enim difficile eſt *elaterem* emoveri, dum ir otio vel quiete ſuâ eſt, tantùm emove-ri facile eſt aut tendi ulteriùs illi, qu tendi jam cœpit & moveri non ſolùm verùm & qui jugi agitatur motu, qua *elateris* partium corporis conditio eſt adulti potiſſimùm, in quo cum fibra menſuram ſuam attigerunt ſimul & ha-bent perfectam *oſcillandi* vim, eo ipſ illarum ſingulæ ſuum adeptæ *tonum* *oſcillatorio* motui pares evadunt & æquilibritati; ſimul inſtabilitati dices quandoquidem quò magis æquamen particeps res eſt, eò faciliùs ad inæqua litatem propendet, talique æquilibri tatis motui occaſiuncula quælibet offen diculo eſt. Indè auguraberis & dedu ces mille morborum occaſiones, totu plices nempè quotuplicia ſunt corpo circumjacentia, ampliùs quot illi vaſis, viſceribus, medullis condit ſunt; his enim inimicantur etiam d meſtici illorum ſucci aut tumultuar indole aut ſeditioſâ. Huic cautu fuit locorum anguſtiis, quibus preſſi coërciti ſuis tubulis ſucci à motu a centur; adde ſanguinem *organicu*

quid eſſe, tantùm artis inter rubram il-
ius & albam partem intercedere vides!
antùmque animadvertis in ſanguinis
ibrâ mechaniſmum! poſthàc fidemnè
nvenis tantâ cum ordinatione conve-
ire turbas aut tumultus? mancipatum
apit meliùs ejuſmodi coactus aut in-
luſio, & reverâ, quidquid motûs ob-
inent ſucci, precariò tenent à *ſolidis*,
ndè venit quidquid habent culpæ; ut
nim nutu *ſolidorum* & arbitratu *flui-
la* reguntur, eorumdem aguntur tur-
is, ut pote quorum errata luunt, in
e recipiunt peccamina. Eâ de causâ
uæcùnque ſe dant morborum occaſio-
es, *ſolidis* invident, quæ laceſſita pri-
nùm famulantia ſibi *fluida*, in pugnæ
artem trahunt, coguntque belligerare.
Hoc ut palàm fiat, memineris mor-
um eſſe motûs genus, cum genus co-
aminis ſit morbus, undè ibi morbi
edem poni convenit, ubi eſt motûs
edes; ut ab eo ortum morbi repetas,
quo ducis motûs originem. Igitur
as omnes ob cauſas ratione quarum
notûs principium eſſe *ſolida* hactenùs
atutum eſt, has ob eaſdem à *ſolidis*
riri morbos conſequitur. Sed hùc
uoque facit *ſolidorum* poſitus & inge-
ium, poſitus quidem, *fluidorum*, nam-

que involucra ubique ſunt, inſultibus ergò & injuriis primùm objecta; ingenium autem, tantâ enim aliunde teneritudine nata ſunt, ut ad hoſtilis auræ levioris occurſum contremiſcant; nunquid non enim tremoris ſpecies eſt à parte læsâ *undulando* remeans *oſcillatio*? quibus ſi addas non numerabiles nervorum ramos, nec numeranda magis eorum nexus & commercia cum omnibus *ſolidis* corporis partibus quæ nervis inſternuntur, corporantur, animantur, intelliges *ſolida* eſſe ſimul & primas ſi inſultum ſpectes, & unicas ſi *energiam*, morborum origines. Itaque undelibet prodeant occaſiones morborum, *ſolida* ſunt, quæ invaduntur primùm, ut pote cùm ea ſint quæ adverſùs id omne quod inimicum ſibi aut hoſtile eſt primùm inſurgunt; unde occaſio morbi id omne erit quod *ſolidis* adverſabitur, origo verò conamen *tonicum*, quo *ſolida* inſurgunt in hoſtem. At verò *ſolidis* quod adverſatur, id omne eſt quod illorum motui impedimento eſt, obici aut ſtimulo, cumque *ſyſtalticus* ſit aut preſſorius *ſolidorum* motus, illi adverſarium erit quod preſſioni illorum erit impedimento; porrò ab illâ preſſione veniunt, ſervanturque nativ

vaſorum *diametri* aut nativæ capacitates, igitur in immutatis vaſorum *diametris* aut capacitatibus imminutis ponenda erit morborum originum pars maxima. Reverà hinc tardato *fluidorum* motu, quæ ſtrictiores factos canales permeant difficiliùs, preſſioni illorum aut *ſyſtoli* fit reſiſtentia, in quam nitendo vaſorum *elater* iterat ictus & *oſcillationes* frequentat; illinc à vaſorum impedimento refluentes qui ad ſolitas ſibi vias appellebant ſucci, aliò ſuos dirigunt paſſus, hinc ſanguinis circuituum mutatæ directiones, à quibus corporis malorum origines, tam multiplicium ſymptomatum denſa caterva. Poſthàc cauſarum morborum nominibus venient, non vitioſi aut degeneres multiplices ſucci, ſed ſuccorum degeneres aut vitioſi ſitus multiplices, ſub quibus corrupti minùs quàm diſconvenientes humores facti, à ſtrictioribus vaſorum diametris reſpuuntur, his autem occaſionibus. Intùs creta cumulati ſanguinis quantitas, ſolitis vaſorum quæ circulando permeanda habet diametris majorem intrudendo molem, obicem ponit, tunc oppletæ nimis vaſorum capacitates, horum ſyſtoli impedimento ſunt, hujuſque occaſione repetiti in-

gurgitarum partium niſus, aut exaſperata *tonica* conamina in hærentes ſuccos irata inſurgunt; hinc à *plethorâ* morbi, qui tam multi ſunt, ut pote cum tam frequentes ſint qui ab alicubi factâ ſanguinis *ſtaſi* enaſci ſolent: aut extrinſecùs adveniens aliquid inimicum (qualis erit frigidioris, ſiccioris aut aliter intemperati aëris ſenſus) quod cutem denſet aut exaſperet, illicò oſcillorum aut ſpiraminum, quibus tam crebrò cutis foratur, occluduntur exitus, quod in confeſſo eſt; inſuper illius quæ per *tranſpirationem* difflanda erat materiæ retroceſſio fit, quod adhuc conceditur; at exinde emergit futuri occaſio morbi, vaſorum enim quæ indè fit aſtrictio luctam inchoat, quâ ſtimulata *ſolida* in *fluida* nitantur, ut quas retrocedendo *fluida* conceperunt *ſtaſes*, terendo & oſcillando crebriùs *ſolida* eluctentur. Intereà, utrobique videas occaſiones morborum & origines poni in violatis *ſolidorum* & *fluidorum* mutuis rationibus & poſituris, id eſt, in perdito utrorumque æquilibrio. Annè enaſcente quodam morbido ſucco, aut factâ entis novi acceſſione? imò verò inductâ ſolùm modificatione novâ aut factâ tantùm partium habitudinis mu-

tatione, quâ pereunte *ſolida* inter & *fluida* æquabili ordinatione, invertitur in *ſolidis* organica vis, in *fluidiſ*que ceſſant motuum obſequia, quod univerſam peſſundari eſt corporis œconomiam: ut ut ſit quidquid virtutis aut energiæ eſt in occaſionibus morborum aut originibus, id omne ad *ſolida* pertinet, unde manat tota *tonicorum* conaminum vis, in quâ unâ conſiſtit morbi notio, fluida manente tantùm obſequio, quo *ſolidorum* potentiis obſecundent.

Alia datur, heu frequens nimiùm! morborum occaſio, quæ ex animi ægritudinibus aut *pathematis* eruitur, quæ cum ad ſpirituum *ataxias*, ut loqui amabant, ſpectet, originum morborum rationes aut naturam revelat; hinc enim liquet quantæ ſint efficientiæ nervi in producendis morbis, qui cum maximâ ex parte ab animi *pathematis* oriantur, palàm fit nervorum culpâ committi morborum maximam partem; atqui in unis nervis *ſolida* conſiſtunt, in *ſolidis* ergò poni morborum origines adhuc conſequentia. Illud *melancholicum* eſt, quod difficilioribus morbis ſubeſſe obſervavit *divinus ſenex*, cæcus, id eſt, *ſpaſmus*, qui latenter ſtringendo viſce-

rum, horumque *ſecretoriorum* fibras aut nervos, vaſorum *diametros* cogit, ſecretionum *directiones* invertit, ſuccorumque ingenia mutat, undè *melancholicorum, chronicorum morborum* & omnium qui *Achillei* vocantur, difficultates, tædia, moroſitates, quibus abblandiri tutius ſæpè eſt aut ſapientius, quàm obſiſtere, ut pote cum domari reſpuant, ament demulceri. Porrò rationem quâ in nervos aut *ſolida* agunt *animi pathemata* aperit illa ſui diſplicentia, in quâ verſatur animus mœrens. Mœror enim, qui in exemplum veniet, animæ ſtatus aut conditio eſt, ſub quâ ſtringentes ſe *nerveæ* corporis fibræ, & ad infenſæ rei ſenſum horreſcentes, ab *oſcillationum* ſerie nativâ aut ordine ſolito declinant; hâc de causâ animam habebis vigilem veluti corporis cuſtodem, nutibus cujus de rerum circumambientium ſtatu admonetur; tergeminus enim in homine conſenſus eſt, corporis nimirùm, animæ & externarum rerum; Creatoris legum vi inſtitutus, quæ proportionum & convenientiarum virtus eſt, quâ ſtante durantevè lætus ac ſibi placens animus, quem ex externis rebus percipit conſenſum tranſmittit ad corpus, perceptio-

num communionis & ſenſationum lege, quâ poſito mentis in externis rebus ſibi complacentis aſſenſu, nihil diffidens corpus in ſe conquieſcit, partium ſuarum *toni*, oſcillationum & directionum tenax: ſecùs erit, ſi ab ingratis rebus externis, quales ſunt injucundæ, triſtes aut nociturę, moleſtè afficiatur animus, corpus enim ex animi offensâ ſentiens hunc inter & externas res natas eſſe repugnantias aut facta fuiſſe diſſidia, ideòque ruptum fœdus eſſe has inter & illum proportionum aut ordinis legum, ab ordine ipſummet diſcedit; in quantùm enim ab externis mutatur animæ reſpectus ad externas res, in tantùm violatur diſpoſitura corporis ad animam aut ordinatio; undè quæ ex tergemino concentu alebatur illius *eutonia* ruit aut labitur. Hinc *oſcillationum* vitia, directionum errata, *ſécretionum* peccamina, à labefactato nempe corporis & animæ rerum, rationum, reſpectuum & ordinationum æquamento: adeò æquilibrii leges, leges ſunt ſanitatis! Cæterùm in nullo apertiùs quàm in toto hoc animi ægritudinum negotio originum & occaſionum morborum rationes ſe produnt; illinc in rerum externarum moleſtiis,

quæ ægritudinis animæ occaſioni ſunt, hinc in ægritudine animæ quæ nervorum oſcillationibus & directionibus oſcillationum occaſioni eſt erroris; ex hoc autem diſconveniente commenſuum reſponſu, diſſonans fit partium *tonus*, undè morborum origines, in nervis enim oſcillandi rythmus, in animâ perceptiones, in utriſque reſpectus mutantur; in quibus habes diſcolorum quæ melancholicos deformant morbos ſymptomatum rationes.

Ad hanc normam ſi expenderis morborum quorumlibet ortus & nativitates, nullum invenies quem commiſerit ſuccus aliquis aſcititius, aut ex aliquâ corruptelâ recèns emerſus; quiſquis enim ille fuerit, tituli cujuſvis, cujuſcunque coloris aut nominis, naturâ ſuâ laudabilis eſt, morbidus ideò factus, quia à patriis ſuis ſedibus exul, id eſt, à propriis viſceribus aut *ſecretoriis* dejectus, quas à naturâ acceperat hujus vel illius *functionis* aut *ſecretionis* gratiâ exercendas energias, aliò tranſtulit aut ad alia viſcera, quæ cùm alterius nata ſint usûs, inconcinna proinde ſunt, huicque adoptando ſucco inepta, quâ ineptitudine extraneus, peregrinus, degener, morbiduſque ille

evadit. Undè intelligere eſt noxium non eſſe illum ſuccum, quòd hujus vel illius ſaporis ſit, quòd hujus vel illius humoris, *bilis, pituitæ, ſeri* particeps ſit, at verò quòd hunc vel illum ſaporem, illum vel hunc humorem aliò quàm decebat tranſvexit. Rerum, locorum diſſimilitudines ſic oriuntur, quæ in eorum quæ ſecutura ſunt malorum, occaſiones evadunt, undè moleſtatæ partes in quas inſiliit humor extraneus, toto quo pollent elatere inſurgunt, annè ut humorem cicurent, coquant, aut forès eliminent? & hic fortè erit laboris earum fructus, ſed ut in omnibus ſimplex natura eſt, illius conſilium & finis proprius erit dejectos & delirantes à ſuis ſedibus ſuccos, ſuis ſingulos ſecretoriis reddendi, ſic ut quoſcunque moveat tumultus, niſus & conamina ſint, quibus evagantes humores ad ſua ſingulos *ſecretoria* cogat: porrò in his conaminibus animadvertere eſt morborum originem, primum nempè ſmorbidæ animalis œconomiæ punctum, undè ortum ducit, quod ipſiſſimum eſt momentum in quo tueri ſe ſuſcipit natura.

At verò humoris nihilumnè erit, quod in morbi cauſam admittas? id

enim ſuaderet iſthæc potentiæ ſumma; quæ *ſolidis* in producendis morbis attribuitur. Quæſtionem dirimit cauſæ nominis acceptio genuina aut non inſincera notio. In morbi cauſam hùc venit illud unum, quod morbi effectivum eſt, illius nimirùm conaminis author, quo expedire ſe natura nititur ab eo, quod functionum ſuarum integritati inimicatur; illud autem *elateris* labor aut opus eſt, *ſolidorum* ergò vi, energiæ aut effectioni proprium, eâ tamen conditione, *ſolidorum* vim omnem exercendam venire in *fluida*, quibus ſuum in ordinem, locum, ſitum, directionemque redigendis a laborant. Ad *fluidorum craſin* reſtituendam ſpectare *ſolidorum* laborem ſuſpicaretur medentium vulgus, at ut *craſi* ſuæ reſtitui *fluida* nequeunt, quandiù extrà proprios lares, ceu intra peregrina viſcera hoſpitantur, *ſolidorum* cura prima erit redintegrandi *fluida* intra nativa illorum exceptoria, de reduce *craſi* aliundè ſecurorum, ſimul atque ſuis reddita erunt *ſecretoriis* aut officinis, ubi propriis & aptatis ſibi *oſcillationum* aut tritûs energiis ſubjecta, dicatam ſibi craſin recuperabunt aut ingenia.

Verùm quàm parum efficiendo mor-

bis *fluida* contribuunt, in iis edendis tam multùm patiendo valent; licet enim in ſe non habeant, undè animalis œconomiæ motuum authores aut cauſæ ſint, in promptu illis eſt, undè motibus illis offenſæ ſint; *fluidorum* enim gratiâ concinnantur *ſolida*, ad quorum rationes, reſpectus, menſuras, proportiones, habitudines texuntur, flectuntur, comparanturvè, duris adeò conditionibus aut eo legum imperio, ut ſi aliquandò delinquentia aut repugnantia ſibi leviter *ſolida* offendant, turbis mille aut tumultibus occaſioni ſint; unde liquet, ſi motuum cauſæ remotiſſimæ *fl ida* ſunt & invalidæ, illorum ordinationis occaſiones validiſſimas eſſe & proximas. Enimverò quantùm *ſolidis* obſequibilia *fluida* ſint oportet, *fluidis* flexibilia tantùm eſſe *ſolida* neceſſe eſt; ut autem illa quæ ad *fluida* eſt *ſolidorum* ratio commenſus eſt ultrà quem progredi his ægrè datur, ad libitum *fluidorum* pandi dilatarivè *ſolidis* non licebit; interim *fluidis* venit ea moles, pondus aut impetus, ad quorum rationes, modos aut menſuras fingere ſe aut accommodari nequeunt diametri vaſorum, hincque *reſiſtentiæ*, obices & repagula, quæ dum eluctari *ſolida* nitun-

tur, morbidas mille moleſtias creant, quoſque indè venturos morbos non faciunt, accerſunt ſaltem. Aliundè ultrà fidem eſt, quot inter diſcrimina verſari ſoleant *fluida*, ſub quibus ut maſſæ plus, ita plùs ponderis aut impetûs acquirere poſſunt, quorum omnium inſtar erunt *lymphæ* circuitûs errata, undè denſatur ſanguis, impeditur, cogitur, ſolidaturvè in dies his de cauſis. Palàm eſt, quàm ampla manat ſucci *lymphatici* ſeges à ciborum ingluvie, quâ merſus ſanguis in eum eluxuriatur ſuccum, cui ut lenteſcere in proclivi eſt, ſic maſſæ plurimùm & ponderis facere ſibi ſuevit, maximè ſi ſubactus malè tritu aut inabſolutus tardigradus factus ſit, aut ſi ex actuoſioribus particulis conflatus *elateris* nimirùm contraxerit. Attamen aliundè ſcaturit adhuc *lymphæ* proventus uberior, undè major accreſcit ſanguini moles, & maſſæ illius gravitas major. Ordinarium *lymphæ* reconditorium habentur aut promptuarium commune corporis univerſi vaſorum capillamenta, quorum oſcillis dùm aſſiduè ros exudat, quem lambunt *lymphaticæ venæ*, immenſam in venas ſanguinales exonerant aut revehunt *lymphatici* laticis copiam; hinc ſan-

guinis mulcedo, neceſſariumvè purpuratæ illius ceu rotatoriæ portionis pabulum, quandiù mitis & æquabilis fuerit circuitus *lymphæ* redux; ſecùs, ſi fortiori facto partium *elatere*, vegetior evadat preſſus illarum, qui *lympham* reducem cogendo premendoque nimiùm, ſpiſſioris, graviorisque ſucci copiâ ſanguinem cumulat; undè albicans & coriacea illa ſuperficies, quâ plurimis ſub morbis densè ſimul & durè veſtitum ſanguinem vides. Hìnc remoræ ſanguinis & tarditates, in quas nitendo vaſorum *elater* aut *tonica* partium molimina *oſcillationes* edunt crebriores quidem ſed impotentiores, multùm enim nitendo enituntur nihil, aut parùm adeò, ut inexpedita vaſa cumulataque ſuccis, *ſtaſi*, *ſtagnationibus*, infarctui, inflammationi & *apoſtaſibus* mille ſuppeditent materies, infauſtaſque trahant morborum reliquias. Tertia datur intra vaſa *lymphatici* laticis ſcaturigo, ubi videlicet ordinario licet & neceſſario chyli commeatu redintegrata ſanguinis moles, illo abripitur circulationis impetu, ut illam portionis albæ partem auferendo ſecum, quam ſugere debuiſſent laterales *arteriæ lymphaticæ*, in ſe condat totam, & in unis

ſanguinalibus arteriis coacervatam retineat; ſucci præterlapſus eſt à conſtrictis præter morem *lymphaticarum arteriarum diametris* factus, qui *ſpaſmodicè* affecti à ſuo cum præterfluente ſucco commenſu receſſerunt; adeò tamen ut quamvis arctatæ quoque ſint vaſorum ſanguinalium capacitates, quod his ſupererit ſpatium longè majus fuerit, eo quo donari ſueverunt *lymphaticæ arteriæ*, undè id omne quod hæ reſpuerint facilè admittere queant ſanguinales. Sed hîc quoque proportionum aut æquilibritatis vitium habes, quo peſſumdatis cum ſanguinalibus *lymphaticarum arteriarum* rationibus, in ſuccorum diſtributionibus error fit & confuſio, id committente mali *ſpaſmodico* illarum ſtimulo, quo percita *ſyſtole* ſanguineæ molis curſum ſic accelerat in vaſis majoribus, ut minora quæ lateralia ſunt ſuo præterfluentium ſuccorum demenſo defraudet.

Hinc depurgandi ſanguinis defectus, tritum illud ore omnium ſanguinis vitium, quod obtrudunt omnes, quod autem interpretari paucis datum eſt, tam longè à mentibus abeſt impurati ſanguinis notio legitima. Corruptelas mille imaginantur, quibus ſordidari vaſa

præætendunt, dum ſanguinem conſpurcari eſt indebitis aut non pertinentibus ſuccis, qui nempè aliò pertinebant, illum cumulari. Humorum enim ſuis è locis depulſio, corporis immundities eſt, ut pote cujus in ordinatione nitor eſt, in ejuſmodi nempe diſpoſiturâ, quâ qui ad *ſecretionem* ad *ſecretionem*, qui ad *excretionem* ad *excretionem* abeant humores, ſua quique ad *ſecretoria*, impetu proprio & juxtà proprias *directiones*: quæ omnia ſi ſerventur, ſua cuique ſucco ſimul *craſis* alitur, ſanguiniſque univerſæ moli ſua aſſeritur ſors, conditura ſua, ſua compages; ſecùs *miſcebuntur quadrata rotundis*, id eſt, diſparatorum mixtio fiet aut compactura, rerum quæ reverâ nec adverſariæ ſunt nec improbæ, ſed quæ inopportunæ ſunt, aut perperàm aſſociatæ, *quadratorum* inſtar, quæ ut ut concinnitati rerum ſerviunt, ſi ſuis aptantur locis & parilibus ſibi adunantur, earumdem rerum deformitati erunt, ſi diſparilibus apponantur. At quàm portentoſa diſparilitas erit ſuccorum qui cum diſſociationi nati erant, & ad diverſa loca deſtinati, in unum confluunt, in quantùm enim boni fuerint illi ſingulares ſucci, ſi ſuas ſinguli ſtationes ſervave-

rint, in tantùm fient improbi, ſi ſua miſcentes inter ſe officia mutuò ſibi incommodent. Quod enim evenit iis rebus quæ limpidæ factæ ſint, quas obnubilat quidquid extranei iis admiſcetur, etiamſi gemmis & auro extraneum illud foret æſtimabilius, ſimiliter ſanguinem fœdat quidquid *homocometiæ* illius adverſatur, ceu partium illius parilitati, quâ ſibi pondere, numero & menſurâ, in quibus natæ ſunt conſentientes, in unum ergà *ſòlidas* partes obſequium conſpirant, ut hærendo nullibi aut arietando circulationis æquamento nullam objiciant offenſam.

Juxtà hujus conceptûs vim ſanguinis ſpurcities eſt ſuccorum illius conturbatio, ab admixtis ſuccis aut intra vaſa compreſſis, aut à partibus quibus deſtinabantur in vaſa refluentibus: igitur appellens chylus intra vaſa diſtribui ceſſet, pingui ſucco cumulabitur ſanguis non tantùm, inſuper ſuccorum reliquiis, quæ univerſali ſanguinis circulatione peractâ per cutis peripheriam abundè expiraſſent, abundantiùs redundabit. *Cacochyliæ* genus eſt ceu nutritiorum ſuccorum colluvies, undè malè fartus ſanguis inconcinnè cumulatur, pinſitur inconditè, craſsè com-

pingitur. Hinc impuritates, quarum vim, pondus & incommoda ſub morbis ſentiunt medentes, rationes autem & cauſas aperit una animalis œconomiæ ſcientia, meliùs ſuccorum circuitûs æquabilis aut illorum non iniquæ diribitionis cognitio. Quid enim liquoris alicujus impuritiam ſapit magis; quàm ſuccorum alienorum admiſtio, qui ſaporis, coloris aut ingenii alterius fuerint, *craſin* illius turbabunt aut corrumpent? caſus aut conditio eſt ſanguinis ſuppreſſis ſuccis improbè ſaturati, materies enim *ſecretionum* ſunt, quæ aut peregrinorum ſaporum ſeminibus ſanguinem imbuendo mille malorum ponent rudimenta, aut molecularum ſanguinis maſſam, pondus & reſiſtentias augendo, circulationis mutabunt velocitates, impetus, directiones, determinationes. Præterea, ſi cogites ſuccorum illorum partem non minimam elaſticis, vividis aut actuoſis particulis fetam eſſe, quot indè emerſuros igniculos auguraberis, aut non numerandos *oſcillationum* fomites? tot enim elaterum quaſi micæ ſunt *fluidis* immerſæ, quarum compreſſu occurſuvè reſiliendo *ſolida*, ictibus mille concertant, enitendo in ſuccos ſanguini pere-

grinos, quos ſuis ſingulos *ſecretoriis* reſtituere conantur. Hæc corporis impuritatum ut ratio, ingenium quoque eſt, undè ut plurimorum morborum æſtimabis origines, ita & occaſiones venaberis, ſic enim ab admixtis alienigenis ſuccis alienatâ *fluidorum craſi*, à naturali rythmo alienabuntur partium *oſcillationes*, à quibus mutatis trituræ modis, coctionum rationes mutabuntur, ſicque inductâ nutricalibus ſuccis alienâ formâ, animalis œconomiæ ſimul & ſanitatis mutabitur facies. Hinc eorum qui *humorales* dicuntur morborum ſcaturigo; indidem quoque aliorum quos ſpiritibus aut nervis imputabis; verbo hæc tibi veniet utriuſque *fluidorum* nempè & *ſolidorum* familiæ morborum origo. De *fluidorum* morbis obſcurum non eſt, de *ſolidorum* affectionibus nec ambiguum, horum enim *diametris*, illorum quantitatibus ni perditis, mutatis ſaltem, allucinationum, erratorumvè *ſecretionibus* genera mille naſcentur, undè tot morbi quot rerum vultus erunt, tot ſymptomatum genera, quot vitia functionum aut ſuccorum adulteria.

At verò ſi memineris feriari nuſquam, nec otiari *ſolidorum* virtutes, quibus

fluida continentur, intelligere erit in-
ſitam partibus illis potentiam, quæ cu-
mulatam illarum gremio ſuccorum con-
geriem jugiter agitabit, quæ cum *elaſti-
ca* ſit, preſſoria erit: igitur ſub ejuſ-
modi pondere gementes illæ partes,
ſtagnantes ſuccos aſſiduè cogunt, pre-
munt, liquantvè, undè deduces irriguos
undique *colliquationum* fontes, ſub iis
morbis ſcatentes qui ab impurato ſan-
guine fiunt; fœdæ enim eliquaminum
egeries ſunt indubia ſordidati ſangui-
nis argumenta, aut inopportunis ſuccis
mpediti, quos cum regere nequeat
natura, nauſeando ſaltem undequàque
ructat. Interim ſi univerſales ſunt uni-
verſæ ſanguinis maſſæ impuritates,
particulares quoque erunt particula-
rium viſcerum ſordities, eâ autem ra-
tione. Suâ ſingulis viſceribus data eſt
propria *dunamis*, aut *elater* proprius,
quo ſimul & demandato ſibi præpa-
rando ſucco allaborant & perennandæ
propriæ ſibi circulationi præficiuntur;
quibus officiis ſi defuerint, in ſuccos
graviter peccari obſervatur. Hinc ſin-
gula videas viſcera quæ ſuccorum ſuo-
rum *ſtaſis* occupat, humorem aliquem
plorantia, undè ſanguinis circuitum
tardari illic aut elanguere ſubodoran-

tur medentes. Exemplo ſit oculus; ſi *ophtalmia* occupet madidum lacrymis aut lippitudine ſordidatum videbis; idipſum offert aut oſtendit veſica, quæ urinas muco aut *puriformi* ſucco ſordidatas exhibet, ubi *ſtranguriâ* laboraverit, qui nihil ſunt aliud quàm nutricalium veſicæ ſuccorum ejectus, quod glandulæ illius ſtagnante lymphâ malè ſaturatæ expuunt; commune enim membranacearum partium vitium eſt, quæ ſi reſtagnaverint reſidibus ſuccis, viſcos, glutina, *lymphas* & phlegmata egurgitant, atteſtante ſtomacho qui ſtupendum quantos nauſeando eructet ſuccos! teſtibus adhuc narium membranis, quæ ſub *coryzâ* totæ diffluunt *lymphâ*. His ex exemplis in conſpectum animo veniunt eliquationum rationes quæ *ptyaliſmi*, ſputaminum, dejectionumvè formâ ſe produnt, oris enim, faucium, pulmonum, inteſtinorumvè membranarum ejectamina ſunt; at coronidis loco erit *fluoris albi* portentoſa colluvies in quam perditè eluxuriatur uterus, ſic ut non aliundè duces impurati ſanguinis argumentum luculentius.

Iſthæc ut ut fœda ſint & tædioſa humorum eliquamina, in bonis tamen ducuntur iis comparata malis quæ ſucce-

dunt ſi ſtagnantes ſucci in eas incidant
partes, quarum cæca ſunt ſpiramina,
paratis effugiis aliundè deſtitutas, qui-
bus ab illâ quâ premuntur ſuccorum
ſtaſi ſeſe expediant. Status aut conditio
eſt *glandularum* quas *conglobatas* di-
cunt, quæ ſi impuratis aut adulteratis
uccis ingurgitentur, mille incommodis
egrotantem objiciunt, non habentes
quà citò ſe exonerent. Hinc *ſcirrhi*,
ſtrumæ, *carcinomata*, *tubercula*, ſimi-
eſque glandularum dolores, durities,
umores, ſolitæque impuritatum ſan-
guinis aſpergines. Enimverò quidquid
valoris aut pretii habet *lympha* in œco-
nomiæ animalis regimine, id omne lim-
piditatis titulo tenet; *lympha* autem ab
mpuratis ſanguineæ maſſæ fontibus
profecta, ad glandulas obnubilata ve-
nit, ibique à ſuâ levitate deſciſcens &
facta gravis, circulationi obicem ponit;
hinc infarctûs primordia, qui cùm intra
partes maximè *nerveas* concipiatur, do-
loribus primò facit initia; ſed inſuper
um (à ſanguine hac ratione diſſimilis)
lympha abſcedat nuſquam, ut potè cum
anguis partibus impeditus & hærens in
us abeundo miteſcat & eliquetur, tar-
dando *lympha*, aceſcendo ſævit; hinc
minaberis *glandularum* morborum,

ſtrumarum, carcinomatumque rationes, cauſas aut origines. Primò ſe ſiſtit *lymphæ* circuitûs impedimentum, in quo habes communem omnium morborum radicem, quæ in ſuccorum circulantium tardato motu conſiſtit; at ulteriùs hùc veniunt & ſucci tardati indoles & partium circumſepientium natura, id eſt, propria *fluidorum* & *ſolidorum* ingenia, quæ collata ſimul, quidquid arcani habent glandularum morbi declarant. Hinc nempè collata indoles ſucci calore non miteſcentis, ſed quiete aut *ſtaſi* exaſperantis ſe, inobſequibiliſque non tantùm aut impatientis vinci, at inſuper recalcitrare geſtientis aut reſilire; quæ lymphatici *glandularum* ſucci conditio eſt, qui, quâ benè habente ſe *elaſticâ* partium ratione *glandularum* ſervit denſitati, eâdem degenere factâ harum *fibris ſpaſmodicè* dilatandis, diſtendendiſvè inſervit: illinc collatâ locorum naturâ, ſtaminum ſcilicet glandulari, quæ ut pote exſanguia & ut loquuntur *ſpermatica*, tota in *elatere* conſiſtunt; poſthàc hìnc illìnc comparatis ſuccorum & partium putreſcentium aut eliqueſcentium difficilè conditionibus, perpenſiſvè utrinque *elaterum* viribus, intelligere eſt lancinationum,

tionum, croſionum, ſimiliumque dolorum tyrannidis illius potentias, quibus ſævire ſolent *glandularum* morbi.

Serpit adhuc penitiùs *lymphaticis* ſuccis impurati ſanguinis labes, ut poſtè cujus vitium capiat nervorum *lympha*; hæc aura quidem eſt incorporea fermè, tam aërea & levis eſt! materialis tamen, exit enim è materiæ fundo, cujus ingenia refert, & naturas ſapit; aſtrictam putabis *ſalinis*, *acribus* aut *ſulphureis miaſmatis*, quæ ab impurato ſanguine contraxerit? aut particulis imbutam crepitantibus, *exploſivis* & *fulminantibus*, quas à ſanguine malè ... poro ſuſceperit? de his rixari nec ... tium, nec locus eſt; medicinæ uſui ... tis erit, inſinceram agnoſci nervorum *lympham*, undè nervorum *ſpaſmos*, *ethiſmos* & *cacotonias* intelligere datur, preſsûs enim trituræ & ſubactûs modos in ſanguine mutatos concepiſſe, nervorum lymphæ tenuationis modos ... e mutatos conſequentia eſt, eâdem ... ione quâ vitiatâ ſemel coctionum ... mâ, poſteras omnes coctiones vitia... conſequitur, ſic ut ex poſteris coctionibus nulla habeatur, quæ primæ pec... nini remedio eſſe poſſit.

Interim ex hâc morborum mutatio-

ne intelligitur ſucci illius maſſæ & pon-
deri mutationis aliquid factum fuiſſe ;
tùm & mutatas eſſe *velocitatum, mo-
tuum, impetuum* & *directionum* ratio-
nes, peſſundari ergò partium *æquili-
brium:* analogiſmi ratio eſt, quod enim
ſanguini uſu venit, qui circulando ti-
tubat, ceſpitat, hæret, undè *ſtaſes*
*ſtagnationes*vè ; circulationi quoque
lymphæ convenit quæ in nervis circu-
lando lenteſcit, tardat & hæret ; nun
quid non vitii plus ſatis illud eſt, quo
tumultuarias & inconcinnas nervorum
oſcillationes expectes indè naſcituras

CAPUT VII.

*Ab ætatum, temporumque mutationibu
natæ morborum origines.*

SOlidorum ergò & *fluidorum* æqui
librii jactura morbus eſt ; ſed ex
indè ſequitur tot naſcituras origine
morborum & occaſiones, quot erun
æquilibrii jacturæ, quæ tam multæ
dabunt, quàm frequentes cauſæ qu
ſolidorum & *fluidorum* rationibus, po
tentiis, harmoniæ ſunt offendicul
Itaque ſanitatis ſcopulos intelligere an

mus eſt?ſcrutare rationes ob quas *ſolida* inter & *fluida* perit concentus, hinc rimando undè augeantur,fatiſcant aut impediantur *ſolidorum* vires , illinc undè ugeſcant aut minuantur *fluidorum* reiſtentiæ; ex his enim diſparilitas rerum uæ morbus erit. Hæc inter ſi animo uſtraveris, quàm incerta, quàm vaiabilis,quàm inconſtans rerum quas iner verſamur alternatio,ſeries aut viciſſiido, tot mutationum occaſiones habeis , quæ *potentiarum* & *reſiſtentiarum* utationibus occaſioni erunt ; ut potè iarum nulla fuerit, quæ partium afctionibus immutandis non ſufficiat ; verâ utrobique animadvertere licet alternantium *elaterum* vires, mutuò ſibi invidentes, ut præpollere ſibi ntinuò ambiant, undè alterutrius jaira, alterutrius lucró vertitur. Ejuſodi eſt tempus edax rerum , ferus ille aſſiduus exeſor corporis humani , us eſu vires illius deteruntur indeſiiter. Ruinæ illius rationes arcanas, is ex unis humorum vitiationibus icabantur naturæ curioſi,in apertum uceret *ſolidarum* partium dum ſecimus conditio, has enim tabeſcere indurari ut obvium ſenſibus, ſic aibus confeſſum eſt ; hanc autem

ſenilem partium habitudinem; juniorum corporum laxitati, mollitieivè comparaſſe, intelligere eſt tam ineptum perennandæ longiùs in ſenibus vitæ partium textum, quàm huic operi opportuna eſt in juvenibus mollis partium tractabilitas. Atqui imminuta partium tractabilitas, *elateris* illarum facta inhabilitas eſt; undè elicitur à partium *elateris* lapſu naſci ſeneſcentium corporum ægritudines, ſeneſcereque idem erit ac labi ſanguinis circuitûs vim, quæ cum à *ſolidorum elateris* potentiâ tota pendeat, titubare hanc neceſſum erit ſimul atque *elateris* virtus cœperit elangueſcere. Senectutis ergò vitium in eo poſitum eſt quòd flexiles factæ minùs partium fibræ (adeò ut in oſſeas evadant & *tendinoſas* in multis) preſſioni ſuccorum & trituræ impares fiant; undè culpa duplex, dùm enim dureſcendo *ſolidæ* partes *ſyſtaltico* motui nequeunt ſervire, duplici ratione errabunt circuituum ſanguinis leges; ſegneſcendo enim tardabit ſanguis, inſimulque malè preſſus, tritus ruditer, imperfectè ſubactus lentitudinem contrahet; indè *ſtaſis* hominis univerſalis quâ prementur partes, vaſa ſtagnabunt viſcera impedientur; hæcque lente

centis ſanguinis conſectaria mala erunt, undè tota labentis animalis œconomiæ calamitas, hinc enim preſſus ſegniùs & languidiùs expreſſus ſanguis, illinc craſsè levigatus, ſemitritus, inelaboratuſque *ſecretionibus, excretionibuſ*que vacare non poterit. Aliundenè plures origines morbis aperientur, aut plures dabuntur occaſiones? reipsâ hùc quadrant ſenilis cujuſlibet morbi rationes, omnes enim in aridurâ ſitæ ſunt, quâ partes & viſcera ſuis carent ſuccis aut defraudantur, ſed quæ hìnc emergit *ſolidarum* partium eſuries, à compacto & denſiori *fluidorum* textu committitur, hoc eſt à ſanguinis ſpiſſitudine, quæ in ſenibus ea eſt, ut quos ille diſtribuere ſolebat & ex ſe depromere ſuccos, *concentrando*, ut aiunt, in ſe comprimat. Hîc *coagulari* ſanguinem ſuſpicaretur chymia officinalis, quem cogi docet, denſarique aut ſtipari animalis chymia, ars videlicet illa ſimplex, quâ miſſo *ignium, furnorum ſaliumque* ſatellitio, quas ruditer exercet illa operationes, ſolâ preſſionum, tritûs & colliſionum vi induſtriè hæc & ſagaciter abſolvit. Itaque quòd *calculus*, infelix ille ſeneſcentis ſanguinis fetus, tam fecundè pullulet in ſenibus, hìnc

intelliges : otiantes in ſenibus, qui creſcere deſierunt , nutricales ſucci , ampliùs compreſſis nimiùm ſtipatiſque cutis univerſæ oſcillis, intra arctatas vaſorum capacitates coërcentur, ubi *ſolidorum* ictibus *oſcillatoriis* & *ſyſtoli* diutiùs ſubjecti ſpiſſeſcunt, denſanturque in duracinas , lenteſcentes, *polypoſas* lapideaſque materies. Non enim,quod ſcobinæ moris eſt quæ ſi mollis & levis fuerit mollem & leviſſimam ſcobem deterit,hîc evenit, ſed ſiccior facta & durior *ſolidorum* compages, in *fluida* duriùs agendo ea deterit, arietandoque fortiùs, denſat atque compingit. Ad hanc normam ſi cæteros expenderis ſeniles morbos , eorum ingenia aſſequi licebit & *ætiologias*;ſic enim pigreſcens nutritia lympha , ferinæ ſenum *ſcabiei* aut *pſoræ* rationes oſtendit, talem enim ſorbendo ſuccum *glandulæ* , quem tardiùs dimittunt aut excernunt , fœdæ illius luis materiaturas in ſe condunt ; indidem repetes *pruritûs* , *tuſſis* & *ſtranguriæ* fomites , non infrequentium ſenilis ætatis aut importunorum aut crudelium tormentorum , tot enim ſunt ſtagnantis & coërcitæ lymphæ nutricalis miſerabiles fructus, quos edit durior preſſus aut ſtrictior ſyſtole.

Tanta eſt exſincerati ſemel *ſyſtaltici* motûs potentia ! undè tamen pejores adhuc ſenibus inferuntur ſtrages, non enim aliundè dimanant ſenilis *aſthmatis* & *apoplexiæ* occaſiones. *Staſes* ſanguinis ſunt, quas in ſenibus committunt infrequentiùs *fluidorum diſcraſiæ* quàm impotentiæ *ſolidorum*, horum ſcilicet ſegniores facti *elateres* in fibris areſcentibus, ab *oſcillatoriâ* habilitate deſciſcentibus in tantùm, in quantùm à mollitudine ſeneſcendo recedunt. Occaſus aut deceſſio eſt vis illius penès quam in corpore eſt *fluidorum* motus, quem proindè minui neceſſe eſt, ſtatim atque illa labefactatur. Igitur quâ proportione dureſcere in ſenibus *ſolida* obſervantur, ſic ut cordis arteriarum tunicæ in os ſolideſcant, ratione non diſſimili creſcit toto in corpore tunicarum firmitudo, ſed hinc impotentiore facto rigentium *ſolidorum* elatere, imbeciliùs *fluida* premuntur, ſegniùs teruntur, pelluntur impotentiùs. Quod vitii genus cum ſentiendum veniat illis partibus quæ membraneæ ſunt eſſentialiter, mirari deſinės cur illìc pigreſcat ſanguinis circulatio; ubi plùs *membranarum* eſt; quod cùm contigerit *cerebro*, undè *membranarum* omnium ori-

gines, tùm *pulmonibus*, quibus ut *veſiculaꝛum* conflatura, ita nervorum contextus eſt, rationem tenes ob quam ſeneſcente corpore lenteſcere debeat ſanguis in *cerebro* & *pulmonibus*. *Staſium* aut ſtagnationum, pigritudinumque ſanguinis has cauſas edocent comperta iſthæc *ſolidorum* delicta, ſed quæ non ſola ſunt, his enim compatiendo *fluida* aſymbola non ſunt, ſanguiniſque circuitûs tarditati hâc ratione contribuunt. Canalibus ſuis preſſus nimiùm ſtrictiùſque coërcitus ſanguis, quò denſior fit, eò minùs ductilis evadit, inhabilior proindè ad progreſſum, quo peſſundato in ſe coactus, compreſſus, recollectuſque ſanguis, circuitui ſuo tantùm obicis ponit, quantùm acquirit reſiſtentiæ, quæ cum ejus *rationis* ſit aut *proportionis* quæ molis maſſæ & & ponderis eſt, indè auguraberis ſegneſcentis ſanguinis omnes effectus & cauſas.

Ex hâc autem ſenilium morborum *ætiologiâ*, infantilium rationes ſe pródunt, cogitando quàm mollis, tractitia & ductilis fuerit partium ſubſtantia, quæ ex corpore unius aut alterius pedis in corpus quinque ſexvè pedum potuerunt elongari. Indè colligas licet

tam flexiles & molles infantium eſſe partes, quàm in ſenibus aridæ ſunt & duræ, tantùmque invaletudinis aut mali corporibus infantium venire ex crudo adhuc & inabſoluto partium *elatere*, quàm ab *elatere* nimio venit ſenum corporibus. Namque infantilis ætas, ſi benè obſervaveris, *fluidorum* tempus in œconomiæ animalis regimine eſt, ſub quo nempe ut *fluidorum* uſus fit major, ita uberior acceſſio fit, cui ſi deſit *ſolidorum elateris* potentia ſufficiens, exuberanti reſiſtentiæ objicitur impar vis, fons & occaſio morborum, quos adoleſcendo infans experietur. *Staſes* erunt ſuccorum, ſtagnationeſvè aut ingurgitationes hìc illìc factæ, quæ ſanguinis circuitui moras injiciendo ægritudinibus cauſas dabunt. Reipsâ ab *adiphagiâ* naſci infantium morbos, ut veteribus compertum erat, ita ab omnibus medendi ſapientibus acceptum fuit, id eſt, à factâ ſuccorum nutritiorum aggerie, quam exſatiata vaſa tenere nequeunt aut concoquere; cruditatis genus eſt, non ventriculi, qui quod ſui muneris erat præſtitit, ſed vaſorum quæ tritos trituque ſuo ſubactos ſuccos propellere non poſſunt & diſtribuere. Non infrequens enim in œconomiæ animalis ne-

gorio delictum in adultis eſt, frequentius tamen in infantibus, quo ventriculi potentiæ impar eſt viſcerum virtus, undè fit, ut ſuccus in ventriculo licet ritè ſubactus, factuſque levis, ſtagnet tamen in vaſis atque pigreſcat; tunc temporis ventriculi *duſpepſiæ* imputant cruditatum quas obſervant cauſas, quod medicorum vulgi eſt publicus error, æſtimantis crudi eſſe nihil quod non fecerit *ſtomachus*. Interim nihil tam publicum quàm corpus fartum cruditatibus, in quo bellè & vegetè ſe habere ſtomachum confeſſum aut compertum eſt ex ſignis, undè functione ſuâ integrum eſſe id viſcus manifeſtè arguitur, maximè cùm dùm pigritantibus ſuccis & lenteſcentibus impedita viſcera videntur, lingua mollis ſit & humens, vigeat appetitus, fervida ſit & æſtuoſa ventriculi concoctio, flatuoſis ſtipata doloribus (in quo vividioris ſtomachi *elateris* argumentum agnoſces) denique tardet alvus & reſiccetur; quo in caſu quidquid crudi habent viſcera, id propriæ illorum, non ventriculi culpæ dabis. Fortè ſtomachum hâc de causâ redargui voles, quòd *elateris* vi vegetior natus, & in terendo promptior alimenta diligentiùs coquat, *chymum*que fun-

dat uberiùs, quàm poſteræ partes admittere queant aut diſtribuere ? & iſthæc erit noſtra de ſtomacho querimonia, ſi ea fuerit illius tyrannis, cui ſervire penitùs neceſſum ſit, tunc enim novercale foret & inſidioſum omninò eximiæ illius energiæ munus, quæ nata illi eſſet aut inſita futuri morbi teſſera, cùm ipſi uberiores laborare ſuccos idem eſſet, ac crebriores cudere morborum origines; ſed huic incommodo, quæ parata ſunt & obvia remedia aliàs traditum eſt, nobis hîc ſufficiet, illam à ſtomacho noxam depellendo, veras cruditatum in infantibus ſimul & adultis revelaſſe cauſas. Porrò in his adnotabis eundem ſemper & ubique in morborum cauſis *analogiſmum*, in *fluidis* occaſiones, origines in *ſolidis*; occaſiones in *fluidorum* exſuperantiâ, *ſtaſi*, *reſiſtentiâ*, in *ſolidorum erethiſmo*, ſtimulatione, *ſpaſmo* origines. Nutricum, matrum & omnis feminarum ſatellitii quæ infantium nutricatûs in ſe recipiunt curas, malè ſanus hic ritus eſt, lacte, pulte, offulis, ſimilibuſque molliculis eſcis puſionum ſuorum ſtomachos aut palatum ad ingluviem vellicandi; quæ his ætatulis tot inſidioſæ ſunt artes miſellorum illorum accen-

Dans le Traité de la digeſtion.

dendi cupidines, heu crimen! ad cupiditatum tyrocinia informando corrumpere infantium voluntates. Interim hæc pauca, ſi in corrumpendis infantium cibariis conſtitiſſent, at progreſſa eſt ulteriùs cupediarum inſana lues, potulentorum quoque diſcriminibus objici eos cœptum eſt, vini enim lenociniis aſſuefacere eos jam ferè moris eſt. Quid indè mali in futuros mores redundare queat, nec officii noſtri, nec curæ eſt, at ad medicinam ſpectat quæ indè tenellis infantium partibus inuritur labes & venit habitudo quæ & ſanitati culpæ, & moribus vitio verti poteſt. Igniculi ſunt qui ſtomachi nervos exſuſcitando *elaterem* illius maturiùs erigunt, eò periculoſiùs quòd ventriculus in infantibus præ cæteris partibus *elateris* energiam ſentiat citiùs, temporiùſque exerceat; dum enim cæteræ totæ lacteſcunt adhuc, adeò lacte madent & lymphâ rorantur! ſolidior eſt ſtomachus & textu firmior, ut pote nervis, fibris & membranis unicè corporatus. Porrò ſic evolutam *elateris* vim ſtimulare, currenti calcar addere eſt, licet enim illud tritûs aut coctionis organum princeps erigere ſit, cruditatibus aliundè præludere eſt, chymi copiam

cumulando, ſufficiendoque uberiorem quàm ut à mollioribus cæterarum partium fibris & *elateribus* ſubigi poſſit & ordinari; ſicque fit, ut aggeſta ſuccorum copia majorem quàm decebat molem objectando, ad *oſcillationes* crebriores ſimul & fortiores *ſolida* cogat, morbidaque moveat conamina.

Conamina, inquam, ceu *tendentias*, quæ poſita in infantibus cæca morborum ſeminia, in adultis evadunt invaletudinum evidentes materiæ apertaque promptuaria: tenella enim & mollia in infantibus partium ſtamina bibulis & emporeticis chartis comparabis, quæ cùm cæcis meatibus perviæ ſint & penetrabiles, liquoribus ſe pandunt, quos abſorbendo tacitè condunt: ſimiliter enaſcentes in infantulis partium fibræ, lenteſcentes & ductitiæ factæ non tantùm, ſed & bibulæ & meabiles, exuberantes ſuccos tacitè ſorbent, undè cæca *plethoræ* & *cacochymiæ* initiamenta, quæ temporibus datis explicando ſe & evolvendo, in occaſiones erumpent morborum quibus conflictabitur adultorum ætas. Partium plicaturæ ſunt quæ ut vario poſitu ſuo aut inflexu, ſerie ſuâ aut ordine ſanguinis circuitum tardant aut accelerant, ita directionum muta-

tiones inducendo, *ſtaſibus* ſuccorum aut *ſtagnationibus* focos aut loca parant, aut formaturas effingunt, ad quarum menſuras & rationes formabuntur pluſquam uniuſmodi morbidi affectus. Et reverà plùs minùs inſuccatæ ſic in infantibus partium fibræ, elateris, diametri & longitudinis plùs minùs capiunt, proindèque plùs minùs eructant materiæ, unde varia morborum tempora, diverſæ durationum cauſæ, variæ denique illorum indoles. Neque illud de fibrarum directionibus, ſitu, poſituris temerè dictum putabis, aut excogitatum verè minùs quàm ſagaciter; neque enim incaſsùm fingi videntur in cerebro *ſubſtantiæ corticalis* liræ, *circumvolutiones* aut gyri, cùm ex illorum majori numero aut minori, ingenii vel ſagacitatis in animalibus menſuram definire noverit naturæ ſapientium obſervatio. Itaque quanti ſit infantium alituræ modus indè liquet, cum ex alimoniæ quantitate, qualitatevè dimanent *fluidorum* conditio, *ſolidorum*vè modus, unde horum *eutonia* ſimul & illorum *cacochymia* pendet. Sed quantus exindè niteret fulgor in elucidandis animi morbis? niſi opportunior inſtaret occaſio prodendi, revelandique re*r*

conditioris quod aliundè habet ſanguinis circuitus arcani.

Corpus infantis creſcere aut ali, vegetari eſt aut inſuccari, quod idem eſt ac farciri, impleri ac turgeſcere carnium tubulos aut vaſcula ex quibus exſurgit univerſa corporis moles: ſed hujus pondus ad centum libras & ampliùs in adultis excreſcit, quod cum ad ſuccos aut *fluida* quibus *ſolida* tumient aut vaſa, quæ ut pote tenuiſſima nullius ferè denſitatis ſunt aut gravitatis, pertineat, palàm eſt à *fluidorum* pondere longè ſuperari *ſolidorum* gravitatem. Definire igitur (quæ confeſſa eſt ſanguinis menſura) maſſam illius eſſe viginti librarum, errare erit, niſi, quæ veritas rei eſt, genuinam ſanguinis ideam & quantitatem, à *fluidorum* notione & maſſâ ſecernere noveris. Hoc ut obtineas diſcerniculi genus, animo tenebis unam & eandem eſſe in radice molem, quæ ſanguinis & cæterorum *fluidorum* maſſam conſtituit, ſed quæ in officiis varia eſt; undè diſces univerſæ illius *fluidorum* molis quantitatem quandam aut portionem ſervire quibuſdam officiis in animalis œconomiæ regimine, dum quæ ſupereſt altera pars in alios uſus inſumitur. Prioris

ſortis eſt rubra ſanguinis portio, meliùs illa *fluidorum* quantitas rubro tincta colore, quæ ſanguinalibus vaſis continetur; hæc cum per loca ſenſibus obvia magis ſub oculis circulari obſervatur tam apertè, ut de illâ compertum ſit quoties intra horam per cor transfluere ſuevit; hæc, inquam, *fluidorum* pars pro totius ſanguinis maſſâ vulgò accipitur, illa enim eſt quæ manifeſtè quotidianis functionibus, *ſecretionibus* & excretionibus impenditur. Nihilominùs tamen, ſupereſt intra arcanos partium tubulos *fluidorum* pars tantò copioſior, quantò præ ſanguinalibus numeroſiora ſunt vaſa *lymphatica* ſive venoſa fuerint, ſive arterialia; undè abundantior certè erit *fluidorum* illa pars præ illâ quæ vulgò habetur pro ſanguinis maſſâ; quâ de causâ aſſerere liceret non viginti, ſed centum & ampliùs librarum eſſe in humano corpore *fluidorum* pondus. At ut ſua conſtet medicorum communi aſſerto veritas, intelligendum illud veniet de ipſo ſanguine ſeu *fluidorum* rubore tinctorum proportione, quæ reverâ fortè fuerit viginti circiter librarum, quæ apertè intra majora vaſa circumferri videtur, quæque in dies animalis œco-

nomiæ apertè ſervit neceſſitatibus. Interim ut in *hydraulicis* non tantùm menſura quædam aquæ impenditur in quotidianos machinæ hydraulicæ uſus, at ſimul inſtituitur aquarum promptuarium quod illius aquæ impendiis & jacturæ ſarciendis par ſit; ſimiliter in humano corpore *fluidorum* conditorium paratum eſt, quod in dies ſanguinis circuitûs jacturis & perennitati neceſſaria ſufficiat. Conditorium illud eſt arcanorum tubulorum compactura, undè in infantibus aleſcentibus exſurgit carnium moles, parenchymatum compages, ipſaque partium ſubſtantia, quæ cum millenorum tubulorum qui pleni ſunt textus ſit, totuplicium cavitatum, diametrorum & capacitatum coagmentatio erit, tortuoſorum, auguſtorum & compreſſorum, in quibus tardeſcentes ſucci repunt non fluunt, torpeſcendoque ad ſuos perveniunt exitus, ſuaque reptando attingunt emiſſaria. Exemplar eſt motûs illius quo *lympha* à partium imo redux per *lymphaticas* capillares ad ſanguinales venas emeat; circuitus eſt quo *lymphatici* ſucci quibus ab ortu opplentur carnium tubuli in venas decapulantur, quo moderamine, ex partium commenſu aut rationibus in-

telliges. Cum *ſtaſis* circuitûs ſuccorum pernicies ſit ; cavendum fuerat nè ab univerſo partium habitu ad ſanguinem refluens *lympha* in venas uberiùs ſe ingurgitaret & impetuoſiùs, ſicque *ſtagnationes* induceret lethiferas aut obſtructiones : id mali ne committeretur fecit conditor, ut dum per *inſenſilem tranſpirationem* & evidentes *ſecretiones* plurimos ſanguis egurgitaret ſuccos, horum loco ſenſim ſuccederet refluens *lympha*, hâcque arte jugis & continua pergeret, eaque mollis & æquabilis ſuccorum circulantium ſeries.

Tanta ars eſt illarum corporis partium quæ abſque arte compactæ viderentur, carnium ſcilicet, quæ nihil ferè niſi mollioris & inconditi pulpaminis ſenſibus oſtentant, quæ tamen eximium condunt *mechaniſmum*, maximèque neceſſarias ſanguinis circuitûs artes ; namque penaria ſunt & apothecæ primo ab ortu eluxuriantibus ſuccis coacervandis dicatæ, ut iis qui alendæ ſanitati ſerviunt ſuccenturientur, ſi hos depâſci contingat aut deprædari, undè illìc ellychnium vitæ poni facilè dixeris ex quo ſuum filo vitæ demenſum depromatur. Itaque ut fluidorum pars rubicunda quæ per vaſa ſanguinalia in

dies circulatur, evidentibus & quotidianis ſanitatis functionibus alendis propria videbitur, altera quæ *lymphatica* merè eſt, eaque arcano carnium meditullio coërcita, ad ultimum uſque terminum prorogandæ vitæ deſtinabitur. *Mechaniſmi* hujus rationem ut intelligas, memineris oportet totam carnium compacturam nihil habere molis, quàm à canaliculorum undè coagmentantur exporrectione, qui in nfantulis adoleſcendo, eum quem in adultis habent attingunt tumorem: carnes igitur totæ in preſſu ſunt & *elaſtico* niſu, vi cujus in *lympham* quam coninent enitendo, versùs ea partium loca propellent illam aut expriment, ubi entitur minùs *reſiſtentiæ*; loca erunt venarum *lymphaticarum* hiatus aut oſcilla, quæ preſſu carnium expreſſæ ymphæ exitus aperiendo, ſinu ſuo eam dmittunt, idque *oſcillationum* vi; dum nim à partium *peripheriâ* venientes illam in *lymphaticas* adigunt, à *lymphaicis* ad ſanguinales venas progredienlo hùc eam propellent. Sed hâc reſiſteniæ minoris ratione, *lymphaticarum* vearum tunicæ, ut pote molles & faciles ilatari, appellentem *lympham* ultrò dmittunt non ſolùm, ſed & naturâ ſuâ

contractiles & ſtringi promptæ, illam rapiunt, trahunt, alliciunt, & ad ſanguinem deportant; quàm autem efficaciter & neceſſariò edocent invehentium cum evehentibus partium neceſſaria conſecutio, ſeries, communio, continuitas. Cogites unum & eundem tubulum eſſe, curvatum ubique, nullibi diviſum, continuum ſemper, undè factæ ſunt *arteriæ* & *venæ* omnes, tùm ſanguinales, tùm *lymphaticæ*; ſimiliter idem eſſe & unum tractitii contenti in illo tubulo ſucci filum: inſimul concipito vim quæ à centro corporis ad *peripheriam*, & reciprocè à *peripheriâ* ad centrum ſuccum hunc propellat indeſinenter; tùm & hîc illîc, inter eundum prætereunti illi ſucco millenos ſe dare exitus, conſecutio neceſſaria eſt inceſſanter iturum ſuccum ad illos exitus; ſi memineris à principio ad finem uſque tubulo illi jugem adeſſe vim, *ſyſtalticam* nempe, quæ ſuccum à principio ad finem propellat, *ſuctionis* genus erit partium *oſcillatoria* vis, quâ à partium meditullio ad corporis habitum & viciſſim circulantur ſanguis & ſatellites illius ſucci.

Porrò cùm in formandâ, alendâ, augendâve carnium mole impenditur in-

ntilis & juvenilis ætas, id eſt, in ex-
licandis partium adoleſcentium fibris,
aſis & ſtaminibus, & eorum forman-
is ductibus, poſituris & directionibus,
onſequitur ſanitatis & morborum ar-
hitectas eſſe primas vitæ ætates, ſub
uibus prima ponuntur incolumis aut
auſarii corporis futuri fundamenta. Et
eipsâ *muſculoſæ* ſunt carnes, nata pro-
adè motuum organa, undè origo mor-
orum naſcetur tam frequens & mul-
iplex, quàm variæ corporis motibus
enient læſiones & offenſæ; prætereà
t à *ſolidorum*, quæ fibræ ſunt habitu-
ine pendent *fluidorum* motus, horum-
ue circulationum directiones, hìc
bique prima quaſi lineamina morbo-
um deſcribi putabis, ſaltem ad errores
eflexuſvè diſpoſituras, pronitates &
ericula. Illis erratis anſam præbebunt
orporis labores aut exercitia, ictus, vul-
era, externa tot offendicula, unde
orporis texto, motibus liquorum, ho-
umque *directionibus* & *circulationibus*
rrores mille & lapſus venire ſolent,
naximè ſi his annumeras diætæ erro-
es, quos committere, cum voluptati
ucatur, intellexiſſe eſt hoſtium inter
nille turbas verſari ſanitatem; hoſtium
utem infenſorum eò magis, quò ne-

ceſſariùs magis eſt eorum convictus, quotidiana neceſſitudo, ineluctabiliores inſultus. Undenam enim quàm ab eſcarum cupidinibus frequentiores inſidiæ, aut inſidiantes magis illecebræ? quænam tam aſſidua aut neceſſaria quàm aëris commercia? utrinque certè perennes malorum fontes periculoſiores tantò, quantò potentiores, utraſque enim ſanitatis & vitæ ſedes inſimul aggrediuntur, *fluida* nempè intra quæ eſculenta ingrediuntur, *ſolida* in quæ jugiter arietat aër; certè unâ & eâdem, ut aiunt, *fideliâ*, geminis vitæ cauſis minas intentari eſt. Vita namque motus eſt, in ſuccorum *fluxilitate* conſiſtens, cui propter eà non aliundè tantùm impendebit periculi, quàm undè imminebit frequentiùs periculum ſpiſſitudinis; ſed aliundenè inſpiſſari ſucci periclitabuntur magis, quàm undè aſſiduè comprimuntur. Ejuſmodi aëris efficientia eſt, corporis ſuperficies undequàque prementis, quod idem eſt ac omnia partium vaſa anguſtari, attendenti maximè ad eſculentorum potulentorumque ſexcentos ſapores, quorum ſalibus & ſtimulis perperàm & inopportunè vellicatæ interiùs vaſorum tunicæ *ſpaſmum* contrahunt, ſicque ſuo

liametro minuuntur. Enimverò tale
ihil ſuſpicari fas erit, quandiù æqua-
iliter ſeu paribus rationibus cum *flui-
lis ſolida* luctabuntur, at quantùm diſ-
arilitatis affert *fluidis* hominum inſana
upiditas, tantumdem *ſolidis* faceſſit
ëris volubilitas aut inconſtantia; quare
it,

CAPUT VIII.

*Ubi ex datis breviatæ hominum vitæ
cauſis, deducuntur eſculentorum &
aëris in ſanitatem inſidiarum ratio-
nes, quæque indè fiunt origines mor-
borum.*

CONDITORIS ad nutum inſtitu-
tæ creatæ res, Creatoris voluntati,
onſiliis & ordinationibus ultrò ſer-
iiſſent; fœdus fuiſſet aut ordo ad cu-
is normam, inſtituta, leges geſſiſſent
naturæ opera, quæ omnia utpotè
uno Creatoris imperio nata, unis &
dem omnia obſecundaſſent legibus.
ub hoc univerſali naturæ ſuo cum
onditore concentu, homini ſuis cum
erbis & animantibus *ſubjecta* terra,
eceſſitatibus illius minùs quàm votis

fuiſſet famulata, tantumque domini hoṁini afferebat ſuum ergà Creatorem creaturæ obſequium; huic interim illa facta rebellis, illicò ſenſit naturæ rerum *inimicitias* pro *ligno pulchro viſu & ad veſcendum ſuavi, ſpinas & tribulos terra illi germinavit*; factæ ſunt humanæ genti *ærumnæ, ſudores homini atque labores, mulieri multiplices conceptus.* Totius naturæ rebellionem animadvertis aut turbamentum? utrumlibet ſuſpiceris, perinde tibi hîc erit intelligenti ex rupto ſuo cum Creatore naturæ fœdere, vitiatas quoque rerum creatarum leges, ſic ut ſimul atque à Creatoris imperio receſſit hominis voluntas, ab hominis imperio deſciverit natura, *humus* inprimis *maledicto* tacta ſuis cum *animantibus, lignis & ſementibus* deſierit illi *ſubjici*. Hinc ægrotare cœpit naturæ univerſitas, undè emerſam *febrium cohortem*, morborumque facta ſeminia ultrò concedes. Et reverâ ut à proportionibus, rationibus & convenientiis receſſus eſt morbus, morbum dices à præſtituto ordine naturæ receſſum; quod enim in humano corpore eſt animæ ad corpus ratio, idipſum eſt Creatoris ad rerum creatarum univerſitatem ordo: utrinque æquamentum

Geneſ. c. 3.

Ibid.

eſ

eſt & harmonia quam alit & tuetur ordinis vis, quâ peſſundatâ vitium fieri aut morbum conſequentia eſt.

Poſthàc breviatæ primorum hominum vitæ cauſas aliundè eruere, otiari eſt, id fecit vitii dejecta ſuo ab ordine rerum natura; alteratis enim terræ & herbarum quibuſcum creatæ erant rationibus ad corporum alituras, proportionis aut convenientiæ minùs illis factum eſt. Neque dixeris à commiſsâ primi hominis culpâ ad diluvium uſque & ultrà duraviſſe primorum hominum longævitatem; ut ut enim concedendum ſit longè longiorem fuiſſe illorum hominum vitam qui ante, quàm eorum qui poſt diluvium fuerunt, verum eſt non minùs à commiſſo primi hominis delicto tantò breviorem factam fuiſſe hominum vitam, quantò fuiſſet longior, ſi Creatoris ordini contraire homo non attentaſſet.

Hìnc initia dolorum, morborumque primordia qui humanam gentem cœperùnt infeſtare; præterquàm quòd enim exul à ligno vitæ primus hominum parens, ſanitatis & vitæ quos ab illo ligno obtinuiſſet fomitibus fuerit defraudatus; inſuper ab illo quem incolendum acceperat voluptatis ſimul &

vivacitatis loco pulſus, alienum & inſuaviorem ducendum habuit ſpiritum. Igitur nativum linquens ſolum & cælum, peregrinamque & maledictam terram ingreſſus, inexperti aëris fecit periculum, *lignorum*que loco *pulchrorum viſû & ad veſcendum* ſuavium, quibus ſe delectaſſet, *ſpinas, tribulos* aut miſerabiles *herbas*, ut potè opere multo, inceſſabili labore, ſudore aſſiduo redimendas obtinuit. Iſthæc ſanè paria pluſquàm erant afferendis homini mille malis; interim ulteriùs adhuc graſſata fuit violati ſemel ordinis malitia: hominis à Creatoris ordine aut voluntate receſſus, illicò ulta eſt animalis œconomiæ conturbatio; quos enim ultrò, quaſique inconſcius in inſonte feminâ excluſiſſet uterus Creatoris cultores, dolens & invitus in feminâ quam culpa tenet, miſellos extrudit mortique debitos homunciones. Hinc multiplices conceptus, aut multiplicati partûs dolores, in quibus mulieris miſeranda ſors. Huic homini, quem in paradiſo ſublime meditantem, aut meditando otiantem præfecerat Deus, juſſit tædia laborum, & injuncta ſudorum faſtidia, quibus terram ad germinandum cogeret. Sed ex his injunctis homini

ſimul & terræ tormentis intelligere datur, quantùm diſcriminis indè factum fuerit terræ fructibus, quàmque longè ab inſtitutione primâ fuerit his recedendum. Terra namque quæ ſuis gravidata ſeminibus ſponte ſuâ, ſoliuſque Creatoris *manu gubernata* fructus ſuos protuliſſet, hominis arti ſubdita facta eſt & laboribus, quibus omiſſis vepres edidiſſet aut herbas.

Effecit enim effatum adeò terræ *maledictum*, ut à ſitu ſuo & iis quas ordinaverat diſpoſituris Creator dejecta terrarum ſemina, alienos ductus, directioneſque varias ſecuta fuerint, ad quorum formam fructus ſpecie licet non diverſos, conditione tamen diſſimiles produxerunt. Si cogites adhuc quanta ſit terræ cum aëre neceſſitudo, ut pote qui ab illius, utut ſeſe habeant, ſpiraminibus affici ſoleat, ex mutatâ ſimul & inordinatâ aëris & terrarum facie concipere erit, quàm fecunda hinc inde homini venerit morborum origo; eòque uberior, quòd quo tempore macrocoſmi mutatæ ſunt rationes atque reſpectus, porta inſimul ſit microcoſmi harmoniæ legum mutatio, quandoquidem dùm à Creatore ſuo divertit natura univerſalis, humanæ menti Divinæ illi numi-

nis auræ rebellavit natura particularis, hinc domeſtica facta in homine diſſidia, hoſtiles appetitus & animi pathemata, undè tam multæ ægritudines aut tam ampla corporis & animi morborum ſeminia.

Tot inter adverſa quibuſcum homini concertandum fuit, tot obices & repagula intervidere datur, quibuſcum arietando, colluctandovè hominis vita, atteri debuit, breviari aut decurtari. Namque obſervabis vitam eſſe oſcillationis genus, quæ cum in homine, ſi Creatoris ordini fidus fuiſſet, inteſtino nullo aut externô tumultu, rerumvè hoſtilitate nullâ interturbanda erat, nullis circumjacentium rerum oſcillationibus contrariis aut inſultibus laceſſita, placida, non dimota fuiſſet: ſecùs in homine ordini infido, quem ordini reluctantem undequàque inſilit rebellio; cui enim *ſubjecta* terra, cui manſueverant animantia, fructus, legumina, aër, eidem hæc pugnas moverunt aut lites; fractoque univerſali rerum fœdere, rerum nulla fuit, quæ inteſtinis acta non fuerit aut exterioribus turbis. Diſſoluta fingito machinamentorum organa, abnormes motus aut diſſonantes, quæ quidem in ſingularibus

alere videntur pacem, ſed quæ non eſt pax, à primævo enim Creatoris ordine abalienatio eſt, à præſtituto nempè illo mutuo & æquabili concentu receſſus, qui ex Creatoris inſtituto univerſali, rerum creatarum harmoniæ præfuiſſet. In hâc univerſali rerum perverſitate aut diſparilitate ſaltem concipere datur, perverſas quoque fuiſſe inſitas aut *con-creatas* quas illæ in ſe condidiſſent pro-clivitates, appetitus aut *tendentias*; ut enim propter ſemetipſum, hominem & orbem univerſum creaverat omnipo-tens, hominiſque causâ, aut hujus in obſequium, utilitateſvè creatas res, con-ſequentia eſt violato hominis ad Deum ordine, unà violatas fuiſſe rerum crea-tarum ad hominem ordinationes, adeò ut quæ ad veſcendum homini apta facta erant, ab hoc officio & conditione de-ſciſcendo, de hâc virtute & congruentiâ miſerint; quâ de causâ terræ, *ligna*, *fructus* & *herbæ* hominis vitæ produ-cendæ idonea minùs facta erant. Im-mutationis hujus rationem qui ſcruta-tur, revelabit earumdem rerum fac-turæ ratio; has homini ſubjecerat volentis omnipotentis unica vox, *fiat*: has homini ſubduxit nolentis & irati numinis unica voluntas, *maledicta* Geneſ. c. 1.

Geneſ. c. 2. *terra.* Ut ergò perennandæ ad nutum vitæ homini ſerviiſſent terrarum edulia, ſi ordini à Creatore præſtituto fidelis fuiſſet & duraſſet, illi officio inopportuna fecit ordinis hujus invenſura. Reverâ quidquid tutandæ hominis vita boni contuliſſent edulia, id omne unâ ſaporum ſuorum energiâ præſtitiſſent atqui ſaporum domina eſt aut magiſtra Creatoris voluntas, quos occaſione data ſuum ad nutum variari jubet; quarum illarum exemplo quarum ſapores ama-
Exod. c. 15. v. 25. ros dulces fecit; luculentius adhuc immutationis ejuſmodi exhibet argumen-
Exod. c. 16. tum *Hebræorum manna*, ſimplex illud & *ſine labore paratum* edulium, *omne delectamentum in ſe habens & omnis ſa-*
Sap. c. 16. v. 20. *poris ſuavitatem : minutum* enim erat *quaſi ſemen coriandri album, cujus naturalis erat guſtus quaſi ſimila cum me-*
Exod. c. 16. v. 14. 31. *le ;* at *Creatori factori ſuo deſerviens creatura, uniuſcujuſque voluntati de-*
Sap. c. 16. v. 21. *ſerviebat, & ad quod quiſque volebat convertebatur. Quoniam non nativitatis fructus paſcunt homines, ſed ſermo Crea-*
Sap. c. 16. v. 26. *toris hos conſervat.* Ampliùs non unis eduliorum ſaporibus invertendis valet Creatoris voluntas, elevandis quoque rerum viribus ſatis eſt unum illius verbum, imperio cujus res qua-

libet in remedia faceſſunt; *etenim neque herba, neque malagma*, ſed *omnipotentis ſermo ſanat omnia*. Omnia autem hæc *transfigurata* voluit Creator *horum gratiâ quos diligebat, juſtorum enim vindex eſt orbis*. At aliundè *factori ſuo deſerviens creatura, exardeſcit in tormentum adversùs injuſtos*; quæ ſors aut conditio facta fuit hominis ſuum ergà Creatorem culpâ ſuâ facti rebellis & injuſti; hunc enim *adverſarium* lædere aggreſſæ ſunt ipſiſſimæ res, quæ commodo illius & conſervationi natæ erant aut inſtitutæ: edulia videlicet, quæ cum adeò manſueviſſent, ut hominis præcordiorum receſſus latenter & inconſciè pervaderent, ſeditionem ex hominis rebellione didicerunt, ſic ut itinerum illorum per corporis penetralia ſenſus fecerint, poſuerintque millena offendiculorum ſemina aut ægritudinum inlamenta. Sap. c. 16. v. 12. Ibid. v. 25. Ibid. v. 17. Ibid. v. 29.

Abs re nè fuerit facti hominum vitæ compendii cauſas hîc poni? homini enim ita poſito tot inter inimicantes res, illas nempè quarum ergà illum mutati ſunt amores aut naturales tendentiæ, tot illi tolerandi veniunt inſultus aut inſidiæ, rerum nempè reluctantium ſibi aut contranitentium, totis

elaterum ſuorum potentiis quibuſcum illi concertandum eſt, id eſt, mille hinc indè arietantibus oſcillationibus, quæ cum hominis vitæ cauſis (quæ in oſcillando quoque poſitæ ſunt) colluctando jugiter, vires illarum deterere debuerunt; *undulationum* illarum exemplo, quas mediis in aquis lapillorum jactu hìc illìc exurgere vides, quarum circulos contrariè aut directionibus contrariis ſibi occurrentes frangi brevi vides aut vaneſcere. Neque ex inimicitiis reveniſſe putabis res, edules inprimìs, ſic ut illarum oblitæ penitùs pacem cum homine redintegraverint, tam caducarias enim fieri imbibitas ſemel rebus *antipathias* moris non eſt. Igitur, hodieque homini connivendum eſt res inter quibuſcum illi convenit inopportunè; quæque illius ferè ad nutum aut ſaltem in obſequium illius duraſſent, oſcillaſſentvè res, uni ſibi oſcillando, aut proprii commodi, conſervationiſque privatæ causâ oſcillant; ſerie tamen illâ & ratione, quâ ab hominis obſequio licet deſciſcentes aliquatenùs, juſſum à Creatore obſtinatè ſervant ordinis tenorem, adeò ut dùm perſeverat adhùc univerſalis rerum ad primam cauſam commenſus aut æquilibrium

privatum, rerum ſingularum ergà hominem imminutum ſit obſequium; hinc diſparilitas & moleſtia jugis, quâ incommodis & ægritudinibus objicitur homo & afficitur.

Sub hoc conceptu hominis vita non ſecùs ac *militiæ genus* erit, imò in deliquium præceps jugis proclivitas, importunè enim laceſſita circumſtantium ſibi rerum niſibus contrariis mille, reſiſtentiis aut adverſitatibus, ruere in horas aut labi jugiter periclitatur. Reverâ ut elaterum princeps aër (oſcillationum omnium tùm univerſalium orbis, tùm hominis privatarum parens & origo) cæterarum rerum creatarum exemplo in unum hominis commodum oſcillare dedidicerit, mirum quàm frequentes corpori ſuas affricabit aut infliget læſuras! cujus oſcillantis quot ictus, tot verbera erunt, quæ illud affligent, macerent, moleſtentque. Atqui aër eſt *ſpiritus* ille univerſalis qui omnia *intùs alit*, omnium vitalium motionum cauſas ſufficiendo ſimul & modos earum *directioneſ*que tuendo; à quo proindè habent res ſuos motus non ſolùm, ſed & indè tenent aptatas ſibi propriaſque motuum rationes & energias: poſthàc quidquid ſive aëris ſpiramine

homini veniet, ſive potulentorum eſculentorumvè uſurâ, inimicantia tot illi *miaſmata* erunt, meliùs adverſantium illi potentiarum tot hoſtiles niſus, quæ quas alunt repugnantias jugiter exercendo, ſanitatis & vitæ cauſis continuò incommodabunt. Hinc vita quæ primævo homini jucunditas fuiſſet & delectatio, adeò bono ſuo conſentientes res ſenſiſſet & voluptati, hodierno homini ſudor fit & labor, adeò repugnantes ſibi & malè concordes experitur orbis univerſi rerum energias!

Sub hoc rerum humanarum ſtatu ægreſcere hominem, verſantem inter medias ægrotantium cauſas, tentatumque continuis morborum diſcriminibus portenti minùs habet, quàm illum ſoſpitem videri aut ſuperſtitem tam multiplicibus injuriis & inſultibus, qui exteriùs illum invadunt, aut contingunt interiùs. Ut enim ordinis ratio eſt ſanitas, undenam periclitabitur frequentiùs, quàm ex indeſinenti rerùm appulſu, contactuvè jugi, quæ cum ab ordine receſſerint, ordinis rationes malè tuebuntur, aut infidè reddent. Ejus ſortis facta ſunt oſcilla herbarum aut ſemina, quæ Creatoris maledicto tacta ſemel à primævis oſcillationum rationi-

nibus, *tendentiis* & directionibus deflexerunt, ſicque hominis vitæ legibus alendis fuerunt congrua minùs. Cogitabis canalitias illas particulas, quibus jubente ſic Creatore ſeta fuerant primigenia rerum ſemina, talis primùm fuiſſe ſitûs aut poſituræ, talis diſpoſitûs, ordinationis & conſonantiæ, ut ad corporis humani *fluida* accedendo, aut *ſolidis* ſociando ſe, non tam novas ſibi feciſſent ſedes aut intuliſſent vires, quàm proprias contuliſſent aut protelaſſent potentias, adeò conſona futura fuiſſet mutua & conſentiens in rebus edulibus rationum, ſituum & potentiarum analogia, communitas & harmonia! verùm ab admiſsâ primi parentis rebellione ſecùs factum eſt, violato enim ordine qui hominem inter & Creatorem interfuiſſet, violatæ quoque factæ ſunt rationes, reſpectus & habitudines quæ res illas inter & hominem concordes duraſſent. Hìnc mille illi labores, tædia, difficultates quibuſcum ſe gerunt alimentorum coctiones, hinc illæ tam multæ tritûs moleſtiæ in dirigendis alimentis tolerandæ, quæ tot niſus & artes ſunt, qúibus in alimentorum adverſitates aut repugnantias inſurgitur, ut potè quibus vincendis hu-

mano corpori allaborandum eſt : pro ſuavitatibus namque quibus in cibando ſe homo ſe delectaſſet, digeſtionis tormento malè vexatur, quo ſubigat difficultates, *reſiſtentias* rerum quæ alendæ ſanitati, prorogandæque vitæ ſponte ſuâ & ad libitum ipſius ſe dedidiſſent.

Quàm multæ hinc emerſuræ erant morborum origines palàm eſt, tot videlicet quot expectare licet ex potentiis aut viribus, quæ laceſſitæ jugiter, tandemque laſſæ fatiſcunt aut aberrant; maximè cum ejuſmodi ſint conditionis illæ potentiæ ut vellicari faciles & à ſitu dimoveri promptæ, in vitium labiles ſint; ſed in his recognoſcis corporis virium, potentiarum & facultatum ingenium, *elateres* omnes ſunt, quorum vis & operatio in *oſcillando* poſitæ ſunt, in eâ proinde motûs ratione caducariâ maximè, quam vel aura levis afficit, mutat aut interturbat; atqui memineris rem aſſiduè habendam eſſe iis potentiis cum rebus quibuſcum iis non omninò concordat, aliundenè venient diſſidiorum, luctationum, pugnarumque frequentiores cauſæ, proindeque plures occaſiones morborum aut origines!

Eſt interim undè crevit infelix iſthæc

cauſarum morbidarum turba, gulæ enim intemperies, cerealibus (quæ in cibatum hominis fecerat Creator) malè contenta, arſit quoque in inconceſſas animalium carnes, undè quàm numeroſa facta morborum originum ſedes! & reverâ in animalium carnes faceſſita cerealia, ut ſedes, ſic & ſitus novos ſibi fecerunt in illis corporata; ſed quas in cerealibus corporis humani alituræ gratiâ poſituras inſtituerat Creator, *tendentiaſvè* & proprietates, hâc corporatione iteratò mutari neceſſum fuit, ut animalium partibus ſe accommodarent; ſed hâc de causâ ſucci nutricales, quos ſufficient animalium carnes, hominis alituræ alterâ hâc ratione apti minùs erunt, ut pote qui fractas inſumptaſvè in alendis animalibus cerealium virtutes aut *tendentias*, in hominis alimoniam ſuppeditabunt à creatâ ſibi indole degeneres, ſuâque primigeniâ deſtinatione caſſas: poſthàc vegetiori, firmiori, aut præ hominibus caducariâ minùs valetudine frui animalia miraberis minùs, inditas enim digito Creatoris cerealium virtutes & tendentias in ſe ſuſceperunt, quas adulteratas aut immutatas in hominis alituram reddunt. Itaque dùm eſculenta quælibet ex cerealibus deprompta, ratione hâc univer-

ſali peccant, quòd maledicti terræ vi inimicantis aliquid contraxerint, alterâ illâ ſingulari adhùc depravantur quæ ex animalium carnibus petuntur, quòd quas eſſe ſivit ſuperſtites Creator in cerealibus ad hominem tendentias, fractas has, detortas & corruptas exhibeant animalium carne in hominis alimoniam. Hujus nutricationis vitium ut animadvertas, comparabis ædificii fabricam in quam vetera rudera inſumpta fuerint & antiquatæ materiaturæ, cum alterius ſtructurâ in quam inſumpti fuerint recentes lapides & materiæ novæ; in hoc certè præ illo venuſtatem laudabis & munditiem, cujus in propatulo ratio eſt; in altero placet materierum virginum integritas, diſplicet in altero materierum anteacto uſu detritarum facta vitiatio. Ita ſe habet ex animalium carnibus hominis facta nutricatio, compaginatio eſt rerum quæ ut ſuas aliis in operibus inſumpſerunt energias, jam conſumpſerunt, fermè obliteratis in partium animalium quas inſuccarunt formaturâ proprietatibus iis & *tendentiis*, quas humani corporis alimoniæ causâ à Creatore inditas ſuſceperant: unde cum eò præſtantiores ſint res, quò ſinceriores eæ ſunt virtutes rerum ex quibus

coaleſcere debent, bonitatis minùs fiet humani corporis partibus quæ coaluerint iis ex virtutibus rerum quæ jam expertæ, detritævè, inſinceriores factæ ſunt, ut potè à naturâ ſuâ aut indole factæ degeneres.

Inſuper ut non facilè conſiſtit accenſa ſemel gulæ cupiditas, ulteriùs adhùc quàm ad carnes ſe proripuit; fatui enim aquæ ſaporis impatiens, voluptuariis vini ſaporibus titillari voluit palatum, ſed quibus vitæ incommodis, quo pudoris damno, quibus ſanitatis diſcriminibus. Vinum à crimine cœpit, ab ebrietate nimirùm, cujus macula parentem ſuum aut inventorem aſperſit, in cujus commiſsâ nuditate poſuit violati pudoris tyrocinia, ampliùs in cujus nepote ſceleſtioris impudicitiæ, duplicis ſcilicet inceſtûs fixit monimenta. Hæc quidem ad animi ægritudines, at amaro doloris & mali corporibus quid non ſpondet illud in quo criminum ſummam cernas aut turpitudinis portentum? poſthàc à paradiſo vinum exulaſſe intelliges, rerum enim tumultuariâ maximè non indigebat pacis locus; nec hujus diſcriminibus hominem parere decebat, qui ut innocuæ ſic tranquillæ & amabili vitæ parabatur. Imò

mundo concreatum non fuiſſe vinum concluditur, eduliorum enim genus creaſſe Deum in hominis cibatum, quo cum ad ſanitatem malè convenit cum vino, pro argumento eſt creationis opus vinum non eſſe. Atqui ſanitati nihil adverſatur magis, quàm quod alimentorum in ventriculo coctioni officit, quod cum in vinum cadat, cujus uſu digeſtionem ciborum tardari non tantùm, inſuper & corrumpi non rarò obſervatur, à paradiſo & ab universâ terrâ primùm abfuiſſe conſequentia eſt; eò magis, quòd ſi rem ritè perpendas, pro medicamine vinum habeant, non pro alimento ſacri codices, quo ſuos homo ſoletur mœrores; quod cum ita ſit, vino carere debuit paradiſus à quo procul fuiſſent omnis generis mœrores & morbi; pari de causâ indigere vino non potuit homo à Creatore recens, futurus (niſi lapſus fuiſſet) tutus ab omnibus corporis & animi ægritudinibus. Porrò concludendum quid habes eâ de re, quam in creando omiſit rerum Conditor, cujus indiligens nullibi videtur, imò provida ubique mirabiliter ſapientia? de illâ re fidenter affirmabis, neceſſariam illam non eſſe ad ſanitatem, ampliùs minùs rei illi eſſe

utilitatis, quàm alteri quæ à Deo creata legitur: cum enim in neceſſariis deficere nuſquam ſolitus ſit benè providus rerum Conditor, eâ re carere debuiſſe terrarum orbem affirmare licebit, à quâ creandâ ille abſtinuit; atqui creatas fuiſſe aquas expreſſis verbis teſtantur ſacri codices, qui de creatione vini altè ſilent; vinum ergò præ aquâ inutile aut noxium eſſe ratum ſit. Sed noxium eſſe docet creationis ratio, hâc enim patet ſanitati tam contrarium futurum fuiſſe vinum, quàm vino contraria aqua eſt; quod enim Creator ſervandorum operum ſuorum indoli convenientem maximè aquam judicaverit, ideò certè quia ejuſmodi erat iſthæc indoles, quæ aquoſorum acceſſu gauderet magis, proindèque quantæ utilitati aqua fuiſſet, tam certo vinum fuiſſet diſcrimini. At diſcrimen illud eſt, cui in dies objicitur hominum ſanitas, ex quo in potum vini mos inolevit; imò vini non tantùm, ſed & vinoſorum liquorum, quos ex fructibus cerealibuſvè parari docuit erudita nimiùm palati ſagacitas: quæ enim in humido & molli poſuit Creator corporis humani partium ſtamina, mollibus, inſulſis & aquoſis proindè alenda, hæc eadem

mergunt noſtri homines duris, ſalſis, arentibus, urentibuſque ſuccis; quâ prævaricatione in Creatoris inſtitutum peccatur, ſimulque in ſanitatis res delinquitur. Reverâ non aliundè venit ſanitati periculum majus quàm ex imperfectis aut inabſolutis ſuccorum digeſtionibus, qui ſemitriti aut craſsè ſubacti, ut viſceribus repagula parant, *ſyſtalticæ ſolidorum* vi moleſtias mille offerunt & *reſiſtentias*; tùm ſuas cum *excretoriorum* capacitatibus & *diametris* proportiones perdendo & modulationes, *ſyſtaſes*, impedimenta, *ſtagnationes* committunt & obſtructiones, quæ tædia apportant ægrotantibus, medicoque crucem figunt. Hæc omnia vitiatæ primæ digeſtionis infelices fetus, aut conſectaria ſunt, primam enim digeſtionem uſu vini lædi, perverti & retardari tam frequens, quàm ſolitæ ſtomachi *cruditates, ructus, flatus, vomituritiones, colicæ, diarrhœæ*, quæ vini potûs familiares alumni, cujus uſu ut enaſcuntur, ſic illius abſtinentiâ vaneſcunt. In *acidum* quæ committit vinum malorum cauſas refundi vulgare eſt iis, quibus moris eſt unos rerum ſapores accuſare, quo titulo nobis quoque vinum damnabile venit; at aliundè pejus audit, à ſuâ

enim partium modificatione habet undè ſanitati offendiculo ſit aut periculo. Salinæ ſunt plurimæ vini partes, duræ proindè, rigentes, fragileſvè, quas qualitates ſi conferas cùm neceſſariis ad nutricationem corporis conditionibus, quàm longè ab aliituræ ſcopo illas abeſſe ſtupendo miraberis, quàm potens aut firma ſit oporteat ſtomachi virtus, quæ rem tam diſſentaneam domat in dies aut domandam habet, quàm adhuc firma conſtanſque *ſyſtaltica* vis energia, quæ in terendis, rigidis, duris & fragilibus ſuccorum particulis ſic ſuperat, ut illas in molles, lentas & ductiles fingat, figuret, levigetque. Hùc ſaltem tendit in terendo naturæ conſilium, in hocque uno occupatur illius labor, qui ſi caſſus evadat aut improſper, nutricationi ſe dant non numerandi obices; hìnc enim illìnc tùm in *ſolidis*, tùm *in fluidis* cumulando ſe ſubactæ malè acidæ particulæ, horum & illorum *ductilitati* moræ ſunt, quorum utrorumque fluiditati, mollitudini, flexibilitativè ſunt impedimento. Præter quam quòd enim ſuâ rigiditate cogunt partes & indurant, quâ ratione illarum dilatationi, productioni, ductilitativè obſiſtunt, hâc

eâdem partium modificatione *ſyſtalticâ* illarum vi adverſantur. Porrò de alimento illo quid ſtatuendum putabis, undè alendis partibus ſuus *elater* perit, ſua flexibilitas, nativa denique ſua oſcillandi virtus? de illo affirmabis aptum eſſe maximè ſiccandis indurandiſvè partium ſtaminibus, longævitati proindè contrahendæ & accelerando ſenio opportunum: cui ſi addas incommoda, diſcriminavè, quæ ex tardatâ aut imminutâ partium oſcillandi vi exſurgunt, cauſas habebis imminutæ aut imminuendæ hominum longævitatis, inſimul & morborum quibus aſſiduè conflictantur origines: quorum malorum prodromi aut argumenta erunt ſtomachi infirmitas, ructus, flatus, vini potûs familiares, quæ frigido (ut ait hominum vulgus, qui vulgus hâc in parte frequens & multus eſt) ſtomacho attribuunt, ut ut reverâ rigere incipientium & *ſpaſmodicè* affici fibrarum ſtomachi ſigna ſint; vitia enim ſunt quæ importat vini potus, immediato nudoque ſuo cum ſtomacho contactu, ſiccando, ſtringendo nimiùm & contrahendo viſcus illud animalis œconomiæ princeps, quod cùm ſit omnium membraneum maximè, nervoſo generi univerſo com-

modo aut incommodo inprimis eſt: hinc ægritudinum ferè quarumlibet origines à ſtomacho naſci tam vera ſuſpicio eſt, quàm certa fides à *ſolidorum* (quæ nervi ſunt) vitio maximam morborum partem oriri.

Ominoſum autem eſt id genus in nervos vini effectûs, partium enim fibras vellicando ſemper in contractionem jugiter illos inclinat, unde *ſpaſtica* membranarum *diatheſis* continua, quâ n *ſpaſmum* aleſcunt, in quo quot afectionum morbidarum genera radicenur norunt in *hoc piſtrino verſati*, petiti nempè medendi artifices; ſed ab ſthâc eâdem in contractionem aſſiduâ nclinatione rigere diſcunt nervi, ſicue citiùs induunt ſiccitatem, aut ſuæ enſitatem texturæ, quod anticipatæ enectuti præludere eſt. Huic incomnodo cautum fuerat à Creatore tueno terræ paradiſum à vino, undè hoini primævo tranquillè & meditando lìc otiari ſoſpite vitâ aut ſanitate licium fuiſſet; ſed nunc ſecùs eſt, prærquàm quòd enim lapſo homini labos pœna juſſa fuit, hæc eadem, condente Creatore qui ex malo bonum icere novit, in neceſſarium ſanitatis uxilium verſa illa pœna eſt, imò in re-

medium adverſus illum malè ſanum vi-
ni effectum. Tanti eſt corporis exerci-
tatio! quâ exercitæ partium fibræ, à
ſtupore, ſiccitate & ignaviâ præſervan-
tur, quæ vitia nervis vinum invehit;
reipsâ facit motuum reciprocatio quam
alit corporis labor, ut conſtans & fir-
ma pergat ingenita partibus *ſyſtaltica*
vis, quæ ſic alternata oſcillare ſueſci
meliùs, molliùs & diutiùs. Hinc ani-
madvertere eſt diſcriminum frequen-
tiam aut ægritudinum quæ incurruntu
diſcrimina, ex quo factâ vini familia-
ritate otio torpere honori ducitur
eodem tempore quo otio mancipa
nobilitati litare eſt. Quâ ratione hîn
factum ſit vitæ compendium oſtender
dum eſt, obſervando fieri ſic ductit
minùs *fluida*, *ſolida*que fragilia magi
quod damnum ut ut ſit graviſſimum
in eo minus, quòd *individuorum*,
aiunt, conſervationem ſpectet, ſed quo
inde enaſcitur alterum in eo maju
quòd ad ſpeciei durationem pertinea
ex duris enim, ſalſis, minùſque tract
bilibus particulis coagmentati in vi
ſeminales ſucci, iiſdem innutritæ
mulieribus ovorum ſubſtantiæ (hodi
nùm enim vino quoque madere didi
runt mulieres) quid incommodi poſ

ris venturum non erit ? inde duracina facta ſuis in germinibus tenellula partium ſtamina, futuris ſuis accretionibus aut augmentis inobſequentia fiunt, quod quantò poſteris hominibus vertetur detrimento ventura tempora oſtendent, quæ pro hominibus homunciones aut pygmæos, ni fortè pro hominibus puncta hominum aut compendia dabunt. Hæc ſi in minimis habenda videntur, in maximis erit hoc lacrymabile malum, ſegnitas nempè ſexuum aut ſterilitas duplex; in viris quorum organa imbuent prurientes magis & ſalaces quàm felices ſucci, in eminis quarum ova inſuccata malè in ilentia faceſſent aut ſubventanea. Mamnè gravius dabitur, quo hæredibus amiliæ carebunt ? hâc tamen de causâ, raviſſimum fiet adhuc, ſi (quod omen Deus avertat) feſtinantior indè mundo nis inſtaret, minui enim ceſſarevè hoinum generationes, extrema urgere undi tempora augurium erit. Tot ac nta mala ſunt quæ vinum & otia ortendunt! quaſi parùm illis fuiſſet ada morborum mundo invexiſſe, ni ioque internecionem hujus aut exciium minarentur.

CAPUT IX.

De ſymptomatum cauſis, ubi ex ſecretionum erratis aut allucinationibus deducuntur evacuationum turbamenta, miſcellanea ſuccorum & humorum adulteria.

DATIS his morborum originibus, dabitur hæc ſymptomatum doctrina. Symptomata non erunt exleges aut inconditæ motionum turbæ, ſuccorum enim evagationes quidem ſunt aut excurſiones, qui à propriis locorum, quibus nati erant, legibus dejecti, ditionis alienæ legibus extraneis ſubditi fiunt, cujus proindè nutibus & juſſis ſuum poſthàc præſtabunt obſequium; undè ſi quid tumultûs aut turbarum habent ſymptomata, ſi quid inopportuni præ ſe ferunt aut inconditi, non ideò quòd temerè ſe gerant aut nullis agantur legibus, ſed quòd ſerviant alienis. Naſcente morbo *diarrhœæ* prorumpunt, vomitiones, *hæmorrhagiæ* has ut abnormes habebis evacuationes ut potè cum ſub iis cogi naturam, ſuiſque tramitibus dejici videas? at in hâ

hâc ipsâ inordinatione, ordo eſt, ordo *ſolidorum, fluidorum* inordinatio; dum enim à ſuis ſedibus emota illa ſuccorum portio, quæ per has evacuationes excernitur, locorum nativorum legibus viduatur, illorum ad quæ appellit obſequitur legibus. Igitur ex *ſymptomatis*, quidquid præpoſteri monſtrent aut moroſi, nulla ſunt quæ legum ſint exſortia, cum quòcunque prorumpant ſucci, quibuſvè allabantur oris, ſemper & ubique in *ſyſtalticam* vim incurrant, cujus potentiis aut ſubigantur aut arceantur, id eſt, ad ſua remittantur loca. In his enim duobus poni tota videtur legum ſumma, quarum ductu *ſymptomata* reguntur, omnia namquè conamina ſunt, quibus aut ſuccos ſuos elaborare nituntur ſingulæ partes, aut adventitios, quos regere nequiverint, manſuefacere, hos aut cicurando, aut ipſorum reſtituendo natalibus locis; necque inſincera non erit *coctionum* idea, in eo ſitarum, quòd morbidi ſucci, partium in quas inciderunt potentiis facti obnoxii, manſueſcant, potentiis autem quæ tritus, ictus & vires ſunt, ad quarum modos, ritus & leges agi ſe *fluida* patiuntur, ſin minùs factâ ſibi determinatione aut impetu accito à

ſyſtalticæ partium energiæ aucto niſu, ad ſua, unde deflexerant, loca regrediuntur.

Hos ut intelligas peregrinantium aut aberrantium humorum ad propria reditus, in mentem revocaveris ſitam eſſe omnem animalis œconomiæ *ſymmetriam* in æquabili, ordinatâ, conſtantivè *ſecretionum* partitione, proindèque in ſuccorum per univerſa corporis *ſecretoria* juſtâ diſtributione; quâ ſui ſingulis partibus attributi ſucci, ſuas ibi ſtationes ſinguli ponunt, à quibus ſi receſſerint, moribus alienis aut legibus illis vivendum venit. Reipsâ ut uniuſcujuſque *ſecretorii* proprius eſt *elater*, ſuuſque *tritorii* cujuſvis modus, ratio aut ritus, ita ſingulares ſunt vaſorum *diametri*, propriæque ſuccorum ſecernendorum maſſæ moles aut gravitates, quæ omnia tranſmutari aut alternari, *quadratis rotunda* aptari eſt; aliuſmodi namque vibrationis aut ritû eſt illa pars, quò tranſportatur, elocaturvè ſuccus, cui proindè ad alienam legem aut normam degendum illi erit hinc ut partibus alienus veniet & inſuetus labor, ita & ſuccis elaborandi forma accedet, aut compoſitura nova rerum effingendarum exemplo, qua

pro variâ typorum formâ, diverſa induunt formamenta. Non diſſimilis *ſecretionum* ratio eſt, ſuccorum ſpecies & compoſituræ ſunt, in quas exit partium *oſcillatorius aut tritorius* labor, qui quantùm ſub morbo fit diverſus ab eo qui ſub ſanitate exercetur, tantùm diverſi ſunt ab illis qui ſub ſanitate contingunt ii qui ſub morbo exeunt effectus.

Ex his intelliges ſymptomatum ſub febribus pullulantium infinitatem; enimverò quot indè naſcentur *fluidorum ad ſolida*, & *ſolidorum ad fluida* habitudines, tot *ſymptomatum* erunt ſpecies; interim pauca hæc erunt, ſi animo reputes nervearum partium *vibrationes*, *undulationes*, oſcillationes, undè tam multæ contingunt animali œconomiæ mutationes, quæ tam multa conſtituent ſymptomatum genera. Nec te movebit rerum paucitas, ad una namque *fluida* & *ſolida* referuntur, quæ gignendis tam variis aut multiformibus, qualia produnt ſe ſub morbis, paria non videbuntur, licet enim *fluidorum* numerum creſcere videas, ſecando ea primùm in *ſanguinem* & *lympham*, tùm in *bilem* & *ſerum*; addendo quoque *ſeri* & *lymphæ* ſpecies univerſas, quales erunt il-

linc *urina*, ſudor, *ſuccus pancreaticus*, hinc *lympha gaſtrica*, *nervorum* & *ſeminalis*, quò pertinent adhùc in feminis ſanguis menſtruus & uterina lympha, mucoſus ille *lacunarum* ſuccus, factâque mentione muci, omnia mucorum genera, quibus hument, rorantur aut molleſcunt partium parietes, *tunicæ*, *membranæ*, ſi placet invocabis, undè fluidis facias augmentum, certè hæc etiam univerſa cum ſymptomatum milliaribus conferre, parva magnis, aut infinitis pauca comparare videberis.

At iniquum eſt ex numero judicium; quàm enim brevia dixiſſes ea ſcripturarum elementa, quæ numero pauciſſima audiviſſes omnibus præſentibus & futuris voluminibus conſcribendis ſuffectura? de litteris ſic eſt quas viginti quatuor numero nullis non ſcriptionibus edendis ſatis eſſe publicum & compertum eſt. *Combinationum*, ut loquuntur, aut *copulationum* ars aut modus eſt, quò fit, ut res ſuis valeant minùs potentiis, quàm rationibus, naturarum ſuarum energiis minùs, quàm ſubſtantiarum *modificationibus* aut habendi modis; multiplices ſunt ſituum aut poſiturarum in rebus reſpectus, juxtà quos creſcit illis virtutis gradus. Hanc ad normam

expendendo paucorum ex quibus corpora conſtant valores, in conſpectum venit, quàm multis effectionibus ex ſe depromendis paria illa ſint; duplici ex parte rubrâ alterâ, alterâ albâ conſtare ſanguinem, paucum certè eſt (vix enim inferior datur numerus) attamen ex his duobus ſolitis ſitis variè, diverſimodè poſitis, evocatis aliorsùm aut à ſuis locis & ſedibus elocatis, quàm multiplicia varii coloris aut formæ ſymptomata enaſci obſervabis? quæ ſanguinalibus arteriis debetur rubra pars, ſi *lymphaticas* ſubeat, hæc ſe dabunt ſymptomata, graves *hæmorrhagiæ*, ſi quæ evagantem partem rubram ſorbuerint *lymphaticæ arteriæ* in quaſdam cavitates deſinant, quales ſunt *pulmones*, *nares*, *uterus*, *anus*, quæ ſub morbis tam frequentibus *hæmorrhagiis* patent: ſi verò cæci ſunt arteriarum exitus, *ſtaſes* ſanguinis, *phlogoſes*, *eryſipelas*, *phlegmone*, *apoſtaſes* ſupervenient. Coloris aut naturæ alius erunt *ſymptomata*, ſi quæ *lymphaticis arteriis* debetur alba pars ab *arteriis* ſanguinalibus reſorbeatur, hìnc enim fartus ſanguis aut ſaburratus ſuperfluâ *lymphâ*, in glutinoſum & pelliceum faceſſit, factuſque gravis atque lenteſcens *torpores*, *comata*, *lethargos*,

ſopores, *laſſitudines* in *acutis* committet, in *chronicis* verò his ſuccreſcent *ſuffocationes*, *aſthmata*, *polypi*, *cordis palpitationes*, *obſtructiones viſcerum*, *tubercula pulmonum*, *glandularum tumores*, *infarctus*, *duritiæ*. Tam multa mala invehit ſanguis unus, unarum intra arteriarum limites oberrans, quàm autem plura, ſi ad alia quæ alterius conditionis ſunt vaſa tranſilierit? hæc nervi fuerint aut nervorum origines, intra quos *lymphatici* roris loco ſi adigatur pars ſanguinis rubra, *ſtagnationem* latenter alendo, arcanam inducet cerebro *phlogoſin*, unde *deliria* & *phrenitides*, ubi ſi ſui elateris arcani œſtro fervens *elaſticos* exſufflet halitus, intra nervorum canaliculos, *ſpaſticam* faciet *diatheſin*, undè *tremores*, *ſpaſmi*, *tendinum ſubſultus*, ominoſa illa malignitatis ſymptomata, ut pote certa laceſſiti aut laborantis cerebri indicia.

Interim ſi memineris, quàm longè latèque per univerſam corporis compagem ſeſe diffundant nervi & nervorum appendices, *membranæ*, involucra, *tunicæ*, palam eſt eadem quæ nervorum incommoda ſunt, totius corporis eſſe mala: quo dato nunquid non intellexiſſe eſt, quàm multis ſymptomatis anſam

det & originem ſanguinis factus ad nervos excurſus, quos vel pondere ſtagnando moleſtaverit, vel quos incongruis imbiberit halitibus. Cum enim infiniti ſint nervorum nexus, undè ſua ſingulis partibus veniunt ſtamina, partium nullæ erunt quibuſcum ſua non communicent peccamina, hìnc mille dolorum, moleſtiarum, tædiorumvè ſenſus, quibus dum ægrotantes angi apertè vides, rationes horum aut cauſæ in obſcuro latent, arcanæ namque ſunt *nervoſi generis* ægritudines, quas alunt *ſpirituum ataxiæ*, meliùs *lymphæ* nervorum *ſtagnatio*, *ſtaſis*, lentitudo, aut ſimiles *lymphæ* nervorum circulationis inordinatæ errores. Quod enim apud illos fidem non inveniet, quos in definiendis morborum *ætiologiis* unicè capit humorum craſſaminibus ſordidatorum viſcerum conceptus, copiam morborum dat maximam iſthic humor, cui corporis aut ſubſtantiæ vix hilum eſt, tam parùm habet ille molis & ſucci, ſic ut humoris infrequentiùs quàm ſpiritûs nomine indigitari illum moris ſit. Stupendum enim quotuplicia morborum genera ſint, quæ à ſpiritibus (ut loquuntur) exoriuntur, aut quæ deſinunt in ſpiritus, ſeu in nervos, in quos

ut primæ ſic & ultimæ cadunt morborum ſcenæ: ſi ſuperaddis *acutas* eſſe & *chronicas* eſſe nervorum affectiones, ſtatim intelliges quàm densè creſcere queat morborum numerus qui ad nervos pertinebunt. Paradoxa ſi cuiquam videbitur hæc opinio, veritatem illius aſſerit *fluidi*, (cujus conditionis eſt nervorum lympha) notio, quæ cùm dùm animalis œconomiæ ſerviendum fluido venit, in circulatione ponitur, iiſdem quibus ipſe ſanguis circulationis vitiationibus aut erratis obnoxia veniet nervorum lympha. Hùc fortè putares invocandas *ſalium* aut *ſulphurum* copulas, quæ *exploſiones* pararent, ſed exploſis hiſce doctè delirantium chymiſtarum nugis, concepiſſe ſatis erit ſuos eſſe nervorum *lymphæ* impetus, ſuas moras, ſuas velocitates, ad quarum normam ſua regat itinera circuituſque ſuos, ut iiſdem, quibus ſanguis, circulationis erroribus ſubjacere intelligatur: porrò quàm multipliciter tardari periclitetur & accelerari *lymphæ* nervorum motus, oſtendit inſignis ille elateris fundus & fomes, quo totum imbuitur nervorum genus, à quo nempè cæteris partibus venit quidquid preſſoriæ habent aut *ſyſtalticæ* virtutis. Ejuſmodi

ſunt *laxi*, *ſtrictive* varii gradus, juxtà quos tractatus, ſubactus aut impulſus diverſimodè nervorum ille ſuccus, ſuas aut ſervat *craſes*, aut induit *dyſcraſias*, tùm hùc aut illùc fertur, prorepit, inclinatur, undè verſis *occillationibus*, ſuccorum vertuntur ſapores, motuum mutantur determinationes, functionum ordo, ſeries naturæ peſſundantur. Abſtinebis enim à ſalium peregrinorum, quas ſæpiùs fingit medicorum vulgus, miſcelis, quibus adulterari tradunt humores, vitio enim huic invehendo ſatis eſt tractationis, tritûs, elaborationis ritus alter aut novum genus, tam multarum artificialium rerum more, quæ pro variâ quâ ſubiguntur ratione, diverſos colores induunt ſæpè non tantùm, ſed & ſua perdunt ingenia, & formas mutant. Benè multorum certè ſymptomatum hæc erunt cauſæ, ſed plura dabit adhuc circuitionis lymphæ nervorum vitioſitas, *ſtaſis* præſertim illius, tarditas & lentitudo, quod culpæ genus cum in ſanguine ſtagnationes committere ſoleat, ſucco nervoſo pigritiem afferendo, ſimilia faciet vitia, ut pote quæ facit ſuccorum facta reſes aut ignavior circulatio. Quod enim ſanguinalibus arteriis contingit, quarum capillamen-

ta obſtructionibus ideò obnoxia fiunt, quòd illis ſolita ſit ſanguinis tarditas aut *ſtagnatio*, hoc ipſum incurrunt extrema nervorum fila: quod ut palàm ſit, obſervabis nervos eſſe *arteriarum* genus, cui venarum ſanguinalium loco reſpondent *venæ lymphaticæ*, quæ arrepentem ad membranas nervorum *lympham* reſorbendo recolligunt, & ad ſanguinales venas reportant. Perpes & facile pergit id commercii genus, quandiù perſeverat æquabilis primâ ab origine nervorum ad ultimos horum fines ſucci *nervoſi* curſus; at animo fingas, ſi lubet, à fervidiori ſanguine intra nervorum penetralia efflari vividiorem aut elaſticum nimis halitum, aut quod à vero abludit minùs, ſic intendi nervorum *elaterem*, ut pluries ſuos geminando preſſus, aut ſuas crebriùs iterando *occillationes*, lympham ſuam ſua verſùs extrema cumulatiùs pellant & feſtinantiùs, hîc illam ceſpitare, morari, lenteſcere oportebit, maximè cum lymphæ facto appulſu uberiori, quàm ut reſorberi queat, hærendum illi aut ſtagnandum neceſſariò veniat. Porrò cum id omne quod corporis aut ſubſtantiæ habent corporis partes aut membraneum ſit ex membranis compactum, aut

fundatum in iis, manifeſtum ſit undè venit denſæ illius ſymptomatum catervæ quæ ad membranas attinent ſcaturigo, laſſitudinum imprimìs quæ morbos prænuntiant, & comitantur, ut & dolorum omnis generis, *rheumatiſmorum*, *catarrhorum*, quæ affectionum genera ſunt, quas edunt & alunt ſucci *nervoſi* lentores, *ſtaſes* & ſtagnationes, quas ingurgitata faciunt ultima nervorum capillamenta; quò ſi referas adhùc malè ſanos impeditæ *tranſpirationis* effectus, quos accerſit membraneæ cutis texturæ *ſpaſtica diatheſis*, principem habebis *ſymptomatum* originem, tam uberem quàm copioſa *tranſpiratio* eſt.

Hæc quidem vera ſunt, interim cum ſub morbis corporis rerum ſtatus is eſſe ſoleat, ut alienati ſint, violati, mutatique vaſorum & *ſecretoriorum diametri*, concipi nihil vetat id factum fuiſſe vitii nervorum meatibus, quò iis aditum concedant ſuccis quos reſpuiſſent ſi quem à naturâ obtinuerant commenſum retinuiſſent; *miaſmata* ergò erunt tenuata ſuprà modum, *exaltata* & aërea, quæ *arteriarum ſyſtoles* exceſſu evibrata, intra cæca nervorum penetralia adigentur. In exemplum veniet ebrietatis ratio, in eo ſita, quòd ſan-

guis tumultuantibus & peregrinis ſibi vini particulis fetus, in nervos eas egurgitet. Quòd autem ſub morbis ſimile quid cerebro contingat, facit ratio triplex, *elateris* nempè cordis, quæ prima eſt, univerſæ partium vis *ſyſtalticæ*, quæ ſecunda, ſanguinis impetûs & velocitatis, quæ tertia eſt. Is enim eſt corporis ſani *mechaniſmus*, ut *ſyſtaltica* vis univerſo corpori inſita, tum cordis elater, ut ut immenſæ ſint & inenarratæ virtutis, eam ſolùm inferant nervis & cerebro vim, quâ tantillùm dehiſcant; eâ menſurâ, ut humorem minùs quàm umbram humoris aut halitum admittant, ebibantvè; hunc ad modulum ut iſthæc ſecretio ſuccederet, fecit natura ut mollis eſſet, ponderoſa, deprimique facilis cerebri moles & ſubſtantia, imò & conſpicuâ & obſervabili *elaſticitate* deſtituta, dubio procul ut circumquàque prementi cordis & partium univerſarum potentiæ facilem tantùm opponendo *reſiſtentiam*, ſponte obſecundaret. De ſanguine in corpore ſano idem eſt, ut ut efficax, neceſſarius & coactus ſit illius circuitus, tam crebrò, tamvè multipliciter frangitur, temperatur, tardaturvè, ut paſſu ſuſpenſo & molli ad cerebrum advectus, halituoſæ ſuæ

parti tantùm intromittendæ faciat locum aut inveniat; arcana & cæca loca ſunt ægrè dilatabilia, quæ proindè nehilum pandi aut dehiſcere intelliges, ni acceſſerit enormis potentiæ vis. At ſub morbo perit iſthùc prementis totius corporeæ molis & in cerebrum nitentis potentiæ æquamentum; facto enim per totam illam corpoream molem elateris augmento, cretoque in vaſis ſanguinis impulſu, dùm eo caret cerebrum undè creſcat elatere, quo arietantem in ſe ſanguinem abigat aut adversùs inſultus hujus ſe tueatur, emiſſitiis omnibus *miaſmatibus* patulum ſe dat atque pervium. Hinc infelices mille mixtionum artes, quibus fœdari poſſunt aut corrumpi puriores quoque vitæ latices.

Si tam multa ſymptomata ſunt quæ dant violati *ſecretoriorum* quæ latent diametri, pauciora non ſunt quæ edunt violata *ſecretoriorum* quæ patent oſcilla; exemplo ſint *bilis*, *ſucci pancreatici*, *lymphæ ſtomachalis*, & illius quæ *inteſtinorum* indigena eſt *ſecretoria*, unde veniunt diverſi colores, *colliquationes*, quæ *vomitionum* & *diarrhœarum* formas induunt, tùm & irrita in ejuſmodi colliquationes conamina, qualia ſunt *nauſeæ*, *cardialgiæ*, *anxietates*, *anorexiæ*,

quæ ab impeditis, ſuppreſſis, ſuffocatiſvè aut non prorumpentibus ejuſmodi ſuccis proveniunt. Enimverò ſub univerſali illâ *ſpaſticâ diatheſi*, quâ ſub morbis laborant viſcerum benè multorum *ſecretoria*, alterutrum aut utrumque accidere conſequentia eſt, videlicet ex illis *ſecretoriis* alia eſſe quæ mutuatitios ab aliis ſuccos excernunt, alia quæ proprios & congeneres uberiùs fundunt; utrumlibet contigerit, in his habes non infrequentes liquaminum aut cruditatum ſcaturigines. Reipsâ ſic cumulatis ſuprà partium elateris modum ſuccis, his ſubigendis impares erunt tritûs potentiæ, quas cum ſuperat materiæ terendæ copia, fruſtanei tritûs fructus fiunt putida, peregrina & alienata ſuccorum eliquamina, quæ pro ſuis quos præ ſe ferunt coloribus, vultu & ſaporibus, hujus aut illius nominis & tituli *ſymptomata* conſtituunt.

In his agnoſces iniquas ſuccorum copulationes, veraque humorum adulteria, quæ rudibus aut novitiis faciendo fucum, turbas non minùs quàm tenebras rebus medicis attulerunt; non enim alias ſcrutando invenies falſarum aut ſpuriarum *ætiologiarum*, *indicationum*, *obſervationum*, curationumvè cauſas:

nec aliundè artis-medicæ progreſſui moræ plus factum eſt ; ſaltem humoribus aut *fluidis* hinc factus honos , ex mirabili enim eliquaminum proventu,quem ſub morbis tam uberem , tamque frequentem & aſſiduum obſervarunt, opinio & fama fuit ab humoribus committi morbos , ſed quanto artis , artificum & ægrotantium damno norunt penès quos diſcerniculum eſt medicinæ illius quæ à *ſolidis* , ab alterâ quæ à *fluidis* ſuas leges & ſua tenet *theoremata :* reverâ idem eſt ac non cauſam pro causâ, pro cauſis effectus poni ; quodquè infelicitatis aut infortunii ſumma eſt, tractata ſic medicina erroris diſciplina aliquandò facta eſt , potiùs quàm veritatis ſcientia, morbis enim ſpurios faciendo titulos & falſa dando nomina , illegitimis indicationibus anſam dedit ; maléque ſanis medicaminibus immerita fecit nomina. Tot mala ſunt , quæ invexerunt inſtitutæ malè ſymptomatum cauſæ, quæ in unis humorum mole & ſubſtantiis poſitæ , ab illo regente ſanam ſimul & ægram corporis œconomiam mirabili mechaniſmo averterunt medentium animos , qui circà plures humorum nænias miſerè occupati , mentis naturæ artes , modos & leges ,

quæ in *ſolidis* fundatæ ſunt didicêre nunquam, aut dediſcere didicerunt. Humorum corruptelas dixêre, quæ mera ſunt ſuccorum miſcellanea, ſuccorum, inquam, putridorum minùs quàm à ſuis *ſecretoriis* declinantium, peccantium non in eo quòd *dyſcraſias* conceperint, at in eo quòd patrias linquendo ſedes ad alias ſint evagati, aut ad proprias confluentes & præcipitantiùs vim illis fecerint: ſi prius, indigenis viſcerum circà quæ declinant ſuccis additi, inauſpicatum cum his jungunt conjugium; ſi poſterius, ſuccorum (non quidem peregrinorum) denſando molem aut augendo fluentum, in exuberantias præcipitantur aut eliquationes. Exempla ſint hinc *coryza*, *ptyaliſmus*, *tuſſes*, illinc *diarrhœa*, *vomitiones*, *dyſenteriæ*; hinc iterùm *hæmorrhagiæ narium*, *uteri*, *hæmorrhoidum*, illinc *diabetes*, *gonorrhœæ*, *fluores albi*; ſub illis omnibus animadvertis uniuſmodi naturæ & nominis ſuccum, qui cumulatiùs ad propria cola affluendo, ejuſmodi committit eluvies; ſub his intueris ſuccos qui à ſuis *ſecretoriis* dejecti ad aliena feruntur; quorum ſuccos mole ſuâ, diſparilitate, & conſortio fœdant, inficiunt, vitiant. Igitur obſer-

vabis non aliam eſſe ſymptomatum cauſam quàm impetum, qui ſi juxtà ſolitas ſuccorum *directiones* feratur familiares erunt ſucci qui viſceribus ſuis adigentur; ſecùs fractis *directionibus*, ordinationibus, impetûs cæcâ vi aut incondito pulſu à nativis directionibus dejecti ſucci, quò non pertinet pellentur, tunc enim ad aliena ſibi eunt viſcera, quorum cum ſuccis coëuntes in incertas miſturas deſinunt aut infelices compoſituras. Atqui impetus à *ſolidis* venit, horum enim *elatere* exercetur, undè concludes in *ſôlidis* eſſe *ſymptomatum* cauſas, & in *fluidis* ſymptomatum ſedes, cum ipſorum *fluidorum* ſitus ſint, modi & affectiones: affectiones autem quæ modò unius tantùm ſucci, modò plurium erunt; ita tamen ut morbidi minùs non fiant partium diſpoſitus, maximè cum ſive ab unico ſucco, ſive à pluribus qui in culpâ fuerint violentur, non minùs vaſorum capacitates, *ſecretoriorum* diametri, & *ſecretionum* ſeries, andem æquabilis partium commenſus, mutuumque æquilibrium.

Itaque quod medenti prætereundum non eſt, ſymptomatum cauſas quærere in *fluidorum dyſcraſiis*, *fixitate*, *volatiliſatione*, muriâ, ſalſedine &c. ſco-

pulos & pericula mille inter medendum incurrere erit, dolo enim & errore plenum opus eſt, debellandam aggredi cauſam eo in loco, unde abeſt. Cave tamen contemptui habeas ſaporum vitia, hæc enim ſi *ſymptomatis* præeſſe ſit infrequens, aſſident non raro; neque diffiteberis ex ſymptomatis graviſſima eſſe quæ chronicis morbis accerſunt longa tempora, ſub quibus longiori factâ ſuccorum lenteſcentium morâ, ſpatii fit ſatis, ut ſtagnando aceſcant, primiſque & propriis morbi *ſymptomatis* ſecundaria addant & ſubſidiaria, ſed adjuncta hæc ſunt & appendices morborum, non legitima *ſymptomata*, tam parùm illis eſt ſimilitudinis cum iis ſymptomatis, quibuſcum morbi naſcuntur, quæque morbis ſua dant ſignacula, proprioſque formant caracteres; licet ergò aliquam quoque iſthæc ſymptomata ſuadeant curam, præcipuam non merentur, namque ſi diſcriminis aut moleſtiæ aliquid ægrotanti faceſſunt, à primâ morbi causâ alienum illud eſt, intutumque medici conſiliis, quæ ſi eò præcipuè dirigeret, ſpe vanâ deluſus, à vero indicationum ſcopo evagari periclitaretur.

Tutior incedet in *ſolidis* ponendo

ſymptomatum cauſas, quas illi aperiet *ſyſtalicæ* virtutis culpa, quâ ſiniſtrè aut præpoſterè triti quaſſativè irruentes ſucci, in fœda abeunt liquamina, unde tam multiplices illæ & multæ vacuationes quæ medico fucum faciunt, aut faceſſunt negotium. Fucum, inquam, ad illam enim ſtupendam humorum eluvionem, qui hàc illàc prorumpunt hærens anceps, ferè adduceretur ut crederet fractas eſſe microcoſmi *cataractas:* ſaltem ſuſpicio fit laſſa eſſe partium ſtamina, ita ut gravantis in ſe humorum molis impatientia, oneri cedant, hiulcaque facta impactos & affluentes ſuccos labi ſinant. *Atoniam* vocitant id vitii genus quod laxitati partium tribuunt, debilitatem enim accuſari moris illis eſt, quoties alicundè præcipitantiùs prorumpunt evacuationes; undè *aſtringentium, ſtomachicorum, cardiacorum, ſpirituum* & *volatilium* turbæ, quas immodicis evacuationibus curandis adhibere ſolent, quibus ſuccedunt infelices *hæmorrhagiarum, diarrhœarum, ſudorum, gonorrhœarum* & ſimilium evacuationum appendices, exitialiaque conſectaria quæ committit in ſiſtendis evacuationibus cura præcox, aut nimia medentis ſedulitas. Meliùs hunc erudi-

viſſet ritè meditatus morbidarum partium ſtatus aut factus à morbo partium labor, cujuſlibet enim ſortis fuerit pars quæ in vitio erit, cujuſcunque coloris aut tituli fuerint qui profunduntur ſucci, utrobique introſpicere datur aliquid, quod *erethiſmum* ſapiat. Hùc ſpectat pulſus durus, *ſerratilis*, *phlegmonodes*, qui *hæmorrhagiis* comitem ſe dat, anxietudo, dolor, *borborygmi*, *diarrœharum* aſſeclæ non infrequentes, denique cruentatio quam facilè adeò contrahunt qui vacuationibus prorumpunt ſucci, *ſeroſi* fuerint, *lymphatici*, *bilioſi*, aut *ſeminales*, hæc, inquam, omnia deprimi partium *tonum* aut fatiſcere minùs oſtendunt, quam angi partium fibras, pungi, vellicari. Omnis ergò *colliquationum* ratio (hùc enim pertinent & referuntur evacuationum *ſymptomaticarum* plures cauſæ) in *ſpaſticâ ſolidorum* oſcillatione conſiſtit, quâ uberiùs ad *ſecretoria* præcipitati ſucci, pinſuntur frequentiùs, ſtrictiùs premuntur, exprimunturque celeriùs & copioſiùs; factâ enim *ſtaſi* aut ingurgitatione in ultimis *arteriarum* ſanguinalium aut *lymphaticarum* capillamentis à fluidis feſtinantiùs hùc accurrentibus, *ſecretoriorum* capacitatibus major ſit quæ

appellit *excernendorum* copia, cujus mole & præſentiâ moleſtata jugiter *ſecretoriorum* oſcilla, in hanc excutiendam aſſiduè nituntur & arietant, undè preſſus alternans, qui non ſecùs ac univerſalis oſcillorum illorum *teneſmus*, ſtagnantes ſuccos exſpuit indeſinenter, in hocque habes conaminum, moleſtiarum & evacuationum ſymptomaticarum conceptus.

Ad hanc normam ſi expendas focorum aut fomitum rationes, undè difficilium aut *chronicorum* morborum cauſas erui volunt, videbis quas vocitant humorum ſaburras, aliud non eſſe, præter ſtagnantium aut lenteſcentium ſuccorum congeſtiones, qui ſuis *ſecretoriis* hærendo primùm tardantur, tùm cumulati in nidamenta morborum faceſſunt. Unde elicitur quàm iniqua ſit & veritatis proxima parùm illa medentium idea, quæ ſaburras humorum ponit in primis, ut loqui amant, viis, quaſi in obviis & ſpectabilibus cavitatibus ceſpitarent morbidi humores, dum ubicunque ſtagnent, communes aut publicas neutiquam occupent cavitates, at ſuis ſinguli ſingularibus *ſecretoriorum* capacitatibus contineantur, unde per ſua ſingulis oſcilla ſtillandum erit, ubi

evacuari indigebunt. Hinc adhuc intelliges quàm longè à morbi nido ſua ſoliti ſint adhibere vacuantia, quæ intra *ſtomachum* & *inteſtina* morbidos humores aggredi jubentur, qui in cæcis diſſiti viſceris meatibus densè hærebunt: alibi quàm oculis *collyrium* apponi certè eſt, at quanto periculo inferes, cum abdominis cavo comparando peripheriam; ex utriuſque diſtantiis intelliges, cujus diſcriminis & incommodi erit, corporis centro admovere remedium, quod vacuando ei ſucco debitum eſt qui intra corporis habitum altè longèque deliteſcit; quantum aliundè creſcet periculum ſi ex aliis ſuccis coaluerint morbi nidamenta, quàm ex illis qui purgantium imperio obſequioſi ſunt! ſanguis enim hærebit intra ſanguinales *arterias*, dum vacuando *lymphaticarum* ſucco dicatum jubes remedium; aliundenè fluunt frequentiores heu nimiùm! fidi parùm, infelices & præpoſterè purgantium eventus aut effectus exitiales?

Ad hujus non aſpernabilis *ætiologiæ* mentem tolerabilior videbitur notio illa vulgaris, quæ ex *pituitis*, viſcis & glutinibus plurium morborum cauſis titulos facit, ejuſmodi namque ſpiſſi-

tudines aut coagmenta refert aut æmulatur non malè illa lentitudo, de quâ profert tam multa expoſita hactenùs morborum doctrina. Interim quàm longè hæc ab illâ diſtet comperies obſervando tantùm eſſe diſcriminis ſanguinis lentorem inter, quem admittimus ; & glutinum, quem reprobamus, cumulum, quantùm intereſt tubulos inter qui auguſtiſſimi ſunt *diametri*, intra quos hæret ſpiſſigradus ſanguis, & cavitates ſpatii ſpectabilis quas glutinibus & viſcis oppleri docent atque farciri ; dum enim his publica itinera attribuunt, aut lata hoſpitia, intra cæcos vaſculorum receſſus aut inconſpicuas latebras ſanguinem lenteſcere oſtendimus. Ampliùs coagulorum aut *alium* (proſapiæ certè ancipitis aut originis dubiæ) feturæ ſunt iſthæc glutinum genera, dum ſanguinis ſpiſſitudo partium preſsûs, quem palpant videntque ſenſus, certum opus ſit aut neceſſarium : tandem ſuis in glutinibus aut coagulis unas elevant *fluidorum* virtutes, um in ſanguinis lentore in conſpectum amus *ſolidorum* potentias. Verbo deniri cupis poſitum inter utramque octrinam diſcrimen ? alio quàm veriitis altera, altera non alio quàm veri-

tatis fulcro fundatur; alterius enim parens nihilum aut mendacium eſt, parens alterius comperta eſt veritas.

Equidem *ſymptomata* benè multa alia ſunt præter ea quæ in *colliquationibus* aut in evacuationibus conſiſtunt, quæ omnia præterquàm quòd per ſingula perſequi faſtidio foret, ex illis nullum eſt quod in *ſolidorum* potentiis non habeat cauſam, meliùs quod ab *elateris* nimietate aut *ataxiâ* ſuum non ducat ortum. Huic aſſertioni fidem faciunt *flatus*, de quibus apud ægrotantes tam publica querimonia eſt, cum nullus ſit morbus, ſive de *acutorum*, ſive de *chronicorum* numero, ſub quo *flatuum* ſenſus non ſit aut opinio. Interim ſi attendas, hinc quàm parùm corporis aut materiæ quod habet tantilla iſthæc aëriæ ſubſtantiæ portio, illinc quanta ſit illius in diſtendendo vis, intelligere promptum eſt, aliunde quàm à *fluidis* proficiſci *flatuum* cauſas; reipsâ undenam hæ fluerent quàm undè manant *flatuum* energiæ, quæ quia in *exploſione* & *elaſticitate* ſitæ ſunt, repetendæ ſunt undè naſcitur omnis *elateris* virtus; hoc eſt, à *ſolidis* aut horum preſſu; qui ſi aberit, ſua peribit *fluidis eclampſis*, ſuus cadet impetus, nihilominùs tamen

tamen concedent artis uſu periti non paucos eſſe morbos, ſub quibus *flatuoſus* manifeſtè ſanguis obſervatur, de quorum cenſu erunt *febres albæ* & *hyſtericæ affectiones*, ſub quibus qui mittitur ſanguis tanto proſilit impetu, illâque ſplendet purpurâ ut arteriarum magis quàm venarum ſanguini affinis videatur; *flatulentiis*, ut aiunt, ſeu *elaſticis* ſpiritibus adeò rutilans aut turgidulus eſt! at ut huic obſervationi quoque annuimus, edocet *fluidorum* conditio, quidquid illis ſit potentiæ, id omne *ſolidis* acceptum venire referendum; illorum ſcilicet impulſui, quo ſi carerent *fluida*, ut ut ſpirituum copiis urgerent, ignava jacerent aut inertia. Sed id vitii caperent inprimis tenues *flatuum* halitus, qui convenienti maſsâ deſtituti fulcro ſufficienti carerent, quo in diſtentionem niterentur. Igitur quòd dolorum, diſtentionum & anxietatum ſenſibus afficiant flatus, id potentiæ ab *elaſtico* membranarum preſſu aut *ſpaſmo* habent. Poſthàc à cruditatibus arceſſere *flatuum* cauſas, aut error eſt, aut malè poſita cruditatum notio.

Cruditas aucti ſæpiùs quàm remiſſi caloris nomen eſt, quod ſi cum politioris phyſiologiæ eloquio quadrare

minùs videatur, ignavi minùs aut fatiſcentis, quàm irati aut *ſpaſtici elateris* dicitur vitium. Crudum ergò eſt quod tritum perperam eſt aut malè ſubactum, quo ſenſu cruditas erit præpoſteri, celerioris fortè, ſaltem inconditi tritûs effectus; ii namque trituræ ſunt ictus, ut ſi crebriores fiant, feſtinantiores, fortioreſvè quàm par eſt, denſent non pinſant, eliquent non inſpiſſent; eâdem ratione, quâ coctio mollis, ordinati & regularis tritûs eſt opus, à quâ mollitudine ſi fiat receſſus, dùm in ipſo vaſorum gremio in viſcida, lenta & tenacia glomeramina faceſſit ſanguinis alba pars, quæ in levem, dilutam & halituoſam *lympham* tenuanda erat, qui ſinceri, fluxiles & defecati per *ſecretoria* effluxiſſent ſucci, malè morati excernuntur, præcipitanturvè impurati; hinc ſpuria mille ſuccorum conjugia & infanda humorum adulteria, quæ ſui ſymptomatis tingunt mille coloribus, mille tegunt formis, ſimulant incerto vultu, ambiguâque veſtiunt imagine.

CAPUT X.

De morborum ſolutionibus, criſi, judicationibus, ſucceſſionibus. *Ubi de* apoſtaſibus phlegmonodibus, eryſipelaceis, lymphaticis *&c. Tùm de* exanthematis, vibicibus, variolis, purpurâ, morbillis, *ſimilibuſque ſanguinis à ſuâ circulatione malignè delirantis aſperginibus.*

HÆ ſunt ſpuriæ humorum copulæ, quibus ſolvendis ſtudet na-
ura, quo ſenſu nihil aliud eſt univer-
ı morbi periodus, quàm exercitatio
aturæ in atterendis, dividendiſvè ejuſ-
ıodi ſuccorum coagmentis; cumque
âc de causâ natæ ſint illæ coagmen-
ıtiones, quòd ſuas ſucci deſerendo ſta-
ones ad alienas tranſierint, ubi ſe
ıaſque miſcuerunt vires & ſubſtantias,
ı eo verſatur omnis curantis naturæ
bor, ut ea fiat diſſociatio, quâ pro-
riis quique ſucci ſtationibus aut *ſecre-*
riis reſtituantur; in hocque morbi *ſo-*
ıtionem habebis aut *judicationem*, ope-
tionem videlicet naturæ, quâ ſenſim
ıâ *functionibus* ſerie redditâ, ſuum ad

ordinem redit univerſa corporis œconomia; iſthæcque fuerit curationum ordinaria ratio, quâ intra ſeptimanarum aliquot periodos, quotidie vides per inſenſilia corporis ſpiramina finiri morbos, factâ nullâ criſi, ſuperſtite *apoſtaſi* nullâ, nullâvè relictâ morbidâ appendice. Secùs erit, ſi ad propria *ſecretoria* ſuo ſuccis negato regreſſu, horum mollo illud naturæ regimen detrectantium impetus fit aut inſilitio verſùs publica quædam *ſecretoria*, quò totâ mole ſuâ aut copiâ irrumpendo, diametros cogunt, ſibique faciunt exitus per *alvum*, *urinas*, *ſputa*, *ſudores*, loca nempè ad quæ natura *vergere* ſuevit, viaſque quas ſequi amat in inſtituendis ſuis *criſibus*: quæ ſi parùm ſuccedant, aut infeliciter, in mancas deſinunt *criſes* & imperfectas, inchoata opera quæ aggrediendo fecit non perfecit natura, *judicatoria* ſunt non *judicantia*, undè linquuntur *poſt morbo reliquiæ* quæ *recidivas faciunt*, medicoque & ægro novas figunt cruces partium, viarum, viſcerum aut *glandularum* infarctus erunt, impedimenta *apoſtaſes*, quæ in *metaſtaſes*, *phlogoſes*, tumores, inflammationes & *abſceſſus* exibunt vel in *chronicos affectus*,

In his recognoſces felicia heu nimiùm difficillimorum morborum ſemina, infelices nempè morborum *ſucceſſiones*, aut ſecundarios ex primis decidentes morbos, in eo malè moratos futuroſque rebelles maximè; quòd aut laſſæ, fractæ aut interturbatæ naturæ opera ſint, interturbatæ quidem, ut potè quam ab illius ſcopo, conſiliis & finibus præverterit fortè auſum medentis, aut nimia diligentia, quæ naturam ad alias quàm quas meditabatur vias cogendo, alias quàm quas amat juſſerit leges; laſſæ verò, in quantùm ſitis procul aut longè poſitis vaſorum extremitatibus, quò ſecernendi ſucci progrediuntur, titubare illis incedendo contingit, undè *ſòlidorum* oſcillationibus mora fit & *fluidis* lentor, à quo prima morborum initiamenta. Imminentia hæc in incedendo *fluidis* ceſpitandi pericula admonent itineris prætercurrendi longitudines, fatiſcere enim moris eſt elateri canalis qui longiùs ducitur: porrò canaliculorum, intra quos circumducuntur ſecernendi ſucci, longitudines cogitando aſſequeris, mente comparando longa quæ ſunt à corporis centro ad *peripheriam*, quæ *tranſpirationis* ſedes eſt, intervalla; ſi namque

ex particulâ pollice latâ, trecentas & amplius circumvoluti tubuli ulnas evolvere datur, quot ulnarum milliaria augurari fas erit in tam amplâ densâve partium intercapedine? valeret minùs hoc argumentum, ſi canalis eſſet ductûs unici, directionis unius, ſitûs, pronitatis & inclinamenti ſimilis; ſed de arteriali canali non ſic ſe res habet, ſuprà numerum omnem ſunt quæ facit glomeramina, variæ illius capacitates ſunt, diametri diverſi, qui in ſanguinalibus *conici* ſunt, in *lymphaticis cylindracei*, tot inter ambages & repagulorum genera, vix ullas concipies tardandi artes, vix ulla motuum ſcandala, quæ non incurrat ſanguinis circuitus, antequàm illi intra cutis ſpiramina exſpirare contigerit? interim hæc adhuc pauca erunt, ſi reſpicias ad illam non numerabilem tubulorum copiam, ſanguinalium & *lymphaticorum* in quos finditur, & *nerveorum* in quos deſinit, adeò ut canalis arterialis, fiſtuloſo tubo ſimilis hìnc illìnc in canaliculos laterales dehiſcat, intra quos parata natura poſuit tuendæ ſanguinis circuitioni varia ſubterfugia; putabis enim laterales illos canales ſui præterfluenti per principem arteriæ caudicem ſanguini patula offerre oſcilla

quæ ut potè *elaſtica*, ejuſmodi modulationis erunt & diametri, ut ſint *ſphincterum* inſtar, quæ quod capacitatibus ſuis admenſum fuerit admittant ultrò, combibantvè: at inſimul in iiſdem cuniculos multiformes in illis recognoſces, intra quos ſe recipiant qui hærebunt ceſpitabuntvè morbidi ſucci; hique receſſus erunt, in quibus nidulabuntur ſecundariorum morborum fomites, qui primariis ſuccedent, aut qui his ſe dabunt appendices, in eo ab illis liverſi, quòd ad alia quàm quò ibat ſecretoria tranſeundo, viduatus *tranſpirationi* ſuccus, ad loci quò irrepſit ingenium, morbum effingat.

Morbis ergò qui aliis ſuccedunt tiulos & nomina dabunt, hìnc vaſorum onditio, in quibus primas fixerint ſeles, illìnc ſuccorum indoles qui cueati fuerint aut adacti; ſi illius ſortis aſa ſunt quæ in cavitatem aliquam deinendo dehiſcant, in cavitatem conluet qui hærebit ſuccus, ſuique geneis *fluidum* aggerendo, fluido illi coneneres faciet affectus; hinc congeſtioum, *apoſtaſium* & abſcedentium ome genus, inprimis variæ *hydropum* ſicorum & humidorum ſpecies: enimerò contingat ſub *acutis* morbis, quod

norunt artis prudentes, ut ſtagnando diutiùs ſanguis in ultimis *arteriarum* ſanguinalium capillamentis, *ſtaſin* illic pariat & alat, preſſus vaſorum impeditorum fiet & oſcillatio crebrior, quæ *reſiſtentiis* ejuſmodi frangendis facta impar, abſolvendæ ad corporis *peripheriam* eunti circulationi impar quoque fit; at hoc aſſiduo preſſu eò reflexus qui à tergo venit ſanguis, ubi ſentit reſiſtentiæ minus, ſuâ tenuiori parte reſluit ad obvia facta ſibi patulaque *lymphaticarum arteriarum oſcilla*, quæ ſubeundo uberiùs, ad eas confluit partes aut cavitates in quas deſinunt, haſque cumulando, *hydropem* committit humidum, ſi ſtipatus nondùm omnimodè ſanguis, ſuccoſam adhuc ſui partem à ſe linquit abire, *ſiccum* verò, ſi penitiùs inſpiſſatus ſanguis, inſtantibus *oſcillationum* verberibus indulget tantùm flabiles materies, quas preſſionum vi expreſſas à ſe elabi concedit, tumque *æolipilarum* ritu, intra ſanguinalia vaſa, quæ *ſtaſis* iſthæc occupat, à coërcitis halitibus iiſque everberatis, jugiter accenſis & deflagrantibus, flabra ingenerari concipies, quæ ad partium cava aut membranas efflando *tympanitidem*, *emphyſemata*, & ejuſmodi *flatulentias*

mille committunt, quæ acutis morbis accedere obſervantur aut ſuccedere: ſed & horum exemplo, tot non minùs morborum cauſas habebis qui aut *chronici* ſunt aut *chronicorum* appendices, cujus familiæ ſunt *aſthmaticæ* & *colicæ affectiones* ſiccæ, tùm *hyſterici*, *hypochondriaci*, & *ſplenici* morbi, denique *ructus* & *borborygmi*, quæ omnia aut *flatuoſi* morbi, aut *flatulenta* ſunt ſymptomata.

Ejuſmodi fit *lymphæ* ſeceſſus, quoties ad illa effertur hæc vaſa quæ in aliquam cavitatem deſinunt, ſecùs autem cùm à ſuis itineribus dejecta lympha occupaverit media vaſorum loca, ea nempe quæ ipſam conſtituunt partium ſubſtantiam, antequam fines ſuos aut exitus attingant, tunc enim mediis vaſorum capacitatibus intercluſa, aut mediis carnium *parenchymatis*, ubi *excretionis* aut exitûs exſors lympha eſt, intra flexuoſos vaſorum ductus textuſvè lenteſcendo ſpiſſeſcit eò faciliùs, quòd morâ illius copiâque laſſus vaſorum turgentium elater fatiſcat tandem, undè molles illi & ignavi tumores, quos *œdemata* ſi particulares, *leucophlegmatias* verò & *anaſarcas*, ſi univerſales fuerint, nominari vulgare eſt.

Hæc partis albæ ſanguinis à circulantis illius maſſæ fluento dejectæ mala erunt, quæ acutis expirantibus ſuccedere ſolent; at ſua quoque affert rubra pars, cum ab arteriis ſanguinalibus repreſſa ad *lymphaticas* abripitur, quod *acutorum* initiis accidere familiare eſt: *hæmorrhagias* intellige aut ſanguinis *excretiones* per *nares*, *pulmones*, *inteſtina*, *uterum*que, quas hoſtili cuidam & peregrino *volatili ſpiritui* imputare amant *humorum* non avari cultores, ſed quas reverâ facit *ſpaſtica* facta ſub morbis, quæ ſub ſanitate *ſyſtaltica* vis erat. Primus enim *ſpaſmi* morbos inchoantis effectus aut fructus eſt contractio vaſorum, horumque capacitatum facta minoratio, quæ proindè ſolidæ ſanguinis quantitati admittendæ factæ impares, fluento illius aut circuitui obicem ponunt; ſub his turbis à vaſorum capillamentis ad majora vaſa refluxum aut *anadromen* fieri jubet *mechaniſmi* ratio, quâ fit ut alicundè retroverſum *fluidum* eò ſponte feratur, ubi plus habebitur ſpatii, imò eò versùs disjici neceſſum illi eſt alterâ de causâ, quâ *continenti* neceſſariò convenit amplius eſſe *contento*, undè conſequitur ſtrictioribus factis arteriarium

capillarium *capacitatibus*, ſanguini opus eſſe, ut ad latiora, ſi quæ ſe facilia offerant, ſpatia ſe conferat: at ejuſmodi ſunt hinc majores *arteriæ* ſanguinales, illinc *lymphaticæ* quas de ſe emittunt, quæ cum aquato ſucco ductui ſint, faciles in ſe præbent ingreſſus, hique ſunt quos ſubit repulſus ſanguis, at quâ ratione his exiliat vaſis ambigeretur, niſi illius conditionis eſſet *lymphaticarum* arteriarum pars non minima, quæ in patentes deſinit exitus; ſi enim *lymphaticæ* arteriæ ſunt quæ continuo ductûs tractu in *lymphaticas* faceſſunt venas, hiatibus proindè aut oſcillis defectæ quibus *excretioni* vacare queant, de *lymphaticarum arteriarum* numero aliæ ſunt non paucæ, quæ ut potè *ſecretoriæ*, (*viſcerum* nempè *ſeroſis*, *mucoſis*, & *lymphaticis ſecretionibus* dicatæ) patulis exitibus & oſcillis naturâ ſuâ donantur, quibus ſerviant iſtis *evacuationibus*; hique hiatus erunt, quibus adactus ſanguis poterit egurgitare intra *nares*, *pulmones*, *inteſtina*, *uterum*; loca quippe aut vacua ſunt, obſequibilia, deſtitutaque fulcro quod pulſo ad ſe ſanguini repagulo eſſe poſſit. Porrò ſanguinearum *excretionum* ratio fulciminis abſentiæ tam propria eſt, ut quæ illis

ſecretionibus obnoxiæ obſervantur partes, omnes malè fultæ ſint, ut potè cavitates, *veſiculas*, lacunas, intercapedines aut conſtituentes, aut iis applicitæ; hanc ob rationem ſi ſuâ evacuatione defraudetur uterus, has aut illas partes cruentari videbis, at ex iis nullas quæ ex omni parte ſolidatæ ſint; aëri enim aut cavo cuipiam applicantur; illius ſortis ſunt *oculi* & *mammarum papillæ*, quæ ſanguine ſtillabunt; ejuſdem quoque poſituræ ſunt *pulmo* & *ſtomachus*, eos ideòque ſputis & vomitionibus ſanguineis fœdari frequens eſt. Interim cave deſpicias, quod de *anaſtomoſi*, *rhexi*, *diapedeſi*, *diabroſi* tradunt in enarrandis *hæmorrhagiarum* cauſis; artis enim eruditorum *archaiſmi* ſunt non contemnendi, imò verò ſpectabiles in eo, retinendique quòd cum illos invenerit artis uſus, ſervandos eſſe peritorum artis conſilium ſit: reverâ quod in *acutis* obſervari negatur, in *chronicis* tritum eſt, ubi ſub *ſtaſi* ſudando ſanguis varia edit ſuccorum ſudamina, quæ eructant violati *excretoriorum* oſcillorum *diametri*; idnè à *diapedeſi* tantùm abhorrebit? ad *anaſtomoſin* autem, *rhexin* & *diabroſin* ſpectabunt multiplices vaſorum vitia:

tiones ſub chronicis factæ à ſtagnantibus ſuccis qui morando *fluorem* patientes, aut in acorem evecti, vaſorum rupturas, attritus, eroſiones, hiatus, diſſociationeſque pariunt, partium enim diſſuta ſunt, aut vaſorum disjunctiones variæ, quas his vocibus innui voluit aut deſignari veneranda patrum ſapientia. Iterùm ad hæc rubræ partis ſanguinis peccamina ſpectant *hæmorrhoïdes*, miſerabilis illa morborum nutrix & ſanitatis ordinaria lues, ſanitatem enim aut *acutis* quos movet morbis ſæpiſſimè peſſundat, aut *chronicis*, quos alit atterere ſolet. Quòd *ſpleniticis* aſſeclas ſe dent *hæmorrhoïdes melancholico* ſanguini, quòdque hic ſit ater, ſanguini uſto attribuuntur, licet reverâ ſanguinis fortè laudabilis, ſed adacti, cuneatique progenies ſint, cujus omnis vitiatio à morâ venit, ſub quâ reſes factus, circulationis inops & à vitæ penatibus exul, recenti chylo allui non poteſt, nec renovari, quin imò ſic in ultimo coërcitus vitæ confinio, ultraque univerſalis *ſyſtolicæ* virtutis potentias aut imperium fatiſcens, otiando putret, aut jacet. Hâc de causâ incommoda non pauca ſunt quæ illis corporis quas obſident partibus afferunt *hæ-*

morrhoïdes, præterquàm quòd enim hìc ſtagnans, cumulatuſque ſanguis mole ſuâ & preſſu perdit partium quas occupat *eutoniam*, undè multiplex abſcedentium, ulcerum, fiſtularumvè genus; indè ad ſanguinem neceſſariò manat juge contagium, abreptæ nimirùm à prætereunte ſanguinis circulantis fluento feculentæ & acentes particulæ, quæ ſanguinis *eucraſiam* corrumpentes, motui illius immutando, tardando, impediendoque anſa fuerint; pejora tamen adhuc impendent hinc ſanitati diſcrimina, exſuperantis enim ſanguinis copiæ non incerta argumenta ſunt *hæmorrhoïdes*, undè periculum eò majus, quòd aperta illæ indicia ſint ideò illùc relegari iſthanc ſanguinis partem, quia illi (tutâ ſanitate) intra majora vaſa retinendæ lòcus defuerit non tantùm, ſed & remeandæ ſpatium fuerit defuturum, adeò ut ſi fortè contigerit ut vaneſcant, vel obliterentur *hæmorrhoïdes*, ad januas illicò pulſet morbus; cujus cauſam admonet *hæmorrhoïdum* originis hæc ratio. *Melancholicis* propria mala ſunt, id eſt, ſub eo corporis rerum ſtatu fiunt *hæmorrhoïdes*, ubi fibras aut *ſolida* occupat *ſpaſtica* vis aut preſſoria virtus,

melancholiæ enim effectus eſt arcana partium conſtrictio, quâ corripi, premique manifeſtè ſe ſentiunt quos invadit iſte animi affectus: at indè conſequi neceſſe eſt vaſorum capacitatis minorationem, quam proindè ſuperabit quæ par antehàc, aut æqualis erat *fluidorum* moles. Hæc facta *fluidorum* cum *ſolidis* æquilibrio jactura, rumpendæ, perdendævè ſanguinis circulationi occaſio fuiſſet, ni huic incommodo adhuc caviſſet manca nullibi naturæ ſagacitas, quâ quod de vaſorum latitudine perdit, illud in illorum longitudine lucratur aut recuperat, adeò ut *hæmorrhoïdalium* pomæria aut longitudines exporrigat, extremitates horum prorogando, aut faciendo iis appendices, veſiculares nempè aut membraneos ſacculos, in quos prominendo *hæmorrhoïdalia* vaſa, reconditoria parant, quæ ſanguini à centro corporis pulſo ſe dent in hoſpitia. *Hæmorrhoïdum* autem exemplo diſcrimina diſces, quibus diſcernas eas *apoſtaſes*, quæ quamvis ab eodem humore, imò ab eâdem ejuſdem humoris parte committantur, varios tamen exhibent vultus; quæ enim *hæmorrhoïdes* facit ſanguinis rubra pars, hæc eadem inflammationes

facit & *eryſipelata*, eo diſcrimine, quòd intra unam unius ſuprà modum dilatati vaſis capacitatem concluſus ſanguis det *hæmorrhoïdes*, ſanguis verò intra plurimas vaſorum capacitates diſpertitus, adactuſvè *eryſipelata* pariat & inflammationes. Hæ autem ambæ hâc alterâ à ſe invicem ratione differunt, ſanguinis enim flos eſt qui *eryſipelatis* eſt materies, illius ſuccoſa pars quæ in inflammationis materiem cedit: interim utrobique animadvertis varia à ſuo circuitu ſanguinis disjectûs genera; hîc tenuem, illîc craſſiorem habes ſanguinis partem; quæ hîc in capacitate unicâ, illìc in pluribus capacitatibus hæret; at ubique ſanguis unus eſt, imò hujus una rubra pars, quæ à communi circulantis ſanguinis fluento receſſit. Hìnc lex aut norma veniet quâ diſcernas ſub morbis ſanguinis ſtatum aut craſin, à *ſtaſeos* nempè, *ſtagnationis* aut lentitudinis illius ratione, loco, locique ingenio, undè auguraberis, quos ſtagnando ſanguis faciat ſibi ſapores, ut ut ſincerus, illibatus, aut laudabilis fuerit, quam induat habitudinem, quæ vitia contrahat; hæc enim omnia tibi revelabunt partium ſingularum quas occupat ſtagnans humor,

ſingulares oſcillandi ritus, modi, conſuetudines, unde ſui fient ſtagnantibus ſuccis caracteres, energiæ, potentiæ, ſapores; reipsâ, qui ſub *phlegmone* in pus faceſſere ambit ſanguis, *ſphacelum* ſub *eryſipelate* minatur, putredinum enim ſpecies variæ ſunt, quas edunt varii *oſcillationum* modi, à quibus ut ſua venit humoribus colorum *harmoge*, ſua etiam cuique fit indoles, ſuum cuditur temperamentum.

Sunt & ſortis alius, de quibus inter artis peritos conveniet, *apoſtaſes*, quarum aliæ *acutis* aſſident, *chronicis* aliæ; prioris censûs ſunt *parotides*, poſterioris *glandulæ* duracinæ, *ſtrumæ*, *carcinomata*; quæ ſtagnatæ lymphæ opera ſunt aut notacula. *Glandulæ* enim *lymphatici* laticis ſedes quidem & promptuaria ſunt, ſic tamen, ut illis cum *lymphâ* conveniat quæ fluxilis fuerit, ſin minùs quod ſanguini, hoc ipſum *lymphæ* accidit, *ſtaſis* nempè aut *ſtagnatio*, undè ſui fiunt aut proprii glandulis tumores, quibus ingenia faciunt, naturas & diſcrimina ſitûs, locorum, tritûs & oſcillationum differentiæ. Undè quod *tumoribus* qui à ſanguine nati ſunt, idem illis qui à *lymphâ* oriuntur, contingere obſervatur, horum enim

alii *pultiformes* in ſe condunt ſuccos quos unica & ampla cavitas complectitur; quò ſpectant *atheromata*, *ſteatomata*, *meliceride*s & omnia *panorum* genera, alii ſtagnatos condunt ſuccos intra tubulos ſingulares diſpertitos, quò pertinent *parotides*, *ſtrumæ*, *carcinomata*, quæ omnia in pus urgere inclinarevè ideò intutum & improſperum eſt, à quibus ſæpè pus non magis, quàm à pumice aquam obtinebis. Itaque ut *eryſipelas* quod *ſuppuratoriis* medicaminibus tractaveris in *ſphacelum* aut gangrænam vertitur; ſic in *carcinomata*, *ſtrumas*, hæcque utraque in ulcera *dyſepulotica* mutabis, ſi illa ſuppurationi ſubjicere attentaveris. Diverſam autem horum tumorum indolem, aut varias in illis naturæ *vergentias* efficit diverſa partium quibus inſident preſſio; fuerint laxæ partes, cujus ſunt generis quæ ſunt membraneæ, *veſiculares* aut loculoſæ, ut potè divelli faciles aut dilatari, tunc *miliares glandulæ* quibus densè ſuccinguntur intùs membranarum ſuperficies, *lympham* quâ abundè turgent affatim eructando, ex partium loculamentis unum aut alterum cumulant, diſtendique cogunt ac dilatari, medioque hoc in intervallo

aggeſta *lympha*, ibique à *membranarum* quibus cinguntur preſſoria *ſyſtole* diſtans nimiùm, ictus illius quibus à corruptelâ ſervaretur, non ſentit, hînc ſegneſcit, torpet, & abit in *fluorem*, aut in acorem vertitur, à quo vitiata *lymphæ* fibrata pars turbatavè diffluit, in pultiſque ſpeciem vertitur: de illâ *lymphâ* non item, ſi intra privatos aut ſingulares tubulos cuneata diſpertitur, ut enim denſioris compacturæ, & majores eſſe ſolent *glandulæ* (quibus *ſtrumæ* v. g. inſident) intra ſtrictiſſimas *vaſculorum* capacitates coërcitæ, illorum preſſoriæ *ſyſtoli* viciniùs ſubjicitur, vegetiùſque & immediatiùs, ſicque frequentiùs icta, eâdem ſui parte & eodem loco, ſituvè everberata jugiter fibrata illius pars tam ſtrictè pinſitur, ſtipaturque adeò ut quod fluidi habebat exuens in *ſolidum* quid faceſſat, inde duracinæ *glandulæ* & *ſcirrhoſa phymata*, hinc enim elici *ſcirrhorum* quoque rationes, cauſas, origines conſequentia eſt. At verò ſi fluidi illius lenteſcentis, ceu ſpiſſeſcentis *lymphæ* tardantem motum exſuſcitari contingat aut urgeri, progreſſui motûs illa inobediens, ſuum in vaſorum quibus hæret latera impetum vertit, quæ pandit, dilatat, effringit

tandem, factumque ſic impeditæ *lymphæ* effugium ulceri ſedem figit & medico crucem; *ſpermaticæ* enim geminæ ſunt partes quæ in vitio ſunt, hinc *fluidæ, lympha* videlicet, illinc *ſolidæ*, tunicæ nempè vaſorum; aliane ſunt cicatrici obducendæ contraria magis? vaſorum enim hiatus aut violatos illorum *diametros* medicaminibus comprimi ultroneum ratione eâ eſt, quâ dilatato nimiùm elateri ad ſe redire eſt ſpontaneum; at illorum effracturas ſarcire unquam, adunare aut reconcinnare ferè inconceſſum, ut enim vulneratæ ſanguineæ partes ſuo cum glutino ſuccum eructant, ſic ruptæ detritævè *ſpermaticæ* partes agglutinationi averſum plorant ſuccum, ut potè quem in *acorem* illicò vertit aëris tactus. Porrò cauſas quæ tardantem *lympham* in motionem exſtimulent inopportunè, habebis in ultroneo ſanguinis impetu qui à tergo pulſus & à corde veniens, in vaſa quæ impedit hærens turgenſvè *lympha* arietat, ſuumque motûs impetum affricando *lymphæ* quæ emoveri inepta eſt, vaſorum quorum longitudines progrediendo neſcit emetiri, latera perrumpit; ni fortè illum ſanguinis impetum refundi velis, in medica-

minum *aperientium*, *depurantium*, *traumaticorum*, ſpuriorumque *ſpecificorum* malè ſanas energias, quæ quos condunt mille *elateres* evolvendo, in ſanguine motus effrænes movent aut enormes impetus, qui hærentem urgendo *lymphani*, vaſa hujus diſſilire cogunt.

At res inobſervata eſt, aut obſervanda magis, ad artis interim felicitatem faciens & artificis ſagacitatem, nimirùm ex *apoſtaſibus* ejuſmodi aut tumoribus, quos poſt ſe morbi trahunt, quique in ſuccorum *fixitate*, ignaviâ aut pigritie fundantur, ex illis vix ulli dantur qui in arteriis non habeant ſedem, in iis ergò partibus quæ præ cæteris *elatere* magis pollent & robore; itaque in his tumoribus definiendis, flacciditates partium vel *atonias* prætendere, edentuloſque ſuccos, vel pauperatos *ſpiritus*, aleâ & periculo plenum commentum eſt: ſed à *ſolidorum* preſſu nimio & *fluidorum* ingluvie, quod ſtrangulatûs genus erit, ejuſmodi *obſtructionum* cauſas proficiſci, res ipſa loquitur. Hanc adjuvant aſſertionem aut illuſtrant *polyporum* formatura, ratio, locus: hos exhibent arteriæ, arteriacivè canales & ipſum arteriarum caput, verbo, ea loca

quæ alluit arterialis ſanguinis copia major, nullibi enim frequentiùs *polypi* occurrunt, quàm in *corde*, *pulmonibus* & cerebri ſinubus; quodque ad uterum confluere ſoleat magna ejuſdem ſanguinis arteriaci quantitas, *polypoſis* concretionibus ingenerandis obnoxius uterus eſt, quas *molas uterinas* vocitant. Hùc quoque facit ſaxea facta ſanguinis durities intra *anevriſmata* obſervabilis, undè non obſcurum venit argumentum, ad concreſcendum proclivem maximè eſſe arteriarum ſanguinem, eapropter haud dubiè quòd parte albâ, quæ nutricalis eſt, locupletior aut fetus magis, glutino magis abundat, quò factâ ſibi primùm occaſione coaleſcant illicò partes illius & ſolideſcant: Atqui illa ſe dat occaſio, ubi agitari ceſſant & à motu feriantur, atteſtante de ſanguine ſuillo compertâ obſervatione, quâ illum à coagulo tueri volentes carnarii, ut ſuos parent ſanguiculos, à mactatione recentem quaſſant manu, tractant, agitant, ex quo inferes exemplo, *polypoſarum* concretionum occaſionem eſſe aut cauſam agitationis perennis quâ omninò opus habet *lympha* ſanguinis ceſſationem, quæ agitatio cum à liberâ & molli *ſolidorum ſyſtole* exerceri ſoleat,

ab hàc coërcitâ ceſſationem illam committi conſectarium eſt; ſed *ſyſtoles* illius exercitationem firmiùs coërcet nihil aut obſtinatiùs quàm *ſpaſtica ſolidorum diatheſis*, quæ ſtringendo vaſa & horum arctando capacitates, contentam in iis *fluidorum* partem, quæ relicta ſibi in concretionem ſponte propendet, inſpiſſabit, ſolidabitque. Igitur *ſolidorum* aucta vis erit, eaque in actuoſiorem ſanguinem exercita, quæ *polypos* committet; quo cum ſi compares quas hactenùs infarctuum fecerunt cauſas, *indicationes* quas inſtituerunt, quæ paraverunt auxilia, vulgi errorum in medicinâ & medici peccaminum, tædiorumque & infelicitatum quas chronicis morbis ſuccedere moris eſt, rationes habebis aut cauſas.

Temporis & operæ plus ſatis in tractandâ infarctuum aut obſtructionum doctrinâ impenſum jam fuiſſet, ni ad partem morborum qui *chronici* ſunt, maximam pertineret. Interim ulteriùs adhuc ſpectat, cum omnis *acuti* etiam morbi cauſa obſtructio aut infarctus ſit, quod enim in producendis *chronicis* præſtat altera, quæ alba eſt, ſanguinis pars, hoc ipſum agit in gignendis *acutis* tota ſanguinis ſubſtantia; cujus in arteria-

rum capillamentis facta *ſtaſis*, ſtagnatio aut ingluvies, omnia illa infert molimina, à quibus univerſa fluunt *ſymptomata*, quæ in febribus, anxietatibus, *colliquationibus*, doloribus &c. conſiſtunt. Hoc ut intelligas meminiſſe juvabit, totam ſanguinis circulantis vim aut impetum, ferri à centro corporis ad vaſorum extremitates, hùcque unicè eniti omne ſanguinis fluentum, ubi ſi quid obicis ſenſerit aut repaguli, tunc quæ eò ferebantur *oſcillationes* ad corporis centrum regrediuntur aut nituntur regredi, hùcque ſecum reflecti cogunt, quos ad habitum corporis dirigebant ſuccos. Cogitabis aëreo ſuccoſum vorticem, quem conſtituit hinc nervorum halituoſa *lympha*, illinc ſanguinis moles, hunc autem vorticem in hoc utroque conſiſtentem, per *arterias* & *nervos* ad corporis *peripheriam* propulſum, ut inde per ſanguinales & *lymphaticas* venas ad cor reflectatur; arteriarum fluido anguſta viarum objecta erunt; nervorum verò ſpiritui quaſi *pleuritides*, quæ pertranſeuntibus fluidis dilatandæ venient aut aperiendæ. At ſi attendas cujus compacturæ, molis & ponderis ſint *carnes*, *membranæ*, *pinguedines*, & ſimilia quæ pandenda

ſe

ſe dant, dilatandavè & aperienda partium *parenchymata*, quàm cæci, tortuoſi & multifidi meatus, *poroſitates* & loculamenta quæ tranſmeanda ſunt ut ab *arteriis* & *nervis* in venas felix integerque fiat *fluidorum* ad cor redeuntium trajectus, palàm veniet quàm ſæpè, quàmque multiplicibus modis & rationibus tardari, perverti, impedirique poſſit in vaſorum finibus aut capillamentis ſanguinis circulatio, quâ morante partibus ſtagnatis ſuccedunt *ſtaſes*, ingluvies, infarctus & obſtructiones, quæ morborum erunt initiamenta.

Staſes ſunt adhuc quas ſub oculos ponunt *exanthemata*, *petechiæ*, *morbilli*, *variolæ* & quotquot ſunt *purpurata* notacula, quæ terrori medicis, ægrotantibus verò exitio ſunt aut periculo. Periculi ratio venit à repentinâ illâ ſanguinis *ecclampſi*, quâ ſubitò correptus ſanguis à ſe exit, ſuiſque confeſtim exilit carceribus; ſuggillationes enim, livores & *ecchymoſes* facilè diceres, in quibus cernere liceret ſanguinis [illegible]o à circuitu dejecti horrenda deliramenta, in eo formidabilia, quòd nativis locis ex ſiliendo ſanguis, propriiſque exeundo colliquiis, in alienis ſedibus aut peregrinis tubulis transfuga degere

cogatur, quos hoſtiles reverâ experietur, in quantùm illi alienis moribus vivendum erit intra tramites indebitos incedendo, peregrinos ſubeundo ritus, factuſque conſuetudinibus ſubjectus novis. Ejuſmodi novitates ſunt, quæ morbis fecerunt *malignitatis* nomen, cum enim inſuetis oſcillationibus non tantùm, ſed & alienis ſubditi fiunt ſucci, inſolitos edunt *effectus*, ut potè cum tritûs everberationes ſint, quæ ſuccorum illorum mitificationi inidoneæ, incoctiles pariunt humores, in quibus *malignitatis* rationem poni aſſeverant. Nullibi autem ſuccorum tranſlationis ad indebitas ſedes exempla habes evidentia magis, quàm in *variolis*, *morbillis*, *ſcarlatinis febribus* &c. quæ enim albore naturâ ſuâ niteba universam cutis ſuperficiem, quæ aliundè levis erat, de repente rubore tingi papuliſque aut *puſtulis* exaſperari intelligere eſt albi ſucci loco quo candebant cutis vaſa, rubrum iis irrepſiſſe ſubiiſſeque pro vaporante ſucco alterum qui per iſthæc *ſecretoria cutis* excerni nequit, quod idem erit ac aſſeruiſſe *partis albæ* loco quæ arterias cutis *lymphaticas* replebat unicè, ſuffectam fuiſſe ſanguinis rubram partem, qu

ſtarum capacitatibus impropria hæret, undè rubor, hærendoque extuberat, undè *papulæ*, *morbilli* &c. Interim ut uniuſmodi non eſt illa rubra pars quæ in *lymphaticas arterias* ſe inſerit, ut potè cum non unius ſit textûs, ſoliditatis aut ſubſtantiæ, accidit ut pro vario conditionis illius gradu, hujus aut illius conditionis faciat *papulas*, *puſtulas* aut *maculas*, quæ hàc aut illâ viâ vel ratione ſolvi amabunt: quodque de *phlegmone* & *eryſipelate* obſervatum eſt, quod illi ſcilicet in ſuppuratum, huic in gangrænam vergere conſuetum ſit, id ipſum in hæc *ecthymata* competit, quorum aliis, quæ *variolæ* ſunt, in pus converti moris eſt, aliis, quæ purpuratæ aut *ſcarlatinæ* maculæ ſunt, in livores, & *phlictenes*, prodromos *gangrænæ* vel anteambulones deſinere periculum: eapropter, quòd ſub *variolis* ſuccoſior ſit pinguiorque illa ſanguinis quæ *lymphaticis* inſeritur rubra pars, quæ levior aut tenuior eſt ſub *morbillis* & affectionibus *ſcarlatinis*, utrorumque fomites aut cauſas ſi comparando concipitur ſub *variolis* pruna candens, ſub morbillis flamma depaſcens, hic ignis materies, hîc ſpiritus ignis, undè præſto eſt cur in pus verti ament

variolæ, in *diaphoreſin ſcarlatinæ febres*, *diaphoreſin*, inquam, hoc eſt, *diapnoen* quæ inſenſilis *tranſpiratio* erit aut inconſpicua evacuatio, non ſudatio evidens, quâ diffluentes conſpici ægrotantes ſub ejuſmodi morbis, hos cernere eſt ad Acherontis cymbam enatare.

Inſuper ab hinc intacta non præteribit animadverſio de *bubonibus* & *carbunculis* ſuperaddenda, ubique enim ſe prodit *analogiſmi* ratio non diſſimilis; illi in ſuppurationem ſponte inclinant, ad quam vix cogis *carbunculos*, quibus in livores, nigrores & ulcera propenſio eſt: rationem exhibet ſanguinis cuneati textus varius aut diverſa indoles, dum enim ſub *bubonibus* intra ſuas ſanguinales arterias hæret mollior ſinceriorque ſanguis, ſub *carbunculis* ſpiſſior facta ſicciorque ſanguinis portio intra *lymphaticas* adigitur; meliùs ipſa ſanguinis alba pars intra ultimo *lymphaticarum* receſſus impetu tanto cuneatur, tam arctè comprimitur, u ſuprà *tonum* dilatatis illarum capacitatibus, violatiſque *diametris*, peſſundetur illarum *ſyſtaltica* vis, hinc *lymph* ut potè preſſæ arctiùs & preſſiùs adacta *ſtaſis* aut ingluvies; quæ cum in *nervea* vel *tendinoſas* partes fiat non infrequen

ter, tergimini illius quod ſub *anthracibus* urget ſymptomatis habes cauſas, doloris nempè intolerandi, in *ſphacelum* facilis lapsûs, in ſuppurationem ſucceſsûs difficilis; & reverâ quibuſnam partibus plùs ſensûs eſt quàm nervis? aliundenè venit in *gangrænam* propenſio, quàm à fracto ſanguinis circuitu major? denique aliquidnè à ſuppurato tam alienum eſt, quàm capillarium vaſorum *lympha*, humor ille vaporans, aut ille humens vapor?

Hîc nugari juvaret mirabiliter quos capit de cauſarum arcanis garriendi voluptas; deliciarentur admodùm in inveſtigandis contagiorum cauſis, rationibus, commerciis; tùm in quærendis *variolarum* originibus, curiosè ſcrutando, numnè ab aliquo naturali & univerſali fluerent ſeminio, quo à matribus imbutus, cujuſque ſanguis in ejuſmodi feculentias deſpumare omnibus neceſſarium haberet; at ut medenti intelligere cauſas non definire propoſitum eſt, uſui artis ſatis erit, ex partium mechaniſmo, corporis œconomiæ legibus & ſanguinis circuitûs regulis ſubolfactas hîc tradidiſſe morborum origines, cum enim ſit eadem tuendæ ſanitatis & reſtituendæ norma, vitæ

rationes comperiſſe, medendi artes obtinuiſſe eſt.

CAPUT XI.

De ſanitatis ſervandæ modis, aut arcendis morborum occaſionibus; ubi de cibo, potu, exercitationibus & aliis pabulis vitæ ad longævitatem facientibus.

SUAS in ovis concreatas eſſe corporibus partes, temporibus ſuis conceptu evolvendas, amplificandas ætatibus, & ſenio intermorituras, intellexiſſe eſt conditas fuiſſe eas viribus ſuis & potentiis inſtructas, quarum ope motionibus quibuſdam ſervirent, uſque dum præſtitutum ſibi à Creatore terminum attigiſſent: atqui vitæ munia ſunt iſtæ motiones, hicque terminus ultima vitæ meta, ceu mors; conſequitur ergò corpori humano connatas eſſe virtutes, quibus ad mortem uſque in motu pergat: ſi addas ea eſſe Creatoris conſilia ut errare nunquam poſſint, ex præordinatâ iſtâ à Creatore motuum ſerie & perſeverantiâ incunctanter concludes, ab eodem proviſa creatione

ſubſidia, quæ ſi ad illius mentem inſumpta fuerint, motum & vitam ad debitam metam prorogabunt. Et reverâ ſtatim à Creatore recens homo, quæ ſibi parata ſunt audit pabula vitæ; *Ecce dedi vobis omnem herbam... & univerſa ligna .. ut ſint vobis in eſcam*; *Geneſ. c. 1. v. 29.* quod ab ipſius Creatoris ore & conſilio didiciſſe erit, quam genuinam ille inſtituerit & idoneam magis corpori alimoniam, quæ omnis, juxtà illud divinum pronuntiatum, in oleribus aut *herbis*, *lignis* aut arborum fructibus conſiſtit. Neque id temerè dictum aut imprudenter putabis, hominis enim & rerum terræ ut erat ex æquo ſupremus conditor & moderator ſapientiſſimus, quid in hominis corpore poſuerat virtutis callens optimè, quidque terræ rebus energiæ crediderat, hanc cum illâ novit componere. Muneris aut indulgentiæ genus id facilè crediderit, penès quem fuerit creationis genuina notio, quæ cum ex nihilo eductæ rei ideam importet, neminem non ſuaſerit donum aut indulgentiam id eſſe omne quod ſuo Creator impertit operi; at hîc benigniùs adhuc ſuum ergà opus ille ſe geſſit, qui cum hominem inſigni beneficio dignatur, utiliori admonet

conſilio. Homo enim pleno fruens, quale conceſſerat illi Creator, rerum univerſitatis dominio, ex animantibus tam multis, quadrupedibus, piſcibus, volucribus, quæ illi ad nutum erant & ad manum, eſcas ſibi fortè feciſſet; ſed ſui Creator gnarus conſilii, congruentiarumque cum humano & animantium corporibus, quas *herbis* & *lignis* commiſerat benè conſcius, ad ſanitatem erudivit hominem, de illis eum informando cibis, undè tutiùs quam illi conceſſerat vitam tueretur, longiùſque prorogaret. Hîc autem obſervabis primum quod homini venit ſanitatis conſilium, quod cùm *diætetica* lex aut regula ſit & ab ipſomet creante Deo immediatè profectum, in *diæteticâ* epocham medicinæ pones aut originem, illiuſque primum habebis in Deo parentem. Hanc opinionem adjuvat amœnitas loci quem incolendum homini conceſſerat Deus, paradiſus erat quem exhilarabat rerum ſuavitas, pulchritudo, amabilitas, undè aberant aëris inclementia, ferarum inſultus aut inſidiæ, rebellanteſque cupidinum ictus aut pugnæ minaces; adde tranquillitatem mentis, pacem animi, ſceleriſque puri amanda ſilentia cordis: utrius ama-

bo benignitatis aut potentiæ miraculum in conditore majus! quo tædii aut mœroris, vitæ malorum facilè principis, averteret cauſas aut præoccuparet origines. Hoc autem alterum eſt *diætetica* documentum, ſpectandum maximè, cum in eo fermè conſiſteret ſanitatis ſumma.

Poſthàc interrogare ceſſabis quæ optima erunt tuendæ valetudinis præſidia, hæc enim ecce tibi revelat Creator; dapes nimirùm quas in *herbis* & *lignis* fert tellus, quarum nominibus fructus accipies, olera, cerealiaque quibus credita ſunt innocua pabula vitæ. Delectûs autem hujus rationes aperient tibi convenientiæ horum eſculentorum aut ingenia, quæ à Creatore modulata ſunt ad convenientias & ſecundùm ingenia partium quæ in humano corpore alendæ ſunt, ut potè cum hujus usûs aut officii gratiâ condita fuerint ejuſmodi eſculenta, hocque ratiocinationis exiguum ſanitatis tutelæ ſtudioſo ſatis erit. Ut ut enim curioſioris phyſices inops videretur Scriptura ſacra, interim in definiendis rerum neceſſitatibus curta nuſquam erit, veritatis enim cum filia ſit, quâ laborare videretur inopiâ verborum, ſententiarum pondere penſat;

L v

itaque ex brevi hoc Creatoris pronuntiato, *ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen, & univerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui ut ſint vobis in eſcam*, intelliges tam facilè & tam certò concludes quàm ex eruditiſſimis philoſophiæ *ſyſtematis*, herbas & arbores fetas eſſe ſuccis, qui præ omnibus aliis ad animantium alimoniam aptiores ſunt; aptiores, inquam, eos enim omnium maximè idoneos fuiſſe ſuadet Creatoris in hominem benignitas, quem ille meliori certè alitura dignari voluerit, confirmat autem rerum eventus, cum ex quò carnibus, quas fortè *arboribus* & *herbis* præoptaſſet homo, uti cœptum eſt, paulò poſt mundo & homini durare breviùs contigit. Sed pronuntiati illius vim latiùs interpretari adhuc ſinit aſſertoris ſumma poteſtas, noſtrum ideò jubentis obſequium, quia in eſcam hominis id cibi genus inſtituit, benè conſcius iis omnibus illud donatum fuiſſe viribus & potentiis, quas illi in alituras corporis humani partium dederat impendendas; ſi enim cogitaveris congruentiam aut concentum eſſe totum nutricatûs negotium, cujus omnis author eſt Creator, concipi ſequela eſt de eo

concentu ab illo nihil affirmari quod incertum fuerit aut ambiguum, maximè cum & alendi corporis & alimenti factor ſit. Itaque quidquid concentûs requiretur corpus inter & alimentum illius, ut nutricatio ſuccedat, id omne, aſſerente utriuſque factore, de herbis affirmare non dubitabis. Poſthàc ſcientia defuerit, unde ſua veniet partibus moles, unde ſuas ſibi facient vaſa longitudines immenſas ex Creatoris voluntate, intelliges fuſiles adeò factas fuiſſe aut productiles ſuccorum materies, ex quibus fructus & olera conflavit Creator, ut vel in portentoſas menſuras exporrigi queant & dilatari. Portentoſum reipsâ eſt, quantùm tenuari valeant herbarum ſucci, bombycis exemplo, quæ cum mori foliorum ſucci unicè fetus ſit, in pannorum plures ulnas, unciarum aliquot ſolo pondere, pandi poteſt aut evolvi; interim olerum ſuccos tenuationem hanc, ut ut tanta ſit, in hominis corpore longiſſimè ſuperaturos, concedet ille cui comperta erunt potentiarum, quantitatum, preſſionum & *elaterum* vis & numerus, quæ in hominis mole ſunt, quàm in bombycis moleculâ majora; hoc eſt, cui compertum fuerit eandem quidem eſſe

tenuandam materiem, ſed corporis humani viribus, quæ bombycis corporis potentias tantò ſuperant, quantò illius moles hujus moleculam pandens vincit quantitate. Aliundè, res de facto eſt, nuſquam enim mole & altitudine majora fuerunt, quàm quæ ante diluvium vixêre hominum corpora, quibus fructus & olera pabulo unicè erant, quodque amplificandis non tantùm illorum corporibus abundè fuit, ſed & eorum ætatibus ampliandis, quod ejuſmodi eſculentorum energiæ ſingularis argumentum eſt. Enimverò ad alimenti præſtantiam opus eſt ut ad juſtam molem corpus perducat non ſolùm, at ut adhuc illud in eo quem illi fecit tenore ſervet, contineatque, hæcque comperta eſt olerum & fructuum prærogativa, his enim inſuccata primævorum hominum corpora ad novem & ampliùs ſæcula durabant.

Sed hinc ſe prodit laudabilis alimenti nota princeps, quæ erit placidus ſapor, non fatuus, ſuavis non acutus, amicabiliſque indoles, quâ *fluidis* immeando, applicandoque ſe ſolidis, neutri turbas movebit, licet aliundè hæc & illa augeat mole, imbuat vi, *elaſticitate* informet, ſic ut cum flexibilitate fir-

mitudinem, cum duramine mollitiem, quietem cum motu aut pacem apportet: quæ ſingula bona, cum primorum hominum corporibus attulerint ducta ex oleribus & fructibus eſculenta, laudabilis cibatûs prototypi erunt aut exemplaria, ad quorum normam & ſimilitudines ducentur cibatuum imitamina. Neque hoc adulantis præconium erit, in definiendis enim naturæ rerum utilitatibus, aliorſumnè verti erit animum, ſi ad authorem naturæ convertatur? qui rerum quæ ad vitam neceſſariæ ſunt aperiendo uſus, illarum quæ ad ſanitatem præoptandæ ſunt delectum edocet & ſpecimina monſtrat; porrò ad ejuſmodi exempla duci, ad ipſam veritatem educari eſt.

Faciet fortaſſis præjudicata de animalium carnibus opinio, ut ejuſmodi quoque placidi ſaporis ſalubritas & ſenſus ineſſe iis videantur, at etiamſi id boni iis indulgeretur, id incommodi præ ſe ferunt carnes animantium, quod in oleribus non reperies, aliquid nempè pinguis & oleoſi, dùm olera nihil niſi ſuccoſi habent, quod in illis ad *lympham* gradus vel initium eſt, quæ ſuccoſa aqua eſt aut aquatus ſuccus, mollis quidem atque lenteſcens, non

illi poſitus, antequàm in hominis alimenta queant faceſſere. At aliquiſnè facilè ſibi perſuadebit oblitteratis hiſce poſitibus ſucceſſuras illas convenientias, quas olera hominis gratiâ à Creatore acceperant, quæ eædem & in integrum reſtituerentur? certè tranſmutatio hæc tam fabulatio eſt, quàm *metamorphoſeon* fabula; ſed quæ reviviſcent, aut redibunt convenientias intelliges, ex lanificii operibus; hæc enim ut melioris notæ habebuntur, ſi fuerint fabricata ex filo virgine, id eſt, ex lanâ factâ ſed inexpertâ textûs, ita nitoris & pretii minoris erunt conflata ex ſtamineo filo quod texturam fuerit paſſum, ut potè quod ex alterius panni reſolutis ſtaminibus diſſolutum fuerit; ratione pari ex carnium ſuccis cretum corpus humanum, ex materiebus exſinceratis, diſſolutis nempè ex aliis corporibus, in quæ primarias ſuas proprietates impenderint, inconditè coaleſcet; è contrà ſi ex olerum ſuccis compactum fuerit corpus, ex ſinceris aut virginibus materiis conflabitur, quæ poſitionibus aut convenientiis quas à Creatore tenent integris adhùc & illibatis fetæ ad Creatoris mentem aut inſtitutum nutrirent corpus, ad lon-

gioreſque annos perducerent.

Ergonè ad *herbas* & *lignorum* fructus homini redeundum erit ut ſuam ſuſtentet vitam ? iſtud noſtræ non eſt medicinæ propoſitum , eò licet tendere videretur medendi ſcientiæ conſilium. Reipsâ qui attenderit ad omnia quæ uſurpat & edocet præſidia ad morborum medelas, illa omnia in alimentis verſari recognoſcet , hiſquè oleribus aut oleraceis ; ſiquè ex animantibus quædam delibat , ex quadrupedum partibus exſangues erunt , *lymphatico* & nutricali ſucco turgidulæ, ex avibus ejurando quæ hujus non fuerint habitudinis aut ſucci ; imò ſi graviores fuerint & moroſiores morbi , in piſcibus non infrequenter,in reptilibus frequentiùs , *cancris* nempè , *viperâ* , *cochleis*, *teſtudinibus* egemonica ponit; quibus ſi addideris lactis uſum , palàm veniet ni ſuſtentandæ, retinendæ ſaltem diutiùs vitæ præ animalium carnibus convenientiora eſſe fructus & olera : quæ tam comperta veritas eſt , ut ac multiplicibus patere damnis obſervetur , à quibus vacant ex olerum ſeminibus aut arborum nucleis lactaria , à certè de causâ , quòd ab animalibus ac proveniat. Hùc alia quadrat de car-

nivoris animalibus obſervatio, quorum carnes illaudabilis ſucci ſunt, ideò quòd carnibus paſcantur; tandem quæ ad animalia pertinent aves triſtes paludum incolæ, aliânè ratione damnantur aut inſalubres ſunt, quàm quòd piſciculis, vermibus, inſectis ſaginentur.

Itaque ſub hâc quâ hodiè miſerè gens humana gaudet gulæ inſanientis libidine, ne quid ſapientiæ nimis imperare videamur, ſanitatis aut vitæ ſtudioſis unicum hoc monitum erit; contineant ſe intra juſtos earum carnium limites, quæ ex animalibus tenellis & junioribus depromentur, abſtinendo à condituris omnibus aut condimentis in quibus malè ſanis alimentis excuſatio quæritur, ſalubrioribus ponitur ſcandalum, ut potè cum meliores corrumpant dapes, ſapientiorumque palatis fraudem aut fucum faciant. Tanti eſt ad ſanitatem in cibis ſimplicitas! in inemptis dapibus collocanda meliùs, toleranda tamen in carnibus *euchymis*; licet *euchymiam* hanc tam ſæpè faciat alimentorum inconfuſorum aut quæ uniuſmodi fuerint parcimonia, quàm anxius nimiùm illorum delectus, cui aliundè aſſuefaciendo ſe ſtomachus faſtidii & nauſeæ incommoda incurrit.

hujus autem parcimoniæ bona hinc concipies; in paucis occupata ſtomachi potentia, dùm hæc terendo faciliùs, meliùs domat, ſubigit ea penitiùs, omnimodè liquat, tenuat & comminuit: commodi non diſſimilis erit pariſque utilitatis ciborum ſimplicitas qui uniuſmodi fuerint, cùm enim pro variis illorum ſaporibus aut energiis neceſſe ſit ıt titillatus diverſimodè ſtomachus affi-:iatur variè, & in *tritorios* motus ſe :omponat; multiplices ſunt contactus]ui fibras ſtomachi multiformiter velicando ſtringunt eas aut laxant inæ-[ualiter, hìnc fibrarum inæqualis preſ-ıs, qui alimenta malè amplexando nperfectè terit, invaletudinumque al-ı ponit fundamina: quod enim de ſuâ ıis cum *enſtruis* aut *ſoluturis ſolven-orum* convenientiâ chymicorum ſcho-ı edocet, hoc ipſum de ſtomachi tritu ſeret, qui ſingulis terendis rebus pro-rius debetur ac ſingularis. Stomachus :gò in corpore veluti modulus eſt *ſe-retionum* univerſalis, ad cujus ratio-es ſe habent omnium *ſecretionum* mo-i, ut potè cum ab hujus operandi ra-one *ſecretoriorum* quorumlibet habi-:as, libertas proindè & facilitas ſan-ıinis & humorum circuitus pendeat;

caracter aut teſſera eſt, quâ comite aut auſpice, chylo datur ad penitentiores viſcerum receſſus tranſmitti, admittivè. Interim non inferes ad hunc ſucceſſum eſſe ſatis, ſi in ſtomacho exquiſita peragatur ciborum tenuatio, cujus ope ad omnes *ſecretoriorum* diametros, habilis illicò fieret & meabilis, ideòque certa illius trajectio; nam inter pericula non mediocre illud chylo veniet, ſi primo in limine habeat quod ultimo tantùm debet conſequi; itaque eum illi fieri in ſtomacho tenuationis gradum quem in viſceribus obtinendum habet, ad infarctus viarum, vaſorum impedimenta & *obſtructiones* viſcerum gradus aut via eſt, arſque non incerta morandi chylum aut retinendi, arcendique illius ab ultimis quò tendebat vaſorum extremitatibus. Enimverò in confeſſo eſt, quanti ad motûs progreſſum momenti ſint ponderis aut maſſæ rationes, undè velocitates tardari ſolent aut accelerari; porrò chylo qui ad longiſſimas diſtantias progredi debet, nihilinè erit ponderis illius aut maſſæ conditio? igitur ut ab illo ſpiſſitudo, unde ponderis vel maſſæ nimium, aberit, ita à liquatione aut tenuatione nimiâ immunem illum eſſe convenit, ne levior factus aut mo-

lis inops, impetum à *ſolidis* ſibi venientem in ſe ſuſcipere nequeat aut retinere. Ad *euchymiam* igitur, ut ad aliud quodlibet bonum laudatur aurea mediocritas, quâ non ſpiſſior factus, non fluidior chylus, in circulando neque ſegnior ſit, neque feſtinantior; idque ſtomachi fibrarum *eutoniæ* fructus erit, id eſt, inſiti & nativi illarum *toni*, quem tuebitur amanda frugalitas, ſeu ſimplicium eſculentorum uſus, olerum, ni obſtiterit conſuetudinis tyrannis vel inſania gulæ, ſin minùs juniorum animantium, in quibus ut potè turgentibus herbarum ſuccis, recentes adhuc aut ſaltem non penitùs oblitæ, quas inſeverat Creator ad hominis alituram convenientiæ reviviſcent, ordinemque pacem & *eutaxiam* ſtomachi illius ad quam natæ erant conſtanter & benignè tuebuntur.

Frugalitatis comes individua erit ſedula à condimentis abſtinentia, in quibus vix tuta aut toleranda ſobrietas, quandoquidem quæ ex illis paratiora ſunt aut ſimpliciora, ſuſpicioſa in eo maximè ſunt, quòd ex animalibus proveniant, quorum aut partes ſunt, aut ex partibus illorum confecturæ; de illorum ergò eſculentorum numero, in

quibus exſinceratæ ſunt ad hominis alituram convenientiæ, quod primum vitii genus non aſpernabile eſt; alterum erit, quod in ſe tam parùm habent *lymphat.ci* ſucci, quàm parùm habent olera pinguedinis: horum nominibus intelliges *lac, ova, butyrum*, vulgares illas olerum peſtes, ut potè quibus caruiſſe, ſuam oleribus ſalubritatem aſſeruiſſe eſt; cum enim in partium *elateris* firmitudine ſtet ſànitas, in ejuſmodi emollientium uſu *atoniæ* periculum incurritur, quod vitæ penſum breviare eſt: aliundè adhuc ova nocent, ut enim venturi animalis graphidem in ſe confundunt, *elaterum* omnium qui in illo futuri erunt compendia iis contineri intelliges, undè in ovo animalis epitomen, inſimul & univerſæ illius virtutis aut potentiæ ſummam habebis, pugnarum ergò, tumultûs & diſſidiorum ſeminia; quæ ſi compares cum illâ corporis rerum, motuum ſcilicet, *functionum* & *ſecretionum* amicabili concordiâ, in quâ animalis œconomiæ felicitas omnis aut pulchritudo verſabitur, palàm erit quantis diſcriminibus obnoxia erunt iſtiuſmodi condimenta. Sed ulteriùs ſerpit illorum condimentorum noxa, non enim ſtimulando tantùm, pun-

gendo & fodicando ova agunt & lacticinia; quod obvias & externas tantùm partium ſuperficies vellicare fuiſſet aut laceſſere, quod ſalſis, acribus, acidis & piperatis moris eſt, aſt ipſa penitiùs ingrediuntur vaſorum penetralia, quorum ſuccos & ſanguinem ſubeundo, *elaſticis*, tumultuantibus & *exploſivis* partibus aut copulis illa perfundunt, undè febres, tumultuationes & turbæ, quibus incommodo eſſe ſolent lacticinia; quibus ergò defraudari convenit eos quos malè habet æſtus ſtomachi aut præcordiorum teneritudo. Teneritudinis autem nomine cave hîc accipias laxitatis quoddam aut *atoniæ* genus, quo laboraret ſtomachus; quàm rarum enim hoc ſtomachi vitium ſit aut culpa infrequens, arguit ſtomachicorum remediorum in curandis ſtomachi morbis infelicitas, quæ dum cruditates illius calore ſuo emendare pollicentur, cumulant magis; teneritudinem autem dices exquiſitiorem ſtomachi ſenſum, quem exſtimulari promtum eſt; atqui ſi obſerves, quàm multis *elateribus* ſatum ſit lac, aut actuoſis ſetum particulis, animo tenes quàm promptè, quàm vividè ſtomachum vellicare debeat, qui hinc crebriùs &

forciùs oſcillando, quod tractandum molliter lac ſuſceperat, inconditè quaſſat, turbat, deturbat, hocque ſub conceptu ſtomachi ſuſcitabulum lac erit. Lac ergò alimonia virgo eſt, offendi facilis aut temerari: hanc ob rationem, intra ſingulares glandulas parari lac natura curavit, non ſecùs ac intra privata loculamenta, in quibus iiſque denſis & textu firmis coërcitum, ab aëris contactu vindicaretur; in ſtomacho ſecùs eſt, ſpatium amplum eſt, plenum aëre, mobilibus cinctum parietibus & acutiſſimo ſenſu donatis affectiſvè: hùc appelli edulium actuoſum, volubile, tumultuari promptum, aëris energiæ patens & obnoxium, turbarum cauſas admitti eſt.

Stomachus enim pendulum & publicum eſt corporis *oſcillum* univerſæ illius *tonicæ ſyſtoli homotonum*, ſub quo ſtatu accedens alimentum libraminis loco erit, quod pro molis, ſaporis & ponderis ſui rationibus *oſcilli* illius vibrationes modulabitur aut moderabitur oſcillationes, quas morabitur aut accelerabit, modò geminabit, minuet modò. Sed hinc ſe produnt condimentorum incommoda, quæ omnia aut ſummè ſapora aut exquiſitè ſalſa;

dùm

dùm ſtomachum mille artibus ſtimulant & igniculis pungunt, illius oſcillationes multiformiter invertunt, vitiant, corrumpunt; his malis, quaſi pauca fuerint, alia adhuc ſuccedunt, ciborum enim varietates & ingluviem ſuadent condimenta, undè factum ſtomacho pondus, mirum quantùm reſiſtentiæ *lateri* illius objiciatur, undè cruditates & *dyſpepſiæ*, cæteraque impediti triûs aut tardatæ coctionis incommoda. Aliuſmodi malorum fons aut cauſa erit limentorum levitas, ad cujus rationem ecreſcens digerendorum ponderis reſiſtentia, ut potentiarum æquabilitati, it proportioni vitium, ſic digeſtioni rimæ infert noxam eò majorem, ſi uſmodi ſint alimenta quibus molis ſa; ſit, ponderis minùs & denſitatis, reſcunt enim in ſtomacho levia iſthæc ulia, ut potè tota aëris particulis turdula, undè dùm ſpatii plus occupant t latitudinis, minùs habent ponderis t maſſæ. At hæc eſt lactis conditio, ccus enim eſt, cui ſua venit à rareſtione moles, quam nempè facit aërum particularum copia, quas ut *teres* habebis aut animulas, unde ita lacti ad exæſtuandum proclivitas : diſpoſitio, hæcque tanta, ut ad

ignis odorem ferè aut auram flammæ ferveat in bullas. Cauſa certè erit, quòd arcanos lactis *elateres* exſuſcitet actuoſus ignis *elater*, ſed ratione non abſimili lac agit in turbas æſtuans ſtomachus, qui fortioris preſſus intolerantem ſuccum premendo duriùs, inopportunè laceſſit, adeò ut quem molliorum oſcillationum improperatâ tractatione in pultem cicuraſſet, iracundo & feſtinantiori tritu, in liquorem æſtuoſum vertat.

Heu igitur quàm longè à ſeipſo receſſit aut inſtituto ſtomachi ingenium! quantùm ab eâ quam à Creatore tenebat *eutoniâ* deſcivit! id eſt, ab illo molli & placido *elatere*, quo terendis actuoſis minùs quàm ſuccoſis, *lymphatici* magis quàm pinguibus eduliis dicabatur. Hæc reverâ fuit in primævis hominibus ſtomachi antiqua virtus, lac enim *initium fuit rei neceſſariæ hominum vitæ*, hominique tam proprium aut ſingulare alimentum, ut in ſæcula manaverit impoſterùm, unum eſſe & idem *comedere butyrum* & hominem eſſe. An nè ſtomachi *mechaniſmum* uſpiam mutaverit Creator? aut illius vim verti voluerit? quin imò *abſque pœnitentiâ ſunt opera Dei:* at dum injunctis ſibi à Cre-

tore limitibus contineri ſe mare paſſum eſt, à gulæ intemperie mores ſuos mutare didicit ſtomachus. Uſus illi & conſuetudo fuerat cum cibis qui dulces erant, obſcuri ſaporis, ſalis aut ſtimuli nullius, quibus ſubigendis ſatis erat oſcillatio mollis, amica vis, aut *tonica* virtus, at frugum uſu in carnium eſum mutato, dediſcendus illi fuit oſcillationis ille ritus, & pro novo ciborum textu, pondere & modo ſuus illi fuit tendendus *elater* & erigendus *tonus*, qui oſcillationes illius ad ciborum novorum rationes, ingenia, conditiones modularetur; ſed ad hæc accedentibus vinis & condimentis quæ invenit palati ſagacitas, ſtomacho factus eſt pro *tonico* & molli, ſpaſticus & durus motus, qui hodiernorum hominum ſtomachi ſtatus & ſitus eſt. Verùm longiſſimè hic abeſt à priſtino illo & molli *tono* quem ſtomacho fecerat Creator; manifeſtè enim inſiti *elateris* auctus eſt aut accretio, quam alit in dies carnium, vinorum & condimentorum uſus; hæcque erit brevitatis vitæ cauſa non levis, ut enim citiùs fatiſcit *elateris* virtus qui diutiùs & frequentiùs exercebitur, breviùs ille durabit cujus juge exercitium fuerit; hæc autem conditio ſtomachi

fibrarum eſt, ad quarum *tonum* modulatæ & concordantes cæteræ corporis fibræ, ſuum extrà modum hodie poni omnes corporis fibras, hoc eſt, ipſa vitæ ſtamina oſtendunt, quod propior ad morbos, hincque ad mortem gradus eſt. Poſthàc rationem habes, ob quam hodiernorum hominum ſtomacho moris ſit indignè aut morbidè ferre lactis uſum, quod deliciabatur primævorum hominum ſtomachus, hanc enim tibi exhibet ultra modum poſitus illius *elater*, hincque factum *toni* illius augmentum, quo fervens ille & exæſtuans, quæ tenella ſunt edulia corripiendo feſtinantiùs & duriùs tractando corrumpit.

De lacte plura hæc fortè videbuntur, at præterquàm quòd lacticinia in alimenta cedunt aut condimenta omni carniſprivii tempore & omnibus eſurialibus feriis, quibus anni maxima pars continetur, quòque referri decet diætetices diſciplinam, lac erit exemplar, ad cujus normam expendenda medico erunt ſimilis conditionis edulia, quæ præ teneritudine & levitate ſuâ molliorem poſtulant trituram, ut eam à ſtomacho modulationem obtineant, quâ omnibus *diametris* & *capacitatibus* ſe accommodent, ſinguliſque *functioni-*

bus ſerviant & *ſecretionibus*. Similis ſortis erunt *butyrum*, quod ex oleoſis, æſtuoſis, ſolvique nimiùm facilibus particulis conſtat; *ova* actuoſa maximè, ut potè quæ ſunt totius animalis ſuccorum & ſtaminum ſummaria; *mel* denique ſubſtantia iſthæc aërea, quam fecit florum flos, quam proindè conſtituunt *elaterum* myriades, qui in tantùm *ſpirituum volatilium*, quos ſuos *chymia* jactat, ſubtilitatem ſuperant, in quantùm artis labores aut molimina vincit naturæ ſagacitas; meliùs in quantùm *tritoriorum*, *cohobantium*, *circulatoriorum* & *ſerpentinorum* organorum artes vincit vaſorum, tubulorum aut *ſecretoriorum* illorum exilitas & induſtria, quibus herbarum & arborum flores inſternuntur; undè obſervabis quâ curâ, quovè præcauto opus ſit, ne tam multæ *volatilium* aut *elaterum* copiæ maturiùs in ſtomacho exſolvantur aut *exaltentur* feſtinantiùs. Attamen ſtomacho nata erant iſthæc alimenta, quæ miti *elatere* ſtomachi tractata, ſuas in hominum alituram, ſpirituum divitias profundebant, adeò ut ad hominis aut vitæ felicitatem faceret una *terra lacte & melle fluens*, aut irrigua; undè liquet quàm alienus hodie ſit ſtomachi *tonus*, ab eo quocum

à Creatore conditus ille fuerat. Sed ex hâc occaſione documentum capies, quod è medentis animo nunquam excidet; nimirùm ex eduliis eſſe nulla quæ ſanitati officiant magis, quàm ea quæ ſtatim ipſo in limine illum ſibi faciunt ſubtilitatis gradum, quem in exitu ſolùm debuiſſent adipiſci; licet enim magno incommodo ad partium exitus veheretur inattenuatus ſuccus, majori adhuc periculo maturiùs in ſtomacho evolutus, aut illîc derepente *exaltatus* ſuccus ad præcordia iter haberet: ſed hic caſus eſt alimentorum quæ ſpiritibus & ſuccis turgidiora ſunt, potulentorum quæ vina ſapiunt, embammatum quæ fervent aromatis & cæpe olent; hinc igitur intelliges exæſtuantium ſtomachorum cauſas, qui ferventium undique eduliorum ſtimulis laceſſiti ſemper, igniariis ſuccis vaſa cumulant, dum ipſi iiſdem quibus ſuccos infeſtarunt ſpiculis perciti, *elatere* toti imbuuntur & iracundè oſcillant.

De potu ſollicitus erit non minùs qui ſanitati ſuæ voluerit provideri; quod negotium ut illi vertat feliciter, in eo ſe quoque geret ad inſtitutum Creatoris, qui cum ad operis ſui, hominis videlicet, tutelam omiſerit nihil, quid illi

in potum utiliter ceſſurum foret, docuiſſe illum conſequentia erit : verùm ſi aquam demas, legis nihil in ſacris codicibus, quod in potum animalium quiverit venire; igitur ipſo ſpiritu interprete concludes, *initium neceſſariæ rei vitæ hominum fuiſſe aquam*. Hinc autem genuinas potoriæ rei conditiones auguraberis, ſaporis, odoris, coloris fuerit expers, *adiaphora* enim, indifferens & neutra erit, amica nullius, ne alicujus eſſet inimica; fluxilis aliundè & flexibilis, ſenſibus ut videretur immota, mobilis tamen & undequàque meabilis, *menſtrui* enim verè univerſalis vices aget non tantùm, quòd nulli non rei ſolvendæ par fuerit, ſed & vehendæ per omnes vaſorum receſſus, flexus, diametros & capacitates, cui proindè nihilum habuiſſet quò reſiſteret, proprium illi nihil eſſe debuit præter obſequium; unde quod de cibo obſervavimus, idipſum in potu intueri licet, hunc & illum ejus conditionis à Creatore factum fuiſſe, ut nihil in ſe condant quod ſtomachi naturæ analogum non ſit, quodque texturæ illius & officio non reſpondeat, in quantùm enim ad nervos aut membranas pertinet ſtomachus, quas una rorat & imbuit *lympha*, eſ-

Eccleſ. c. 39. v. 31.

cillationibus ſtomachi perennandis una aqua convenit; inſuper ut aquatici ſunt ſucci frugum quas conſumere homo natus eſt, his ſolvendis aqua congruebat; ut *ſolida* cum *fluidis* inaleſcendo pacem utrinque alant, publicamque (quæ corporis œconomia eſt & æquilibrium) faciant concordiam.

Ergòne unis aquâ & pane trahenda vita erit? adeòne miſellæ manent hominem vitæ ſubſidia? equidem hæc ut ut paupercula videantur, copioſa erunt & locupletiſſima attendenti, quàm multa ſint, herbæ nimirùm, fructus, ſemina, fruges, per quæ diffuſa eſt nutricalis aqua, ita ut cum à *lymphâ* matre ortum duxerit homo, in hâc nutriculâ *lymphâ* haberet abundè, undè ab aquâ incœptam vitam aquâ ſuſtentaret: ſed hìc de potoriâ aquâ ſermo eſt, in quâ unâ ut tutiſſimum haberet homo & potentiſſimum ſtomacho *menſtruum*, cibis quoque diſtribuendis efficaciſſimum reperiret vehiculum. Itaque quod de vinis delibandum ſuaſerit tædium ſtomachi aut aquæ faſtidium, non caſtigandis aquæ cruditatibus paucum iſtud indulgebitur, ſed palati torporibus vellicandis, nehilùm detrectatâ hâc diætetices lege; feliciorem nempè fore noſ-

quam aut ſalubriorem ciborum coctionem, quàm eam quam fecerit aqua, hæc enim vinorum aucta ſaporibus, vitæ minùs quam morbi ſtimulos addet, tot veluti ſpiculis armata, quæ *ſolidorum* mordendo fibras & oſcillationes turbando, *fluidorum* curſus & circulationes miſcent, harumque molles *directiones* in impetus mutando, *animalis œconomiæ* ordinationem vertunt & leges. His patent inſidiis vinorum blanditiæ, quantumvis enim cæli clementiâ, bonitate ſoli & annorum maturatione ab agreſtibus *phlegmate* & *ſulphuribus* purgatum defecatumque vinum fuerit, arcano *tartaro* imbutum imprægnatur, quod ut ut medio illius abſconſum gremio ſuam tegat malitiam, præcordiorum æſtuationibus evectum, demolitumque oſcillationum ictis verberibus ſævit & quaquaversùm ſuos fundit furores, hinc *ſolidorum* ſpaſmos, hinc *fluidorum* æſtus, turbas, liquamina & *præcipitationes* committens. Itaque ut ut manſuefactum vinum videatur, de illo afferas licet, plures eſſe & certiores ſuos ſpondet dolores, quàm quas facit voluptates, ut potè quod dum juveniles exhilarat annos, ſeniles contriſtat, ludendo illos, hos accelerando;

undè ſicubi dixeris voluptates eſſe dolorum ſemina, de vini lenocinio facilè affirmabis certum eſſe tædiorum ſeminarium, cùm enim *ſplenduerit in* Prov. c. 23 v. 31. *vitro color ejus, ingreditur blandè, ſed in noviſſimo mordebit ut coluber, & ſicut regulus venena diffundet.*

Quæ hiſce temporibus eviluit ſanitatis legem ſuum ad uſum revocabit vivendi cupidus, corporis videlicet exer- Celſus. citationem; quantùm enim *corpus hebetat ignavia, tantùm labor firmat.* Torpendo autem hebeſcit corpus, ideò obnoxium morbis, quòd ſuccis turgeat, quibus ſegneſcere in proclivi eſt. Id illis imminet periculi à vaſorum immensâ longitudine, à corde enim diſtando vaſa tantùm, quantùm ad ultimos corporis fines accedunt, *emboli* cordis impulſum non ſentient, undè torpente illorum *ſyſtole*, languentibuſque oſcillationibus, ſuccis quos vehunt lenteſcere neceſſum erit, ni aliundè ultimorum vaſorum exſuſcitata *ſyſtaltica* vis, in revehendis ad cor ſuccis vis illa adjuvetur. Id ſubſidii genus ultimis corporis finibus neceſſarium eſt eò magis, quò plura ſunt, denſiora & compactiora vaſculorum glomeramina, ex quibus coaluêre carnes & partium

parenchymata, in quæ deſinunt vaſorum extremitates, tot ergò ſunt *reſiſtentiæ* quæ regreſſuro ad cor ſanguini vincendæ ſunt; quibus ſi addas, refluendum eſſe ſanguini, quod in deſcendens proprium pondus contra niti eſt ut ad cor aſcendat, palàm fit adjutorio non mediocri opus eſſe, ut à corporis finibus extremis ad cor remeare poſſit. Sunt autem qui id auxilii ſibi pollicentur ab alimentis egregiè ſuccoſis, à meracioribus aut conditis vinis, *vini ſpiritibus*, imò ſpiritûs vini *alkoolibus*, à quibus cum mirabiliter refocillari ſe ſentiant & incaleſcere, ſanguinis circulationem vel ad ipſos unguium extremos fines promoveri imaginantur; error, aut dolus eſt eò infelicior, quòd contrarius ſit qui ſequitur effectus, facit enim actuoſiorum ejuſmodi liquorum energia, ut addito *fluidis* œſtro, factoque *ſolidis ſpaſmo*, ſtringantur vaſa intra ipſum corporis centrum, undè coarctatæ mediis viſceribus vaſorum majorum capacitates, ſanguinis *ſtaſin* committunt, quæ ſanguini obicem ponendo, in tantùm circuitum illius non adjuvant, ut impediant magis, cordiſque tardent impulſum. De corporis exercitatione ſecùs eſt, à quâ

agitatæ partes, carneſque exercitæ; interfluos & refluentes ſuccos premunt fortiùs, excutiunt, ad ſuperioraque exprimunt efficaciùs; idque ad naturæ mentem aut inſtitutum, juxtàque locorum poſitus & oſcillationum *tendentias* aut inclinationes. Enimverò, ex oſcillationibus quas accelerari convenit, periculo ferè vacabit, ſtimulum iis addere quæ ſursùm feruntur, quem addidiſſe iis quæ deorsùm eunt, res erit aleæ & periculi plena; hæ namque peraguntur per arterias, quæ in *conum* deſinunt, illæ per venas quæ à cono oriuntur; in his ergò exſtimulare oſcillationes aut accelerare, liquores pellere eſt à minori in majorem capacitatem, in illis verò, à majori in minorem trudere eſt liquores. Porro à majori *diametro* in minorem trudere liquorem, huncque urgere acceleratis ictibus, impeditioni illius, *ſtagnationi* aut *ſtaſi* anſam præbere eſt aut cauſam; contra à minori *diametro* in majorem pellere liquorem, hunc eò ducere eſt ubi reſiſtentiæ minus habetur, præcipuam ergò remoræ cauſam aut occaſionem prævertere. Sed hinc ſe prodit adhuc exercitationis ſalubritas, quæ dum in brachiis, pedibus, totoque corporis

habitu muſculos exercet & vaſa quatit, à *capillaribus venis*, tùm *ſanguineis*, tùm *lymphaticis*, in ampliſſimos venarum majorum caudices ducit humores, quod facili ſanguinis circuitui operam dare eſt; tandem promptâ hâc à minoribus ad majores venas trajectione efficitur, ut ſanguis ab arteriis in venas pulſus facilem ſentiens ingreſſum, in venas ab arteriis facili & pleno ambulet alveo, undè ſanguinis circuitûs diligentia, facilitas, æquabilitas.

Poſthàc monuiſſe ſufficiat quantùm tumultûs ſanguinis circulo impendere debeat ab animi *pathematis*, cupiditatum nempè furoribus, cupidinum furiis, ſollicitudinum morſibus, cordis mœrentis preſſu & effrænibus deliciorum gaudimoniis, undè molliora nervorum laxamenta, partium ſegnities aut *atoniæ*; turbas enim quæ ab illis affectionibus oriri debent admoneri, didiciſſe eſt quantâ curâ, quàmque fideli diligentiâ ab omnibus cupiditatibus homo ſe tueri debeat aut protegere, ſi diù & feliciter ſuam ſibi vitam ambiat prorogari.

CAPUT XII.

De curandi intentionibus, ubi morborum motus à moliminibus naturæ diſcernendo, audere diſcet medicus aut abſtinere.

SED heu! hominem anxium de vitâ quantumlibet aut ſollicitum corripit morbus, mori enim neceſſe eſt, moriendique lex ægrotandi fecit neceſſitatem; interim ut clementiâ temperatur juſtitia Creatoris, quos homini voluit ineluctabiles morbos, inſanabiles eſſe noluit, ſed tantummodò *dolores* ejuſmodi quos *curando medicus mitigaret*; idque beneficii *in mirabilibus ſuis* poni juſſit, ex quibus parabiles eſſent *confecturæ ſanitatis*, id eſt, medelæ, quæ Creatoris inſtituto ne defuiſſent, in ipſo homine recondi curavit ſinceras medendi leges, eaſque adeò certas, ut cum illis congruere medicam artem opus ſit, ut aliqua illi veritas aſſeratur. Putabis igitur univerſæ corporis humani fabricæ præfectum à Creatore fuiſſe medendi magiſtrum, *mechaniſmum* videlicet, ceu conſtantiſ-

Eccleſ. c. 38. v. 9.

Ibid. v. 6.

ſimas legum, rationum, & proportionum conſonantiæ artes, quarum ad normam ut ſe gerunt, conſtantque in ſanis corporis functiones, ſic ad illarum ingenium referri poſtulant in ægrotantibus & redintegrari. Medicinæ typus eſt ille *mechaniſmus* aut medendi artis exemplar, in quo tramites medicus habet quos ſequatur, quas imitetur artes, quæ opera, quoſvè ſibi proponat effectus, denique ducem & conſiliarium cujus vocem audiat & veſtigia premat. Verè enim vox eſt univerſalis illa partium, motuum & functionum ordinatio, mirabiliſque conſpectus, conſtanti ſerie, æquabilitate jugi, perpetuâ harmoniâ conſpicuus, mentem & oculos erudiens ad ordinem & æquilibrium, ut potè cum in his conſiſtat tota œconomiæ animalis ratio, ſanitatiſque omne punctum. Tantillùm quod materiæ habet ſanitas! tantùm quod habet ordinis! hanc enim facit materiæ modus, non materies, ſuccorum multiplicitas minùs, quàm illorum juſta *anadoſis*, debita ſeries, æquabiliſque per propria vaſa & ad proprias ſedes ſingulariaque *ſecretoria* circuitus. Itaque ad curandum accedens primùm putabis ab his omnibus fieri receſſum, tuique minùs

muneris eſſe & officii caſtigare ſuccos, immutare ſapores, reſtituere *craſes*, aut ſanguinem retractare, quàm ſuccorum ſangulos nativos ad calles, ad debitas ſibi ſedes aut deſtinata viſcera revocare. Hoc autem in negotio ut feliciter cedat tibi labor, ſtatim explorabis quæ mali ſit prima radix, id eſt, illius receſsûs cauſa princeps; hæcque cum circà motum verſetur, motuum qui in corpore exercentur authorem primum, primamque ſedem inveſtigabis; & cum in *elatere* & *ſolidis* utrumque ſitum eſſe liqueat, ad *ſolida* & *elaterem* totum te convertes, intelligendo *elateris* & oſcillationum culpâ mutatos fuiſſe *fluidorum impetus*, alienatas *directiones*, turbatas, mixtas & inquinatas fuiſſe *ſecretiones*; quandoquidem *elateris* & oſcillationum virtutes ſint, undè fluidorum impetus, *directiones* & *ſecretiones* temperentur. Culpæ genus quæris? indigitabit genus *ſymptomatum*, quæ morbum comitabuntur, mutataque animalis œconomiæ facies. Habebis pro miti, placido & æquabili, durum, tumultuantem & inæqualem pulſum; pro molli & vaporoſo calore, arentem & ſiccum ardorem; ſomni loco, vigilias & deliria; vomitu & car-

dialgiâ divexatum ægrotantem videbis & æſtuoſum ; humores ſingulos vel à ſuis demotos ſedibus aut locis depulſos, vel eò impetuosè abreptos & præcipitantiùs ; verbo ſingulos ſtationes ſuas deſerendo ſuccos aliò aſportari ; adeò ut quæ ad habitum ſenſim ibat roſcida *lympha*, quod ad palatum & linguam, ad pulmones & renes membraneumque genus ſerum ferebatur, andem quæ ad hepar gradiebatur bilis, i ſucci omnes oriente morbo intra ſanuinem veluti præfocati, ad hæc vel la viſcera indiſcreti trudantur, ubi *rethiſmos ; ſtaſes, phlogoſes*, teneſmes, *paſmos, flatulentias, meteoriſmos*, dolores committunt. Hæc ſanè plus ſatis ſtendunt, cujus ingenii ſint illa *ſymtomata*, at quantæ potentiæ & roboris illa vis unde fluunt, apertiùs declant vaſorum diametris & capacitatis factæ violationes ejuſmodi, ut inta quos coërcebant ſuccos eructent, plodant, & à ſe quaquaversùm expellant, undè *hæmorrhagiæ, hæmoptyſes, rrhœæ, colliquationes, catarrhorum* ne genus, namque tot ſunt evacuanes coactæ, ſub quibus indiſtincti ci vi & inconditè eliminari videntur. ſthàc de genere *ſolidorum* culpæ du-

bitare ceſſabis, quis enim eò uſque amaret cæcutire, ut ſibi recuſaret *elateris* potentiæ exſuperantiam hîc providere? interim cum à naturæ moribus id omne abhorreat quod immodicum eſt, operanti naturæ aut conamini illius ex his operibus nullum imputabit artis prudens, at omnia habebit non ſecùs ac morbi molimina, id eſt, cauſæ morbi, ceu morbidi *elateris*, qui *ſolida* ſtimulando fortiùs oſcillationes turbat, arctat capacitates, *ſecretioneſ*que interturbando omnia miſcet. Contra verò illis auſcultabit motibus quos obſervaverit ad naturæ *rythmum* ambulantes, quales erunt ii qui ſuos intra propria *ſecretoria* ſuccos elaborabunt, qui à nativis non deerrando tramitibus, neque à nativâ formâ, ſolitiſque calore, *craſi* & habitudine penitùs deſciſcentes, naturæ teſſeram produnt adhuc, aut caracterem & illius notacula monſtrant. Enimverò medicinæ ſapientem fugie[t] nuſquam morbum eſſe mixtum qui ex duplici motu, altero qui naturæ ſecernentis, altero qui turbantis morb[i] eſt, utroque à ſe invicem diſſimili ta[m] parùm, ut incautis fucum faciat, utriu[ſ]que enim nomen idem, idem titulus, facies eadem, ut ut diſparis ambo ſi[t]

copi & diſſimilis eventûs : mixtum
ſthuc febris eſt , medicorum vulgò ter-
iculamentum , artis prudentibus gu-
ernaculum ; claſſicum enim veluti eſt
t ad luctam ſignaculum , quo impeti-
ım ſe admonendo natura , auxilium
iedentis invocat , huicque confeſtim
: dat inſtrumentum , cujus ope & de
lidorum tono ille admoneatur , & de
uidorum ingenio, *craſi* videlicet, quam
it aut mutat circuitus facilitas aut im-
ɛditio : ut enim ex pulſu duro , rigeſ-
nte aut *ſerratili* , miti , molli aut li-
ro intelligit medicus , cujus *toni* aut
ıteris ſint nervi & membraneum om-
genus , exinde quoque infert , qua-
ſit,cujuſque gradûs *ſpaſtica diatheſis*,
â preſſa *ſolida* laborant & impediun-
r ; æſtimabit quoque ſanguinis con-
ionem à pulsûs duritie , ſi exquiſita
ſit, hæc enim tunicarum arteriæ ar-
it *ſpaſmum* , ſimulque interflui ſan-
inis fibræ *ſpaſticam* rigiditatem , un-
compacta & ſolideſcens ſanguinis
les, illam induit pelliceam duritiem,
e *pleuritidi* propria eſt, omnibuſque
umaticis & *inflammatoriis* affectibus
nmunis ; quâque ratione pulſus
ıſmodi *phlegmonodes* appellatur ab
quos ad medendum formavit artis

ulus ex eo quòd *inflammatoriis* morbi
ſingularis ſit, *membranaceum* cognomi-
nari illum condonabunt ii quos obſer
vatio docuerit, pulſum eundem iis mor
bis eſſe familiarem, ſub quibus *phlo*
giſtâ tenſione laborant partium *mem*
branæ. Reverâ in quibus ætatis au
temperamenti ratione macilentiore
ſunt, proindèque membranaceæ mag
partes, cujuſmodi ſunt *melancholicor*
non pauci & ſenes qui firmioris tex
turæ ſunt & vegetioris temperament
in iis, inquam, omnibus, ſi in morbu
inciderint, pulſum durum tumente
& *phlegmonodem* reperiri frequens e
adde eos morbos ſub quibus ſingular
ter affici ſolent membranæ, de quoru
numero ſunt *apoplexiæ*, ſub quib
meninges ſtagnatæ ſanguine reperiu
tur & *phthiſes* quæ fiunt vel à *tub*
culis phlegmonodibus intra membr
neas pulmonum *veſiculas* congeſti
vel *apoſtaſibus inflammatoriis* intra *m*
diaſtinum & *pleuram* conſiſtentibu
Porrò hunc de pulſu *phlegmonode* co
ceptum illuſtrat *hectici* pulsûs notio
ipſis artis parentibus tradita, quâ *hec*
cum ſpiritum (qui cum oſcillatio
hecticâ convenit) ſtabiliebant: tum
obſervatio quotidiana, quâ norunt m

lentes *hecticam* febrem ſolitam eſſe *phthiſeos* appendicem, cum in illam febrem *phthiſin* deſinere obſervent: at *hectica* febris partium ſubſtantiæ feris eſt, ſeu *membranarum & tunicarum*, quæ *erethiſmo* quo ſemel tactæ nt penitiùs imbutæ obſtinatiùs oſcilnt, illamque faciunt febrem quæ tiquis *hectica* habebatur, partium im *exin* occupare illam, ipſiſque *ſolis* partibus inſidere dogma illis ſolin erat,

Verùm quod ad artis uſum ſpectat ximè, ſcientia *ſolidorum* eſt, quæ c adjuvatur mirabiliter; quanti enim lefiniendam in ægrotis virium menm ponderis aut momenti fuerit anis pulsûs doctrina, dudùm publi- eſt, ſed longiùs progreditur hîc ſita pulsûs notio, quæ ut decet enſa, ſinceras medendi intentiones t, aut *indicationes*. Pulſum enim norbis adeſt *elateris* aut potentiæ entum eſſe palàm eſt, quippe qui otûs illius qui corporis œconopræeſt potentiæ incrementum, *rum* videlicet, quæ crebriùs uriùs pulſando, plus potentiæ n eſſe ſibi oſtendunt, ut laboris c operis in ſe ſuſcipiant; atqui

fractâ potentiarum res inter æquipa ratas æquipollentiâ, inconſonantia ſequi neceſſum eſt, unde auctâ arteria rum pulſantium vi, iiſdem manentibu imò anguſtioribus factis earum diam tris aut capacitatibus, quibuſcum æqu parabatur arteriarum vis impellens vim inter & capacitates conſonantia perire conſequentia eſt. Igitur ſub m bis dum adeſt ad impellendum pote tia major, ad recipiendum aderit n nor capacitas; his in anguſtiis pu hinc ſanguini, illinc non admiſſo, pulſo undique, & undequàque pr repreſſovè alterutrum accidat oport ſcilicet ire contendens ſed progr neſcius, vel cerhærebit, ſtagnat neſque & *ſtaſes* committet; vel (q preſſus liquor hâc parte exſilit, ubi nùs ſentit *reſiſtentiæ*) preſſo ſanguini ea vaſa efferri neceſſum erit, in qui erit *reſiſtentiæ* minùs; iſtiuſmodi au non erunt vaſa quæ cæca ſunt, id expertia exitûs & effugii, quales *arteriæ* & *venæ* ſanguinales quæ art continuatæ nullibi hiant, ſed ad replicantur non interruptæ; hæc vaſa repulſo ſanguini non offe emiſſaria:at ſui ſunt *arteriis lympha* aut *ſecretoriis* tubulis, qui arte

unt, exitus, quibus aut *inſenſibilis*
ranſpirationis vapores, aut *ſecretionum*
ymphas excernunt; igitur vaſa hæc
runt quæ plus facilitatis hæſitanti ſan-
uini offerendo, hoſpitia illi parabunt,
uæ ſuccis illius in emiſſaria faceſſent,
inc multiformes *evacuationes*, *colli-*
uationes, & *excretiones*, quæ *ſympto-*
aticæ vocantur, ſic enim *determinatio-*
um impetu indiſcriminatim pelluntur
cci, & ad indebita loca, in quibus
digenis ſuccis addentes ſe, multi co-
ris tingunt & fucant humores, qui
cautorum mentibus & oculis illu-
nt. Hîc autem morbi molimina &
uteris exſuperantias dijudicabis à na-
ræ conaminibus, hîc enim agunt *di-*
tiones, illìc cogunt *impetus*; hîc ha-
s ordinis, regularum & *proportionum*
ectiones, illìc turbarum, tumultûs
diſcordiæ fructus. Enimverò ut in
rpore ſano vaſa omnia plena ſunt,
ægroto egurgitant omnia, undè quæ
illo vaſorum capacitates continebat
modulabatur *ſyſtole* mollis, in hoc
ngit eaſdem & arctat aucta *ſyſtoles*
entia; ſed hinc contractio locorum
ſanguinis hujuſque ſuccorum preſſus,
quà fluere deberent neſcii, quà
eunt aufugiunt.

Interim ut ſuccorum copia non ma-
jor eſt quàm *lymphaticorum*, tùm cùm
rubram ſanguinis partem longè ſuperet
alba, tùm cùm ad *lympham* pertineant
ſecretionum ſucci, qui omnes in *lympha*
fundantur, in propatulo eſt ſub hoc
univerſali preſſu *lymphaticis* ſuccis vim
maximè fieri, iis inprimis qui in ma-
joribus ſanguineis vaſis ſimul cum ſan-
guine confuſi ſub *elateris* prælo ſudant
unde intelligere eſt maximam *colliqua-
tionum* copiam, quæ ſub morbis fiunt
à *lymphâ* venire, quæ undequàqu
preſſa, hàc illàc ad ea quæ obicis mi
nùs habebunt vaſa ejicietur: at hæ
eſſe *lymphatica* modò oſtenſum eſt
quibus ſi addas laticis indigenæ qu
imbuuntur cum lymphâ advenâ affini
tatem, concludere erit aufugienti lym
phæ nata eſſe iſthæc hoſpitalia vaſa
his aliundè donata emiſſariis quibu
ſupereffluentia eructabunt. Poſthà
aſſequi promptum eſt perennes ill
ſcaturigines, unde manant ſub mor
bis illæ humorum copiæ, *lymphati*
enim ſunt arteriæ & arteriales *ſecr
tionum* tubuli, ad quos expreſſi r
fluentes ex arteriis ſanguineis ſucci
tam immenſam *fluidorum* menſura
ſufficere poſſunt, quam ampla
corpo

corporis moles, quàmque eſt numeroſa *lymphaticarum arteriarum* multitudo, ex quibus illa moles coaluit; ut enim ne quidem unus in toto corpore apex eſt, qui ex vaſis conflatus non ſit, iiſque maximâ ex parte *lymphaticis*, ſequitur nihil ferè eſſe toto ex corpore, quod *lympham* fundere non poſſit; illorum enim *lymphaticorum* nullum eſt quod indigenâ non ſit aut inquilino ſucco turgidulum, inſuper nullum, quod majoribus *arteriarum* caudicibus continuatum cum iis non communicet: undè verum eſt, poſſe eſſe tam immenſam *fluidorum* menſuram, quàm ampla eſt corporis moles: hæc autem in multis eſt librarum centum & ampliùs, pondusque ſuum à *fluidis* quibus turget mutuari eam tam verum eſt, quàm certum viſceris alicujus, *hepatis*, verbi causâ, membraneum textum aut ſubtegmen elotum exſuccumque, ponderis eſſe longè minoris pondere ſuccorum quos eluere novit anatomicorum ſolertia: liquet ergò aſſerta veras.

Sed hinc quantùm lucis venit *fluidorum* doctrinæ! quorum natales, nomina, mores, ſapores & naturas interùm diſcernere dabitur & definire.

re; jam enim pateſcit omnes illos humores in quos miſerè liqueſcit morboſum corpus, nihil aliud eſſe præter elocatos ſuccos, qui à patriis ſedibus abrepti ad alienas aufugiunt. Hîc *bilis* erit quæ cæteras *ſecretiones* inficiendo ſuos illis affricat ſapores, illas coloribus tingit, titulis veſtit, fucat imaginibus; illìc erit *tranſpirationis* materies quæ ad *pulmonum*, *inteſtinorum* &c. *glandulas* & *ſecretorios* tubulos *retropreſſa*, *catarrhorum*, ſputaminum, & omnium alvi fluxuum cauſas ſuggere[t] aut fomites: at ex omnibus ſuccorum tranſmigrationibus tolerabiliores, quo[rum] ſucci erunt congeneres, nemp[e] *lymphatici* omnes ſapore tantùm au[t] colore differentes, periculoſiores ver[ò] tranſmigrationes, ſi naturâ diverſi pror[ſùs] ſint qui tranſmutabuntur ſucci: ho[c] ut intelligas, meminiſſe decet, cuju[ſ]cunque coloris, nominis, aut vult[ûs] fuerint ſub morbis *ſymptomaticæ* eva[-]cuationes, ab alterutrâ ſanguinis par[te] eas unicè derivari; vel ab *albâ* quæ propriis in quibus ſecreta jam fuer[it] incerniculis, ad alia *ſecretoria* effertu[r] vel à *rubrâ*, quæ à ſanguineis vaſis d[e]viando in *lymphaticos* tubulos ſe ingu[r]gitat; ut enim per *arteriam* injectus in

petuoſiùs liquor per tubulum *ſecretorium* refluere conſpicitur, ſimiliter fortiùs à corde pulſus per *arterias* ſanguineas ſanguis, intra *lymphaticas arterias*, aut *arteriacos* tubulos ſe ſuamque ingerit & fundit purpuram. Hinc *ſecretiones* cruentari vides, adeò ut *ſalivam*, *ſputa*, *lacrymas*, *ſemen*, *urinas*, ipſaſque alvi dejectiones ſanguine fœdari frequens ſit; ſed quàm plena ſunt periculi iſthæc *ſymptomata*, quantùmque incutiant terroris edocent *hæmorrhagiæ* narium, quæ morbos quos inchoant ominoſos oſtendunt aut faciunt; ejuſdem periculi eſt mictio cruenta, quæ ſub *variolis* mortem proximè venturam portendit; tum & *menſium fluxus*, causâ cujus ut ut comparatæ videantur *arteriæ uteri lymphaticæ*, tamen nulli non morbo incommodo eſſe ſolet, ut ut tempore ſolito ſe prodat, diſcriminique graviſſimo ſi extra ſolitam periodum erumpat, variolarum huc exemplo, ubi ſæpè ominis inſauſti eſt *menſium* ea eruptio, quæ ordinariæ ſexûs neceſſitati ſervit, infelici verò prorsùs eventûs, ſi inopportunè ſuperveniat & indignatâ naturâ: denique his omnibus adjiciendo *ſudorum* cruentationes & capillorum, qui

ſub *plicâ Polonicâ* ſanguinem ſtillant ; confiteberis , nullum eſſe ſymptoma ſub quo alienatæ magis ſint functiones, vixque aliud ſuppetere argumentum , undè meliùs intelligas denormari penitùs corporis œconomiam.

Sed quid inde redit medicinæ fructûs ? quid ægrotantibus commodi ? permultùm ſanè, totum enim illud quod à medici ſapientiâ expectabis , quodque prætendere queat humana mortalitas, idque ſimplicitati , quæ veritatis notaculum eſt , tam accommodum , ut nihil naturæ proprium magis aut ſimile. Itaque ſub hoc huc uſque tradito morborum conſpectu , unicum medici munus erit , ſtudium omne , unica cura , corporis rerum alienati ordinis, violati æquilibrii , perditæ conſonantiæ redintegratio ; ſicque ut medicin fiet inſtrumentum pacis , medicus cri ordinis vindex aut harmoniæ reparator Ad hanc ergò ſe componens medend ideam , ex conditione pulsûs , functio numque abalienationis genere , una animalis œconomiæ turbas compeſcer diſcet , optimè gnarus intutas eſſe , in felices aut inſidioſas , quæ pacis inim cæ erunt aut aliò ducent medendi in tentiones. Hoc ſenſu hoſtilis erit c

tandi ratio, quæ ejuſmodi ſuggeret auxilia, undè tranquillitati vel paci (quam ſpondent non conferunt) metuendum ſemper eſt, ut pote quæ pax non vera ſit, ſed infidæ & fallaces induciæ, tumultûs majoris prænuntiæ, aut periculi minaces. Medentem admonebit pulsûs firmitudo aut durities, quàm longè à miti, mollique ſuâ habitudine receſſit nervoſi generis *tonus*, undè à *ſolidorum ſpaſticâ* vi repetere diſcet id omne feſtinantioris, rapidioriſvè motûs quo fluida ferri videt, id ardoris omne quo hæc incaluiſſe animadvertit. Tum ex locorum, viſcerumvè dignitate, poſitu, diſtantiis, textu, officiis, viarumque quibus itur ad ea rediturvè *directionibus*; denique aliarum ex partium quibuſcum ipſis convenit aut conſentitur rationibus, formabit indicationes, ut ad omnes illas circumſtantias ſua temperet, dirigatvè conſilia; obſervando inſuper, aut à medicinæ patribus obſervata firmiter tenendo loca, ad quæ ſub morbis natura vergit, ſymptomata quibus utitur, quas ſequitur vias, quibus deturbatur impetus, *directiones* quibus duci amat; hæc enim omnia tenuiſſe, artis tyrocinium exuiſſe non eſt, ſed magiſterium obtinuiſſe. Quæ res ſi ita ſe habuerint,

ab illo aucto partium *elatere*, id eſt, à febrili illâ oſcillatione metuet minùs medicus, agnoſcendo ſervatas *fluidorum directiones*, quæ nempè eò ferentur, aut ad ea loca & vaſa, quæ ad *ſecretionem* inſtituta ſunt; maximè ſi ſucci quibus ſecernendis à naturâ dicata ſunt, congeneres fuerint advenientibus ſuccis, aut à febre eò *determinatis*; tunc enim humores erunt, qui caſtigari minùs aut evacuari poſtulabunt, quàm patriis ſedibus reſtitui. In his autem motibus intueberis exempla motuum qui naturæ motus vocantur, quos prudenter ſinere medentis ſapientia eſt; ita tamen proſpiciendo, ut ſi naturæ ceſpitare contingat, opportunam porrigat manum, ſecùs erit ſi eò proceſſerit tumultus, ut ad partes trudantur humores, quæ emiſſariis defectæ ad excretiones non factæ ſunt; hic enim caſus diligentiorem exiget manum quæ *ſtaſin* prævertat aut demoliatur, ſuſpenſam tamen, ne dùm arcere malum præcociùs aggrederetur, impetus & turbas augendo acceleret magis; ſeries enim & ordo eſt in ipſiſſimis *ſymptomatis* quæ inſumit natura in vincendis morborum cauſis, ſic ut illorum nonnullis præcedere detur, ſuccedere aliis; igitur

ſua ſic inſtruere remedia norit medicus, ut eorum quæ priora eſſe convenit præoccupare loca nuſquam concedatur iis quæ ultima eſſe decet: ad *ſtimulantia* pertinet hæc medendi regula, quæ ut ut ſtagnantes aut reſtitantes ſuccos diſſipent feliciter, quando fodicandæ iis offeruntur partes, quæ ſuperfluentibus ſuccis vacuatæ ſtringi ſe tutò & proſperè comprimi ſinunt, nihilominùs tamen morborum initiis præmaturiùs uſurpata, tumentibus & copioſioribus ſuccis præoccupata vaſa laceſſendo, cuneatos agitant ſuccos, qui ire redirevè neſcii, imò *ſpaſtica* ſyſtoles ictibus iteratis jugiter ſubjecti ſpiſſeſcunt & indurantur, inſuperabileſque morbis obices ponunt.

Reipsâ *elateris* augmentum eſt undè ſuæ morbis veniunt turbæ, nervorumque *toni ſpaſmus*, undè morborum ſymptomatis ſua fit pernicies; ſed has diluunt culpas quæ molliendis laxandiſque partibus apta nata ſunt; qui enim illinc naſcuntur impetus frangi minùs amant quàm molliri iſtiuſmodi auxiliis, quæ palantes & disjectos ſuccos ad proprias ſedes reinvitent; qui eorum effectus eſt quæ pandendo fibras dilatandovè vaſorum ampliant capacitates,

ſicque reducendis ſuccis ſpatia parant aut aperiunt, ubi ſanguinis fluento redditi ad æquabilitatis ordinem aut æquilibrium redeunt. Itaque remediorum pretia non ab energiâ inſigni aut actuoſâ operandi virtute æſtimabis, ſed à redeunte ſuo partibus *æquilibrio*, quod tranquilli genus, ſi ut à tempeſtate ſudum, ab exhibito remedio conſtanter ſuccedat, legitimum & laudabile nactus eris medicamentum; undè hanc in adhibendis remediis tibi dices legem, ab eo omni cavendum, cujus uſum excipiet incerta tranquillitas, hoc eſt anceps illius allevatio mali, quod ut anxium medicum tenebat, ita præſtantiſſimam poſtulare operam videbatur. Indè ſe dat hæc altera artis regula, medenti abſtinendum eſſe ineuntibus morbis ab omni *ſtimulantium* genere, ut potè quæ *ſpaſticam* partium *diatheſin* augendo, morborum geminant turbas, undè quos movent humores in tantùm non promoveut, ut illos cuneent & adigant magis, *ſolidorum tonum* & *elaterem* intendendo, *fluidorum ſtaſes* & *ſtagnationes* multiplicando, tandem tardato circuitui obices plures aut remoras ponendo. Ex hâc autem medend iideâ, hæc adhuc alia ſurgit medendi regula;

religione pari abſtinendum eſſe ſub initiis morborum, ab omnibus æſtuoſis, aromaticis, calefacientibus, *cardiacis*, reſiccantibus, imò & *amaris*; in horum enim uſu quantùm delinquitur à medentium non paucis, quos ludit iniquè factum *amaris* nobilius nomen! ut ut enim infringendi, edulcorandi, *perimendi acida*, hæcque *præcipitandi* ſpes & potentias in illis recondi ſpondeat *analyſis chymica*, non fatuum eſſe illorum ſaporem guſtus oſtendit, non ignavas eſſe illorum operandi vires edocet illorum purgandi ſanguinis, aut *depurandi* dicta virtus; denique de *alcalium*, ut loqui moris fuit, familiâ ſunt, proindèque igneæ, uſtulatæ, calefacientis & æſtuoſæ conditionis; annè ſortis hujus tumultuariæ convenit uſurpari remedia, quo tempore morbi, omnia fervent, rigent, tumultuantur? certè tunc temporis quod à *ſtimulantibus* metues *ſolidis* partibus, hoc ipſum *ſolidis* & *fluidis* reformidabis ab amaris, *erethiſmum* nempè & turbas. Sed hæc culpa eſt non infrequens eorum, in quibus diligentiæ aut præcipitantiæ minùs in adhibendis remediis deſideraretur, qui in medicaminum virtutibus verſati magis quàm in capien-

N v

dis morborum occaſionibus optima remedia incertant, opportunitatum, quæ curationum animæ ſunt inexperti. Hinc cum glorioſis amarorum titulis horum buccas paſſim crepare audis, illorum medendi ritum *amarorum* infortuniis infeſtari vides. In causâ eſt neglectus aut oblivio in quâ verſari moris eſt in medendo audaculos, qui medicaminum potentiis inſubidè credentes in his ſpem omnem collocant aut fiduciam, malè memores ex præſentiſſimis imò ex *ſpecificis* eſſe nullum, quod ſpreto corporis *mechaniſmo* proſperare queat. Perpetuus hic eſt artis pædagogus, ad cujus leges qui artis uſum ſpreverit temperare, ſpe ſuâ cadere ſe non infrequenter, ægrotantiumque ſuorum funera denſari experietur. Sic eſt de infelici *amarorum* uſu, poſthabito quo ineuntibus morbis inflammatoriis *ſolidorum* ſimul & *fluidorum* duplici *ſpaſmo* laborant partes, audaculè oggerunt potiones amaras, quæ partium fibras jam *ſpaſmodicè* tenſas ſuâ amaroris energiâ afficiendo validiùs, firmiùs ſtringunt, ſicque ſibi intra vaſa præcludendò aditum, *ſolidorum elaterem* erigunt mirabiliter; idè impetûs & velocitatum novi gradus, intereà dùm *fluida* illa-

ſum infringendi, edulcorandi ac *præcipitandi* potentiis defraudantur: cum è contrà traditam à medicantibus fidem liberaſſent illæ potiones, ſi paulò ſeriùs, nec niſi poſt emollitas *ſolidorum* fibras propinatæ fuiſſent, tunc enim obſequentes offendendo vaſorum aditus & fibras, ſuas omnes *ſolidis* illæſis in *fluida* exercerent virtutes.

Sed *ex ungue leonem*; hoc enim *amarorum* exemplo diſces, quanti momenti ſit ad morbi curam accingenti ſe medico, accommodè ad *ſolidorum tonum* ſe gerere, ut potè cum à primo illo curationis puncto pendeat maximè medicinalis operæ felicitas, pluriumque graviſſimorum ſymptomatum averſio; *diarrhœarum* v. g. qüæ tot infeſtant morbos, quarum ideò infauſtæ ſunt curationes, quòd dum *ſolidorum* vitio aleſcunt, ad emendanda *fluida* tota ſe componat medentis cura, à quo dum eliminanda ſuſcipitur immenſa *fluidorum* copia, inſubidè habetur ſtomachi fibrarum *ſpaſmodica* contentio, quæ proprios eructat ſuccos, adventitioſque adoptare renuit; tùm maximè cum *amarorum* aſpredine, importunitate *pulverum*, ſimiliumque rerum hoſtili contactu reniti cogitur ſtomachus &

reſilire. Annè igitur medios inter turbarum tumultus meditando ceſſabit medicus? certè feriari illum tolerabilius fuerit, quàm aliud aut malè agere. Interim muneris illius erit naturæ tueri partes, morbi componendo fluctus, at eorum operâ quæ pandendo, laxandovè *ſolida*, ad ordinem & æquilibrium *fluida* revocabunt; diluentia hæc erunt, demulcentia, ſedantia, mitigatoria quæ erunt obſcuri ſaporis, aut inſaporata, *membranarum* naturæ, aut lymphæ quâ imbuuntur ingenio *analoga*, *lymphatica* igitur, aquatica & humectantia, quod erit ad corporis mechaniſmi conſuetudinem & mores; illìc enim paſſim cernere eſt, ſalſi nihil aut ſaporis admitti in nullis illius nobilioribus operis aut functionibus, quas omnes unius *lymphæ* operâ exequi novit; ſcilicet, molem illius augendo hîc, illìc minuendo, gravitatem aut pondus addendo modò, modò demendo, tranſducendo eam per varias locorum declivitates, ſitus, pronitates, inclinationes, tum per multiplices tubulorum capacitates, diametros, oſcillationes, his artibus mille illam tractando, variiſque œconomiæ corporis neceſſitatibus apponendo, uſque dùm ſuis omnibus de-

ſuncta muniis interareſcat. Sed tot imitamina medenti hæc erunt, qui reconcinnanda ſuſcipiens naturæ laborantis opera, ſolos naturæ modos & rationes æmulando proſperabit. Igitur princeps illi vel una cura erit *fluidis* nativum reddendi *pondus* & propriam *gravitatem*, undè ſuæ veniunt *velocitatibus rationes*, à quibus cum alantur ſanguinis circulationis ordo, æquabilitas & æquilibrium, in his quoque reſtituendis ſuæ *fluidis* reddendæ erunt cum *gravitate velocitatum*, & cum *velocitatibus maſſarum rationes*. Id boni operis conferet medicus, lymphæ motuum & *craſin* redintegrando, cum enim ſanguinis vehiculum *lympha* ſit, intermediique genus aut vinculi quo particularum illius copula & veluti *amalgama* fit, ſuam *lymphæ* ad motum facilitatem, ſuamque habilitatem ad copulandas, vinciendaſque ſanguinis particulas reddidiſſe, omnes ad æquabiliter circulandum conditiones reſtituiſſe illi eſt. Atqui quæ *lympha* capit vitia, ad ſpiſſitudinem pertinent maximè, in hanc enim ultimò deſinere ſolent, unde tam denſus morborum numerus, ubi ſanguinem ſpiſſo glutine obductum cernere eſt; medendi igitur conſilium

erit, quod in regulam medico faceſſet; diluendi lympham, eamque diluendo tenuandi. *Diluentium* nomine venient potulenta & juſcula, quæ molles, lubricas & flexiles particulas cumulando, hinc *ſolidorum elaterem* mulcent, *ſpaſmum*que laxant, illinc *fluidorum*, *lymphæ* inprimis mergendo particulas, leves has ſervant & faciles ad motum, ſicque à gravitate tuentur & denſitate. Porrò ignavi ſaporis potulenta erunt, ut pote quæ diluendo tantùm prodeſſe debeant, iis fortè medicata radicibus, quæ mulcedinem afferant & flexibilitatem: ſimilis ingenii & conditura juſcula erunt, ex juniorum animalium carnibus, *oryzâ*, *hordeo & oleraceis herbis* caſtigata, aut (quod majoribus placuerat) excarnia, ex *hordeo*, *avenâ*, *oryzâ* unicè parata; quâ ratione, quot *colliquationes, diarrhœæ, nauſeæ, vomitus*, anxietates & febrium exacerbationes arceantur, compererunt artis prudentes.

Ad *diluentia* ſpectant aquoſæ potiones, *iulepi* nempè toti ex aquis conſtantes, & *emulſiones* quæ lacteſcentes aquæ ſunt, ex utroque enim illo aquarum genere venit *ſolidis* unde molliatur illorum *elater*, *fluidis* undè *tumul-*

tus eorum compeſcatur & frangatur impetus. *Diluentium* genera ea ſunt adhuc ea quæ (ubi fert morbi conditio) exteriùs admota molli ſuo & humente contactu cutem laxant ; talia ſunt *balnea*, *fotus*, *enemata*, hæc enim à mellitis & purgantibus libera, balneæ ſunt, quæ interiores inteſtinorum ſuperficies ſubluendo fibras laxant, villos hirtos nimiùm flectunt, illùcque deſinentia reſerant vaſorum oſcilla ; hæc ergò omnia laxando nervorum *elateri* idonea ut commendavit uſus, prudentia retinebit. Hæc ſi pauca numero & viribus exigua judicabuntur, recordaberis nec medici, nec medicinæ propriæ virtutis eſſe curare morbos, officii illorum tantùm eſſe noſſe ea & adhibere, unde curatio ſuccedat, in hocque unico puncto contineri omnem medendi ſapientiam. Sanitatis ergò legum adminiſter medicus, non dominus eſt, legum nempè, quarum nec author, nec parens eſt, ſed cuſtos, quas non in ſeipſo, ſed in corpore cui medetur juges habet, obſcuratas fortè à morbi tumultu, ſed non deficientes, nec invalidas, imò in quibus audiendum obtinet medendi magiſtrum, efficacemque inveniet medelæ energiam. *Mechaniſmi* vis ea eſt, quâ

inſtructas corporis partes non ſecùs ac ingenitam illis contemplabitur, & à Creatore ſic informatas ut vitam & ſanitatem ad præfixum uſque ab illo terminum producere valeant; ubinam autem Creatoris benignitatem mirari ſimul & amare dabitur evidentiùs? qui ne operi ſuo deeſſe videretur, tutelæ illius ſuis ipſe legibus inceſſanter præeſſe voluit. Undè muneri ſuo nuſquam minùs deerit medicus, quàm cum prudens actor & obſervator patiens, proprii conſilii & remediorum parcus videbitur, tunc enim ſuorum ceſſator operum, naturæ intentionum fit explorator, iis agendi occaſionibus inhians, quas temporibus ſuis meditata natura aperit, motibus ſe manifeſtando, aut nutibus quibus adjuvari rogat. Sed illius quam hîc tractamus medicinæ beneficium aut prærogativa eſt, *elaterum* exſuperantias ſedando, & *fluidorum* molliendo impetus, ea naturæ faciendi temporum intervalla, quibus ad ſe hoc eſt ad ordinem redeat & æquilibrium; non alia ergò eſt naturæ tam affinis, in ſanandiſque morbis futura felicior medicina, eundem enim cum illâ ſcopum eligendo, premendo eoſdem greſſus, mores, opera, modos eoſdem æmulan-

do, idem illi eſt ac ſub auſpiciis naturæ mereri, meliùs, ſub illius oculis & illâ duce vincere eſt.

Intereà ex illis naturæ docentis admonitionibus intelligit medicus, quâ parte, quâ ratione ſuccurri poſtulet, quibus & quantis auxiliis, nùm generosâ aut remiſsâ manu, addendo, vel ſubducendo ſtimulo, vacuando ſanguinem, aut purgando, emendando aut eliquando humores, in quibùs ſunt omnes remediorum intentiones aut effectus, in quorum ſcientiâ, uſu, moderamine ponitur artis complementum, & medentis honos.

CAPUT XIII.

De remediorum neceſſitate, uſu, opportunitate, alterantium, evacuantiumvè *temporibus*, abſorbentium, *amarorum*, martialium *&* narticorum *utilitatibus aut infortuniis, omnium & ſingulorum agendi rationibus.*

SI curtæ nimiùm futuræ medenti videbuntur traditæ hactenùs providentiæ, vel tardandis morborum in-

gruentium incrementis impares illius curæ, tunc ſe prodit remediorum locus aut neceſſitas, id eſt, manifeſtum ſe dat neceſſarium ad ea confugium, quæ ingraveſcentia ſymptomata potentiùs depellant & efficaciùs; eâ tamen conditione, ut quæ ſuccedent remedia, cum iis quæ de *diluentibus* præmonita ſunt omninò conſentiant: ut omnia tùm anteacta, tùm futura junctis quaſi manibus & agmine facto concordent, in pandendis, laxandis, dilatandiſque partium fibris & vaſorum capacitatibus. Cum enim ſub ſanitate preſſio ſit partium generalis, ſub quâ nihil niſi plenum eſt (tam arctè connivent vaſorum parietes!) inferre promptum eſt, quàm arctioribus cancellis coërceri *fluida* oporteat ſub morbo, qui preſſionis accretio eſt, quam facit *ſpaſtica ſolidorum diatheſis*: unde ſi in prævertendis *ſolidorum ſpaſmis* inſumendæ ſunt priores curæ, in iis ſolvendis inſumendæ erunt poſteriores, quibus omiſſis circumquàque preſſa, pulſaque *fluida*, indiſcriminatim & temerè hàc illàc diſjecta, quaquaverſùm ad hæc vel illa viſcera deturbabuntur; & pro variis reſiſtentiarum rationibus, ad hæc vel illa *ſecretoria* depulſi confluent ſucci. Hinc

certè ſanguinis circuitùs inordinationes & turbæ à quibus extrema impendebunt vitæ diſcrimina, ſi *fortiori nodo* opus fuerit *cuneus fortior*; is erit *fluidorum* immunitio, quâ factâ *maſſis* jacturâ tardabuntur *velocitates*, ſicque frangentur impetus, redditâ enim *fluidis* ſuâ cum ſuis capacitatibus proportione, intra proprium alveum aut retinebuntur *fluida* aut revocabuntur; ſed & aliud affert bonum *fluidorum* facta minoratio quâ fit ut quæ anguſtiora erant locorum ſpatia, in latiora faceſſant, undè accidit, ut diminutis *fluidorum mole* & *reſiſtentiâ*, ſimul minuatur *ſolidorum* preſſio, proindèque fatiſcant impetus, ſuaque redeat fluidis ſuorum motuum ſeries, ordo, tranquillitas. *Fluidorum* minuendorum ars eſt non contemptibilis, exquiſita diæta, quæ quantò alimoniam reſecat, tantò *fluidorum* minuit molem, hæcque ſuccedere ſolet non infeliciter, ubi præſentius nihil aut promptius exigit morbi conditio; at ubi in tantum inſtant pericula, in quantum celeria ſunt morborum tempora, ejuſmodi auxilium adhibebitur, quod reſecandis *fluidis* confeſtim & abundè par erit, nimirùm ſanguinis miſſio, quam vincit aut æquat vacuandi

ratio nulla, ſive celeriter, ſive copioſè *fluida* minuendi ſit animus. Iterùm enim memineris morbum eſſe preſſionis ſtatum, undè intelliges *fluidis* neceſſarium eſſe eò confluere, ubi exitus aperietur, hâc non incertâ ratione eò versùs pelli quæ premuntur *fluida*, ubi minùs ſentient reſiſtentiæ; quâ celeritate concipies ex illâ univerſali *ſolidorum* preſſione, ſub quâ *ſolidorum* nihil eſt quod non premat, nihil *fluidorum* quod non prematur; quâ verò abundāntiâ, aſſequeris cogitando quàm ampla, quàm denſa, quàm lata carnium moles, quàmque ſuccoſa illarum corporatura, quam ex tot vaſis quot lineis compingi ſi cogites, illicò concludes millium mille vaſorum multitudinem eſſe quæ premuntur, quæque ut omninò & ſemper plena ſunt, incomprehenſam ad majora vaſa, hincque ad apertum exitûs locum eructabunt, fundentque immenſam *fluidorum* abundantiam.

In hoc autem *fluidorum* conceptu ut agnoſcere detur exuberantes quarumlibet *colliquationum* & *catarrhorum* fontes, ſic in *fluidorum* imminutione factâ artem animadvertere licet ejuſmodi colliquationes aut ſanandi, aut prævertendi, idque ſanguinis miſſionis

beneficium erit, quâ inanitis venarum ſanguinalium ſpatiis, ab exundatione præſervabuntur arteriæ ſanguinales & *lymphaticæ*. Itaque ſive alba, ſive rubra ſanguinis pars egurgitet, ſanguinis miſſio remedio erit, hinc enim *ſpaſticam diatheſin* molliendo, illinc ſpatia dilatando ſuos intra alveos *fluida* coget aut continebit; hanc ob rationem tantùm levaminis in ſanguine miſſo experti ſunt medendi ſapientes, in coërcendis *hæmorrhagiis*, vomitionibus & *diarrhœis*, quæ omnia exæſtuanti (quod exundare eſt) ſanguini attribuere ſueverant.

At quantò potentior & efficacior eſt ſanguinis miſſio in regendis, cogendiſvè *fluidorum* motibus, eorumque mutandis aut faciendis *determinationibus*, tantò diligentiùs explorabuntur in mittendo ſanguine locorum proximitates, commoda, opportunitates, ne committatur uſquam, ut fluidorum exundationis impetum ſequatur aut acceleret miſſio ſanguinis. In hoc monito tota continetur *revulſionum* & *derivationum* doctrina, quam eviluiſſe nimiùm fecit veteris Philoſophiæ magis, quàm veterum ſapientiæ ruditas; ſed illam exponit aut interpretatur feliciùs partium *mechaniſmus*. Quòd namque infauſta

adeò ſint à *raninarum* aut *jugularis* ſectione cœptæ anginæ & *apoplexiæ* curationes, efficit ſanguinis impetus ad affectas partes, versùs quas adductus ſanguis, vicinarum illarum venarum ictu, *inflammatoriam ſtaſin* auget. Similis eſt diſcriminis & incommodi miſſio ſanguinis è brachio reſoluto primùm inſtituta, irruenti enim in partem ſanguini calcaria addere eſt, licet illa eadem venæſectio, cæteris è pede, brachio, (fortè etiam è *jugulari*) ſub morbi finem ultimò ſuccedens feliciſſimi ſit eventûs. Cautionibus iiſdem ſubjacet quoque *ſaphenæ* ſectio, quæ ſub *uteri*, *hepatis* & cæterarum abdominis partium *inflammationibus*, *obſtructionibus*, ſimilibuſque impedimentis maturiùs inſtituta, ſanguinem in impeditas partes deturbando impingit magis, & cumulat malum. Undè patrum obſervationi ſua ſtat veritas, ad artis felicitatem opus eſſe, ut *derivationi* anteeat *revulſio*, quaſi diceres, ſanguinis aliquò irrumpentis molliendos eſſe primùm aut divertendos *impetus*, antequàm obſeſſam infarctu partem *topicis* & *derivantibus* remediis expedire tentes: de *topicis* enim lis eadem eſt, quæ ſi *reſolventia* fuerint, aut paris energiæ,

affectam partem dilatant magis, patentioremque affluenti ſanguini reddendo, ſuccis cumulant. Hæc ut declines mala ſedulus primùm obſervabis, anceps & intutum eſſe omninò ſanguinem ex aliquâ parte ubi ſtagnat dimovendum aggredi, aut ad diſſitas ab affectâ ſede partes deducendum, iis ſub morbis ubi ſanguis *phlegmonodes* eſt, hoc eſt pelliceo glutine loricatus, tunc enim ut ponderoſus & lenteſcens eſt, mediis itineribus moratur, viſceraque tranſgredi neſcius, alicubi ſedem inopportunè figit illùcque ex improviſo infert *apoſtaſin*; exemplo eſt *ſaphenæ ſectio* in pulmonum *inflammatoriis* morbis, quaes ſunt *pleuritis*, *peripneumonia* &c. quam aliis *ſtertorem*, aliis præfocationem accerſere non infrequenter obſervatum eſt; quâ de causâ? edocet ſanguinis facta illìc compactura, quæ illius venæſectionis invitationi inobſequibilis, in pulmone ſtagnat periculoſiùs, à remeantis enim à partibus inferioribus ſanguinis columnâ divulſus, eo ſic deſtitutus fulcimine, proprioque ponderi relictus, ut potè regredientis ſanguinis impulſu viduatus, in circundo ceſpitat, reſeſque factus, extrema minatur mala: ſed hæc aliundè ad-

huc ingraveſcent, ſi præcociùs ſecta fuerit *ſaphena*, quo nempe tempore lenteſcente ſanguine oppletum adhuc cerebrum ſtagnatur, ad pulmonem enim ſuccis jam ſaburratum cumulatumvè irrumpens è cerebro ſanguis, mole ſuâ & impetu mutantem jam ſanguinis circuitum gravat, ſiſtit, opprimit.

Itaque generalis medendi regula ſit, ſanguinem (ubi opus eſt) eo ex loco mittendi, quò versùs fertur minùs exæſtuantis ſanguinis impetus, & ad quem tutiùs hunc eundem impetum evocari licet, quæ legitima *revulſionis* idea eſt: cumque poſituræ illius & conditionis maximè ſint brachiorum venæ, hæ fuerint à quarum ſectione auſpicaberis morborum curationem. Reverâ corporis medium tenere videntur, & ad æquilibrium natæ, poſitu ſuo quaſi providentes, ne corporis centrum exuberante ſanguinis affluxu opprimeretur; laterales tubuli ſint aut ſulci, qui elicum inſtar ſanguinem derivando ſuffurandovè, tantò præcordia levant & majora vaſa. Denique ſi obſerves, quales ſunt in brachiis vaſorum directuræ, quæ ut plurimùm in longum exporrectæ ſunt, ſaltem in plexus molliores & pauciores intortæ, in his certè obviam

habe

habes meabilitatem, parabilemque ad ſanguinis circuitum facilitatem, cujus ope brachii vaſa eàdem proclivitate quâ ſanguinem accipiunt, eâdem reddunt celeritate. Iterùm attendas quàm liberæ ſunt in brachiis ſuo ab ortu ad fines ſuos vaſorum diſtantiæ, exſortes ejuſmodi *glomeraminum*, quæ glandulas dicunt, & in quibus ſuos morbi ponunt aut inveniunt nidos, ſuiſque in ſpatiis habentes ex iis viſceribus nulla intra quæ appulſus ſanguis interciperetur; unde intelligere eſt nullas eſſe partes, ad quas ſanguinem tutiùs *revellere* queas.

Neque illi, qui medentium vulgi eſt, copulo illides, qui feminas menſibus efectas ſub febribus, illicò è ſaphenâ ecant, ignari aut malè memores, *hlegmonodem ſpiſſum* menſium abentiæ cauſam eſſe ſub febribus non inrequentem, unde conniventes nimis *rteriarum lymphaticarum* diametri ſanuinem menſtruum admittere recuſant; uo in caſu ſanguinis motum ad uteum pedem ſecando provocare, ad cæos vel impervios exitus ſanguinem coere eſt, omiſſis nempe è brachio vearum ſectionibus quæ *ſpaſticam diaeſin* relaxando, *ſecretoriorum* oſcilla

dilataſſent; argumento eſt *menſium* reditus, qui ſæpè venæſectiònem è brachio proximè excipit, quique medici ſimul & ægrotantis implet vota, eòque feliciùs quòd provocantis remedii non effectio ſit, ſed reſipiſcentis naturæ motûs ſuiſque redditæ directionibus indicium.

Si te moretur regionibus quibuſdam trita conſuetudo, ubi moris eſt inchoantibus quibuſlibet morbis à *ſaphena* ſectione curationem auſpicari; noveri hanc culpam inprimis eſſe refundendam in male ſuadam regionum illarum chirurgorum timiditatem, qui ſecare brachia reformidantes, pedum ſectionibus medicos aſſuefecerunt; interim no tam infeliciter, ut enim taceamus qu tacent infortunia, meliùs, ut præte mittamus quæ venientia illinc mala te git aut celat medendi ritus medelæ ir expertus melioris, faciunt incolaru ſobrietas,in aſſumendis carnibus eoru parcimonia, vinorumque mollium a muſteorum uſus, quæ *acidorum* expe tia ſunt, faciunt, inquam, ut fluxili illorum ſanguis & ad ſtagnandu ineptior, audaciùs ad inferas partes præcipitantiùs deturbari queat, meal lis enim eſt, undè hærendo *ſtaſes* co

mittere periclitatur minùs. Gallorum ægrotantium & chirurgorum alia ſors eſt, illi carnibus opiparis & vinis *acido* ſaturis aſſueti, his affatim & licentiùs indulgere amant, propertereàque denſo, lenteſcente & glutinoſo ſanguine farciri ſolent; at aliundè, quod Galliarum chirurgiæ laus eſt, Gallorumque gentis felicitas, chirurgiæ noſtratis confeſſa ſolertia eſt, ſicque ingeniati chirurgorum noſtrorum digiti, ut quæ aliis tundenda obſcurior vena formidini foret, noſtrorum vertatur honori. Poſthàc non erit undè à *revulſionum* veritate diſcedatur, hæc enim *derivationi* quæ quaſi ſolvendus curationis nodus eſt viam parat, ægrotantique & medico ſpondet felicitatem.

Igitur mutato *fluidorum* impetu, quod procul ab affectâ parte ſanguinem divertiſſe fuerit, medentis proxima ſit cura, ſedem affectam ſuo ab infarctu expediendi; ſed quâ ratione irrumpentes ſuccos aliò direxiſſe, diſſitarum venarum ſectionis opus fuit aut beneficium, ſuccos parti impactos demoliri ſimul & amoliri, vicinarum venarum ſectionis officium erit: medentis ergò ſcientiæ ſit & uſûs noviſſe quæ ſecta vena reſolvendæ ejuſmodi ſuccorum

compacturæ conveniat ſingulariter, quo
in negotio ab anatomiâ adjuvabitur, à
quâ didicerit, quæ ab affectâ ſede re-
vehentes venæ ſint, uſu aliundè & tra-
ditione majorum edoctus, quo ſui loco
tundi amant, tuſæque opitulari conſue-
verunt. Attamen procul à nobis à vul-
garibus venarum nomenclaturis delec-
tus, undè ſingulares venarum certa ad
viſcera reſpectus æſtimantur, quæ enim
ejuſdem tractûs & directuræ ſunt venæ
& ab eodem caudice exeuntes, ex eâ-
dem parte *derivant* aut *revellunt*; cum
enim ſimilis ſint ſitûs, aut poſituræ
ſimilis ſint oportet *diverſionis*, facto
tantùm diſcrimine *diametrorum* & *ca-
pacitatum*, quarum rationibus, ut ma-
jor breviori tempore vacuatur ſanguini
quantitas, expeditior, amplior, cele-
riorque fit *diverſio*: *cephalicam* ergò
medianam, *baſilicam* &c. tundi perind
erit; ab eodem enim caudice exeuntes
ab eodem loco *divertent*. De pedum ve-
nis idem judicium erit, ſive enim qu
pedis ſuperficiem perreptant, ſive qu
malleolis aſſident ſecari jubeas, ex ab-
domine ſimiliter derivabitur, ſunt enim
ejuſdem exortûs. Secùs autem de vaſi
undè à *cerebro*, *oculis*, *auribus* vulgò *d-
rivatur*, licet enim paris ſint viciniæ, di

paris proſapiæ ſunt & officii, *arteriam* intellige & *jugularem*, quæ utraque ſectæ *derivant* quidem, hæc ſanguinem quem à cerebro revehit educendo, illa ſanguinem quò ad partem ſtagnatam properat ſuffurando, quod certè eò potentius & promptius auxilium eſt, quòd in arteriis ſit ordinaria *obſtractionum* aut *ſtagnationum* ſedes, in illarum nempe extremitatibus conicis, quò impetuoſiùs impingendo ſanguinis moles hærere & adigi periclitatur frequentiùs, dùm ab anguſtioribus ſpatiis in latiora ad cor remeando venarum ſanguis faciliori alveo currens difficilè tardatur. Hìnc *derivandi* ratio opportuna maximè eſſet arteriarum ſectio, quæ cum inconceſſa ſit & interdicta, illarum venarum ſectione ſuppletur, quæ arterias ad ſtagnatam partem vehentes ſanguine minuunt; unde felix adeò tuſæ *ſaphenæ* eventus in *hepatitide*, *jecoris phlogoſi* aut *inflammatione*, nam *venam portæ*, quæ tota *arteriaca* eſt remeantis ſanguinis demenſo defraudans, arterialis ſanguinis per *venam portæ* ad jecur ſtagnatum affluentis molem ſimul & impetum minuit; quâ ratione fit, tum ut materiæ minùs ad infarctum locum appellat, tum ut ad expediendum & extri-

candum ſe jecori ſuppetat facilitas major. Idem modus eſt ſectæ *ſaphenæ* in uteri morbis; *menſium* namque vel *lochiorum* defectus fiat aut *eclipſis*, *arteriarum lymphaticarum* culpa eſt, ſanguiniſque facti arterialis hæſitantia, cujus impulſum minuendo & quantitatem, qui ad uterum confluxurus fuiſſet per ſectam *ſaphenam* eductus ſanguis & mali ſubtrahit fomites & preſſo ab infarctu utero dilatandi ſe ſpatia facit.

Aliæ ſunt *derivationum* ſpecies, quas operatur in ipſo aut viciniori ſtagnationis loco facta venarum apertio; ejuſmodi eſt *hirudinum* ſuctus, *varicum* inciſio, & ſub *ophtalmiis* vaſorum quæ ſub palpebris ſunt inciſuræ, quibus ſi addideris ſuis cruentatas inciſuris *cucurbitulas*, omnes illas habes *derivationum* rationes, quæ tot paratæ ſunt incarcerato ſanguini & aperta ipsâ in ſtagnatâ parte effugia. Enimverò inopinanter omiſſas hîc eſſe *hæmorrhoïdes* non putaveris, quandoquidem ancipitis ortûs eas comperiat medicus, de iis dubius, eaſnè ad *venas*, vel ad *arterias* referat.

Reipsâ ex *hæmorrhoïdibus ficoſæ* ſunt & *polypoſæ*, *mariſcæ* dictæ, duræ, tumentes, dolorificæ, pallentes aut

rubræ minùs, quæ hirudinibus aut ſcalpello vulneratæ ſanguinis parùm aut nihil eructant, quæque infrequentiùs in ſuppuratum aut *fiſtulam* deſinunt; haſnè perperàm ad ſtagnatas *lymphaticas arterias* revocabis? aliæ dantur quæ ſponte ſuâ vel ab hirudinibus ictæ, eam profundunt rutili & arteriaci ſanguinis copiam, quæ vel ipſi vitæ minari videtur, nonnè ſanguinalium arteriarum hæ quoque ſoboles erunt, quæ vi aut arte hiantes, has enormes dabunt evacuationes? ni malueris *lymphaticis arteriis* has adhuc attribui, quæ uterinarum more exundanti ſanguini hæc dabunt emiſſaria; maximè cum extremam podicis marginem occupent non pauci arteriales tubuli, ſebaceum ſuccum (qui inſpiſſatæ *lymphæ* genus eſt) excernentes; porrò horum tubulorum *lympham*, quod *ſecretionibus* omnibus accidere oſtenſum fuit, ab irruente hùc rubrâ ſanguinis parte cruentari poſſe, nihil vetat. Sed aliæ ſunt veſiculares, varicoſæ *hæmorrhoïdes*, quæ ad venas atro ſanguine ſtagnatas manifeſtiùs pertinere viderentur. At quorsùm, inquies, ſingula hæc *hæmorrhoïdalium* tumorum diſcernicula? certè ut obſerves *arteriotomiæ* genus eſſe poſſe *hæmorrhoï-*

dum apertionem, ideoque non temerè ſcalpello inſtituendam, tutiùs autem hirudinum ſuctu, à quo nempe *hæmorrhagiæ* periculum minus; imò hinc memineris ex *hæmorrhoïdibus* multas eſſe nec infrequentes, quales ſunt ficoſæ, quarum apertione *derivationem* tentare aut periculoſum aut fruſtaneum eſt; inopportunè enim vulneratæ, in ulcera maligna, aut cancris proxima exitialiter deſinunt.

In *varicibus* ſecandis ſimile nihil diſcriminis erit, ut enim omnibus in venis ſedes eſt, vix ulla erit quam intutus ferro pungas, præmiſſis tamen debitis venæſectionibus, & omnibus auxiliis, quibus caſtigata ſanguinis moles, apertionis illius ictum innoxiè feret.

Revulſionum, *derivationum*que fructus erit ſanguinis circulationis ſuum in ordinem reſtitutio, & ſuccorum evagantium ſua ad loca, ſeriem & *ſecretoria* reditus, ita ut albâ ſanguinis parte, quæ à *lymphaticis* aberraverat arteriis, ſuas ad *lymphaticas* regrediente, ſanguini miſſo illam redire videas *coloris mutationem* à medicinæ patribus obſervatam, laudatam, traditamque nobis, non ſecus ac mittendi ſanguinis menſuram, ultrà citràque medenti non eundum

erat, tum ſuam reddi *linguæ*, *cuti*, *pulſui* & *hypochondriis* tactûs mollitiem, albaque & æqualia urinis *enæoremata*, omnia inchoantis coctionis indicia, argumenta naturæ vincentis, reflorefcentiſque ſanitatis pignora.

Non prætereundæ *derivandi* rationes ſubſidiariæ, quibus locum dabunt medentis ſapientia & morbi indoles. Has offerunt *ſtimulantia*, hæcque inter *veſicatoria*, quæ duplici titulo *derivationi* accommoda ſunt, *fluidorum* enim copiam non mediocrem eliciunt foràs, *ſolidorumque oſcillationes* inclinant ad ſe atque convertunt. Illa quidem admittet cultior medicina, obſervanda tamen eſt corporum noſtratium teneritudo, & in *ſpaſmum* proclivitas, præcipuè ſub *acutis* morbis, ubi ferventibus præcordiis arent nervi & in *ſpaſmum* proximè propendent. His conditionibus uſurpabuntur, ubi ſoporati erunt ſenſus, vel ubi maligni quo nervi infeſtantur ſeri partem diverti convenit aut præoccupari. Interim concedendum eſt pauxillum eſſe ſeri illud quod *veſicantium* morſu extorquetur, unde nihili fermè videretur *derivatio* quæ inde ſuccederet, ſed aliundè quàm *fluidorum* evacuatione æſtimanda *de-*

rivatio eſt, quam operatur efficaciùs aſportatus aliò *ſolidorum oſcillantium* motus, qui *fluidorum* impetûs mutationem ſecum importat. Itaque qui parti fit rubor, quique urit dolor, indicio ſunt illùc facti ſanguinis confluxûs, qui ſic à cerebro averſus, ſuccorum & molis minùs ad cerebrum feret, quod intellexiſſe erit magnam ſuccorum partem, qui vaſorum ad caput vehentium capacitates fuiſſent ingreſſuri, ăd ſubjectorum vaſorum capacitates deturbatam eſſe, quas ſubeundo à cerebri ſemitis alias ingredientur, haſque peragrando tràns ea quæ offendent ſecretoria, maligna quibus imprægnantur morbi *miaſmata* foràs aſportabunt. Vulgaris enim (quæ *humoriſtarum* eſt) medicinæ vitium eſt, unis in *fluidis* poni omnem remediorum effectum, cæcutientis illicò in exponendis illorum virtutibus ſi acido quodam arcano aut manifeſto careat, quod *abſorbendum, concentrandumvè* in *fluidis* aſſignare queat; tam altè mentibus inſedit præjudicium, una eſſe *fluida* in quæ ſuas remedia exercent virtutes! ſed hanc deceptionem oſtendunt *ſtimulantium* fructus, tum & *cucurbitularum* ſiccarum, *frictionum*que energiæ, non in eo felices, quòd hu-

mores evacuent, ſed quòd procul & ad oppoſita eos avertant: hinc non iniquè ſuſpicaberis, quidquid mutationis aut novi veniat *fluidis* à remediorum uſu, id omne ab affectis primùm, laceſſitiſque *ſolidis* venire; nequidem demptis *alterantibus* dictis remediis, quæ dum *refrigerant*, *humectant*, *incidunt*, *digerunt*, *coquunt*; *inviſcant* tandem, *abſorbent* atque *concentrant*, totum id operando in *ſolida* exſequuntur; imò non audaciùs affirmabis, ea eſſe *ſolida* quæ meliùs attingere queant medicamina, tum quia ea ſint quæ medicamentis primùm ſe contingenda objiciant, tum quia præcipua ſint quæ ut *elateris* & motûs omnis, ſic morborum omnium ſuſtinent cauſas aut habent. Hæc cum vera ſint, *ſolida* erunt quæ quas in ſe experientur & excipient primùm remediorum virtutes ad *fluida* tranſmittent, ſic ut quæ hinc ſequentur *alterationes fluidorum*, *ſolidorum* ſint horumque oſcillationum modulationes, id eſt, inducti novi tritûs modi, à tritu ordinario diſſimilis in eo, quòd cum reſtituendæ aut revocandæ ſolitæ circuitûs ordinationi debeatur, in tantùm vegetiorem illum eſſe oporteat, in quantùm ſuâ ab orbitâ deſciverit ſan-

guinis circuitus: idque ad naturæ ingenium erit, quæ ut ſolita, ſic inſolita ſanitatis munia ad unum & eundem *ſolidorum* nutum, unâque ſemper & eâdem operâ exercebit. Sed *elateris* opus eſt iſthuc exercitii genus, in hoc incumbentis, ut quæ per morbum facta fuit æquabilitati ſanitatis aut æquilibrio jactura reſarciatur, quo ſub reſpectu librationis genus erit operatio remediorum enitentium reſtituere quod lapſum eſt æquilibrium. Porrò totius corporis commune libramen eſt ſtomachus, univerſalis animalis œconomiæ liberator, univerſæque vis *ſyſtalticæ* moderator aſſiduus, ad cujus rythmos gerunt ſe omnes partium *oſcillationes*. Hinc intelliges in ſtomachi *tono*, viſcerum *toni* menſuram poni; quâque ratione ſuum cæteris cum viſceribus ſtomachus communicat ſenſum, ſuum cum iiſdem *tonum* communicat. Poſthàc rationem habes, quâ deglutitorum ad *fluida* tranſmittuntur remediorum vires, author & via eſt ſtomachus, cujus modulatus *elat r* & regulata *oſcillatio* viſcerum oſcillationibus ponit modum; eò faciliùs quòd cum de æquilibrio reſtituendo agatur, librili (quod ſtomachus erit) *momentum* adjeciſſe ſuffi-

ciet; *alterans* v. g. remedium, ſtomacho inditum contactu ſuo illum afficiet, ſuoque vel pondere, vel ſapore, aut utroque faceſſet in illud *momentum*: *momenti* enim ingenium induit illicò tantulum materiæ vel virtutis, ubi in procinctu eſt illa quæ emovenda eſt & determinanda potentia; ſed hujus proclivii eſt ſtomachus, cujus ea eſt ſenſûs acuties, tantavè teneritudo, ut præ cæteris corporis partibus affici facilis ſit, ut potè ad contactûs hoſtilis aut peregrini auram illicò immutari promptus. Stomacho autem inimicatur quidquid non injucundi tantùm aut mordentis quid habet, ſed quod inſolitum illi advenit aut inexpectatum, hocque ad oſcillandum illi fortiùs aut præter morem ſignum fit aut veluti claſſicum, quo ad luctam cum hoſpite novo inſurgens ad victoriam ſe accingit aut ad pugnam, conamen videlicet ſub quo in digerendis morbi fomitibus natura ſudat. Is enim *alterantium*, quæ ideò *digeſtiva* vocantur, labor eſt; in quo obſervabis quàm mendax aut idonea ſit *abſorbentium*, *præcipitantium* & *antacidorum* notio, quibus *acidorum* in *fluidis concentrandorum* vim attribuunt, dum id omne quod *alterantia* præſtant

boni, vicariâ præſtant *ſolidorum* operâ. Itaque varia inter *revulſionum*, *derivationum*, *diverſionum*que auxilia, ex *alterantibus amara*, *nitrata*, *teſtacea* ſimiliaque (ex diversâ licet tribu) *digeſtiva* uſurpabis? ex his omnibus venire cogitabis contactus peregrinos aut inexpertos preſſus, qui contactuum aut preſſionum ritu, quæ pulſatæ campanæ *undulationes*, trepiduli aëris intercipiendo ſonum mutant, ſtomachi mutabunt oſcillationes; hæ autem communionis ratione, ad alias partium oſcillationes illicò ſerpendo, tritus inducent novos, novoſque niſus in *fluida*, qui *alterantium*, aut *digeſtivorum* operationes erunt: his intereà operationibus ſubactæ, diviſæque *alterantium* particulæ, in tenuiſſimas ſalium aut materiæ maſſulas abeunt, quæ intra vaſa admiſſæ ſtagnantem ſanguinem quaſſant potentiùs, denſatumque & pelliceum fortiùs divellunt & efficaciùs; ut enim materies habet chymiæ ars, quas abſque *intermedio* bolo diſtillare nequit, iterùm ut nuſquam felicior eſt in volucrum ſtomachis, duriorum quæ integra ferè deglutiunt, ſeminum tritus, quàm ubi arenulas inſimul illis glutire datur, arte ſimili ſanguini ad-

ventantes illæ materierum maſſulæ, veluti cuneoli erunt, in quos feriendo *ſolidorum* tritus & ictus, in *fluida* fortiùs illos adigent, illis enim quaſi armata *ſyſtaltica* vis lenteſcentium ſuccorum nexus ſolvit, frangit copulas & connubia rumpit, ſicque paratur felix humorum fluxilitas, quæ ad *catharſin* tuta via eſt.

Quæ omnia effutita temerè de *alterantium* viribus credere ceſſabis, ex his enim ſingula luſtrando habebis nullum, quod ſapore manifeſto non ſit inſignitum, qui ſive ſit *amarus*, *acidus*, nominiſque aut tituli alterius, ſalis alicujus *evectionem* in ſe apertè prodit aut dominium, ideòque gravantis ſimul & vellicantis rei præſentiam. Quâ de causâ ad *ſtimulantium* claſſem revocari *alterantia* non ineptum fuerit, præterquàm quòd enim in *ſolida* illorum energias exerceri expoſitum jam fuit, quod ad ſtimulationis opus pertinet, vellicando agunt, in quo ſtimulationis notio præcipua continetur. Re ipsâ quidem ex *alterantibus* non pauca habentur, quæ obſcuri ſaporis percipiuntur, unde vix inter *ſtimulantia* mererentur locum, at ex illis plurima quoque ſunt exquiſitè *amara*, *acida*, *acerba*,

nec deſunt quæ evidenter *terrea* ſunt, *auſtera*, *calciformia*; porrò ut in illis ſalſedo eminet à quâ ſtimulandi vis, in his aut ponderoſæ ſunt particulæ, quæ gravandis partium oſcillationibus pares ſunt, aut igneæ (ut in *calciformibus*) quæ vellicandis, corrugandis, ſiccandiſque partium fibris ſunt idoneæ. Sed conceſſo quantumlibet intactiles fermè eſſe plurium *alterantium* ſapores, tam occultè *amara*, *acida*, *acerba* ſentiuntur! vellicandis fibris, harumque vertendis, mutandiſvè oſcillationibus plus quàm ſatis illorum ſalſedo eſt. Non enim hanc cum illâ ſalſedinem comparari hìc convenit, at habito ad ſtomachum reſpectum ſalſedinem aliquantam obſervari, hunc enim lædit vel intactilis ſapor, *antimonii* exemplo, quod dum papillis linguæ quæ ſaporibus præſunt inſenſibile eſt, & oculis ſenſuum tenerrimis innocuè adhibetur, ſtomachum turbat, hâc certè de causâ quòd hunc tunica ſuccingat ipsâ cute tenerior, ejuſdem antimonii ſpiculæ ſentiens intoleranter, quæ placidè tolerat ſuâ cuticulâ nudata cutis; ſed hinc inferes quantâ ſagacitate præſtat ſtomachi ſenſus, quem proinde alere debet præſtantia *toni*, eminentia videli-

cet *elateris*, mirabiliter ſimul & delicatulè in eo protenſi, quòd abſque rigiditate firmus ſit, ſine duritie durans, abſque flacciditate mollis, quique dum univerſo præeſt corporis *tono*, *tonum* omnem acumine vincit, adeò ut illum emoveat injucundæ rei aſpectus aut auditio; unde homines habeas, qui ad ingratos aſpectus nauſeant, alios quibus nauſeam movet, aut *cardialgiam* facit ingratæ rei narratio; denique tam multos, quorum appetitum proſternit dolor cordis aut animi mœror. Ad hanc teneritudinem nihil non momentum eſt, ut potè quam vel hilum lædere poteſt aut temerare, modò ſit vel inſolitum illud, vel peregrinum, tunc enim inaſſuetus aut novus ſ*contactus*, *elateris* illius erit modus alter, fietque novus oſcillandi rythmus. Juxtà hanc non emendicatam aliundè, ſed ex rei viſceribus depromptam ſtomachi mechaniſmi notionem, animadvertere datur, quid energiæ in ſtomachum exerere *alterantia* debeant, quem vel ſuo ſapore titillando, vel ſuo gravando pondere incommodo afficient, *erethiſmi* cujuſque genus excitando, novum facient oſcillandi genùs, quod ad cæteros (quibus cum nervorum communio-

ne ſociatur ſtomachus) partes ſerpendo illum faciet laborem, quem *alterantium* operationis nomine indigitant.

Interim ſi hæc ad *alterantium* operationis intemperamentum curta erunt, quæ defuerint ita ſupplebis. In confeſſo eſt quantam in producendis morbis partem obtineat impedita *tranſpiratio*, ſed hanc de eâ quæ per cutem exteriùs vaporat unicè intelligi iniquum erit, cum tam vera ſit altera quâ madent interiùs & fumant viſcera tranſpiratio, quàm explorata illa eſt quæ per cutem exhalat. Suadet autem *ſpaſtica diatheſis*, hincque ſecuta ſuccorum *ſtaſis* aut *ſtagnatio*, comprimi quoque ſub morbis internam præcordiorum *tranſpirationem*, hanc ergò reſtitui, ad ſanitatem tam utile erit aut commodum, quàm quæ maximè: atqui id boni afferre *alterantiá* oſtendit illa horum vellicandi ſimul & eluendi *ſaponaria* virtus, quâ *ſolidorum* parietes lavando, everrendoque, thermarum medicatarum inſtar, cæca ſolvent reſerabuntque membranarum ſpiramina, quod idem erit ac impediti ſanguinis obices ſuſtuliſſe; & reipsâ id ſolatii expectabis ab *alterantium* aliquatenùs aſperante ſapore, qui vellicando membranas, excretionem

illius quâ ſtagnantur *tranſpirabilis lymphæ* obtinebit.

Ampliſſimus hîc aperiret ſe diſſerendi locus de variis *alterantium* generibus, quæ tam multa ſunt, quàm numeroſa *digeſtiva*, quæ *abſorbentium*, *diaphoreticorum*, *anodynorum* & *amarorum* nominibus continentur, ſed alterius medicinæ ditionis hæc omnia ſunt, medicinæ ſcilicet *chronicorum* morborum, quò tractationem hanc cenſuimus relegandam, intereà expoſituri medentis curam, quâ meditetur naturæ intentiones, ritus & conſuetudines, in quibus ſubodoretur ſinceros morborum exitus, evacuationis nempè genus & evacuandi vias, quibus expedire ſe natura ſolet, aut expediendam ſe monſtrat.

CAPUT XIV.

Ubi pergendo in remediorum opportunitatibus, de evacuationis eligendo genere, purgationiſ*que definiendis temporibus diſſeritur.*

DUm in illis quæ hactenùs traditæ ſunt, medendi curis occupabitur medicus, naturæ motus meditabi-

tur, humorumque inclinationes & facilitates locorum explorabit, intellecturus quas illa ſibi pandit vias, quos parat exitus, ut eadem cum illâ conſilia ſecutus & premens veſtigia, indigenæ illius quam corporibus inſevit Creator medicinæ ſequatur regulas, theoremata, leges; ſicque illam, quæ in creatam rem cadere poteſt, veritatem medicinæ aſſerendo, injectam illi malignam incertitudinis & mendacii maculam abſtergat. Noverit ergò ex conſtanti morborum hiſtoriâ, ex traductis ſapientium artis obſervationibus & conſentientibus remediorum eventis, quas, ſi aliquas affectat morbus evacuationes, aut quibus ſolvi ſolet aut amat *judicationibus*, quo tempore & quanto, qualia inter ſymptomata, quibus ad ſalutem ire ſuevit aut exire ad mortem. Reipsâ nullum non eſſe morbum qui alvinis purgaminibus curari non amet, naturæ majeſtatem inhoneſtare eſt & artis medendi dignitatem, quæ longè ſæpiùs reſtituendo ſanguinis circuitûs aut animalis œconomiæ ordini mirabili ſervit, quàm alvinis ſedibus everrendis: vulgaris hæc eſt aut frequens nimiùm opinio, quam ſapit adhuc ſparſus in vulgus de *ſudoriferis* error, quod

utrumque ex æquo iniquum aut mendoſum eſt; in illâ nempe ſolâ evacuatione duplici conſiſteretnè omne evacuationis genus? dum non infrequenter de *menſibus*, *lochiis*, *lacte*, *hæmorrhoïdibus*, *ſputaminibus* aut ſimilibus *mucoſis*, *ſeroſis & lymphaticis* excretionibus revocandis laboratur; ſed hæc eſt *humoriſtarum* allucinatio opinantium rudem aut infidam futuram fore morbi curationem, quæ abſque humorum evacuatione eâque copiosâ ſucce-deret; inſubidè habitis ſpontaneis illis febrium *judicationibus* quas derepentè & feliciter abſolvunt in labiorum marginibus erumpentes *papulæ miliares*. Meliùs adhuc erudiiſſet eos de aliis febribus publica obſervatio, quas fecerat miliaris, arentiſque fermè *herpetis deliteſcentia*, ſeu inopinanter intrò factus humoris raptus, quas quoque ſanat *herpetis* ad cutem reditus: ſed pleniùs hanc confeciſſet rem altera obſervatio, quos enim commiſerat morbos ſolitæ *arthritidis* ſuppreſſio, his remedio eſt *arthritis* revireſcens; unde videas intolerandas *tuſſes*, horrendoſque *aſthmatis paroxyſmos* in iis quos ſolita ſua defecit *arthritis*, quæ derepentè curat *arthritis* erumpens. Itaque ad morbum

accedens medicus explorabit primùm, illiuſnè generis fuerit, quod manifeſtâ evacuatione ſolvi ſolet, aut alterius quod inſenſili excretione judicatur aut nullâ? quod ut illi ſuccedat feliciter examen, ulteriùs expendet, an morbus ad *fluida* pertineat, an ad *ſolida?* id eſt, an ad *humores* vel ad *nervos?* ſi prius, an ad ſanguinales, vel ad *lymphaticos?* ſi poſterius, an ad nervos arentes vel *ſpaſticos*, an ad nervos ſtagnatos ſanguine aut *phlogoſi* tactos? ex his enim omnibus circumſtantiis & diſcriminibus augurabitur medicus an aliquâ & quali evacuatione ſolvetur morbus, proindeque eò versùs ſuam in medendo mentem diriget, ſuaque inſtrumenta medendi.

Morborum exitus admonet, ſeu ſolutionis futuræ genus & *judicationis*, tumultuationis morbidæ locus, qui ut vaſorum ſic & humorum prodit genus, ubi nidulabitur morbus. Hìc autem in diſcerniculum ſe dat pulſus, qui febrilem ſe manifeſtando, in ſanguinalibus vaſis, & intra ſanguinales humores turbas haberi indigitat: reverâ enim perplures nervorum affectus, eoſque graves uſus oſtendit, à quibus abeſt febris, cujus numeri ſunt *ſpaſmodici*

affectus, *hyſterica* v. g. & *hypochondriaca paſſio*, *aſthma* ſiccum, ſtomachi *colica* convulſiva, *epilepſia*, *tympanitis*, quæ abſque febre ægrotantem conficiunt; quibus addes *melancholicas* ægritudines, quæ ut ut febris expertes diù deterunt ægros ac tandem enecant. Indè concludes quantùm ad *fluida* pertinent febriles affectus, tantùm ad ſolida ſpectare eos qui *ſpaſmodici* ſunt. Porrò ex æſtuantibus humoribus an ſanguinales, an *lymphatici* ſint internoſces ex his qui exæſtuant, ceu qui emiſſitios egurgitando graviora committunt *ſymptomata*; qualia ſunt *hæmorrhagiæ*, *ſudores*, *diarrhææ*, *perirrhææ*, ſputamina, *catarrhi*, tot eliquamina, aut *colliquationes*, quæ catulientium ſuccorum naturas, impetus & potentias oſtendunt. Humorum conditionem monſtrat adhuc partium quæ morbo obſidentur textura, quæ ſi ex *lymphaticis* compacta ſit, *lymphæ ſtaſin* ſubeſſe illìc atteſtabitur; unde habes humoris genus à quo fiunt *glandularum* morbi, ex *lymphaticis* enim illas compingi oſtendunt parenchymatis illarum color, denſitas, & ineptitudo ad *ſuppurationem*. De nervis ſupereſt diſcernendum, cujus (ſi alicujus) humoris vitio labo-

rent; ſi alicujus, inquam, humoris; una enim *ſpaſtica diatheſis ſpaſmodicorum* affectuum, qui *chronici* ſunt maximam partem committere ſolet, hoc eſt villorum quibus conſtant nervorum funiculi peſſundata mollities, aut perdita flexibilitas, unde facti auguſtiore illorum *diametri*, *ſtaſi* illius quam vehunt *lymphæ* occaſioni ſunt, aut *lymphæ* illius circulationi impedimento, eò facilius, quòd cum non unus & rectus ſi tubulorum nervorum tractus, ſed tortuoſus, loculoſus, nempè ſambuci medullæ inſtar, ſtupendum quantùm & quoties in circulando morari periclitetur, aut ceſpitare nervorum *lympha*. Secùs judicabis de nervorum affectionibus *acutis*, quæ nempè ſub *acutis* morbis, maximè ſi *maligni* ſunt, nervis ſupervenire ſolent, has enim facit ad nervos evibrati fortiùs ſanguinis impactio, unde facta *phlogoſis*, *ſpaſmodicam* nervorum *tono* affert irrequiem, quam promunt *tendinum carpi*, aut totius corporis inter dormiendum *ſubſultus*, qui *malignitatis* prodromi ſunt & teſtes. At quorſùm, inquient, univerſa & ſingula hæc de morborum differentiis inveſtigari curioſiùs? ut palàm fiat non paucos eſſe morbos, in quibus p[...]
rù

rùm eſt humoris, proindèque in quibus humorum evacuationi parùm loci eſt: attamen cum edocuerit medendi ſcientia, confirmaveritque medendi uſus, utilitatis eſſe non contemnendæ ipſamet *purgantia*, in curandis illis, imò & *ſpaſmodicis* morbis, colligere juvat aliundè quàm à vacuandi virtute repetendas eſſe purgationis utilitates, quas tradere & perſequi ſuo loco decebit.

Eruitur adhuc ex accuratiori hoc morborum ſcrutinio, ut ſuus cuique morbo eſt humoris modus, ſua cuique ndoles, ſua vacuandi ratio, medicum enès non eſſe, eandem ſemper, aut anc vel illam vacuandi viam morbo ibere, at illius eſſe ſapientiæ & officii ontinere ſe intra vacuandi vias, quius juvari morbis moris eſt aut judicari, ſuper ſedulum illum eſſe in explondo humoris genere & ingenio, in ibus ſita eſt propria morbi cauſa, obrvandiſque morbis quos natura judire ſueverit. Atqui obſervatione cont morbos inter, alios eſſe qui per *diaoreſin* aut *ſudores*, alios qui per *hæmoragias*, quoſdam qui per *perirrhœas*, ltos qui per *diarrhœas*, plures qui per *enſilem tranſpirationem* ſolvuntur, hos ò morbos ad indebitas ſibi & alienas

evacuationes traducere velle, naturam cogi eſt, non duci, quâ invità infelices ſunt aut periculoſi medentium ſucceſſus. Ejuſdem infortunii eſt aut inſaniæ *catharſin* unicè obtrudi ad omnes omninò morbos, quaſi omnium inſtar eſſet iſthæc evacuatio, quæ cæteras ſola ſuppleret: itaque morbum aggrediendo medicus, quem per *ſudores* judicari poſſe uſus oſtendit, ſua ſic attemperabit conſilia, ut ea admittendo remedia quæ *diaphoreſi* non repugnabunt, ab iis cautus abſtineat, quæ *ſudores* interpellarent; diſcernendo intereà *ſudores* qui unà cum enaſcente morbo prorumpunt, ab iis qui caſtigatæ morbi cauſa & procul à morbi initio ſuccedunt. illi enim morbi diuturnitatem portendunt, aut produnt *malignitatem*, dum hi triumphatæ & ſubactæ morbi cauſa ſigna ſunt & argumenta; unde ut *ſymptomata* vi morbi exſuſcitata illi ſudore habebuntur, hi verò ut opera & imi tamina naturæ, ad quæ decet medicum collimare. Noverit enim artis pruden ex evacuationibus nullam eſſe cui *coc tione* longiori opus ſit quàm *ſudoribus* ut enim *ſecretionum* omnium poſtrem eſt *tranſpiratio* inſenſilis, cumque o ganorum & excretionis ſimilitudi

tranſpirationes redoleat ſudorum evacuatio, evacuationum nulla eſt, ad quam per plures gradus eatur, ut potè cum prævijs *ſecretionibus* plurimis præludendum habeat, antequam felix ſuccedat. Itaque ineunte morbo *ſudorifera* confeſtim jubere, ſpretis itineribus mediis ad terminum contendere eſt, omiſſiſque modis ad finem properare; hinc malè ſani ſudores & abortivi, crudi namque ad habitum corporis propulſi ſucci, craſſiores adhuc & indebitè tenuati, anguſtioribus vaſorum diametris hærent, ſicque mediis itineribus morando, viſcera ſtagnant & *inflammationibus* implent, antequam ad habitum corporis pervenerint. Inauſpicati adhuc erunt ſingulares aut dimidiati *ſudores*, qui hic aut illìc ſtrangulati ſanguinis, aut in hâc vel illâ corporis regione ſub *ſtagnatione* gementis indices unt, à quibus proindè ſuas elicere ndicationes, medico tam improſperum ſſet quàm ægrotanti calamitoſum. Cum gitur de *ſudoribus* verè *judicatoriis* pes aliqua affulgebit, medentis labor rit in molliendis, laxandis, flectendiſque *ſolidis*, ut ſuis temporibus reſeran ſe concedant *ſecretoria*, tum in diendis *fluidis*, ut idoneo merſa vehi-

culo ad ultimas vaſorum extremitates, hincque ad *ſecretoria* perveniant: hæcque eò convenientior cura videbitur, quòd nullibi morborum tam durus, tenax & pelliceus ſit ſanguis quàm ſub morbis quos *ſudoribus* ſanari prædicant; illic enim ſolideſcens eſt, adeò cum *pleuriticorum* ſanguine convenit, quem coriaceum eſſe norunt omnes & confitentur, ejuſmodi enim ſpiſſitudinis ille eſt quem venâ eductum promunt *rheumatiſmi, catarrhi, eryſipelas, peripneumonia, pleuritis* quorum omnium causâ *ſudorifera* profunduntur: igitur ſub horum quoque morborum curâ, tractari, ut dictum modò eſt, *ſolida* ſimul & *fluida*, naturæ ſufficiet, ut quam ipſa præoptaverit ſolvendi ſe viam ultrò ſequatur; unis interim adjuta *diaphoreticis*, ſed iis humentibus, *anodynis* & mulcentibus; obſervatione enim dignum eſt caſſa eſſe aut infida *ſudorifera*, quæ abſque *anodynorum*, *opiatorum* inprimis conſortio exhibebuntur; argumento ſanè fruſtrà eſſe *fluida* ad *diaphoreſin* emoveri, ſi occluſa eſſe perſeverent *ſolidorum* ſpiramina, quæ referare ſingulariter apta nata ſunt *narcotica*. *Volatilium, ſulphureorum* & *ardentium ſpirituum* ſimile

ſitium eſt, quæ cum *evehere fluida* aut accendere ſoleant, & *ſolidorum elaterem* tendere, quos ſpondent ſudores arcent ſæpiùs, aut comprimunt, unde *ſudoriferis* ejuſmodi calidioribus, *acida* admiſcere docuit probavitque uſus, ut enim *alcalia* coërcent, *ſulphurea* quoque caſtrant & *volatilia* moderantur, cum iis ſic agendo, ut vim illorum *diaphoreticam* non extinguendo temperent, non accendendo promoveant; exemplo eſt *theriaca* quæ ex aceto propinata ſudoris imbrem profundere obſervatur. *Diaphoreticorum* cenſûs aut familiæ ſunt *hydrotica*, ſed ad *chronicos* affectus ſpectant tam ſingulariter, ut illa hùc, ubi *acutorum* res agitur, transferre, furti crimen eſſet aut iniquitatis culpa: ſimili ratione ad *chronicos diuretica* remittimus, de iis omiſſuri nihil, ubi de *chronicis* differetur. Verùm *hæmorrhagias* hîc admittimus ſeu *hæmorrhoïas* Hippocrati dictas, evacuationis enim genus eſt, ut ut medentium vulgo inexploratum ſit, tanti aliundè momenti, ut ſæpiſſimè *hæmorrhoïa* alicujus *eclipſis* aut abſentia ſit quæ morbum inchoavit aut alit; ampliùs *hæmorrhoïa* eſt, quæ ut difficiliora morbis

dæ *ſymptomata*, ſic & medico graviorem crucem figit. De *menſibus* hæc fortè interpretaberis, interim cum *menſes* ad *mulierum* affectus propriè pertineant, de illis mentio recurret opportunior, ubi de his ſermo inſtituetur.

Sed ſuæ ſunt viris *hæmorrhoïdes* familiares adeò, ut hominum pauci ſint qui harum aliquas vel adoleſcentes, vel adulti experti non fuerint, in quibus morborum difficiliorum *epochas* invenies aut origines. Illum enim quondam vexabat adoleſcentem narium *hæmorrhagia*, hunc ſanguinis ſputum, alterum incommodarunt *hæmorrhoïdes*; alterutrâ harum *hæmorrhoïdâ* defectus ille erit? ſtupendum! quàm difficiles incurret morbos, quos oblitâ illorum origine, remediis mille improſperè torquebis, ut potè ineptis, ſi aliò tendant, quàm ad ſinceram morbi cauſam; hunc enim vel illum humorem eliminandum, hunc vel illum caſtigandum ſaporem fortè ſuſcipies, ubi de reſtituendo aut reſarciendo ſanguinis circuitu res erit; inde tam multa evacuantium, *ſudoriferorum*, *fundentium*, & *purgantium* exitia, in ſanguinem enim qui adeſt, non in humores qui

deſunt incidendo, quos vacuant humores, faciunt, at ipſum perdunt ſanguinem, propriis illum exuendo ſuccis, peregrinis induendo. Si igitur ſciſcitando ab ægrotante audias (audies autem frequentiſſimè) *hæmorrhoïæ* alicui obnoxium illum vel fuiſſe quondam, vel tunc temporis eſſe, monitum te noveris, non in humorum vacuationibus ponendas eſſe tibi medendi *indicationes*; igiturnè in *hæmorrhoïcis* remediis? id fermè ſuaderet *emmenagogorum* exemplum, quæ certiſſimè evacuando ſanguini conveniunt ſingulariter, ſed præterquam quod *hæmorrhoïca* remedia (quò aloëtica pertinent) *phlogiſta* ſunt, *hæmorrhoï*que ſerpentis exemplo, ſanguine corpus fortè exinanirent, inſuper inexplorata ferè jacent aut infelicia, undè præpoſterè, incertò & periculosè ſervirent revocandis virorum *hæmorrhoïis*; pergere igitur ſatiùs erit in iis quæ modò tradita ſunt, evacuationibus, *diluentibus*, *digeſtivis* aut *alterantibus*, uſque dum perſpecto compertoque impurati altiùs ſanguinis ſtatu, quem ſenſim infecerit, aut à ſuppreſsâ aliquâ familiari *hæmorrhoïâ*, aut à morbo contracta lenta ſimul & lutulenta materies, de ſanguine purgando

cogitabit medicus; cujus errata poſtquam emendare ſtuduerit, in edendis quos ſinu ſuo concepit alitque fetibus abortivis, infelicibus nempè vel imperfectis ſuccis, illum adjuvabit auxiliares admovendo manus, quæ altiùs impactos, hincque ſua ad *ſecretoria* irreduces ſuccos, per omnium maximè publicas vias protrudant.

Purgationis id opus erit, ſeu *purgantium* opera, illorum videlicet remediorum, quæ ſtimuli quo præſtant ratione, ad inſolitas oſcillationes *ſolida* elevant, tum vi quâ valent *colliquante*, *fluida* fundunt. Is autem effectus duplex ad purgandum ſanguinem neceſſarius eſt, hic enim peregrinis ſuccis imbibitus, ut à ſuâ *craſi*, ſic à commodulatione nativâ receſſit, tumque mutatæ particularum illius gravitates, quantitates & maſſæ, à proportione & commenſu quem cum *ſecretoriorum* ſuorum diametris nactæ erant, illas dimoverunt; vis igitur major accedat oportet, quæ *elaterem ſolidorum* intendat & *fluidorum* reſeret compagem, ut tenuati ſucci tùm ponderis & maſſæ habeant minùs, tùm reſiſtentiæ minùs objiciant, ſicque ultrò *præcipitari* ſe patiantur. Sed in his habes *purgantium energias*, aut

operandi rationes, ſcilicet hinc in ſtimulandi potentiâ, illinc in *fundente*, eliquante, *præcipitante*ve virtute, quod ſic interpretaberis. Traditum eſt ut aſpredinis ratione partium fibras vellicando *alterantia oſcillationes* mutant & operationes, purgantia longè plus operantur, ſalinis enim, rigidiſque ſuis ſpiculis ſtomachi inteſtinorum fibras fodicant primùm & ad oſcillationem provocant, tùm quem hæ fibræ contraxerunt *ſpaſmum*, quibuſcum continuantur partium fibris communicando, vaſorum *elaterem* intendunt, hincque factâ preſſoriâ vi ex omnibus *ſecretoriorum* oſcillis enormis exprimitur ſuccorum proventus. Hunc adjuvant intra ſanguinem inſimul admiſſa ſalina eadem & rigida purgantium ſpicula, quæ cuneorum non ſolùm (quæ alterant um ars eſt) ſed & aculeorum inſtar & acuminum, hærentes & impactos ſanguinis ſuccos ſcindunt, ſecant & dividunt, eâ vi & efficaciâ quâ valent & inſtruuntur acta ſimul adactavè à *ſyſtalticis* oſcillantium fortiùs *ſolidorum* ictibus, quibus everberata purgantium ſpicula, ſuis cum ſuccis lenteſcentem ſanguinem quaſſant, lacerant, comminuunt, & in liquamina fundunt:

hicque (quod obiter dictum ſit) vides differentiarum rationes quæ ſunt alimenta inter & medicamenta, quas tibi exhibent contactuum, hincque venientes oſcillationum rationes variæ: alimentorum enim molles ſucci rigidarum particularum exſortes, ſtimuli nihil habent, qui *ſolidorum* fibras feriendo duriùs, oſcillationes illarum pervertit, quin imò ſubſtantiæ ſuæ lenitate illis abblandiendo, illorum utuntur oſcillationibus non abutuntur, ſed *directionibus* illorum morem gerendo, ad alituræ loca duci ſe ſinunt, illiſque donari; de medicamentis ſecùs eſt, durioribus conſtant particulis, quæ *ſolidorum elaterem* vellicando ſaltem aut ſtimulando, illorum exaſperant oſcillationes, hâc de causâ ſuum mutando rythmum, trituram quoque mutant, hanc interim detrectando ſubigi renuentes medicaminum rigidiores particulæ, ſæviunt in *fluida*, quorum particulas à ſerie, contactu & ordinatione ſuâ dimovendo, alias induunt iis quàm alendi vires, illa enim miſcent, turbant, præcipitant.

Itaque *purgantia* noviſſe eâ tantùm parte quâ vacuando juvant, operis illorum aut facti dimidium habere eſt a

ipſa enim vacuationis operatio , *ſolidorum* ipſorum opus eſt, ceu fibrarum preſſio, quæ *fluida* exprimit & eliminat; inſuper cum ex nervis compactum ſit univerſi corporis textum, palàm fit cujus effectionis aut potentiæ futura erit nervorum exſtimulatio quam edunt *purgantia*, univerſali enim nervorum communione quâ ſociantur corporis partes, fiat neceſſe eſt, ut ſequantur mille partium preſſus aut torturæ, quæ ſanguinem diverſimodè trahendo, cogendovè, *diverſionum*, aut *derivationum* vices erunt & artes, quæ humores emovendo, hincque & illinc divertendo, hùc & illùc avertent; hæcque *purgantium* energia ea eſt, ut ſola commendet purgantium illud genus, quod in curando primas tenet non infrequenter; *emetica* intellige, ideò ab artis magiſtris celebrata tantoperè, aut tantùm celebranda, quòd membranas concutiendo, excutiendoque ſtagnantes ſuccos, longè latèque illos diſpergant, idque tam feliciter, ut ſi *ſolidorum phlogoſin aut ſpaſmum* præoccupaverint, jucundè fortè minùs, citò tamen nec intutò ſuccedant; hoc eſt, ſi ab *emeticis* ſedulus abſtineas quanto tempore *phlogoſi* aut *ſpaſmo* rigebunt viſ-

cera, quæ poſthàc emollita ſatis, *emeticorum* labores commodè ferent & patienter ſuſtinebunt. Cæterùm non temerè dictos labores putabis *emeticorum* operationes, quantùm enim ab alimentis *alterantia* medicamina diſtant, quantùmque hæc à *purgantibus*, tantùm à *purgantibus emetica* diſtant. Hâc ratione proxima veneno, cujus deleteriam vim, non quidem attingunt, referunt tamen & æmulantur, affinitate tantâ, ut quos enormes & effrænatos venena edunt effectus, ſimiles ſed refractos & mediocres pariant *emetica*, ut *vomitiones* horrendas, *lypothymias*, *ſcotomias*, *hypercatharſes*, *ſpaſmos*, frigidos ſudores, quæ experiuntur *emeticis* medicati, ſi fortè tenerioribus viſceribus donati fuerint. Quo præcauto opus ſit in ejuſmodi medicaminibus adhibendis, hinc obſervabitur, ſed hinc ſe prodit adhuc *emeticorum* operandi modus, qui in ſtomacho primùm ferèque totum ſe exerit, à *purgantium* actione diſpar, quòd hæc in *ſtomacho* cœpta, in vaſis horumque ſuccis, proindèque in *fluidis* abſolvatur, dum è contrà intra ſtomachum exorſa *emeticorum* actio, in ſtomacho & in *ſolidis* ferè tota inſumitur. Hinc *emeticorum* laus & præſtantia

in *febribus malignis*, *comatoſis* affectibus, nervorum morbis & gravioribus *ſymptomatis*, ſub quibus altiùs cuneati humores aut irreduces facti, *egemonicis* opus habent præſidiis, ceu iis quæ principem motûs potentiam exſuſcitent, ut potè ſolam à quâ *fluida* efficaciùs emoventur; cujuſmodi ſunt *emetica*, quorum vis cum in *ſolida* dirigatur, *ſolidis* quoque medentur efficientiùs, imò & tutiùs, cum enim in *fluida* minùs ſuas exerceant vires, ſanguinis colliquationes committunt rariùs, quoſque ſtimulando fortiùs *erethiſmum* importabunt & *ſpaſmum*, tam facilè mulcebunt exhibita à *purgantibus narcotica*, ut ſi in evacuando delinquere medico unquam liceret, in nullo fermè futurum eſſet quàm in *emeticis* delictum minus, ut potè cum ſit nullum quod faciliùs poſſit emendari.

His interim & *purgantibus* dicendæ ſunt leges, temporaque præfinienda, de utriſque pronuntiando, longè tutiùs illa exhiberi poſtquam *fluxilia corpora facta fuerint*, facta autem arte vel à naturâ, quæ mollia adeò inſtituerat ab ortu partium ſtamina, ut ad *erethiſmum* & *ſtimulationes* inpoſterùm tole-

randas nata fermè viderentur. Reipsâ *emeticis* interdum patentia illa experieris, horumque ſtimulis tam facilia, ut interdùm ineuntibus morbis obſequentia ea adhuc inveneris, ſic ut quos in morbi fomites vaſa condiderant ſuccos, ſponte eructent, plenoque alveo profundant. Hæc quidem vera ſunt, ſed ad Creatoris mentem, qui mollia faciendo & *fluxilia* corpora, mollibus eduliis nutrienda ſtatuerat, at ex quo vinorum, embammatum, cupediarum ingluvies invaluit aut luxuries, mutato hinc *ſolidorum tono*, alienatâque *fluidorum eucraſiâ*, paucæ raræque hodiè ſuperſunt primævæ corporum *fluxilitatis* aut mollitiei felices reliquiæ, undè intutus factus eſt non infrequenter & plenus periculi *purgantium* & *emeticorum* uſus in morbis, quorum cauſas debita tempus & remedia non caſtigaverint. Igitur poſt illud corporum naturæ naufragium, ultima reſtat nec lubrica tabula, quæ generalis eſt medentium obſervatio, medendique conſtans regula, ſcilicet in purgationis tarditate poni artis ſecuritatem, hîc enim cunctando, ſtupendum quot videas labantes ægro reſtitutas res! hoc ut intelligas à vulgari errore cavebis,

quo in purgantium uſu peccatur à medentium non paucis, qui opinari viderentur *purgantia* donari imperio aut omnipotentiâ in humores, quâ illos ad arbitrium ducerent educerentvè, malè memores purgationem excernendi modum eſſe humores quos paraverit prævia *ſecretio*; at ex comperto *ſecretionum mechaniſmo*, quarùm causâ laborat inceſſanter tota animalis œconomia, ut potè cujus artes, conamina, motus omnes ad *ſecretionis* negotium unicè referuntur, concipiendum eſt, temporis non parùm naturæ impendendum eſſe in reſtituendâ illâ evacuatione, in quâ alendâ tantùm inſumendum habet operæ aut laboris. Igitur ut vis aut virtus eadem in corpore eſt, quæ in ſanis regit, & quæ in ægrotantibus reſtituit functiones, ſequitur plus temporis inſumendum eſſe vi quæ impedita, quàm ei quæ libera eſt, proindèque temporis filia erit purgatio, quæ *ſecretionis* fetus eſt, *ſecretionis* autem impeditæ aut alienatæ, cui temporis intervallo non mediocri opus eſt, ut extricet ſe & ad ſe redeat. Itaque ad ægrum accedentis medici, non ſecùs ac clavum tenentis tractantiſque gubernacula, prima cura erit in ſervandis

obſervandiſque dilationibus naturæ bene gnari non aliud eſſe morborum ſymptomata non pauca, quàm naturæ motionum notacula, intentionumque illius aut voluntatum argumenta, undè erudiatur quibus viis aut itineribus ſibi incedendum ſit. Intereà admonitum ſe ſentiat non illicò obtemperandum eſſe aut ſerviendum cuilibet humorum motioni, qui cum inter eundum plura *ſecretoria* per tranſennam inſultant, quibus aperiendis non ſtudet natura, à reſerandis illis per propria eorum evacuantia abſtinebit, ne prævertendo naturæ ſemitas, aliam ab eâ quam intendebat vacuationem ſufficiendo, abortivam pariat morbi ſolutionem, inconditis mille malis per reliquum vitæ tempus ægrotanti eluendam. Aberit igitur à medici conſiliis in purgando præcipitantia, ut enim in arte venandi recentis & novitii error eſſet, ſi quis quam exploſioni paratam gerit catapultam, in obvias quaſque à terrâ aut aquis evolantes aves præcipitanter & temerè, cominùs eminùſve laxaret, cum artis illius peritiæ ſit & ſagacitatis, ad juſtam diſtantiam aves adduci, ut has non in incertum feriat venator; medentis quoque ſapientiæ erit, hu-

mores evacuandos non aggredi prius quàm illa attigerint *ſecretionis* loca, undè per evacuantia non incertum ſit illos poſſe eliminari. Enimverò nihil tam deturpat & funeſtat medendi artem quàm caſſa purgatio, quâ fit ut in *ſolida* reflexa quæ in *fluida* irrita fuit purgantis potentia, in partium *ſpaſmos* inſumatur, quæ defecationi ſanguinis deſtinabatur aut *depurationi*. Porrò ad irritam purgationem nihil adeò facit, ac omiſſa aut inſufficiens ſanguinis miſſio; ſic enim ſervatâ totâ hujus morbidâ mole, nulli purganti ſuperanda reſiſtentia creſcit. Reverâ à fibrarum flexibilitate pendet purgationis felicitas, id eſt, ab *oſcillandi* facilitate quam faciunt vaſa quæ à *ſtaſi* aut *ſtagnatione* libera facta ſunt, adeò ut hâc libertate defecta vaſa *purgantibus* fruſtrà ſtimulaveris, quæ *ſtaſi* ſanguinis adhuc impedita fortioribus aculeis obſurdeſcent, pleniora enim ſunt, ideòque carent illis locorum ſpatiis & facilitatibus, quibus ad oſcillandum opus eſt. In accerſendas has facilitates medenti cautè feſtinandum eſt, has autem cum fuerit aſſecutus, quem hactenùs quaſi palpando manſuefecerit humorem, illicò & animosè eliminabit; hic

enim purgationis terminus & meta eſt, quam ultrà citràque tranſgredi interdicitur in morbis, quos *regulares* nominari ſuadet medentium obſervatio communis, illos enim regit *coctionis* non intutà lex, juxtà quam in *digeſtivorum* uſu patienter pergere oportet, uſque dum opportuna veniat purgandi occaſio, diutiùs vix expectatâ, quæ vix diù ſatis expectanda eſt ſub *regularibus* morbis, ubi illâ morâ naturæ ceu partium *mechaniſmo* opus eſt, ut temporibus ſuis ad paratiora *ſecretoria* perducantur excernendi humores. Talia autem erunt alvina *ſecretoria*, in eo ad purgationem patentia, tùm quòd numeroſiora ſint, ideòque plures præbeant exitus, tùm quòd gracilioribus & quæ *parenchymatis* minùs aut denſitatis habent, partibus inſideant, tùm denique quòd longiùs protendantur; triplici enim illâ ratione fit ut illa *ſecretoria* fulciminis minùs habendo, derivatorum ad ſe humorum impulſioni objiciant reſiſtentiæ minùs.

Interim, quod medentis memoriâ nuſquam excidet, cum ex immenſo tenuationis gradu, quò pertingit quæ ex inteſtinorum *ſecretoriis* vaporat *lympha*, intelligere datur, quàm multæ

ritûs labore illi opus eſt, ut per inteſtinorum *ſecr. toria* ſudet, recordabitur ſemper in purgando medicus, quandiù ſubigendus illi veniat humor, quem per cæca inteſtinorum oſcilla expellere meditatur.

Attamen hæc omnia ad purgationem curta adhuc erunt, ſi purgantis nomine indiſtincto deluſus, purgantia medicamina indiſcriminatim adhibueris, at enim ex illorum numero alia ſunt quæ *colliquando*, alia quæ *ſtimulando* evacuant, medici peritiæ & ſagacitatis erit internoſcere ea quæ morbi ingenio convenire magis edocuerit obſervatio. Sic *regularibus* morbis qui *coctionum* legibus obſequi ſolent, *colliquativa* purgantia adhibebis, qualia ſunt *tamarindi, caſſia, manna, rhabarbarum, ſenna*, ſub illis enim morbis ſtagnantibus ſuccis cumulata vaſa, per ejuſmodi *purgantia* elui indigent; palmam è contrà *ſtimulantibus* concedendo ſub iis morbis, ubi *nervoſum* genus ſingulariter laceſſitum videbitur, qui caſus *malignitatis* eſt, cui propriè adeò *ſtibiata* conveniunt. Inſuper, cum inter *inflammatorias* febres non paucas obſervabis, quas ad *colliquativarum* claſſem pertinere oſtendunt exundantes &

aquei alvifluxus, dum inſimul clancu-lùm ad nervos ſerpere malum indicat *tendinum ſubſultus*, biformi huic malo medeberis binomine medicamento, *ſtimulante* nimirùm & *colliquativo*, hæcque non illaudabilis ars eorum eſt, qui cum mulcentibus *catharticis, caſſiâ* & *mannâ*, *ſtibiata* miſcent; hæc enim talium mulcedine veſtita, moderamine eo *ſolida* pungunt, quò hæc blandè laceſſendo, ad *oſcillationes* naturales revocent, *fluidorum* eliquationem nihil morando, hanc imò ſinendo, adjuvandoque.

Sed hæc non unica naſcitur *ſtibiatis* opportunitas, quæ ſe quoque dabit quoties alicundè deturbandus erit illicò morbidus humor, hicque incoctilium humorum proprius caſus eſt, ceu illorum humorum, quorum evacuandorum in morâ periculum erit. Reipsâ docuit uſus dari morbos, ſub quibus cuilibet medentis induſtriæ ſic reſiſtit morbidi humoris citatior impetus in partes, aut præcipitantia, ut avertendæ quæ in viſcera imminet *apoſtaſi* nullum à purgatione ſuperſit auxilium, quo præceps factus humor ad inteſtina, in illorum ſecretoriis quæ innumera ſunt, exitus quos alibi cæcos habuiſſet, patulos in-

veniat. Neque in hoc curationis articulo te morabitur humorum cruditas aut inabſoluta maturatio, diſcrimen enim ſi fortè videbitur, quòd ſic indebiti aut ſævientes adhuc ſucci evacuabuntur, id incommodi penſabitur vacuationis ubertate, *euphoriâ*, aut ferendi facilitate, quam ſpondebit vaſorum ut oportuerit primùm & diligenter facta evacuatio, aſſeret autem ſtatim à finitâ *cathartici* operatione, *narcotici* uſus: quâ arte & providentiâ, quæ præcoci huic evacuationi ſuccedere minabantur *erethiſmus* & turbæ præcavebuntur, ſuaque ſanguinis circuitui facilitas ſervabitur, & ad ſecernendum ceu per *ſecretoria* publica purgandum ſe habilitas. Inde manat medendi duplex regula, illicitam nempè eſſe aut aleâ plenam præmaturam *cathartici* uſurpationem illi, qui in mittendo ſanguine tardus, debitam *ſolidis* flexibilitatem, neceſſariamque *fluidis* ad motum facilitatem omiſerit inferre; tùm eum illum eſſe futurum tumultûs omnis & infelicis eventûs qui catharſin excipiet, ſi in *narcoticorum* energiis hoſpes, *narcoticum* veſpertinis ipſiuſmet purgationis diei temporibus adhibere ignoraverit.

Altera ars eſt, quam confirmavi uſus, tumultus aut turbas præcavendi quas movet *catharſis*, quæ ſcientia eſt unà cum *purgantibus* (*ſtibiata* fuerin aut colliquativa) *corticem peruvianum* miſcendi; hujus enim corticis amarore, ſtabilito fibrarum, quas ſtringendo firmat, *tono*, purgantis morſibus ferendis propria magis *ſolida* ſunt, proindèque *atoniis* & *colliquationibus* patentia minùs aut obnoxia; hocque de *eâdem fideliâ parietes duos dealbare eſt*, cum eâdem quâ humorum peccamina forâs pelluntur operâ, ſui *ſolidis* integri ſerventur *elateres aut potentiæ*. Unde *ex ungue leonem*, ex his enim paucis in purgando ſapientium aſtutiis, augurari datur, non exhauriendorum corporum artem eſſe *catharſin*, ſed ſapientiam ea à ſuccorum *ſtaſibus* expediendi, protegendique ab humorum ſuo à circuitu evagantium *ſtagnationibus* aut pigritiis, inſimul eadem firmandi adversùs horum inſultus.

CAPUT XV.

De morborum chronicorum *remediis*, martialibus, aperientibus, narcoticis, mercurialibus, diureticis, volatilibus, diaphoreticis, cardiacis *&c. tùm de horum ſingulorum en r-giis, diſcriminibus, commodis & conditionibus.*

C*Hronicorum* morborum ab *acutis* diſcrimen à tempore venit, quod dum ſub his celeriter, ſub illis tardè percurritur; illius ergò durationis rationes habere, illorum & horum morborum cauſas inveniſſe eſt. Sapientium autem artis pronuntiatum eſt optimè curaturum fore medicum, quem non fefellerit prima origo morbi, unde ex datâ illius durationis rationum notitiâ, fit augurium felicem venturam morborum illorum curationem. De *acutis* hactenùs abundè quidem ſatis, et ad *chronicos* jam ſe ſermo convertit. Maximum certè quod *chronicis* venit à duratione diſcrimen, interim faciet nuſquam ut ſuâ in radice primâ aut eſſentiâ ab *acutis* illi diſcrepent.

Illorum radix prima videtur ſuccorum *ſtaſis*, plus minùs altè ſepulta, ſed quam qui volet ulteriùs ſcrutari, priorem alteram comperit, quam à cæco *ſolidorum ſpaſmo* ſerpiſſe primùm intelliget; undè exſurgit morbo cuivis idea communis, *ſpaſtica* nempè fibrarum *diatheſis*, ſuccorum committens pigritiem, eamque vel in majoribus vaſis, id eſt, iis quæ à corde diſſita minùs ſunt, vel in vaſculis tenuioribus, id eſt, iis quæ à corde remota ſunt magis: reipsâ cum in his ſit à præcipuo circulationis organo diſtantia major, minor autem in illis, motuum celeritatis quæ ſub *acutis*, tarditatis autem motuum quæ ſub *chronicis* obſervatur, rationes obtinuiſſe eſt, tùm utrorumque comperiſſe origines. De *chronicis* ergò interroganti reſpondere licebit, affectus eſſe ortos à ſuccis, in iis ſtagnantibus vaſis quæ à cordis vi remota ſunt, undè proprii illorum caracteris, diuturnitatis nempè rationes aſſequi dabitur, cum enim *ſyſtaltica* vis opus ſit humorum coctio (quæ evagantium illorum ad circulationis fluentum reſtitutio eſt) vis autem *ſyſtaltica* caput ſit cor aut organum princeps: conſequitur coctionis tarditati ſubjacere

maxim

maximè humores illos qui à cordis ictu remotiſſimi ſunt. Atqui remotiſſimi illi ſunt qui in tenuioribus vaſis, ſeu capillaribus ſegneſcunt, ad coctionem ergò tardiores erunt, diuturnoſque patient morbos. Reverâ ſi ſub ſanitate, ut tam luculenter his nuperis diebus demonſtratum legitur, *circulatio ſit in nonnullis capillaribus arteriis ad aortam ut 5233. ad 1. adeò ut dùm ſanguis in remotiſſimis arteriarum diviſionibus ſpatium unius pedis, in aortâ pedes 5233. percurrat, quantùm tarditatis aut diuturnitatis morbo continget*, qui à ſuccorum tarditate erit? enimverò ſub ſanitate in iis arteriæ partibus, in quibus ſanguis tardiſſimè incedit, illi horâ & ſeptem minutis opus eſt ut ſpatium unius pedis percurrat, igitur ſub morbo, ubi incedenti ſanguini à *ſpaſmo* vaſorum injecta mora eſt, horis pluribus integris opus erit, ut percurrat lineas aliquot: porrò hanc inter quæ à morbo & illam quæ à naturâ fit *capillarium* ſuccis tarditatem, id diſcriminis eſt, quòd ſub ſanitate ad illam innatam ſuccorum tarditatem ordinatur ſanguinis curſus qui intra majora habetur, unde ſua manet *fluidis* æquilibritas, cum è contrà tam inconcinnè ſe habeat

Vid Keill, tentamina medico physica.

ſub morbo ad adventitiam ſuccorum qui in capillaribus fluunt tarditatem, qui tunc temporis habetur in majoribus vaſis ſuccorum curſus, ut illos inter æquilibrium peſſundetur diſparilitate tantâ, ut intereà dum intra capillaria portentosè torpeſcunt humores, intra majora vaſa feſtinantiùs currat ſanguis, unde liquet quapropter tam ſæpè in morbis currat inſimul ſanguis atque lenteſcat. At ex duplici hoc & contrario ſimul ſanguinis ſtatu produnt ſe rationes adverſantium ſibi *ſymptomatum* dum hæc inter, alia vides quæ æſtum, turbas & tumultum indicant, alia quæ frigus oſtendunt & ſegnitiem; hujus enim diſſimilitudinis cauſæ ſunt fervidiores & feſtinatæ nimis oſcillationes in majoribus vaſis quæ ſegneſcunt in minoribus; quæ diſcriminis ratio ſi te capit minùs, alteram ſuggerit ſuccorum differentia qui in minoribus, & illorum qui in majoribus vaſis feruntur, tum & tunicarum diſparilitas, ex quibus utraque conflantur vaſa. Qui minora occupant ſucci *lymphatici* ſunt, proindèque globulis illis deſtituti qui ſanguinis purpuram conſtituunt, quique mirabili ſuâ volubilitate illum à *conſidentiâ* præſervant, cui ſi addas tunicarum ex quibus illa

vaſcula conſtant eximiam tenuitatem, intelliges quam ob cauſam ſpiſſitudini tam obnoxii ſint illi ſucci qui naturâ ſuâ ad ſubſidendum proni ſunt, inſuper illis vaſis coërciti quæ vix *elateris* hilum nacta ſunt: è contrà totus globulis ſcatet majorum vaſorum ſanguis, ideòque ad currendum omninò factus, denſis aliundè & tendineis arteriarum fibris preſſus aſſiduè, & quaſſus, alibinè tantùm *elateris* intueri? aliundenè velocitatis tantùm augurari dabitur? ut ut ſit ex his omnibus eruere promptum eſt quàm diuturnos & pertinaces eſſe oporteat *chronicos* affectus; dum enim ſub *acutis* viſcera quaſi ſuperficie tenùs ſtagnantur, ſeu ſecundùm majora ſui vaſa, quæ ſanguinales arteriæ ſunt, ſub *chronicis* viſcerum viſcera ſtagnantur, id eſt, ima illorum penetralia, quæ *lymphaticæ* ſunt arteriæ. Inde ſi numeres ulnarum milliaria quæ conſtituunt vaſculorum capillarium cirri, in quos glomerantur glandulæ, carnes & intima partium *parenchymata*, palàm fiunt immenſæ locorum diſtantiæ, quæ à vaſorum extremis & partium habitu ſanguini peragrandæ ſunt, ut ad cor (quod ſanguinis circuli veluti centrum eſt) regrediatur; diſtantiæ autem quæ tantò

creſcunt, quantò decreſcunt vaſculorum *diametri*, quorum dum decreſcunt capacitates, reſiſtentiæ creſcunt, quæ proindè ſanguinis circuitui obices erunt, adeò ut *minutorum* loco quæ ad circulandum opus ei erant, neceſſaria ventura ſint horarum intervalla; ſed hic ſtatus vaſculorum eſt ſub *chronicis* morbis, ubi à *ſpaſmo ſolidorum* & *fluidorum ſtagnationibus* preſſæ partes ſtringuntur, arctanturvè. Hinc ergò ut *criſium*, cæterarumque ejuſmodi *judicationum* ſub *chronicis* exempla rara, ita curationum erunt tarditates, ubi neceſſariò tardi ſint oportet remediorum ſucceſſus.

In reſerandis viſcerum meatibus & aperiendis illorum *ſecretoriis* unicè occupatur *chronicorum* morborum medicina, interim proſperè cedet in tantùm omnis hic labor, in quantùm laxabuntur ea ipſa quæ *obſtructiones* committunt & alunt repagula. Hinc recognoſcere eſt aut augurari rationem aut cauſam unde fit ut caſſi non infrequenter aut fruſtranei exeant *aperientium* effectus; eò enim *aperientia* dirigunt, ubi *obſtructionum* materiæ ſunt non cauſæ, ad *fluida* videlicet, in quibus diluendis, ſolvendis, fundendis, liquandiſvè nulla non inſumitur opera; verùm

ùt precarius eſt *fluidorum* motus, ut potè totus à *ſolidis* profectitius, à quibus habent aut ab illorum *ſyſtaticâ* vi ut premantur, quaſſentur & cogantur ad motum, *ſolidorum* quoque culpa fuerit aut vitium quòd ſegneſcant torpeantvè; idque vitium erit *elateris* exceſſus aut ſegnities, unde *ſolidorum ſpaſmus* aut *atonia*, quæ *obſtructionum* radices ſunt aut fomites. Atqui ſi obſervaveris ſub *chronicorum* plurimis, ut rigeant, doleant & angant partes, quàm rutilans & inflammatus ſit qui ducitur ſanguis, quàm acres qui excernuntur humores, quàm tumultuariæ flatuum exploſiones, ultrò ſe prodit undequàque *ſpaſtica* vis ſub *chronicis* affectibus, quæ ſuccorum *ſtagnationibus* & pigritiis præcipuam dat & alit cauſam. Tunc igitur in *aperientia* immergere ſe totum medentem, in occluſa aut obturata oſtia arietare illi eſt.

De aperientibus enim ſic judicaveris, de *mineralium* familiâ eorum plurima ſunt, ideòque rerum quibus ponderis aut gravitatis plurimum eſt; unde hæc adhiberi ad aperienda viſcera, maſſulas mille ad obſtructa loca propelli aut adigi eſt, quæ ſi inobſequentia expe-

riuntur, illiſu ſuo offendunt, exaſperant & ad *ſpaſmum* inclinant, unde *phlogoſes*, dolores, intumeſcentiæ, febres, *inflammationes*, quodque malorum cumulus eſt ſic affectæ infeliciter aut importunè laceſſitæ partium fibræ ſtringuntur arctiùs, aut fortiùs criſpantur, arctatiſque vaſorum *diametris* dilatari viſcera recuſant, fitque ut ſimplicibus *obſtructionibus* miſerè ſuccedant *ſcirrhi*, *apoſtaſes*, abſceſſus aut *apoſtemata* quæ viſcera vitiant, perdunt, labefactant.

Sed ut ſua *aperientibus* afferatur efficacitas, usûs erit & prudentiæ inter eorum uſus admiſcere ea quæ laxant fibras aut fibrarum *criſpatienes* ſolvunt; *emmenagogorum*, *hyſtericorum*, *diaphoreticorum*, *diureticorum* &c. exemplo, quæ *anodynis* ſociata, vires ſuas meliùs exerunt aut efficaciùs. Hanc ad mentem *hyſtericis* medicaminibus *papaverina* ſociare *Hippocrati* moris erat, cujus terendo veſtigia poſteri ex antiquis medici, nobilioribus quas inſtituerunt *antidotis*, *opium* ipſum admiſceri voluerunt, adeò ut (quod obſervatione dignum eſt) ex veterum remediis, quorum ad hæc tempora fama durat inculpatior, vix ullum ſit à quo *opium*

abeſſe comperiatur, quæque hodie adhuc parantur *confectiones*, *opiatæ* audiunt, non aliâ certè de causâ, quàm quòd *opiatæ* veterum *opio* imbui ſolebant. Has inter primas tenet *Theriaca*, *antidotus* illa princeps, *Mithridatium*, *Philonium Perſicum* & *Romanum*, *Ambroſia*, *Athanaſia*, *Paulina* ex *Galeno*; *Tryphera magna*, *Requies* & *Ambroſia Nicolai*, tandem *Sotera* Pauli, in quibus, plura inter *cardiaca*, quæ *chronicis* morbis dicari ſolent *opium* eminere ſolet. Reverâ ex his *confectionibus* plurimæ in deſuetudinem abierunt, quam ob rationem non liquet ſatis, quandoquidem iis non præſtare videantur illæ quas iis ſubſtituit comptior fortè aut cultior, ſed non felicior, nec ſapientior medendi ratio; interim de illis veterum *confectionibus opiatis* aſſerere licebit, in tantùm præſtabiliores illas habendas eſſe, in quantùm obſervationis & usûs potiùs filiæ videantur, quàm inanis *Phyſicæ* fructus, ideòque veteris Medicinæ non incerta monumenta erunt, nec infida teſtimonia, unde docearis è re eſſe & felicitate remediorum quæ *chronicis* morbis adhibentur, *anodynis* ſociari, ut feliciòris ſint eventûs & utilioris auxilii.

Itaque artificis in medendo prudentiæ erit *aperientibus anodyna* intermiſcere, vel unà cum *opiatis*, quibus *apozematis aperientibus* aut juſculis medicatis præludi ſolet in curandis *chronicis* affectibus, vel cum *pulveribus* aut *mixturis* quibus humorum *ſtaſes* aut inertias caſtigari volunt; quæ omnes artes ſi ad ægri palatúm non ſapiunt aut morbi ingenio congruunt minùs, in *julepis* & *emulſionibus* ultima offertur tabula, iis autem ex *aquis*, ſyrupis & ſeminibus *papaverinis*, quæ adventante & factâ nocte propinatæ, unà cum ſomno *fluida* pacant & *ſolida* mulcent, ſicque ad *aperientia* faciles dant vias feliceſque eventus parant: faciles, inquam, ſuprà fidem enim ferè eſt, quantò adhibitâ *opiatorum* operâ, promptior expeditiorvè ſit *aperientium* effectus, quorum ſic condita minima *doſis* fructum ſuperat alterius longè majoris *opiatorum* operâ deſtitutæ. Hujus beneficii rationem aperit *chronicorum ætiologiæ* ratio, quæ cum in reſtituendâ perditi *ſolidorum* cum *fluidis* æquilibrii æquabilitate conſiſtit, tantò ſuccedit meliùs, quantò minor ſit majoris *momenti* addendi neceſſitas, id eſt, momenti quod majoris ſit ponderis aut

maſſæ, hoc autem *opiata* præſtant, quæ quantò laxant *ſolidorum ſpaſmum*, tantò horum reſiſtentiam, graviſque momenti neceſſitatem minuunt, ſic ut hinc aucto (quod *aperientium* opus eſt) *fluidorum* impulſu, illincque *ſolidorum elatere*, ſponte *ſolida* cedant, reſerarique ſe patiantur. Indè ſe prodit *aperientium* agendi modus, *martialium* v. g. quæ *aperientium* Coryphæi ſunt, graves enim & ponderoſæ moleculæ ſunt aut maſſulæ à ferro ſoluto intra vaſa admiſſæ, ubi ſanguinis globulis additæ, additi *momenti* vices agunt, adactûſque illorum vim augendo mirabiliter, idoneos reddunt, qui emollitas *opiatis ſolidorum reſiſtentias* ſuperent. Igitur *opiatorum* cum *aperientibus* conſortii opportunitas in eo ſita maximè eſt, quòd dum in *fluida* agunt *aperientia*, in *ſolida opiata* operentur, illa quidem ſanguinis globulos impellendo fortiùs, hæc autem *ſucci nervoſi* aut *lymphæ nervorum ſtaſes* ſolvendo, dumque in illis *impetûs* & *percuſſionis*, in his *cunei* vires exerceri vides. *Opium* enim cogites ut *mixtum*, quod præ cæteris, *volatilibus* particulis ſcatet ſingulariter, pauciſſima enim mixta ſunt, quæ *opii* exemplo, libræ unius pondere igni *chymico*

ſubjecta ſtillando reddant ſex circiter *volatilium* particularum uncias; at cum tritu corporis organorum comparata chymicorum *analyſis* inabſoluta ſolutio aut diviſio eſt; concipere ergò datur *opium* intra corpus admiſſum illicò in immenſam *volatilium* particularum nubem ſolvi, in quibus pro cuſpide, ſi illarum habeas minutiem aut tenuitatem, tot cuneoli tibi venient aut cuneiformes particulæ, quæ fulguris inſtar ſanguinem prætergrediendo abditos nervorum receſſus attingunt, quorum ſuperando anguſtias, & præ *ſpaſmo* conniventes ſtrictiùs *diametros* violando, dilatant, pandunt & à *ſtaſibus* liberant.

Equidem hæc *aperientium* rationes non ineptè exponunt, quibus labefactatum ſub *chronicis æquilibrium* reſarciunt, interim aliam adhuc offerunt ſtomachi fabrica, in huncque *martialium* contactus, quæ illas non parùm adjuvabit. Membranaceus omninò ille eſt, totuſque intertextus nervis, tantæ proindè teneritudinis, ut quod oculum afficit nullatenùs, ſtomachum lædat non modò ſed miſerè torqueat, *croci metallorum* teſtimonio, qui lippienti oculo blanditur, ſtomachum autem vo-

mitibus emovet. At rerum ſaporibus tam obnoxius tamque facilè ſuperabilis partis *tonus*, rerum ponderoſarum gravitatem, preſſum & moleſtias invictène feret? hinc certè intelligere decet, hoc ipſum in *ſtomachum* agere gravantem *ferri* contactum, quod in lyræ chordam & pulſam campanam levis digiti preſſus, ut enim hic utriuſque ſonum corrumpit, ſic ſtomachi tonum *ferri* preſſio mutabit; hinc alter oſcillandi ritus, qui à ſtomacho, quò omnes confluunt nervi, ad diſſitas *nervoſi generis* propagines aut origines progrediens, ſingularem illum quem periti artis obſervant à *martialibus* effectum edit, purpureum nempè & rutilantem ſanguinis colorem quem vel oſtendit ægrotantis vultus. Porrò triti meliùs & perfectiùs ſubacti ſanguinis illud argumentum eſt, qui cum ante *martis* uſum lenteſcendo torpebat, à *marte*, qui ſegneſcentes ſuſcitavit *oſcillationes*, cietur in motum, circulandique reſumpſit facilitatem; reipsâ anhheloſa reſpiratio, partium ſtupores, laſſitudines &c. familiaria illa propriaque *chronicis hyſtericis* præſertim affectibus *ſymptomata*, ſtatim à *martialium* uſu vaneſcunt, adeò reſolutæ ſunt *fluidorum* ſta-

Q vj

gnationes! ſua reddita eſt *ſolidis* flexibilitas! adeòque recuperato horum cum illis æquilibrio, ſua ſanguinis circulationi facilitas reſarcitur, ſuaque illi rediit æquabilitas aut conſtantia!

Hunc *aperientium* operandi modum aſtruit *cinnabarinorum* & *narcoticorum* cum *digeſtivis pulveribus* factum connubium, unde fructus his venit uberior, an aliâ de causâ, quàm quòd à *cinnabarinorum* gravitate additum *fluidis momentum* majus, inductaque à *narcoticis ſolidis* major *flexilitas*, terendis ſubigendiſque humoribus, quod *coquere* vocant, meliùs inſerviant? dormiſcentes nempè aut torpidas partium *oſcillationes* exſuſcitando, haſque ad ſolitos & naturales rhytmos revocando; ſic enim emendatus fibrarum *tonus*, priſtinas reddit *ſecretoriis* & vaſis motuum *directiones*, ſuas partibus pronitates, nativaſque humoribus vergentias. Unde varii morborum *chronicorum* exitus aut *ſolutiones* à felici enim *aperientium* uſu, quæ eclypſim paſſæ fuerant naturæ evacuationes regredi vides in multis & in aliis qui per morbum evanuerant ſolitos antehac *herpeticos & eryſipelaceos* affectus renaſci, qui enim à ſedibus aut hoſpitiis acce-

dente morbo aberraverant ſucci, iidem ſua ad loca morbo recedente remeant.

Sed id energiæ genus patet in nullo evidentiùs quàm in *mercurio* inter *aperientia* clariſſimo, quem cum commendat gravitas ſingularis (adeò ut ponderoſitate cætera vincat *mineralia*) pondere particularum ſuarum, prodigia quæ inter medendum exhibet, operari facilè judicabis: cui ſi addis illam quâ tam promptè in globulos volubiles inceſſanter dividitur ſemel effuſus, confeſtim concipies quàm multa globulorum milliaria ſint, quibus cumulat vaſa & ſanguinem ditat ſemel intra corpus admiſſus, unde intelligere promptum eſt, illius acceſſione maſſulas non tantùm adjungi ſanguinis globulis, hincque illis *momentum* addi (quod *martialium* munus eſt) at inſuper ab illo ſanguinis globulis globulorum multitudinem venire non mediocrem, qui illorum denſant numerum & volubilitatem augent, unde ſanguinis globulis & *momento* erunt & adminiculo, quorum impulsûs, ponderis & volubilitatis vi remotiores glandularum receſſus *mercurialia* cogunt, ſubeunt, aperiunt.

Hîc autem ſi memineris nullum eſſe genus morborum (nequidem demptis

acutis) quod non fecerit aut foveat ſanguinis lentor aut *ſtaſis*, in proclivi concludere eſt *ætiologiam* morborum ad *obſtructionem* eſſe referendam; quam cum demoliri aut reſolvere *aperientia*, in ſanguinis globulos agendo, oſtenſum fuerit, abs renè erit augurari maximam remediorum partem, quæ præſtantioris efficaciæ erunt in globulos ſanguinis, ceu portionem illius rubram operari. Aſſerto huic fidem facit globulorum ſanguinis naturalis uſus, qui cum ſit ſanguini ſuos aſſerendi inteſtinos motus & circulationis facilitatem, liquido conſtat futuros eſſe eoſdem ipſos ſanguinis globulos, qui reſtituendis ſanguinis motibus & illius circulationis facilitati reparandæ inſervient. Hinc non improbabilis eſſet *amarorum* iſthæc altera operandi ratio, quorum vis omnis fuerit in addendo ſanguinis globulis *momento*, cujus potentiâ adſcitiâ adjuti, in rumpendis *ſolidorum ſpaſmis* & *fluidorum ſtaſibus* valentiores erunt. Imò, à veritate alienanè erit ſententia quæ in eo ponet *amarorum* energiam, quòd iis maximè conſtent particulis, quæ augendo globulorum ſanguinis numero aptæ natæ ſunt? reverâ caloris ſanguinis authores eſſe

globulos ſanguinis fama eſt; inſuper renovando ſtagnantis ſanguinis calori aut ei exſuſcitando dicata eſſe *amara* in confeſſo eſt, quodque certum adhuc magis argumentum eſt ſingularis in portionem ſanguinis rubram *amarorum* potentiæ, effectio illorum eſt, quâ in feminis menſes movent aut revocant: pauca, imparia aut mancanè hæc erunt unde inferas apta eſſe *amara* multiplicando ſanguinis globulorum numero? ſed poſthàc in conſpectum ſe dat ſingulare medicaminum ab alimentis diſcerniculum; illa ſanguinis portionis rubræ fomites aut ſuſcitabula erunt, albæ hæc ſuſtentacula. Annè quia *lymphaticis* canalitiiſvè particulis deſtituta amara forent, unde nutritiæ aut albæ ſanguinis portioni acceſſio fieret, dum aliundè *ſulphureis*, quæ in globulos facilè ſe vertunt, particulis abundè ſcaterent? hinc ſaltem diſcere dabitur, quantùm in ſe habeat periculi *amarorum* abuſus, à quibus cum iis maſſæ ſanguineæ particulis (unde naſcitur calor) motûs fiat augmentum, intelligitur æſtuationibus quantis & ardoribus objiciant ſanguinem iis in ægrotantibus, quos inopportuno *amarorum, cardiacorum* & *ſudoriferorum* uſu

(his enim eadem movenda lis) curare aggredientur. Exinde venit (quod ad artis uſum ſpectat adhuc) medendi monitum aliud, opus videlicet eſſe, inter *amarorum*, *aperientium* &c. uſus, maſſam ſanguineam mollibus rerum particulis cumulare, quæ ſint globulos ſanguinis inter & *amarorum* maſſulas intermediæ, ne tuditantes naturâ ſuâ ſanguinis globuli, maſſularum quæ ab *amaris* accedent immediato nimis ictu duriùs feriantur & tumultuoſiùs; cumque nihil ſit unde molliorum ejuſmodi particularum uberiorem ſperabis copiam, quàm ab alimentis, hinc ſe prodit Medici neceſſaria ſedulitas in eligendâ congruente diætâ, quæ ex iis ſit eſculentis unde illarum mollium particularum proventus fiat ſanguini copioſior. Atqui ejuſmodi ſortis ſunt oleracea, cerealia ex *oryzâ*, *hordeo*, *avenâ* &c.. talia proinde æſtimanda quæ ut ſervandæ, ita & reparandæ ſanitati convenientia erunt magis.

In his quoque animadvertes *lactis* usûs rationes in curandis *chronicis* affectionibus, cum enim lactis utilitas ſe prodat maximè ſub harum finem, id eſt, poſtquam *amarorum*, *aperientium* & *martialium* omne genus uſur-

patum eſt, intelligere licet dulces & molles *lactis* particulas, tomenti loco eſſe, quo detritæ *fluidorum* & exaſperatæ *ſolidorum* partes mulcentur, reparanturve, adeò ut *lymphaticis* ſuccis de novo farta alba ſanguinis portio, amicabilique muco loricati membranarum parietes, ut priſtinam mollitudinem recipiunt, ſic novas induant vires. Itaque lac (quod remediorum veluti appendix eſſe ſolet) condimenti genus eſt quod *fluidorum* ſimul & *ſolidorum* ſarcit detrimenta; non ſecùs ac à balſamo condituram illud vocant, ſed hæc incongrua erit interpretatio, ni balſami nomine tibi veniat ſartura quælibet, quâ veteranis pars pauperata ſuccis, recentibus locupletatur, iiſque vi novâ, aut novo *elatere* plenis, à quibus animatæ *ſolidorum* fibræ priſtinas iterando *oſcillationes*, proprium ſanguinis circulationi reddunt tenorem, ordinem & æquilibrium.

Sub hâc ideâ ſe ſiſtit *diureticorum* operandi modus, quem revelat *acidularum* & *thermalium* aquarum agendi ratio. Compertum & in confeſſo eſt quàm copioſa illa ſit urinarum eluvies quam eliminat aquarum harum potus, quo pulſis foràs fœdis humorum emiſſi-

titiis, expediri ſolent contumaciores viſcerum infarctus. Inde liquet eam eſſe illarum operam quæ remotiſſimos quoſque & abſtruſos maximè *capillarium* vaſculorum receſſus ſubit, reſerat, aperit; atqui ea vaſcula ſunt, ubi ſub *chronicis* latent ſuccorum *ſtaſes* quorum ſtringuntur diametri & arctantur capacitates, de *acidulis* ergò aſſerere licet tantæ eas eſſe virtutis, ut hærentium altè & ceſpitantium ſuccorum lentitudines, tenuiſſimorumque tubulorum *ſtricturas* ſolvere poſſint. Poſthàc ſi memineris à labefactato *fluidorum* ſimul & *ſolidorum elatere* committi humorum *ſtaſes*; *fluidorum* quidem, id eſt, portionis albæ ſanguinis, cujus inertes & impeditæ fibræ *elatere* caſſæ fiunt; *ſolidorum*, quorum *ſpaſmo* coërcitæ fibræ oſcillare ceſſant, ſequatur neceſſe eſt, ut illæ habeant aquæ, unde quod *fluidis* & *ſolidis* periit *elateris* affatim & abundè ſuppleant. Sed id ipſum eſt quod de *acidulis* edocent publicæ obſervationes, de illis enim produnt uberrimum mineralem ſpiritum, eumque tenuiſſimum, actuoſum & *elatere* pleniſſimum, unde colligere promptum eſt illas aquas eſſe *elaterum* conditoria qui harum vehiculo intr

Vid. Frider. Hofman. Dec. 2. diſſert. 6.

ſanguinem admiſſi, & ſegneſcenti portioni illius albæ calcaria addunt aut *elateres*, & vaſorum fibris dant *elaſticitatem*. Hanc ad normam ſi expendas illorum quæ *chronicis* adhiberi ſolent *diureticorum* vires, facilè recognoſces, de eorum ſorte illa eſſe quæ tota turgent *elateribus*, actuoſis nempè, agilibus & impetum facientibus particulis, quæ non ſecùs ac *ætherei* ſpiritus & ſuccorum tarditates accelerare queunt & arctatas nimiùm tubulorum diametros pandendo dilatant. Alia quidem ratio illorum *diureticorum* erit quæ de *acidorum* familiâ ſunt, in tantùm enim *elateribus* aut actuoſis partibus plena non ſunt, ut attemperandis humoribus idonea habeantur, interim dum hæc de illis vera ſunt, conſtat non minùs *diuretica* ejuſmodi ut alterius ditionis ſunt aut conditionis, ita & alterius attributionis eſſe & uſûs, *acutorum* enim curationi attribuuntur, aut ejuſmodi morborum quos fecit *inflammatoria* ſanguinis *diatheſis*, ſub quâ *urinas* pellunt niſſi ſanguinis ritu refrigentia, faciendo nempè ut deferveſcat ſanguis, ſicque detumendo tunicæ vaſorum in ſe redeant propriumque ad *elaterem*, quo ſe comprimendo, ſerum aut urinas ex-

primunt. Sed hic *chronicorum* caſus non eſt, ſub quibus cum ſuccorum *ſtaſes* in vaſorum capillamentis factæ, à ſanguinis *ſtagnationibus* quæ fiunt ſub *acuti* in majoribus vaſis, diverſiſſimæ ſint diverſæ quoque energiæ erunt remedia quæ horum alterutri adhibebuntur. Sed unum prætermittendum non eſt, quod edocet illa *diureticorum elaſtica* vis cavendum nempè inter medendum, à præmaturâ illorum uſurpatione, mobilia enim ut ſunt & facilè agitabilia intelligitur quantas in ſanguinem ſtrages datura ſint; ſi à capillarium aditu repulſam paſſa, in majora vaſa retrogradiendo, ipſum in ſanguinem ſæviant quod diſcriminis naſcetur quoties recens adhuc nimiùm fibrarum *ſpaſmus* venientibus *diureticorum elateribus* viam præcludet; hæc autem ad medendum tanti eſt obſervatio, ut ab hujus contemptu veniat *diureticorum* frequens nimiùm infelicitas, factâ enim ſub morbis urinarum *eclypſi*, illicò ad *diuretica* curritur, non intellectâ ſatis *phlogoſi*, quam inter ægrotandum contrahunt partes, interim inducta à *phlogoſi* criſpatio *diureticorum* effectioni obicem ponit, ſuâque laude ut eventu defraudat id remedii genus.

Errore ſimili improſperum fit alio-
um remediorum opus, quæ aliunde in
hronicorum curatione celebrantur,
ujus numeri ſunt *hyſterica*, *ſcorbutica*
c volatiles ſpiritus, quæ omnia ut ut
ecifica dilaudentur, laboris plus aut
ericuli ægrotantibus ſæpè afferunt
uàm levaminis aut emolumenti, eâ de
usâ quòd ſpreto aut intellecto minùs
medentibus *ſolidorum ſpaſmo*, illa
ferantur eo videlicet tempore quo
rvent maximè aut convelluntur par-
s. Igitur ab ejuſmodi actuoſis medi-
minibus curationem auſpicari, crimi-
s loco erit, quæ aliàs cedent feliciter,
eſoluto aliquatenùs *ſpaſmo*, mollitâ-
e ut decet *criſpatione* uſurpentur.
utione alterâ opus eſt in adhibendis
rit bus volatilibus, hos enim obtru-
indiſcriminatim quovis tempore, ip-
ımmet etiam morborum quibus con-
iunt, malis & incommodis obno-
medicina eſt: illis locus eſt morbi
oxyſmus, quem *volatilium* uſu præ-
upare, illum ſæpè invitare eſt aut
elerare, exemplo ſint *hyſterici* affec-
aſthmatici, *epileptici*, quos ſi ex-
paroxyſmos volatilibus tractare vo-
is ſic exaſperas, ut in juges fermè
xyſmos faceſſant, tam crebrò eos

recurrere vides! de *volatilibus* enim *ſpiritibus* tenendum memoriâ eſt, aptos eos eſſe, immensâ quâ catuliunt *elaterum* turbâ, ſolvendis diſſipandiſvè ſuccorum *ſtaſibus*, ſi recentes ſunt aut modò natæ, è contra verò iiſdem movendis aut evocandis idoneos ſi naſcituræ ſint; dum enim recentes ſunt adhuc, vim vi objiciendo diſſipabiles videntur, ut enim ſubitaneus *ſpaſmus* eſt, qui ſanguinis ſtrangulat motum, ſubitanea veniens potentia major, quæ cogat *ſpaſmum* vincatque remedio eſſe potuerit; ſed potentiam fortiorem ſufficit enormis volatilium *elaſticitas*, fugax & temporaria aliunde eſt illa quæ in *paroxyſmis* fit ſuccorum *ſtaſis*, hanc ergò *volatilium* impetu demoliri poſſe concipies: ſecùs erit ſi impendente (ut *hyſtericis* moris eſt) *paroxyſmo*, *volatilia* præcavendi causâ adhibueris, hinc enim factâ *ſpiritibus* aut nervorum *oſcillationibus ataxiâ*, ſuccedunt ſanguinis circuitûs *anomaliæ*, tum & morbi *paroxyſmus*, qui in utroque conſiſtit; ſed ut *volatilibus* ſua magis aſſeratur ſecuritas, obſervabis cujuſmodi ſit morbus quem tractandum ſuſcipis, de *ſpaſmodicorum*nè an de *inflammatoriorum* genere ſit? ſi prius, *volatilibus* lo-

um dabis, ſi poſterius ab iis tanquam
leone & angue cavebis, illic enim
uæ hæret materies, præterquàm quòd,
t potè *lymphatica*, difficiliùs flammat,
ninimæ molis eſt, faciliùs proindè diſſi-
abilis, hîc autem accendi prompta
ſt materia, *ſulphurea* nempè ſangui-
is pars, maximæ molis, majoris pro-
nde *reſiſtentiæ*, quæ majorem ponet
bicem *volatilium* potentiæ, quæ ſic
luſa flammanti ſanguini comitem ſe
at, & auget incendium.

Hinc venit medendi lex, aut adhi-
endorum remediorum regula, nimi-
ùm ex remediis eſſe alia quæ morbi
ındo, alia quæ effectibus morbi de-
entur, ceu alia morbi cauſæ, morbi
mptomatis alia convenire; meliùs
ia quæ ipſis in *paroxyſmis*, alia quæ
paroxyſmorum intervallis uſurpanda
ınt: publico erit exemplo *cortex Peru-
ianus* de quo confeſſum eſt eum non
xhibendum eſſe in ipſo febris *paroxyſ-
o*, adeò ut in febribus continuis qui-
ıs congruit, remiſſionis tempora eli-
enda ſint ſub quibus exhibeatur, quæ
nti momenti eſt obſervatio, ut in
nochis, quæ unius tenoris ſunt intu-
s ſit aut aleâ plenus *Peruviani corti-
s* uſus, unde ſub *febribus intermit-*

tentibus malignis, quæ intra paucos dies in *ſynochos* deſinūnt, cedit infeliciter ille cortex, niſi ſtatim à ſecundo aut tertio *paroxyſmo* illicò exhibeatur antequam eveniat exitialis illa *metamorphoſis*. Hùc ſpectat adhuc cortici illius uſus, qui proſper eſt ſub illâ febre quæ maturis *variolarum* puſtulis aliquandò comitem ſe dat, tunc temporis enim niſi fecerit benè provida medentis ſagacitas, ut confeſtim illam comprimat febrem propriis adhuc exacerbationibus diſtinctam, antequam (quod prope diem evenit) in *ſynochum* abeat, caſſus fit cortex & perit ægrotans. Non diſſimile eſt quod experiuntur artis prudentes in *narcoticorum* uſu quem felicem comperiunt dolorum febriumvè *paroxyſmos* præoccupando ſic ut *narcoticis* tempus operandi concedatur, antequam ſe prodat qui ſedandus ſuſcipitur *paroxyſmus*, hæcque eſt artis felicitas in *paregoricorum* uſu ſub *variolarum* curatione, in tantùm enim ſuccedunt, in quantùm maturè propinantur, quintâ ſcilicet aut ſextâ horâ ſub veſperam, antequam adveniat exacerbatio febris quæ ſub hoc morbo accedente nocte contingere ſolet; ſed *n* *extrà oleas*.

Porrò

Porrò, quod ad ea remedia pertinet quæ chronicorum morborum curationi dicantur, de illis monendus Medicus eſt, ut in iis cautè ſe gerat & ſapienter, actuoſa enim ut ſunt & in fervorem prona; arceſſendo ei quod committi poteſt in curandis *chronicis* malorum maximo apta nata ſunt. Id mali eſt *chronici morbi* in *acutum* facta converſio, quod cùm non contingat, niſi exaltatâ, (ut aiunt) & in tenuiores partes *evectâ*, quæ ſegneſcebat, torpebatvè materiâ, palàm fit quàm proximè rdeat lenteſcens ſanguis iis medicaminibus aſſiduè tractatus, quæ ſpirant gnes & flammam minantur? Quod rgo periculum incurrunt, qui temerao, præcoci, aut immodico *febrifugoum* abuſu *quartanam* febrem in *contiuam*, proindèque *chronicum* in *acum* vertunt? Eidem ſe objiciunt, qui nsâ *aromaticorum*, *balſamicorum*, *tiſcorbuticorum*, *volatilium* &c. tur-*chronicos* torquent affectus, pigreſntes enim ſuccos ſtimulando nimiùm cendunt, *obſtructionumque*, *tubercurum*, & *ſcirrhorum* loco, *febres*, *inmmationes*, *apoſtemata* accerſunt; ſic *aſthmate peripneumoniam*, ex *carrho pleuritidem*, *hemoptoen* ex *tuſſi*,

inflammationem ex *ſcirrho*, ex *diarrhœâ* *dyſenteriam*, denique ex *chronicâ phthiſi* *acutam* naſci vides.

CAPUT XVI.

De lacte, acidulis, thermis & balneis.

HACTENUS de remediis quæ in medendo agmina ducunt, ſequuntur quæ eadem claudunt remediorum agmina. Hæc inter eminet *lac*, publicum illud & univerſale morborum abſolutorium, ut pote quod in expediendis morbis uſurpari moris eſt, moris, inquam, ut plurimùm, vix enim ſapientiæ ſemper, tam infelices lactis aut luctuoſos eventus obſervant, quos ducit magis artis peritia quàm medicandi ritus. Igitur hîc quoque ſcientiam à conſuetudine ſeparabis, curationum non medicaminum exempla ſectando. Erroris cauſa jam delibata eſt, ſparſa nempè de lactis naturâ in vulgus opinio; à morbis enim pauperari ſanguinem proditum fuit, tunc deflagratum hunc in vappam veniſſe opinati ſunt, quod vitii cum non capiat niſi à perfundatis ſulphuribus, quæ trita illis lo-

quendi erat formula, oleoſis partibus ſcatere lac pronuntiando, in illo latere balſami vires definierunt, quo abundè ſarcirentur ſanguinis jacturæ, ſicque facto lacti perbello balſami titulo, illud eſſe creditum fuit, quo ut ut perdita ſanguinis *eucraſia* non incertò repararetur.

Eruditæ illæ fabellæ erant quæ curioſas paſcebant mentes, quæ ſpurio balſami nomine captæ dicas vel deceptæ, in illo panaceæ energias condi æſtimaverunt, unde ſuos ſanguis perditos ſpiritus recuperaret. Sed aliud longè dictat ſincera lactis in *chronicorum* curationibus operandi ratio; lac eſſe memineris ſobolem herbarum quibus animalia paſcuntur, ideòque conflatum iis ipſis ex canalitiis particulis, quas in animalium alituras herbæ fundunt, at iis canalitiis particulis integris adhuc, aut nondùm detritis, priſtinæ nempè naturæ & concreati caracteris adhuc tenacibus, ut pote quas nondum attigit illa tritûs ſuprema vis, quæ chylum aut lacteum ſuccum ſubinde mutat in carnes aut *aſſimilat*. Ad hanc conceptûs trutinam ſi revoces in curandis morbis prodigia lactis, facilè concludes in eo poni mirabiles

illius in ſanando potentias, quod fe-tum adhuc ſinceris herbarum ſuccis, quas alendis animalibus dicavit Creator, morbidum ſanguinem nativis ſuis nedum adulteratis rorat ſuccis, ſicque eum ad Creatoris conſilia reficit & redintegrat. Interim quòd infeliciter tam ſæpè cedat ægrotantibus lactis uſus, in cauſa eſt *dyſcraſiæ* indoles quâ laborant; *exaltatio* eſt aut explicatus ſanguinis quem inſuccarunt comeſtorum animalium carnes, ſuccorum proindè evolutio quos formavit ipſa carnium ſubſtantia;in hoc jam vides quantùm à lactis ingenio diſtat ſuccorum ejuſmodi compactura: verùm ſi obſerves adhuc illos ſuccos ſub morbido ſanguinis ſtatu à ſeipſis alienatos eſſe, duplicem habebis in illis cum lacte diſcrepantiæ rationem, cujus cauſa huic cum illis malè conveniet, quapropter amicabilis ex utroque & placida fiet nuſquam conflatura; inde luctæ, diſſidia, febres, ſimileſque anxietatis ſenſus, quos paulò frequentiùs ægrotis apportant inopportuna lactis tentamina. Inopportuna autem ea intellige, quandiu iis in ſuccis durat iſthæc alienatio quâ committitur, ut lac appellens, alteram adhuc ab illâ quam à

carnium eſu contraxerant ſanguinis ſucci inimicitiam ſentiendo, repulſam patiatur. Hanc enim animadverſantis lactis rationem aſſequeris, animadvertendo, quàm hominum multi ſint, quibus vel ſanis lac inimicatur, adeò ut ſi illis pauxillum de lacte delibare contigerit, in vomitiones, *cephalalgias*, tormina, *diarrhœas*, confeſtim impingant. Porrò unde hæc venit hominibus noſtris in mala tanta proclivitas à lacte, unde tam facilis & innocua fuit primis hominibus alitura? non aliundè certè quàm à mutato hominum victu, hic enim qui in hominum primis parcus, ſimplex & inemptus erat ex terræ frugibus, in noſtris varius, immodicus, opiparus ex animalium carnibus factus eſt: atqui dictat ratio quàm æquabilis fuerit ſanguinem inter & lac congruentia, toto illo tempore quo terræ frugibus uſi ſunt homines, ipſiſſima nempè quæ concipitur res inter quæ ex iiſdem pabulis coaluerunt; & reverâ ut ex terræ frugibus conſiſtebat hominum ſanguis, ita ex herbis coaleſcebat animalium lac, factâque ſic inter utrumque convenientiâ venit in apertum quàm amicabilis eſſe debuerit lactis ad ſanguinem acceſſus; ſed ad

ſanguinem non tantùm, cum enim ejuſmodi conditionis ſint oportet cum *fluidis ſolida* corporis, ut pote quæ ex *fluidis* compingantur, conſectarium eſt eandem quæ lac inter & ſanguinem, *ſolida* inter & lac adfuiſſe congruentiam, ita ut ad lactis rationem ſe haberet partium *tonus*, & ad illius ingenium oſcillarent partium fibræ; unus ergò conſenſus erat, una conſpiratio quæ amicabilia & placida lac inter & ſanguinem alebat commercia. Eademnè concipere dabitur in hodiernis corporibus quæ ſaginant carnes & vina mergunt? certè vividiùs in illis *fluida* pelluntur, duriùs *ſolida* pulſant, quàm ut lactis, delicatuli illius alimenti blanditiis vinci ſe aut mulceri patiantur. Eapropter tantâ curâ medenti opus eſt, ut votis illius reſpondeat lactis uſus; hic enim eo tantùm temporis momento cedet feliciter, quo ſanguini ſua reſtituetur cum lacte congruentia: at cum ſub morbo à primævâ non tantùm aut *concreatâ* congruentiâ deſcivit ſanguis, ſed inſuper aſcititiam à morbidâ *diatheſi* contraxit, quantò longiùs à ſe receſſit, tantò tardiùs ad ſe revertitur, hinc tandiu caſtigari indiget pluribus, tam denſo *digeſtivorum, diluentium, abſorbentium*

ẞ *amarorum* numero, quæ omnia ſi
x *vegetabilium* tribu deprompta eſſe
ttendas, ut pote cum ex *radicibus*,
erbis, *floribus* & *ſeminibus* maximâ
x parte ſelecta ſint, confeſtim fatebe-
is eam quâ caret ſanguis cum lacte
ongruentiam, ipſiſſimam eſſe à quâ
acto illi ex carnibus pabulo receſſit,
am enim reſtitutâ ſibi ex terræ frugi-
us eſcâ reſumit.

Sciſcitantur quos addictos tenet lactis
œna, ſeu qui ſolius lactis pabulo ſuam
oguntur macerare vitam, nunquid in
ructuum uſu fuerit ſibi nefas tam ino-
i quærere ſolatia vitæ? negant quos
ccupatos habet de fructuum & ole-
um inſalubritate imbibita altiùs opi-
io, ea omnia à diætâ ſalubri arcentes
uæ carnes non fuerint; interim ſi de
egetabilium numero illa ſunt, quibus
ı ſanandis morbis ſua lacti aſſeritur
elicitas, quâ rationis infelicitate con-
inget, ut quod *eucraſiam* ſanguini po-
eſt reddere, idipſum *dyſcraſiæ* illius
ertatur. Porrò herbæ ſunt, aut herba-
um ſoboles quæ ad fauſtum lactis
ſum ſanguinem præparant, igitur ſpes
ſt non mediocris fore ut cœpta ab
erbis renaſcentis valetudinis funda-
ıenta, à fructibus ſolideſcant; imò

verò aſſerti illius publicum argumentum ſe profert in iis qui *arthritidis* ſanandæ causâ uno victitant lacte, dum enim eos omnibus animalium carnibus & ſuccis repudium dicere cogit eſculentorum ejuſmodi non inexperta pernicies, factâ ſibi fructuum copiâ valent atque ſaneſcunt.

Metus à fructibus eſt, ſi hos audias iniquos fructuum oſores, ne quo pleni ſunt coagulo, lacti coagulationem inferant, toti enim, ut aiunt, *acido* ſcatent, quo denſatæ lactis particulæ in glomulos coguntur, formidoloſamque omnium maximè lactis vitiationem committunt, coagulationem ſcilicet, quâ pejor nulla. Inania hæc terricula ſunt, quibus credulis mentibus fucum faciunt, quid enim *acidi* nomine terroris non incutitur, unde morborum ilias? at immane quantum intereſt illud inter *acidum* quod à maturatione ſuccedit, cujus ſortis ſunt *citriorum*, *aurantiorum*, *limonum*, *mororum* & *groſſularum* acida, & illud quod à rerum corruptelâ venit; illud enim *exaltationis* legitimæ fructus eſt & perfectionis meta, hoc *diſſolutionis* ſoboles & ruinæ ſignaculum: igitur dum ex hoc nihil non diſſidii & luctaminis naſ-

ietur (in rerum enim jacturam aut perditionem factum eſt) ex illo expectabis nihil non pacis & boni, *citriorum* exemplo in quibus unis tota ferè *Luſitanorum* medicina eſt in curandis febribus; quarum inſanias, tumultus & ignes aquis ex citriorum ſucco dilutis certò, tutò & jucundè compeſcunt. Verbo factam hanc *acidis* litem ſic dirimes; ab humorum in corpore vitiatorum acoribus metuas quidquid alit mali ſaporum intemperies, ab acidis verò quæ extrinſecùs adveniunt in corpus, ab iis potiſſimùm quæ ab eſculentis & potulentis erunt, jucunditatis multùm, utilitatis ſæpè non parùm ſperabis, eò magis quò abſcondita magis, aut inevoluta erunt aut *exaltata* minùs, cujuſmodi ſunt fructuum *acida*, quæ tam amico fœdere & æquabili miſturâ cum cæteris fructuum elementis ſociantur, ut ſuavem potiùs quàm ſalinum ſaporem conſtituant; ſed hinc vellicato jucundè ſtomacho, tantùm abeſt ut ejus ſortis *acida* in morborum cauſas faceſſant, ut è contrà ſtomachi fibras amicè ſtimulando, *elaterem* illius & *oſcillatoriam* vim exſuſcitent, ſicque cruditatibus, acoribuſque materiaturas præripiant. Poſthàc ab acidis fructuum

acores in ſanguinem induci æſtimabit nemo, ſtomachum enim roborando; à reſidibus hâcque ratione aceſcentibus ciborum reliquiis ſtomachum tuebuntur; proindèque à fructibus lac aceſcere in ventriculo inanis opinio eſt, inanitus enim diligentiùs à fructuum eſu, ad lac excipiendum ſubigendumque in tantùm paratior fit & habilior, in quantùm promptiùs coquendo fructus, in vaſa expeditiùs dimittat illorum ſuccos, lactis coctioni unicè vacaturus.

Inſuper quidquid de coagulatione clamitet hominum vulgus, malorum minimum eſt quæ à lactis corruptelâ impendent, ut ut enim ſua ægrotanti incommoda afferat lactis coagulatio, incommoda reipsâ ſunt illis cum ſtragibus comparata quæ inducit in humano corpore lactis æſtuatio, quâ ſanguis accenſus in bilem vertitur: hæc autem vitiatio lactis præ coagulatione vulgatior eſt, licet obſervata minùs, obſervabilis tamen facilè pluribus ſymptomatis, quæ tumentem oſtendendo ſanguinem, flammam illum concipere admonent. Flagrantiæ illius prodromus eſt corporis laſſitudo, quam comitatur pulsûs fervor, interdùm du-

tities, unde aut febris obſcurè præſens aut proximè ventura, quam teſtantur aut prænuntiant capitis gravitas, inquietes ſomni, oris amaror aut ſiccitas, ſanguinis ex naribus ſtillicidium, & in iis qui *hæmoptyſi* patent ſanguinis ſputatio; tetra omnia ſymptomata, eò damnabiliora, quò clanculùm ſerpentia diù, inſidiantur vitæ cauſis, anteactique morbi aut pericula refricant aut novæ febris accerſunt diſcrimina.

Symptoma aliud eſt, de quo gratulari moris eſt convaleſcentibus, alvi nempe purgatio aut laxatio inſolens quam experiuntur non pauci, quo tempore lacte utuntur, ſic enim purgari ſanguinem vulgi ore ſtabilitum eſt; interim quid cum lactis naturâ, medendivè conſiliis pugnat magis? hæc enim vacuatio id omne ſuffuratur ſucci quod paupertatis ſanguinis redintegrationi deſtinaverat artis conſilium; & reverâ minimum quod inde ægroto redit incommodum temporis & lactis jactura aut perditio eſt, artis enim prudentibus comperta res eſt, vix fructuoſum eſſe lactis uſum, ſub quo ſanguis neque mulcetur ſaporis lactis ſuavitate, neque illius roris benignitate reſtauratur. Inquirunt in ejuſmodi *diarrhœa*

cauſam, hancque ventriculi imbecillitati imputant, ſed quàm immeritò oſtendit infantium ſtomachi *tonus*, qui cum tener ſit & debilis, lac tamen facilè ſubigit coquitque laudabiliter; quôd ergò hoc in caſu malè ſe habeat ad lac revaleſcentium ſtomachus, hinc colligitur; à febris præteritæ turbis recens adhuc, illam quam contraxerat *elateris* nimietatem exuit non ſatis, hinc tractatum duriùs & turbulentiùs agitatum lac, teritur præcipitantiùs & æſtuosè deturbatur; hæcque tam vera eſt *ætiologia*, ut huic ſymptomati remedio ſint aquæ unciæ aliquot ſtatim ante lac ebibendum propinatæ; quæ ſi non ſatis ſuccedit induſtria, illius aquæ loco, *theriacæ* grana aliquot boli formâ porrigentur; ſtomachi animandi causâ fortè putabis? nil minus, at *opii* quo ſcatet *theriaca* viribus, exaſperatam ab anteactâ febre ſtomachi vim illam moderando cicurant & tritum mulcent. Hîc enim, id eſt, ſub uſu lactis vix unquam à ſtomachi imbecillitate commiſſum aliquid mali reperies; argumentum erit alterutrum non infrequens incommodum quod poſt ſe trahit lactis uſus; alvi nempè moleſta ſiccitas, ſub quâ ſenſus vehementioris

arteriarum pulsûs, hincque natæ vertigines medentis manum poſtulant. Atqui roborandonè ſtomacho admovebitur? impendens malum accelerare eſſet, incaleſcentis enim lactis ſignum eſt, quod actuoſiori tritu elaboratum, in corporis ſublime rapitur; hinc fortè ſe dabit narium hæmorrhagia, ſed omnia inde naſcitura mala avertent, quæ ſanguinem & bilem frænant, moderantur, diluunt, unde non obſcurum venit indicium, non imbecilli fractique ſtomachi ſymptomata eſſe illam ſuis cum ſatellitibus incommodis alvi ſiccitatem. Verùm ut omnia hæc vera ſunt, neque rationi, neque neceſſitati conſona eſt communis illa multorum mentis anxietudo, quâ ſub lactis uſu *purgationem* frequentandam eſſe prædicant; dato enim malorum quæ tunc temporis contingunt, maximam partem à fervente nimiùm ſtomachi tritu, hincque factâ accenſione ſuccorum manare, vix ullum medicamentum erit quo meliùs quàm purgante carere queat lactis uſus.

Bilis proventum fruſtrà accuſabunt, quod enim bilem vocitant, æſtuantis lactis fetus eſt, quem ſi ferventis (cujus fortis *catharticum* eſt) medicamenti vi

excludere tentas, igni flammam adjicies. In aliud adhuc diſcrimen venit ſub lacte purgationis uſus, quam identidem (quod commendat medicandi ritus) repetere, recentes nedùm nempe glutinatos firmiter ſuccos eradere eſt aut deterere, quod ſanè lactis fructu ægrum defraudare eſt.

Sequitur diſtinctio lactis; frequentioris usûs *aſininum* eſt, infrequentioris *caprillum*, *vaccinum* rarioris. Frequentior fit *aſinini* neceſſitas, ut enim à ſuperſtite in partibus *ſpaſticâ diatheſi* veniunt ut plurimùm morborum reliquiæ, reſtante ſcilicet à morbis gravioribus *ſpaſmodico* fibrarum *tono*, quo fit ut abſit à partibus nativa tractabilitas, ſuaque ſanguini facilitas circuitûs & *ſecretionum* facilitas, lacte *aſinino* frequenter fit opus, ut ſui ſuavitate ſucci & amicâ partium energiâ, *fluidorum* ſimul & *ſolidorum* ſubeundo receſſus, horum & illorum durities vincat, *erethiſmum* eluat, & leniat aſperitates. Antehabetur *caprillum*, ubi laſſatis partibus à crebrioribus aut diuturnis fibrarum *ſpaſmis*, hincque laxato illarum *tono*, iis opus eſt quæ partes firment, harumque ſtabiliant *oſcillationes*, inprimis ſi ejuſmodi prægreſſi morbi ſint,

quibus violatæ diutiùs *ſecretoriorum* capacitates, egent adjutorio, quo ad ſuos, unde longiùs receſſerunt, *diametros* redire queant; ſed illam præſtat operam *caprillum* lac, quod ut pote dilutum aut aqueum minùs quàm *aſininum*, ponderoſioris maſſæ conſtat particulis, quæ in partes laxantes aut hiantes graveſcendo, eas conſidere cogunt, & anguſtari; quod librationis genus eſt, quâ partibus ab æquilibrio declinantibus *momentum* additur aut æquipondium, ut ad ſuam oſcillationum libellam ſeſe recipiant: eapropter tam fauſtus eſſe ſuevit *caprilli* lactis uſus, in curandis morbis qui in humorum *fluoribus* conſiſtunt, quales ſunt *diarrhœa*, *dyſentriæ*, *diabetes*, *fluor albus*, morbi omnes qui poſtquam medicationi obſurduerunt, lacti *caprillo* victas tandem dant manus.

Alterius conſiderationis eſt *vaccinum* lac, quia alterius eſt intentionis; quantum enim ad caſtiganda *ſolidorum* vitia, aut redintegrandas firmandaſve oſcillationum *directiones* ſpectant *aſininum* & *caprillum*, tantùm ad corrigendas *fluidorum dyſcraſias vaccinum* pertinet; hoc ad alimentum, ad medicamentum illa propius accedunt:

itaque univerſam ſanguinis maſſam imbuit *arthritica* lues, quæ arcanas ſubiit partium medullas? non hunc vel illum ſingularem humorem emendandum habes, ſed labefactatam omnem humorum molem? reconcinnandum retractandumvè ſuſcipere totum ſanguinem ſatius erit & tutius, ne *ſpecificis* nomine tenùs, reverà autem deleteriis medicaminibus illum malè torquendo, ipſos miſceas, diſturbeſve ſinceros vitæ latices, ſicque poſitis ſus deque hujus elementis adulteres ſanguinem & in ſpurium inconditumque liquamen vertas. E contrà, nihil non beneficii ſpondet hic uno ex lacte diæta, quæ in ſolius vaccini lactis cibatu continetur; illius plurimas rationes ſuggerit phyſicæ ſagacitas, ſed veram invenies in primo Conditoris inſtituto, dum enim in lacte poſita novimus naſcentis in infantibus vitæ primordia, in eodem admonemur reperiri quoque labentis in adultis ſemina vitæ. Medentis ergà Creatorem clientelæ genus eſt, quo in primario numinis opere reficiendo cæcutiens, proprium opus authori reconcinnandum committit; id tamen nec temerè, nec inconſultò, cum enim *arthritis* v. g. quam hîc in

perpetuum ſumimus exemplum, hæreditarius morbus ſit, cujus ſeminarium ipſemet ſanguis eſt, remedii ſemina quærere convenit eo in ſucco, in quo concluſit Creator elementa ſanguinis aut alimenta, ut dùm ad inſuccandum ſanguinem conditus fuerit, ad emendationem quoque illius conferat & medelam, idque cedet eò feliciùs, quòd ejuſmodi curationis nomine, ſanguinis non *depuratio*, ut loqui amant, accipienda ſit, ſed renovatio illius aut permutatio, quâ præſentis loco ſanguinis ſuccenturiatur novus; huic autem operæ ſervietnè meliùs aliquid, quàm lac? quod amicabiliter ad ſanguinem aſſiduè & ſenſim accedens, illius qui jugiter *tranſpirando* ſecedit, loco ſubrogatur, ſicque facto poſt menſium aut annorum intervallo recens & aliuſmodi fit ſanguis, *arthritico* contagio aut exutus, aut ſuo illud condens gremio tam altè ſepultum, ut *arthritis* aut minima fiat inpoſterùm aut nulla.

Utilitatis aut beneficii tantùm è mutuis illis rationibus redundat & convenientiis, quas in lacte ad ſanguinem inſtituit Creator, quæ ſub lacteâ diætâ ideò reviviſcunt, quòd nullo ex

carnibus admixto lacti edulio, utrumque, lac nempe & ſanguis, ad ingenitas redeat pronitates, & ad Creatoris recidat conſilium, unde ſanitatis ille flos, quem homini aſſeruiſſet unis ex frugibus alimentum. Lacteæ ergò diætæ regula princeps erit, intermiſcere nihil quod ad fruges non attineat; ſunt qui admittunt ova, & ex animalibus proveniunt & animalium ſunt ſeminaria; itaque ſecuritatis plùs erit fructibus, qui ut pote de vegetabilium numero congruent magis. Altera regiminis illius regula ſit parcere quantitati lactis, ſic ut non tantùm pro ſingulari refectu, ſed & pro ſingulis diebus illa ſit mediocris; unde redibit commodum duplex, etenim ſtomachus hâc arte pondere levatus, coctionem feliciùs abſolvet, quia teret oſcillabitque alacriùs; inſuper mole minori inde veniens ad ſanguinem chyli quantitas, ab ingluvie vaſa tuebitur. Et reverà, ſi omittatur iſthæc regula, lac incaleſceret brevi, quia brevi obſtruet vaſa, quæ *ſtaſi* ſuâ premens, ſanguinis circuitui moram facit & *reſiſtentiam* unde lucta morbidumque conamen, à quo febris. Id mali imputant acenti lacti, & viarum impuratatum ſordibus; heu

ædam animalis œconomiæ ideam!
ncommodi hujus cauſa genuina eſt,
actis in *laterem* mira proclivitas, ob
uam alicubi moratum aut hærens lac,
licò ſe pandit & eluctari nititur: lac
rgò, quod frigidum habet hominum
ulgus, *elateribus* totum catulit, qui ut
er vaſa placidi eant, cavebitur ab il-
orum ingurgitatione, quam illicò pa-
it lactis ingluvies. Itaque & tertia hæc
rit lex regiminis ſolo ex lacte, quæ
imembris eſt; liberaliter & calidè bi-
at, qui impendentia ab illo regimine
ericula prævertere voluerit, qui-
uſque hinc expectantur bonis non
efraudari; quantò namque magis pan-
i amat lac, tantò magis dilui indiget,
uod copioſi potûs effectio eſt, eò tu-
ior, quòd lactis partes dilatet non mo-
ò & *elateres* illius frangat, at & mol-
iat *ſolidorum* fibras, quæ ſic laxatæ
aſorum reſerant vias, pandunt diame-
ros, tumentemque à lacte ſanguinis
nolem à *ſtaſi* præſervant. Potus ille
quæ erit, quæ tantum potulenta cæ-
era bonitate ſuperat, quantùm altitu-
ine viburna cupreſſi, Creatoris enim
pus eſt nedum exſinceratum, inſtitutæ
b antiquo ſimplicitatis monumentum,
uod juſſis à Creatore imbutum adhuc

virtutibus, illius ad nutum ſervit co-
poris & vitæ commodis.

Argumento ſunt *acidulæ* & *therma-
les* aquæ, numinis ſignaturæ tam fi-
tenaces, ut auxiliares Deorum manu
habitæ fuerint; ultima ſunt enim po-
naufragia remediorum tabula, ad quan
ut ad ſacram anchoram confugere ſo-
lent, quos tenet corporis imò & anim
morbus immedicabilis; num aliud a
aquis auxilium valentius ad *hyſtericas*
melancholicas, *hypochondriacaſ*que af-
fectiones? reverâ creatis ex rebus aliam
nè ab aquâ invenies quæ afflatu divi-
no tanta plena fuerit? aquæ fuerun
r Geneſ. c. 1. v. 2. *ſuper quas in principio ferebatur Spi-
ritus Dei*, aura nempè divina quæ aqui
accubando eas fecundabat tantâ & tan
Ibid. v. 21. multiplici virtute, ut *omnem animan
viventem produxerint aquæ in ſpecie
ſuas, & omne volatile ſecundùm genu
ſuum.* Factâ ſic aquis à Creatore tan
largâ virtute, fidemnè ſuperabit ſingu-
larem in illis hodienum durare poten-
tiam? hanc ſuadet aquarum ſitus, quem
in principio juſſit Creator, qui quaſi
hominum moderationi parùm fidiſſet,
Ibid. v. 7. *firmamentum fecit, diviſitque aquas
quæ erant ſub firmamento, ab his quæ
erant ſuper firmamentum*, ut hâc ca-

veret providentiâ, ne aquas omnes temeraret hominum manus aut corrumperet, ſic enim portionem alteram ab hominum poteſtate ſurripiebat, quæ roris aut imbrium facie deſcendendo in terras, alteram portionem ibi ſuperſtitem renovaret, aut fortè pollutam à terrarum inquinamentis repurgaret.

De aquis enim prætereundum non eſt illarum à cæteris creatis rebus factum hoc à Creatore diſcrimen; terram & fruges hominum culturæ, animalia alimentorum neceſſitati ſubjecit; aquas autem ſui unius fecit arbitrii, futuras nempè nullius hominum curæ indigas; unde concipi promptum eſt puritate tantâ donatas eſſe à Creatore aquas ut hominum labore opus nunquam eſſent habituræ, hanc aliundè in ſe recipiente Creatore providentiam, identidem ex ipſo quod *ſuper firmamentum* fecit aquarum conditorio, concedendi imbres, qui & aquarum quæ *ſub firmamento* relictæ ſunt peccamina eluerent, & earum juſtam hominum neceſſitatibus ferentur aut repararent quantitatem. Neque putaveris ſufflationem illam bullientium aquarum thermalium, ſuperſtites illius primigenii ſpiritûs eſſe effectus;

hinc intelliges aquas illas totas eſſ *elateribus* fetas, eodem quo primùn digito Dei agitatis, una videlicet cun illorum impreſſis à Creatore *tendentii* & inclinationibus, ideòque totis ad huc ad *fecundationem* vigentibus & aptis. Ab *elateribus* ſic animatis ex pectari licet quidquid pollicentur *ſa lium*, *ſulphurum & ſpirituum* ſolem niores energiæ, habent enim unde hu morum *ſtaſes* diſſipent, partium oſcil lationes reſtituant, ſuamque ſanguinis circulationi ſeriem reddant & liberta tem; *machinulæ* ſunt enim à primo creationis momento oſcillantes, in quibus ut univerſalis *oſcillatoriæ* virtù tis ſeminia ſuſpicari decet, (hinc enim agrorum fecunditas) energias quoque admittendas eſſe conſequitur, unde tar datæ, ſegneſcentes & inordinatæ in animalium corporibus oſcillationes re viviſcant & emendentur. Atqui hoc ipſum eſt quod ad morborum curatio nes abſolvendas requiritur, torpens enim & quaſi otio ſepulta *ſolidorum ſyſtaltica* vis reſuſcitanda venit, repen teſque & elanguentes *fluidorum* parti culæ ad motum revocandæ, cui operi conducet nihil meliùs quàm ejuſmodi particularum intra vaſa admiſſio, quæ

minutie ſuâ & pernicitate ſanguinem non ſolùm, ſed & ipſam nervorum *lympham* permeare poſſunt; cujus conditionis ut ſunt aquarum *elaſtici* ſpiritus, ab illis ſperare convenit id omne quod ad reſeranda viſcera & *obſtructiones* ſolvendas valentius eſt & accommodatius. His omnibus ſi addas nullam eſſe ex *acidulis* & *thermalibus* aquam quæ *martiali* aurâ gravidata non ſit & ſalino ſpiritu feta, illas ſalubres tam mirabiliter eſſe intelliges, non tantùm ex eo quòd *elaſticæ* ſunt & meabiles maximè, at inſuper quòd *ſalis* & *ferri* maſſulas ſinu ſuò vehentes, ſecum unà pondera gerant, quæ gravitate ſuâ partibus *momenta* faciunt, horumque operæ æquipollendo morbidæ vi, æquipondium illud reſtituunt aut *æquilibrium*, à quo ſua fit animalis œconomiæ motuum integritas. Hanc autem ſerit integritatem partium *toni* reſtitio, quæ reddito partibus æquilibrio accedit; laxationis enim genus eſt æquilibrii reditus, quo à *ſpaſticâ* corrugatione ſolutæ quæ criſpatæ erant partes explicantur, unde ceſſant fibrarum obliquitates, curvaturæ, diſtorſiones, ſuæque redeunt ſuccorum ductibus & *ſecretoriis* inclinationes, *ver-*

Vid. Frider. Hofman diſſert.

gentiæ, *directiones*; tandemque repara-
tis *ſolidorum* cum *fluidis* rationibu
mutuis & proportionibus, ictus priſti
nos ſuos, ante actaque itinera ſingu
repetunt ſucci, ſua redit ſanguinis cir
culationi facilitas, ordinatio, æquabi
litas, ſuuſque *ſecretionibus* ordo & na
tiva ſeries.

Plurima hæc bona ſunt quæ ex aqui
expectari jubent uno ore facta à ſin
gulis nationibus aquarum ſuarum en
comia, quæ tamen cum grano ſalis ac
cipienda vult ſapiens ſimul, candidu
& eruditiſſimus de acidulis & thermali
bus aquis monitor, non indignus aliur
de qui audiatur, ut ut enim moroſu
fortè videbitur aquarum *zelatoribus*
is erit qui *veternum* (ſi fuerit) à præoc
cupatis mentibus excuteret. Nihilom
nus tamen incuſſum à monitore metur
minuet non mediocriter diſcuſſus illiu
circà virtutes aquarum error; ab hi
enim maximè timet *mineralium* mali
tias, quorum *ſpiritibus* imbui minùs
quàm *ſubſtantiis* gravidari aquas arbi
tratur, at hodiè meliùs eruditi habe
mus quæ nos reddant ſecuriores. Bu
lantes ipſi oculi vident minerales aqua
unde evidens ducitur argumentum
totas *ſpiritibus* fetas illas eſſe; *ſpiritibu*
inquam

Lamzaverde, monita ſalutaria &c.

Vid. Frider. Hofman, diſſert. 6. de acidul. & thermul. ratione.

Aquæ minerales, præſertim martiales

nquam, non *ſubſtantiis*, quàm parùm
nim actuoſis illis particulis corporis
it aut ſubſtantiæ evincit calfactus
quarum, aut illarum tranſlatio, ácci-
it enim alterutrinque ut exanimes
quæ fiant aut aquarum cadavera, adeò
adunt virtutibus! at veriſimilenè eſt
am caducarias fore aquarum energias,
uas alerent ſubſtantiæ rerum, mine-
lium inprimis, quæ fluxæ ſic eſſe non
everunt, ut labefactet aut perdat il-
s ignis vis, à quâ tantùm acquirere
lent potentiæ. Mineralis ergò ſpiritus
t in quo ponitur aquarum vis, aliundè
m aërcus ut majorem à medente cu-
m requirat, ne inanem illum abire
nat in auras, aut intra corpus caſſum
lmitti.

gravidantur adeò ſubtilibus corpuſculis, ut levi ores fiant aquâ communi.

Val'erius, *tentamin. phyſico-chymica circa aquas thermales.*

Itaque in uſurpandis aquis, cautus
primis erit medicus in temperandâ ad
genium morbi & ægrotantis conſtitu-
nem *elateris* potentiâ, eò formida-
i magis, quòd in iis major ſit aquis
ibus frigidarum nomen fecit vulgi
or, *acidulas* intellige quæ ſpiritu
nerali præ *thermalibus* turgidiores
t; ut enim *ferrum* ſapiunt, quod de
lybeatorum effectu tradiderunt me-
inæ periti, inter *acidularum* potus

Vid. Frider. Hofman, diſſert. de acidularum & thermalium ratione.

profitentur ægrotantes, caloris nemp ſenſum, cerebri turbas, vertigines pulſationes temporum, & importuna arteriarum vibrationes, manifeſta to creatarum *oſcillationum* teſtimonia unde citata ſanguinis circulatio qu eductum ab aquis ſectâ venâ ſanguinen purpureum prodit & rutilantem, qu ſolemnis *chalybeatorum* effectus eſt Quapropter miſsâ à mineralium fact perperàm formidine curabit medicus in jubendis aquis, ut ab oſcillatione fe brili ferientur viſcera, aut à *ſpaſtic* vibratione ceſſent arteriæ, ne aquarum *elateris* appulſu tacta fortiùs aut offenſ quæ à febrili recens eſt adhuc partium *ſyſtole*, derepentè reſurgat qui ſub ci nere doloſo malè ſepultus ignis erat qui anteacti morbi revocabit tumultu aut novos dabit. Reverâ hujus incom moda à *thermalibus* aquis revereri no inſuetum eſt, in tantùm omnes invaſe rat mentes præconcepta de *thermaliu* aquarum *ſulphuribus* opinio! quibu naſcentes ab illarum potu ſanguin *phlogoſes* imputabant, mitiùs de *acidul* cogitantes, quas refrigerantium titul laudabant mirabiliter: at ex æquo unum & eundem ſpiritum eſſe oſtenſum eſt

Vid. Hofman. Ibid.

unde pendet harum & illarum virtus, convenitur utrinque metuendam venire ægrotantibus *elateris* unius energiam, eòque unicè dirigendam eſſe artis induſtriam, quæ illius declinet pericula vel avertat inſultus.

Ex iis quæ hactenùs expoſita ſunt, ſponte fluit balneorum *ætiologia*, enimverò ſi frigida fuerint (his enim neque carere deberet omni ſuâ curandi ſupellectili inſtructa medendi methodus) levamini erunt roborando partes, quarum dejectas aut vacillantes oſcillationes firmando, proprium fibris tonum reſtituent; ſi calida, cutis nervos, qui ſuprà numerum ſunt à ſuperſtite *ſpaſticâ* rigiditate liberando laxabunt; ultimaque *ſecretoriorum* oſcilla reſerando, impeditam ſolvent *tranſpirationem*, unde ut circulationis perennitas, ſic & vitæ tenor & conſtantia ſanitatis.

Vid Flogerum de aquis calid. balneorum.

CAPUT XVII.

De ſymptomatum *curationibus.*

PROPRIA medentis cura eſt morbi cauſarum, quas ſi non enucleaſſe ad amuſſim donandum aliquandò erit,

non intellexiſſe culpandum ſemper eſt; ſub hâc enim in quâ phyſica verſatur rerum caligine, intelligendas ambire rerum eſſentias, petulantis humanæ mentis facinus quidem audax nimiùm eſt, rationes verò rerum ignoraſſe negligentis animi ſtupor aut ſupinitas. Has dicito rationes, quas utilitatis noſtræ gratiâ rebus inuſſit Creator convenientias, id eſt, manifeſtas ſeu tactiles proprietates quibus illas vitæ noſtræ tuendæ causâ donavit, quaſque in humanæ mentis conſpectum dari voluit, ut hominem prorogando ad mentem decretumque Creatoris vitæ ſuæ curriculo, rationes aut inſtrumenta non deficerent. Similiter de animalis œconomiæ rebus judicabis; *mechaniſmi* quo reguntur arcana ſcrutari curioſiùs caſſus animi labor eſt, ſpiritûſque medentis afflictio, at medenti ſatis erunt, quas in conſpectum venire juſſit Creator, animalis œconomiæ rerum rationes, ut iis ſuccurrere poſſit; quæ rationes erunt naturæ modi, conamina, ritus, quorum ab ingenio, tendentiis & directionibus medenti venit agendi conſilium aut indicatio; ut enim à terrarum ſpiraminibus & halitibus aquarum, aëris cognoſcuntur

temperies & conſtitutiones locorum, ſic ex ſymptomatum conditionibus, morbi cauſarum naturas intueri datur. Sub his exaratam tenes *ſymptomatum* medicinam, in quibus ut decet intellectis, muta medico ſe dant medendi documenta, ex quibus non ambigua ducit tuentis ſe aut dejectæ naturæ argumenta, unde agere diſcat aut quieſcere, artis enim ſæpè ſumma eſt, opportunè ceſſandi ſcientia, imò ſapientia eſt, quandiu ritè exerceri videbuntur *mechaniſmi* vires, non perverti, at ſervari naturæ jura, modi, leges; è contrà ignavia erit aut imperitia, ſi perperàm otiatur, dum ultrà limites & modum actæ partium potentiæ profundunt laudabiles ſuccos, aut retinent hoſtiles. Hæc quidem alibi expoſita ſunt pleniùs, ſed acervatim & communiter, horumquè ſingula perſequi longius aut tædioſum hic videretur, ſed præcipua delibare, medicinæ typos pingere erit aut deſcribere exempla medendi.

Quotquot ſunt ſymptomata (numerum ſpectes aut ingenium) omnia pertinent ad *colliquationes*, dolores, *hæmorrhagias*, quæ ipſæmet *colliquationum* genera ſunt. *Colliquationum* ti-

tulo veniunt ſanguinis deliquia, quæ ſuccorum illius ſunt divortia, qui ſanguis cum duplici parte conſtet, vel eâ quæ alba, vel alterâ quæ rubra eſt eliqueſcit; hinc *colliquationum* ordo duplex, albarum quæ ſanguinis partis albæ eliquatæ propagines erunt, tùm & rubrarum quæ erunt exundantis partis illius rubræ fetus: ſub illis intueri promptum eſt *catarrhos* omnis generis, quâlibet parte prorumpant & quolibet colore veſtiti, fluores nempe omnes *ſeroſos*, *lymphaticos*, *pituitoſos*, *phlegmaticos*, *chyloſos*, qui vitiatæ, adulteratæ & *præcipitatæ* partis albæ ſanguinis vel eluvies ſunt, vel ſiniſtræ, inverſæ aut præpoſteræ *ſecretiones*, quæ quamvis per excretoria *lymphæ* debita fiant, ad ea vel ruunt præcipitantiùs & uberiùs, vel in ea ſe ingurgitant, quæ ſerum parcius eliminandum naturâ ſuâ habent aut dilutius; *tranſpirationis* impeditæ argumento quæ intùs refluens, imparata *viſcerum* aut *glandularum ſecretoria* incautè invadit, hæc autem pleniùs ſatura egurgitant, vicinaſque mergunt partes. Reverâ quantâlibet ubertate profundi videas quâlibet ex parte ſuccos, vix unquam à ruptis vaſis exſilire illos animadvertes;

proventus ſunt à ſuccis ad *ſecretoria* quæ multiplicia erant ſed cæca impete confluentibus, quorum dilatatæ nimiùm capacitates & violati diametri tantùm eructant humoris qui tantillùm naturâ ſuâ ſudabant vaporis; quâ de causâ, qui intra pulmones v. g. rorem fundebant aut halitum cæci glandularum meatus, facto catarrhali appulſu, aut lympharum confluentiâ, *phlegmata* ſuppeditant. Imò ipſæmet *hæmorrhagiæ* non ab hiantibus alicubi vaſis ſanguinalibus prorumpunt, enimverò cum à ruptis arteriis venirent frequentiùs *hæmorrhagiæ* (ab arteriis enim *obſtructiones* prima ſumunt initia) inſanabilem aut lethalem eſſe *hæmorrhagiarum* maximam partem conſequens eſſet, quod cum à veritate alienum eſſe evincat *hæmorrhagiarum* quotidiana curatio, alteram hanc morbi illius ætiologiam eſſe ſuadetur. Nimirùm foràs excerni ſanguinem neceſſe eſt, quoties à vaſis, quæ unius tenoris ſunt, ubique continua, interſecta nullibi, omni exitu & effugiis defecta, ad alia vaſa fertur, quæ deſinunt in exitus innumerabiles, vel in oſcillorum millia exeunt; ſed hujus ſortis ſunt *lymphaticæ* arteriæ, dum ſanguinales curvantur ubique, *Vid. Pitcarn. diſſert.*

nuſquam dehiſcentes, adeò ut vel in *lymphaticas* deſinant, unde ſua fiunt *glandulis ſecretoria*, aut tandem in venas recurventur. Igitur foràs excerni ſanguinem neceſſum erit, quoties intra *lymphaticas* illas *arterias* adigetur; quò pulſus illa ad *ſecretoriorum* oſcilla, quæ *lymphâ* rorabant partes, in ſanguinis imbrem abit, qui pro variâ partium conditione ſingulares faciet *hæmorrhagias*.

Traditæ jam hujus *ætiologiæ* memoriam hic refricari oportuit, ut in apertum veniat in curandis *ſymptomatis* ſuſcipiendum medenti conſilium, quod unicè verſabitur in recorrigendis *fluidorum* itineribus, *ſolidorum* oſcillationibus reducendis, & utrorumque reſtituendis *directionibus*. Mille quidem ſunt quibus viſcera cruciant remediorum tormenta, ut hos vel illos extorqueant humorum acervos, ſed illis *æthiopem lavare eſt*, etiamſi denſas (quas ſæpè medicamina faciunt) humorum ſaburras exhauriant, niſi ſuæ ſuccis & viis redditæ ſint rectitudines, à quibus ſanguinis circuitui redit ordo ſuus, ſuaque functionibus & animali œconomiæ non infida pax. Ad hanc medendi normam admetiendo ſanguinis fluoribus medi-

cinam, tutus illos compeſcere diſces, aut in ordinem revocare; ſic enim mulierum immodicos menſes, menſuræ, periodis & temporibus ſuis reddi videbis; cujus curationis felicitas tota ſita in eo eſt, quòd nativo *arteriarum* ſanguinalium alveo reddatur, qui ad *lymphaticas* exceſſerat ſanguis, unde reſtitutâ ſuâ ſanguinis circuitui ordinatione ſuccedit ſanitas. In ſanandis cæteris *colliquationibus* par ſucceſſus erit, faciendo nempe, ut qui propria ad *ſecretoria* uberiùs confluunt ſucci & præcipitantiùs, aliorsùm deriventur, ut ad plures partes diſpertiti aggravent nullas. At cum nullum ſit ſpatium, quò tutiùs humores retrahi poſſint quàm majora vaſa (capaciora enim ſunt) eò versùs declinare ſuccos cura erit; quod ut obtineat medicus, dabit operam, ut ille qui humores præcipitat impetus molliatur, nam ſic fractâ pellentis potentiâ, pulſi copia & velocitas minuentur, tum ceſſante vi quæ in *lymphaticas* arterias adigebatur, harum conſident parietes, arctabunt ſe capacitates & diametri connivebunt, idque ſibi facient *elateris* quo firment ſe à violatuque ſe tueantur. Verùm ut pulſi corporis impetus ab illius maſſâ augetur

non mediocriter, pulſorum ſuccorum minutio impetûs illorum molliendi ars erit; illud ergò remedium quod ſuccos apprimè minuet, illud certè fuerit, quod illorum impetum molliet efficaciùs; iſtiuſmodi autem eſt ſanguinis miſſio, celeriùs enim & faciliùs minuit ipſum ſuccorum fontem, ſanguinem videlicet à cujus copiâ & mole venit ſuccorum vis omnis & omnis ubertas.

Itaque ſi ægrotantem torquet vomituritio immanis, ſi vexat *diarrhœa*, ſi *dyſenteria* fatigat, eò versùs præcipitantis ſe ſanguinis impetum ferri putabis, cujus feſtinatâ affluentiâ ſtagnatæ ventriculi & inteſtinorum membranæ, *ſpaſmum* contraxêre, hicque fibrarum contractione ſanguinis circulationi obicem ponendo in *ſolidis* criſpaturas facit, in *fluidis* luctamina, unde *dolores, phlogoſes*, preſſuræ, *colliquationes*. His omnibus mederi cupis? vota implebunt quæ ſanguinis molliunt impetum, ſic enim ille delinitus ſolitum intra alveum tacitus & liber præterlabitur. Iſthæc auxilia erunt quæ ſanguinis molem minuunt, ut parcimonia victûs, aut juſſa ex iis diæta quæ liquida ſunt, ex animalium carnibus minùs, magis autem

ex cerealibus, herbis & leguminibus parata, quæ cum in ſe condant *ſulphurum* & *elaterum* minùs, placidum magis ſanguinem faciunt; inſuper humore multo diluta, inſuccant illum minùs, ſed tenuatum magis & meabilem reddunt. Hæc quidem omnia præſtare ſanguinis miſſionem publicum eſt, ſed ut ut concedendum ſit illis auxiliis ſuppleri illam non poſſe, dum urget præſentia mali, hæc illis adjuta rarioris fiet usûs & neceſſitatis. Alterum adhuc adjutorium erit in *anodynorum* medicinâ, eò præſtantius in ſtomachi morbis, quòd ſtatim deglutita morbi ſedem illicò contingant; ampliùs, ipſas aſpiratione ſimul & contactu afficiendo fibras quæ *ſpaſmo* furiantur, confeſtim pacant tumultus ſedantque turbas. Cæterùm huic medicinæ iratum neminem teneat prætermiſſa hactenùs purgantium memoria, ſic enim ad purgationem aditus parabitur facilior & aperientur viæ meliores; itaque ſi his omnibus præmiſſis feculenta vaſa videantur, lutulentiſque obſita ſuccis, purgationi ſe dabit opportunitas, *ſpaſmo* enim ſolutæ partes, quas in ſe coërcebant hoſtiles ſuccorum reliquias linquent ultrò & ſponte fundent, idque

ad naturæ mentem & purgationis inſtitutum, quæ morborum curationes finire quondam ſolebat, non inchoare.

Curandum ſupereſt tertium *ſymptomatum* genus, cui *dolorum* fecimus nomen, unde tam varia proindeque tam frequentia incommoda ægrotanti veniunt aut pericula. Hîc enim doloris voce accipiendus eſt non ſolùm triſtis & excrucians ſenſus, cujuſmodi eſt *capitis* pulſans aut gravans, *lateris* pungens & *ventriculi* lancinans dolor; ſed inſuper moleſtia quævis arcana, inquies & anxietas, ſub quibus ſæpiſſimè laborat aut gemit univerſa ægrotantis natura. *Spaſtica* eſt hujus vel illius viſceris aut partis *diatheſis* nerveas ſtringens fibras, illarumque partium incolas ſuccos de circulatione detinens, unde artuum *ſpaſtici* dolores, laſſitudines & moleſtantes ſenſus, eò periculoſiores, quòd inde ſuſpensâ *ſolidorum ſyſtalticâ* vi, errare cogantur aut deviare *oſcillationes*, ſicque fatiſcente aut aberrante animalis œconomiæ potentiâ principe, *ſecretionum* omne negotium languet, ſegneſcitque inſita partibus medicina ſeu tuendi ſe medica virtus, unde tota pendet & remediorum & medentis fortuna. Inquietant

Ergò dolor, labor, anxietudo, his miſeriis illicò ſic ſuccurrere diſces; ad *narcotica* enim citò confugere inobſervatis morborum temporibus, ſæva miſericordia eſt, quæ dantibus falſa fit aut accipientibus intuta pax, medentis enim opprobrio vertitur & vitæ detrimento. Hæc ut declines mala, duo obſervabis, primùm an unà cum morbo enaſcatur dolor, vel facto jam morbo dolor ſuccreſcat, aut adnaſcatur; ſi prius, ad *narcotica* properare nefas erit, ut pote cum periculi plenus ſit *narcoticorum* uſus, ubi adhuc plena & turgida vaſa ſunt. Neque *obſervatiunculam* dices ſancitam hanc à patribus artis legem, ad fabulas aniles hanc relegando, vel ad contemptibilis aut antiquæ virtutis artifices; rationis enim documentum hoc habeas & obſervationis monumentum, non in ſanguinem ſed in nervos exerceri vim opii *ſedativam*, quam è contrà obſiſtendo plenior ſanguinis moles in ſe ſorbet aut præoccupat; non ſecùs ac enim per ſpiſſiorem aërem coruſcarent obſcuriùs fulgura, denſiorem ſanguinis molem pertranſeundo levior *narcoticorum* aura intra illam intercepta fatiſcit, antequam ad nervos uſque pertingat;

ni fortè in ſanguinem ipſum convertendo totam quà valent igneam vim, *phlegmonodem* ipſius augeant *diatheſin*, unde *inflammatoria ſtaſis*, quæ ſomni loco *lethargum* accerſit, aut immedicabilem *veternum*. Itaque unà cum morbo naſcenti acerbo dolori ut occurras citiùs, reſecandæ *fluidorum* moli confeſtim ſtudebis, ut hinc factâ fibris mollitie *ſolida* oſcillent remiſſiùs, ſicque fiant tantò placabilia magis, quantò magis ab aſcititiâ rigiditate ſuâ deſciverint, aut morbidâ *elaſticitate*, quibus artibus cicurata *ſyſtaltica* vis, *narcoticorum* energiis non infrequenter carere poterit unis morem gerens *anodynorum*, *mulcentium*, diluentium blanditiis, quorum quæ intra ſanguinem manant molliuſculæ, hebetes & ignavæ particulæ, arteriarum obtundunt ictus & vibrationes molliunt. Intereà ſi ægrotanti optata quies redire recuſabit, illicò ſuccedet ex *narcoticis* opportunitas, quæ tutiùs, faciliùs & parciori doſi operabuntur. De *topicis*, quibus foveri dolentes partes moris eſt, idem obſervabis, quæ præteritâ vaſorum depletione admoveri, irritum eſſe non ſolùm experti ſunt artis magiſtri, ſed inſuper periculi plenum &

incommodi, dum enim vaſa turgent, turgendoque rigent, à tenſis ultrà modum arteriarum tunicis laxamentum fruſtrà expectabis, unde fit dolori levamen.

Frequentiſſimum ſymptoma *ſudor* eſt, quod in medendo peritum artificem poſtulat, ſtupendum enim quos & quot ludere ſoleat, quantùmque hîc erretur! de ſudoribus, quibuſcum enaſcuntur morbi, convenit inter ſapientes, plenitudinis teſtes eſſe aut argumenta *malignitatis*, morbi ergò non naturæ artes, unde ſpei parùm & iminamenti nihil. Interim *montes* hinc & *maria* ſibi pollicentur ex præjudicio vulgi non ex obſervatione rerum medicaſtri, quaſi ex profuſis ſudoribus ſuſpicari fas eſſet, ſoluta eſſe omnia ſalutis repagula, unde ab evacuando ſanguine abſtinendum prædicant, de ſudorum rivulis unicè ſolliciti, hancque ob rem invocando omnem *ſudoriferorum* opem, ut pote quibus ſolis mandari volunt, committique omnem ſanandi curam. Interim ſudor ineunte morbo, gementis naturæ ploratus eſt, cui obſecundare labori illius aut pœnæ connivere eſt aut aſſentiri; ſed ex præmaturis ejuſmodi ſudationibus, *ple-*

thoræ vaſorum duces argumentum; hincque ſtagnati ſanguinis *lymphæ* quoquoversùm exundantis, quod ut avertas, impenſiùs refrigerari ſanguinem nuſquam committes, iis indulgendo nimiùm remediis, quæ ſanguinem inſpiſſando, in ſegnitiem præcipitarent, ſed mediâ, (quam tenuêre beati) incedendo viâ, *diapnoïcam diætam* èliges, ex diluentibus ea uſurpando, quæ ſanguinis partibus vehicula præbebunt & vincula, ſuccos nempe qúi ſolitas ſanguinis *ſécretiones* promoveant, ſpurias non ſufficiant, ſicque hujus prævertant *colliquationes*. Hæc exhibebunt auxilia ex aquis ſtillatitiis *julepi*, ex *pulveribus miſturæ*, aquati ex herbarum foliis ſucci, ex illarum floribus infuſa; quæ inter omnia ſi eligere noveris *papaverina*, aut quæ hujuſmodi erunt ingenii, meliorem hujus medicinæ partem fueris aſſecutus. Intereà ſi illius ſortis futurum eſſe morbum ſubolfeceris, cujus enaſcitura proximè *ſymptomata*, inflammationes datura ſunt aut *apoſtaſês*, quibus miſſione ſanguinis anteire oſtenderit uſus, ab illo auxilio avertet te nuſquam ſudationis præmaturæ ſtatus, ut pote cum reſorptus hâc arte ſudor in tantùm ægro-

ti noxæ non eſt aut detrimento, ut è contrà levata natura, quas meditabatur *excretiones* feliciùs abſolvat; ducto à *variolis* exemplo, ſub quibus proclives ut ut ſint ægroti in ſudores, tam proſperè cedit ſanguinis miſſio, ut quæ tardare videbantur aut abortire, feſtinantiùs erumpant & uberiùs. Verùm ut ſudationum vitio ingraviſſima *ſymptomata* faceſſere ſolent *variolæ*, quæ in criſes natæ erant, hoc quoque *ſymptomatum* genus hujus loci erit, eò magis, quòd nullum ſit quod frequentiùs ſudationis ſpecie ludat incautos. *Variolæ* corporis habitûs morbus eſt, eò enim versùs vergit omnis ebullientis in puſtulas ſanguinis impetus, univerſalis *ſolidorum* preſſuræ vis eſt in omnia cutis ſpiracula, quæ cum de *ſecretoriorum lymphaticorum* genere, aut familiâ ſint *lymphaticum* quo naturâ ſuâ turgent *ſerum* ut primùm vellicata eructant, hâcque in *excretione* conquieſcendo medentium plurimi, in educendo ſero locant operæ ſuæ felicitatem, confiſi in eo poni *varioloſæ criſis* eſſentiam. Hinc error, ad ſerum enim evacuandum toti ſe accingentes, ad cutem illud omne trahunt, unde duplicis fons mali, ſic enim ſero ſanguis exutus &

vehiculo tardeſcit, lenteſcendo *ſtaſes* mille committit, quâque à flammâ arcebatur aquâ ſpoliatus, ſævit acriùs & accenditur; inſuper dum ſudoriferorum ignibus torquetur ſanguis, vel ſeri loco *colipilarum* more in flatus fervidos efflatur, qui pro puſtulis bullas dant inanes, ſuccovè caſſas, ni fortè eâ ſeri copiâ exuberet quæ ad cutem elicita, pro ſucculentis & lacteſcentibus puſtulis, limpidas proferat, feroſas & *veſiculares*, quæ cum coctionis omnis incapaces ſint, cutem malignè depaſcuntur, *necroſ*que perdunt. Interim interrupta pendet quæ imminebat *varioloſæ* materiæ eruptio, illa videlicet portio ſanguinis quæ in puſtulas ceſſura erat, quâ de causâ impuratus, hærenſque ſanguis, hùc illùc *ſtaſes*, *phlogoſes* & *ataxias* inducit, unde *febres*, *deliria*, *hæmorrhagiæ*, *dyſenteriæ*, *ſpaſmi*, *tendinum ſubſultus* &c... at ecce increbreſcit novitia methodus in *egemonicis* duobus poſita præſidiis, quibus *variolarum imminentium* curationi præludendo, iſthæc & cætera pejoris notæ *ſymptomata*, verbo omnem illarum malitiam in ovo præfocari audenter affirmant. Ex his præſidiis alterum eſt miſſio ſanguinis è pede, alterum *tartari*

ibiati uſurpatio, quorum præſtantiam
ſque dum confirmaverit longior &
licior uſus, hæc jam incertant non
nediocriter. Diſcrimen eſt febrem in-
er quæ *variolis* propria eſt, & alteram
ualis erit continua aut ardens, quòd
ub illâ totus fermè ſanguis in *ſtaſibus*
æreat aut *apoſtaſibus*, puſtulis nempe
uæ univerſam cutem occupant, cum
poſtemata vera illæ ſint circà quæ ſta-
natus ſanguis à publico circulationis
rbe deflexit; ſub febre verò continuâ
ulgari, tota ſanguinis moles majora
er vaſa rapidiùs acta, per viſcera cur-
it, & ad cerebrum liberè rapitur. Por-
ò raptum impetu non interrupto ſan-
uinem ad cerebrum inciſâ ſaphenâ ad
lteras partes revocari poſſe edocent
iarum libertas, rectitudo, proclivitas,
icque quæ imminet aut urget *phreniti-
dem* præverti poſſe aut levari; ſed de
delirio à *variolis* imminente ſecùs eſt,
hoc enim ab impetu ſanguinis ad cere-
brum venit minùs, quàm ab illius *ſtaſi*,
quæ in *cerebro* non ſecùs ac in omni-
bus corporis *peripheriæ* punctis facta
eſt, unde hærens impedituſque ſanguis
evelli nequit; hîc enim, illîc interru-
pta ſanguinis à pede ad cerebrum co-
lumna, *determinationi*, quæ ab inci-

ſurâ *ſaphenæ* ſuſcipitur nequit obſecun
dare : unde liquet (confirmante uſu
præſidii aut levaminis plus expectan
dum eſſe ineuntibus *variolis* , ab incis
brachii quàm pedis venâ, illa enim cu
à centro corporis ſanguinem æqualite
evocet , omnes corporis partes juva
æqualiter. Eſt interim etiam ſub *vario
lis* ſuus *ſaphenæ* inciſioni locus no
omittendus , ubi ſcilicet tanta ſube
ſanguinis copia , ut ſuſpicio ſit non le
vis in puſtulas non totam ſic illam in
ſumptam fuiſſe , quin inſimul forman
dæ par ſit adhuc illius ſuccorum colum
næ , quæ cerebrum versùs impetuoſ
vibrabitur , in quod arietando, conten
dendovè quaſſabit ſic illud concutietvè
ut *delirium* accerſat , vel *phrenitidem*
quo in caſu tuſa *ſaphenâ* laudabitur , u
pote quæ dum ſanguinem ad cerebrum
exuberantem deprimit , de puſtularum
pabulo minuit nihil.

Hæc quæ non contemnenda ſunt pe
ricula minatur *ſaphenæ* inciſio , gravio-
ra tamen ſunt adhuc quæ inducit ineun-
tibus *variolis tartari ſtibiati* uſus, quod
quò ſuâ naturâ & inſtituto valentius ,
eò intutum magis præſidium eſt. Vo-
mitum enim movet , quod eam opera-
tionem edere eſt , quæ à corporis ha-

bitu ad centrum ſanguinem evocat, at
ſub *variolis* in eo tota natura eſt, ut
humores à centro corporis ad habitum
expellat, palàm ergò fit remedium non
dari, quod ſub hoc morbo naturæ vo-
cis adverſetur magis, dato nempe nullo,
quod naturam habeat magis repugnan-
tem: poſthàc igitur quòd ſuo ſub egreſſu
reſpitent *variolæ*, quòd à naturæ viis,
temporibus, periodis, moribus rece-
dant, aliâne de causâ erit, quàm quòd
adverſo (ut aiunt) flumine enatare ve-
lint, aut invitâ minervâ prodeſſe? ad
hæc *tartari ſtibiati* uſum ſuadetnè
phlegmonodes morbus quem committit
magis ſanguinis quàm humorum luxu-
ries aut error, cujus fomes in habitu
corporis non in primis viis eſt? talem
affectum ſtimulantibus & *colliquativis*
medicaminibus urgere, tormenta ad-
hiberene erit aut remedia? ſaltem tam
parùm primis viis propria eſt *variola-
rum* cauſa, ut harum elangueat *eruptio*,
quandiù ad ſtomachum illa cauſa de-
flectens vomitiones aſſiduas, alvi flu-
xum aut *dyſenteriam* excitat, ſilenti-
bus è contrà omnibus his *ſymptomatis*,
ſtatim atque illâ ad corporis habitum
pulsâ, turmatim & plenè variolæ erum-
punt.

Itaque valere juſſà novitiâ hâc vario lis medendi methodo, altera ſupplebitu quæ temporis & usûs filia eſt, quamqu rationi conſonam eſſe oſtendit non in certa *animalis œconomiæ* ratio; non au tem alia hæc eſt quàm diligens medic cura in aſſerendis naturæ legibus & cor ſiliis, ſervandiſque *ſecretionum* ingeniis ſuccorum *directionibus*, omnium tem poribus, menſuris & conditionibus: Cu ræ illius caput erit diligentia non levi in concedendo ad cutem exitu ei ſuc corum portioni, quam *eruptioni* natur damnavit, utrinque cavendo ne aut in trô retineatur tantillum materiæ illiu quæ foràs eliminari debet, aut ne deſt natum exterminandæ illius materiæ d menſum ultrà modum naturæ creſcat ſic enim ſe habet materiæ variolarur conditio, ut pullulet facillimè, adeò u iis tractata remediis, quæ *evehend exaltandiſ*que ſanguinis partibus, ho eſt tenuandis illius ſuccis apta nat ſunt immensè poſſit multiplicari, e infelici ſucceſſu ut quæ relicta natur manibus in *diſcretum genus* erupiſſet ignifluis & uſtulantibus acta medica mentis in *confluentium genus* derepent tranſeat. Aliud medentis munus eri aſſiduè invigilandi ſuccorum excernen

dorum *directionibus*, faciendo non tantùm ut illud ſucci excernatur genus quod excernendum natura ſuſcipit, at inſuper ut illud ſucci genus excretionis ſuæ metam & locum attingat; laborabit ergò aſſiduus in educendo ſic à centro ad habitum illo ſucco qui erumpendus eſt, tramite tam continuo, ut inter eundum non ceſpitet in hæc vel illa viſcera declinando, in quibus hæc vel illa movet *ſymptomata*, vomitiones v. g. *diarrhœas*, *dyſenterias*, *hæmorrhagias*, *deliria*, *lethargos*, quæ ſingula ſingulares in hoc vel illo viſcere *ſtaſes* arguunt; deviationis adhuc gravioris argumentum erit *tendinum ſubſultus*, ad nervorum enim arcanos aditus deviaſſe *variolarum* ſuccum indicium eſt. Hæc omnia ut prævertat medicus pericula, hinc à *fluidis* tumultum arcebit, illinc in *ſolidis eutoniam* ſtabiliet; quæ ut obtineat, eluxuriantium arborum exemplo quas putari convenit, exundare periclitantem ſanguinem reſecari oportet, ut ſic facto ſanguini majori loco, pleniùs circulet & liberiùs, ſuoque alveo contineatur, & ad ſua *ſecretionis* loca rectà tendat, quod ſanguinis miſſionis beneficium erit. Id autem opus adjuvabit perficietvè me-

dicus enitendo ut ad ſuum à quo *ſolid*
deſcivêre *tonum* ſe recipiant, quod lo
corum pronitates, & humorum *tenden*
tias reparare eſt: porrò *toni* partium
vitia emendat nihil tam citò, tam ju-
cundè, tam tutò quàm *anodynorum* in-
primis *papaverinorum* uſus, unde fract
fibrarum *elateris* morbidâ nimietate
rigere ceſſant, à *ſpaſmo* liberantur, ſic-
que ad ſuas ſe recipiunt *directiones*
Reipsâ norunt qui artifices ſunt, quàm
ſtupendos ſimul & felices dent *papa-
verina* ſucceſſus ſub *variolarum* cura-
tione, quibus quod febribus præſta
cortex Peruvianus, hoc ipſum afferre
papaverina fermè aſſereres; licet enim
variolas tam celeriter non expediant
tam fauſtus eſſe ſolet, quò *variolas* du-
cunt exitus, ut *ſpecifici* titulo fermè
gloriarentur, ut pote cùm quæ gravio-
ra ſunt *variolarum* ſymptomata ſanent
ſingulariter. Enimverò ſi tumultum
ſanguinis compeſcendum, ſi compri-
mendam alvum, ſi ſtomachum placan-
dum, ſi ſedandum delirium, ſi *ſpaſmos*
tendinum ſanandos habes, ſingula hæc
exſequuntur *papaverina*. Si *hæmorrha-
gia* urget, ſi deeſt *ptyaliſmus*, aut ma-
turiùs declinat, detumente maturiùs
facie, nec ſuccedente manuum pedum-
que

vè tumore, his quoque *papaverina* remedio erunt, horum enim operâ fit, ut aut prodeat *ptyaliſmus*, aut ſolito longiùs protrahatur; ſin minùs declinanti *ptyaliſmo* ſuccedit primò manuum, tum pedum tumor, quod induciarum genus eſt, nam intereà dum ſic redundantibus ſuccis fit hoſpitium, pure albent puſtulæ, defervet ſanguis, vincitur tandem morbus & natura vincit. Cæterùm *papaverina cortici Peruviano* comparaſſe, injuriæ non tantùm habet aut iniquitatis, in eo enim ambo conveniunt, quòd iteratò exhiberi poſtulent, ut ſuccedant conſtantiùs, adeò ut medenti minùs erit *papaverinorum* uſu prima præoccupaſſe *variolarum* erumpentium tempora, ni illorum doſes exiguas plus minùs frequentiores pro morbi *malignitate* iterare noverit, â interdùm audentiâ, ut etiam quintâ quâque horâ jubere eas non vereatur. Reverà à *narcoticis* metuet minùs, qui noverit nihil eſſe, unde tantùm juvetur *diaphoreſis* & *diaphoreticorum* virtus, undè intelligere promptum eſt de cardiacorum genere *narcotica* eſſe, eorum proinde de familiâ remediorum, quæ in curandis *variolis ſpecifica* ferè audiunt; idoneaque maximè quæ

cardiacis mixturis admiſceantur, *volatilibus* enim, actuoſis & *aromaticis* particulis turgent, id eſt, *oleoſo volatili ſpiritu*, quarum operâ ſuis à *ſtaſibus* ſanguis ſeſe expediet. Fortè metues ne acceſſione ſanguis incandeſcat, unde facto febris augmento, non mediocre variolis fieret periculum, ſed huic incommodo anteibis, *acidulando narcotica*, quod *papaverinis acida* admiſcere eſt, quæ ex *citreis*, limoniis malis mutuaberis, ex his enim parati *ſyrupi*, præterquam quod cardiaci habentur, ſuis ab *acidis* habent, unde *narcoticorum volatilia* infringant & moderentur, dum ab iiſdem *volatilibus* accipiunt, unde à figendo ſanguine ſe contineant: felices copulæ ſunt & amica rerum connubia, quæ ſuas ſociando vires ſanguinis alunt motum, non exaſperant, circulationem promovent non dimovent, hocque *diaphoreſin* movere eſt, quam adjuvabis additis iis *abſorbentibus* quæ mulcendo ſedant, quæque non vitiaverit ſanguis. Hanc *diapnoïcam diatheſin* ſanguini plenam aſſerit *diluentium* liberalis uſus, factâ nempè potûs alicujus idonei copiâ, unde ſuus *ptyaliſmo* tenor & curſus comparatur, ſanguinique tepor qui ad *tranſpirationem* invi-

tatio eſt ; aliud tamen adhuc à potu calente liberali venit *variolis* beneficium, maximè ſi intervenerit *narcoticorum* uſus, ſub hoc enim morbo, ubi ab imo corporis centro ad ultimum corporis habitum ducendi ſunt humores, immensè ductilem eſſe ſanguinem oportet; ſed id à potulentis facilè expectabis, quæ ſanguinem diluendo pandunt, dilatant, protendunt, & ad remotiores corporis limites producunt.

CAPUT XVIII.

De inſtituendâ medendi ratione pro vario, quod morbi ab ætatibus, ſexu, vitæ genere, partium ſitu, naturâ ſibi fecerint ingenio.

FUERIT infans aut ſenex, vir aut femina, nupta innuptavè, quos teneat febris; hoc vel illud ſit viſcus quod obſidet inflammatio, ſervus aut princeps quem affligit morbus, ejuſdem tituli morbus erit, diverſi autem ingenii; vultûs exemplo, cujus eadem lineamenta eaſdem repræſentando partes, diverſas exprimunt ſimilitudines; non ideò tamen quòd cauſæ *conjunctæ*

variæ ſint, ubique enim *ſtaſes* erunt, *ſpaſmi*, perverſæ *oſcillationes*, *fluidorum* tarditates, moræ, ſpiſſitudines, *ſolidorum ataxiæ*, *criſpationes*, *anomaliæ*; at ut modus eſt in rebus, horum etiam omnium multiplices modi ſunt, ad quos ſuam modulabitur medicus curandi rationem. Nihilominùs tamen innui hîc putaverit nemo ſingulares *idioſyncraſias*, de quibus prodigia obſervantur, ut ut enim frequentes ſe prodant maximè in feminis, quarum morbi *prothei* ſæpè ſunt, ideòque medenti non aſpernabiles, infrequentiæ erunt præ quotidiano & communi diſſimilitudinum numero, quas in dies medico offerunt vulgares quique morbi. Infans namque & ſenex eodem genere morbi laborent, tantùm in utroque differre morbum illum neceſſe eſt, quantùm videlicet ſanguis infantis à ſanguine ſenis; inſuper quantùm partes quas alit recens ſanguis à partibus quas fovet ſanguis exſuccus. Sed hinc ſecum conferet medicus, quàm diverſus erit morbus quem committit ſanguis recens ab eo quem facit ſanguis edentulus, augurabitur enim alium eſſe in hoc quàm in illo *elaterem*, tum diverſas eſſe in utroque partium *fluida-*

rum ſimul & *ſolidarum* energias, quibuſcum illi in medendo res erit. Itaque ſi in infante ſanguinem mittendum habeat, intelliget muſtulentum eſſe ſuccum; tantum *elateribus* fetum, quantum eſt quod pandendo ſe replere poteſt ſpatium, hoc autem immenſum eſt, comparando eas quas occupat in infante capacitates, cum iis quas in ſene repleturus erit; palam ergò fiet quantus ſit virium fundus vel in ipſo naſcente ſanguine, in quo conditum habes quidquid inſumetur virtutis ampliandæ corporis moli. Sed quod naturæ prodigium eſt, tantæ cum ſit capax energiæ hic ſuccus, non turbulentus, non æſtuans, non tumultuarius, ſed mitis, benignus, lacteus & mollis; tantùm potentiæ lento & viſcoſo tegmine condit, ſequaci tamen, eam nempè ſenſim ſuiſque temporibus enixurus. Itaque quidquid *elateris*, molis, & corporaturæ ſumunt augeſcendo *ſolida* partes, ſucci illius fructus aut feturæ ſunt, unde ſuſpicaberis quæ hinc in infante *ſolidis* partibus fiet indoles aut conditio, quas teneras maximè & flexibiles futuras intelliges & *elaſticas*. At inquies quò hæc omnia ad medendi rationem? eò primùm, ut in aper-

tum veniat ratio propter quam infantibus neceſſaria eſſe poteſt ſanguinis miſſio, toti enim turgent ſucco ſpiritibus & *elateribus* pleno, qui ut œconomiæ corporis incommodare potis eſt, corporis quoque viribus ſuſtentandis abundè par eſt; 2o. cauſam hîc habes ob quam infantes *catharſin* facilè ferunt, habet enim ille ſuccus lentus ut eſt & viſcoſus, unde à *colliquativâ cathartici* virtute ſe tueatur, tum & quæ hinc aleſcunt *ſolidæ* partes ut molles ſunt, *cathartici* ſpicula minùs ſentiunt, & *erethiſmo* obſurdeſcunt magis. Inſuper obſcurum hinc non eſt, quare *abſorbentium* vires tam patienter ferant infantes, hument enim undique, proindè habentes, unde ingenitum illorum ſorbendi appetitum expleant: imò poſtulant non infrequenter partium infantis mollities & flexibilitas eorum medicaminum uſum quæ ſiccitatis habent non parùm, ut tonum ſuum illæ forment, firment & tueantur. Igitur quâ ratione tam utiliter ſerviunt infantium morbis *rhabarbarina*, quæ illis veluti ſpecifica habentur, ſiccantia licet ſint & aſtringentia, alterâ non abſimili *abſorbentia* iis proficiunt, roboris enim & firmitudinis tantùm inducendo fi-

Vid. Harris, de infant. morbis.

bris, quantùm illis addunt ponderis & gravitatis, illas ab *atoniâ* præſervant. Reipsâ *atoniæ* aut laxitati patere infantium fibras oſtendit ſpuria illa *hydropis* ſpecies, quâ tam ſæpè, dum febre ardent, tumet univerſum infantium corpus, id enim *ſymptoma* non aliunde venit, quàm hinc ab aucto ultrà modum fibræ ſanguinis *elatere*, illinc dilatatis nimiùm vaſorum *diametris*, ſic enim à pandentis ſe ſanguinis vi depulſis à *tono* fibris laxantur partes, æſtuantiſque *lymphæ* impulſui cedentes locum tumere coguntur. Hanc in infantium fibris laxandi ſe propenſionem ſuaderet non aſpernabilis à *narcoticis* metus (quem ſub infantium morbis medentium animis incuſſerunt medendi magiſtri) ſi reverâ comperta erat de *narcoticorum* frigiditate vulgata opinio, ſed hanc exuit nec immeritò medicina recens, quæ infantibus *narcotica* quoque novit exhibere, non incomitata tamen, ſed iis ſociata, conditavè quæ aliunde *cardiaca* audiunt, quæque roborantibus, aromaticis & aſtringentibus ſociata ſunt & adunata, ut fibrarum tonum firmando, *oſcillationes* earum à ſegnitie ſervent, ad quam inclinant in infantibus partes tardigradâ *lymphâ* im-

butæ ſemper ; iſtiuſmodi eſt *theriaca*, cujus unicum granum infantulorum enormes *diarrhœas* compeſcit. Adhuc alterum eſt, unde fermè erueres iſtam in nervis laxandi ſe facultatem, *rachitis* nempè, incomperta illa medicinæ patribus infantium lues, ſub quâ diſtortas videndo plures illorum partes, laxitati fibrarum imputares id morbi genus ; ſed ſi obſervaveris pelliceum & *pleuriticum* ſanguinem mitti ſub hoc morbo ; laſſitudinis & dolorum multiplices eſſe ſenſus quibus torquentur miſelli illi infantes ; in his ut plurimùm ætatem præoccupare judicium (*rachitidis* enim comes non infrequens eſt maturitas judicii aut mentis ſagacitas) ſi addas quanto illis levamini eſſe ſoleat miſſio ſanguinis, quanto emolumento *narcotica, nitrata, opii*que ipſius uſus, quantovè damno *cathartica* ; denique ſi attenderis ut pulſus in *rachiticis* celer, durus & *phlegmonodes* ſæpè eſt, ut ſemper illorum arcuantur oſſa, in illorum ſanguine ſpiritûs & ardoris ſubeſſe multùm, in fibriſque eorum multùm ſicci, duri & *ſpaſtici*, hincque in curando illo morbo peccari quantùm poſſit facilè intelliges ; neque poſthàc concedes difficiliùs, vix ullum dari mor-

bi genus quod non committat aut alat *ſpaſtica diatheſis*, quandoquidem hæc faciat foveatvè morbos infantium, in quibus ſanguinis temperies & corporis conditio in humido & molli totæ poſitæ ſunt.

E contrà in ſicco poſita ſunt ſenum corpora, unde liquet ſenem totum eſſe ſuâ à naturâ morbum, ut potè qui totus in *ſpaſticâ diatheſi* conſiſtat. Indicio forent aut argumento ætati illi familiares rugæ, quæ fibrarum corrugationes ſunt, aut *criſpaturæ*, hæ autem continui *ſpaſmi* effectus, unde ſequitur jugem eſſe morbum ſenis vitam, ni dicere malis aſſiduam morbi cauſam, quæ omnia infert ſenectutis incommoda, quæ ad rei veritatem expenſa ſtringentium ſe fibrarum, *ſecretoriorum* proindè fructus ſunt. Itaque à frigeſcentibus, humeſcentibuſvè partibus aut frigerato ſanguine deducere ſeniles morbos allucinatio eſt, ſed quod rebus malleolo tuſis diutiùs evenit quæ ſenſim denſantur, tandemque dureſcunt, hoc ipſum corporis humani partibus accidit, cum enim ſtatim ab utero oſcillare incipiunt, tunduntur aſſiduè, longioriſque vitæ tractu denſantur, deperditâque fibrarum ſuarum nativâ mollitie

in oſcillando ſegneſcunt ; inde *ſtaſes fluidorum* mille, quæ dum à labaſcente vi *ſyſtalticâ* ignaviùs urgentur, ſtagnent oportet. Interim alterum adhuc ab hâc ſiccitate partium naſcitur malum, preſſa enim vaſorum latera horum capacitates aut *diametros* minuunt, hinc *fluidorum* redundantiæ & ſuccorum eluvies, quæ in ſenibus *catarrhorum* fons erit, manente enim factâque ſemper eâdem *chyli*, ſanguiniſque copiâ, dum in dies decreſcunt vaſorum preſſorum undique capacitates, redundare ſuccos, aut exundare omninò neceſſum eſt, redundare quidem ſi effugiis defecta vaſa ſint, in quo habes *polyporum*, *palpitationum*, *aſthmatum* cauſas, exundare verò, ſi ſpiraminibus propriis aut *ſecretoriis* donata ſint, unde *fluxionum*, *catarrhorum*, *rheumatiſmorum* origines. Verùm cum nullibi tam frequentia ſint quàm in cute *ſecretoria*, illîc quoque ſtagnatorum ſuccorum frequentiora ſe dant indicia, multiplices nempe expreſſi ſeri, vel tardatæ *lymphæ* ſudationes, unde ſenum pruritus importuni, ſcabies ferina, ſerpens *herpes*, quæ omnia ſi *topicis* comprimere tentes, in *aſthmata*, *apoplexias*, ſimileſvè truces affectus, ſenes præcipitant. Sed ſilentio præter-

cundum non eſt ſuffocationis in ſenibus genus inſolens, quod nec ad *ſpaſmum* referes, nec ad humorum vitium aut cumulum, ſed ad eduram, *oſſiformem*que arteriarum *diatheſin*, inductam nempè harum fibris ſiccitatem, unde labefactatâ *ſyſtalticâ* aut preſſoriâ vi ceſſat illarum *elater* aut languet admodùm, hincque ſanguis urgeri ceſſans in arteriis, in circulando moratur in pulmonibus. Hujuſmodi ſuffocationi *bechica*, *diaphoretica*, *cardiaca* periculosè adhibebis aut fruſtrà, ſanguini enim in pulmones ingurgitanti ſe ſtimulos addere erit, caſſumque fluidis ad *ſolida* impetum facere, quæ ut potè nativi *elateris* ſui maximâ parte defraudata oſcillare recuſant, fluidorumque impulſibus & invitamentis obſurdeſcunt: igitur cum ejuſmodi ſanguinis *ſtaſin* medicaminibus ullis reſolvere nequeat medentis induſtria, *fluidorum* copiam minuere ſupereſt, quæ ad pulmones minori mole appellendo, illos ab ingurgitatione tueatur; miſſi autem ſanguinis opera hæc erit, quâ exinanitis centri corporis maximis vaſis, illùc à pulmonibus refluere ſanguinem neceſſe eſt.

Sed hinc ſe prodit ratio ob quam

ſenib usſanguinem mitti decet & p in ficuum obſervatur, ſeneſcendo en n- partes *elatere* minuuntur, quæ ne ſa t, guinis moli circumagendæ impares ſin labori illarum ſic parcere oportebit. Intereà nec ſola, nec optima ratio hæc eſt ſenibus ſanguinis mittendi, alteram ſuggerit ſanguinis quem neceſſariò cumulant ſenes exuberantia; in his enim evidentes ſunt *vaſorum confidentiæ*, ſeu minutæ à ſiccitate & coarctatione capacitates vaſorum non ſolùm, ſed & membranarum quæ *ſecretoriorum* oſcilla comprimendo, *ſecretiones* minuunt, inſenſilem *tranſpirationem* inprimis, quæ cum omnium uberrima eſſe conſuevit, enormem ſi comprimatur ſuccorum copiam intra vaſa cumulabit. Hic autem eſt ſenii ſtatus, ſub quo minutam adeò vides *tranſpirationem*, ut (quod de impeditâ *tranſpiratione* vulgare eſt) parcimoniæ illius pœnas luere ſoleat *veſica*, unde non ſecùs ac ab impeditâ *tranſpiratione* creſcere ſolet urinæ fluxus, à minutâ illâ in ſenibus ſuccedere vides urinarum aut veſicæ vitia, *dyſurias*, *ſtrangurias*, *calculum*, *iſchurias*, ingrata ſed propria ſenectutis pignora. Nec aliunde derivandi fontes mucorum illorum, ſeri & humorum quibus ſor-

dent ex ſenibus non pauci, exuberantium enim ſuccorum eliquamina ſunt, quæ ſiccefcendo, conſtringendoque ſe eructant *ſecretoriorum* oſcilla; unde patet quàm gravis ſit error in quo verſatur non rara medentium gens, qui circà ſenum mucos, *lymphas* & cruditates occupati, eliciendis ſenum humoribus ſtudent unicè, ſiccandis proindè partibus, quarum omne vitium in ſicco eſt, unde ſenilium morborum augendo cauſas, inſanabilibus morbis addicunt ſenes. Simile peccatum eorum eſt qui obviis quibuſlibet ſenum morbis vinum obtrudunt, præclaro ſenum lactis titulo quo vinum decorant, dum interim totum urit & ſiccitate pollet: hinc vulgaris medicinæ ſenum error triplex, in mittendo ſanguine parca eſt, in ſiccando audax, in purgando præceps. In caſtigandis his medendi intentionibus laborabit, qui in curandis ſenum morbis laudis plus & felicitatis aſſequi voluerit: faciet primùm ut emendetur inſtituta vulgò ex calidis, ſiccantibus, aromaticis, vinoſiſque ſenum diæta, ea illis temperando alimenta, quæ ab eâ longiùs non abſint indole, quam corporibus noſtris inſevit Creator, quam cum in molli, humido &

flexibili omnem poni voluerit, non diſſimilis eſſe conditionis & ingenii curabit quæ concedet ſenibus eſculenta. Hæc inter ea prohibebit quæ plùs habent ſpiritûs & ſaporis quàm ſucci, ut potè cum talia macra ſæpè ſint aut ſicca, ideòque aliena à flexibilitate illâ quæ partium elateri ceu *ſyſtalticæ* vi alendæ vel reparandæ apta creata ſunt. De alimentorum qualitate illa monita ſint, hæc autem de quantitate, quæ parva erit; ſic anteeundo inutilibus alimentorum reliquiis, quæ cum per *tranſpirationem*, quæ in ſenibus perit in dies foràs excerni non poſſint, in inutiles ſuccos, & morborum ſeminia faceſſunt; reverâ hinc fit ſanguini pondus, illiuſque circulationi naſcuntur *reſiſtentiæ*, quæ innumeras dant *ſtaſes*, unde ſenum invaletudines tam multæ, ſed eò plures, quòd ſub his *ſtagnationibus* lenteſcentem ſanguinem in aciditates & ſalſedines mille verti contingat, quæ ſenilium morborum altrices & pabula ſunt. Hæc tam multa mala antevertit victûs parcimonia, quæ ſufficiendo alimentorum, non quantùm terere poteſt aut concoquere ſtomachus, ſed ſoſummodò quantùm diſtribui debet per univerſum corpus, quantùmque ſingu-

lis partibus apponi indigetur, efficit ut à reſidibus ſuccis liberæ partes ſatis adhuc ſuperſtitis ſibi ſervent *elateris*, quo & ſanguinis circulationem abſolvant, & à ſupervacaneis humorum ſuperamentis ſe præſervent.

His omnibus non obſtantibus ſi in morbum incidat ſenex, illius vires non ætatem explorabit medicus, ea adhibiturus remedia quæ neceſſitas morbi poſtulabit, aut ſymptomatum gravitas. Cavebit inprimis ne ſit in ſanguine mittendo puſillanimis, in purgando temerarius, utrinque providendo ne malè parcat ſenum ſanguini, nevè ſuccorum neceſſarium fundum profundat, maximè cum quantò hic ſicceſcendo decreſcat, tantò ille creſcat ſeneſcendo, quod ut ut ſuperare fidem videretur, effutitum temerè ſolus putaverit corporis œconomiæ ineruditus. Tabis enim ſpeciem eſſe ſenectutem oſtendit partium ſeneſcentium ſiccitas, quam infert vaſorum conſidentia, ſeu tubulorum quibus conſtant carnes preſſus aut coarctatio; ſed pleni ſunt illi tubuli ſuccis, qui horum comprimentibus ſe parietibus expreſſi, eò versùs aufugient, ubi reſiſtentiæ ſentient minùs; versùsnè erit cutis effugia? at hæc ſub ſenec-

tute comprimi modò oſtenſum eſt, unicum ergò iis ad cor & majora vaſa ſupereſt per circulationis ſemitas iter, quò confluendo ſanguinis denſabunt fluentum. Poſthàc providæ tenes naturæ conſilia, in densâ pingui & ſuccosâ partium texturâ & habitudine, quam ad illarum decorem compoſitam unicè credunt, interim quæ in illis intueris veſiculæ & utriculi, conditoria ſunt, apothecæ & loculamenta in quibus recondi voluit ſuccos, qui futuras ſanguinis jacturas ſarcirent, quos ſi vaſculis ſummè longis contineri memineris, quorum ductu ad ſanguinem circulando remeant, typum tenes aut ſpeciem fuſi vitæ fomitibus aſſiduis impregnati, qui tremulâ & molli partium oſcillatione ad majora vaſa devolvuntur. Itaque virium theſauros ſolo in ſanguine poni cogitare ceſſabis, hoc enim vitæ avulſo non deficit alter, ſuccus nempè ille ſubſidiarius, carnium tubulis conditus, qui ſanguinis elapſi locum occupat & officium. Poſthàc anxium te nimiùm non tenebit factum aliquando ad libras aliquot ſanguinis diſpendium, illam enim levabit ſollicitudinem ſanguinis majorum vaſorum ad ſuccos minimorum inſtituta compa-

ratio, quæ cum oſtendat triplo & ampliùs majorem eſſe horum quàm ſanguinis copiam, evincitur in minimis carnium vaſis recondi eam ſuccorum annonam, cujus una tertia pars vel reſtituendæ toti (ſi unquam periret) ſanguinis maſſæ ſufficeret. Ex hâc eâdem computatione ſequitur, quantò major fiat inter ſeneſcendum ſanguinis copia, quantò nempe decreſcat tranſpiratio, cujus defectu factus ad ſanguinem ſuccorum à cute repulſorum confluxus, auctarii in ſanguine facti menſura eſt, unde ferè concluderes, ſanguinis fluentum in ſene, qui lautè epulabitur, creſcere magis quàm in juvene, eâ de causâ, quòd dum æqualiter cum ſene repletur, depleatur inæqualiter. Huic aſſerto fidem facit medendi uſus, quo comperta eſt tanta miſſi in ſenibus ſanguinis utilitas, ut proſper illius præſidii adhibiti eventus, argumento ſit ab illo omiſſo manare tam crebra medicinæ ſenum infortunia.

Hæc cum vera ſint, *mechaniſmi* effectus eſt ſenectus, ſeu mechanica corporis neceſſitas, quemadmodùm enim corpus adoleſcit, dum prima illius ſtamina evolvendo ſe ſenſim & exporrigendo ad debitum ſibi extenſionis gradum pervenerint, in quo conſiſtit na-

naturalis partium *tonus* & vitæ tenor, eo temporis puncto ſeneſcit, quo ab illo gradu deſciſcendo tenſæ partes retendi incipiunt, *elateris* exemplo qui ad ſuum gradum protenſus ſponte remittitur. Igitur in curandis ſenum morbis, ad *ſolidorum* conditionem ſingulariter medenti attendendum erit; cavendone *ſolidorum* remiſſionis nomine, *atoniam* interpretur, à quâ ſeniles morbos induci concluderet; hîc enim remittendo ſe *ſolida* ſe contrahant, unde preſſus & coarctatio, quæ anguſtando vaſorum capacitates, ſanguinis circuitum tardant & curſum, ſub quibus anguſtiis gemendo ſenum ſanguis, hàc illàc catarrhos ſudat, in varios exprimitur ſuccos, colliquaturque multipliciter.

Indenè inferes purgationi debere exterminandos tam multos humores? ab hâc decipulâ ſe tuebitur qui obſervaverit, quanto humidi & mollis diſpendio fiat *ſolidorum* illa laxatio, in ſe enim redeundo fibræ, textumque denſando, quo humere amant roſcidum ſuccum à ſe excludunt, hinc ſtipatio, ſiccitas, rigiditas; iſthæcnè cum *purgantium* ſtimulis benè conveniunt? vellicarinè *ſpaſmodicè* ſuſtinebunt imperturbatæ

quæ ſic affectæ ſunt partes ? inſuper ſub hâc ſtipatione partium & ſiccitate ſuis à *ſecretoriis* abalienantur humores, qui à denſatis partibus intra vaſa expreſſi, ad alias quàm ad purgationis vias inclinantur, nam unà cum ſanguine remixti, hujus ſortiuntur evacuandi rationes & vias : & reverâ eliminandis iis utiliorem præ venæſectione nullam probavit aut invenit uſus. Non ideò tamen quaſi purgationi repudium dicat ſenum medicina, ſed ut laudem, locum quoque illi dabit, aliena tantùm ab illorum inſtituto quos tenet purgandi pruritus aut ritus, qui ſeniles affectus in crudis vel frigeratis humoribus fundatos exiſtimantes, inſanabiles illos pronuntiant, quos exaſperavit non expedivit ſaltem purgationis inceſſabilis uſus.

CAPUT XIX.

In iiſdem pergitur.

A Senili ætate mutuaberis rationem textûs partium, ad quam medicus ſuas dirigendas habet indicationes, cum enim ſumma ſit morborum mode-

ratrix *ſolidorum* vis aut *ſyſtaltica* vi-
tus, ſingularis conditionis erit partium
textura, quæ pro vario flexibilitati
gradu vividiùs oſcillant aut remiſſiùs
unde ſanguinis circuitûs tarditas au
facilitas, æqualitas aut perverſio, *ſecre-
tionum* libertas, *excretionum* redinte-
gratio, *coctionum*, *depurationum* &
judicationum complementum. Sic i
morbis ſenum, ubi à fibrarum flexibi-
litate deflexerunt partes, tardantes ſun
humorum *coctiones*, hâcque de cauſ
in medicaminum uſurpatione lent
feſtinandum eſſe ſibi intelliget medi-
cus, maximè cum minùs ſequacem ha-
beat naturam, ſeu partium *ſyſtalticam*
vim, quæ rigentes fibras agitando diffi-
ciliùs, in terendo ſegneſcit, digeri
lentè, tardè *ſecernit*. At ſenilium mor-
borum exemplo judicabis de morbo-
rum quorumlibet ingenio, qui nervo-
ſas & *membraneas* partes occupant, ſi
enim ſe habent ſub ſenili ætate cor-
poris reſiccatæ partes, ut textûs ratio-
ne membranas aut nervos non mal
referant; porrò hinc ſe produnt ratio-
nes propter quas in curando difficile
ii morbi ſint, longi & ancipitis even-
tûs, iis enim inſident partibus, quas
ut pote *ſpermaticas* (ſic enim has voci-

;abant) pro frigidis habebant veteris
nedicinæ antiſtites, hâc ratione, quò d
partes illas alluere videatur ſanguinis
copia minor. Reipsâ autem morbi illa-
rum partium difficilis ſunt curationis,
quòd textûs ſicci ſint, durioris & ex-
ucci, cujus ratione *rigiditatis* nimiùm
habent, flexibilitatis parùm; unde dum
quos imbiberunt ſuccos obſtinatiùs re-
inent, eâ *ſyſtalticæ* vis copiâ defectæ
unt, quâ promptè terendo ab iis ſeſe
expedirent. Itaque iſtiuſmodi ſunt illæ
partes, quæ morbidas *ſtaſes* tolerant
diutiùs, tardiùs autem digerunt, reſol-
vunt aut concoquunt; hiſque cum ra-
tionibus ſi conferas *veſicæ* & *cutis* mor-
borum, *arthritidis*, *rheumatiſmorum*,
affectionum ſpaſmodicarum &c. cauſas
& eventus, vel ictu oculi animadver-
tes curationum illarum moleſtias, pe-
ricula, tarditates. Hujus tardantis me-
dicinæ medicina erit medentis ſagaci-
tas, ponenda tota in laxandâ illâ affec-
tarum partium *rigiditate* nimiâ, ut il-
larum fibræ à *ſpaſmo* reſipiſcentes oſ-
cillent expeditiùs. Id boni expectabis
topicorum, *reſolventium*, *anodynorum*
uſu? & quidem hæc non omittenda
ſunt, ſed faciendum maximè ut remo-
ta, averſovè eo unde turgent, rigent-

que partes, frangatur partis affect. *ſpaſmus*, ſanguine ſcilicet, cujus miſſi deplendo vaſa, circumſitarum & ſanguinalium partium *tonum* debilitat hincque detumentes nervoſæ partes defraudatæ ſcilicet roſcidi quem à ſanguine ſorbent copiâ ſucci, molleſcun & ad oſcillandum terendumque ſe accingunt, quod humorem mitificare digerere, concoquere eſt.

Ejuſdem induſtriæ erit majora deplere vaſa ſub viſcerum morbis, in quorum minimis vaſis ſtagnat, hæretque ſanguis, tunc enim alicubi partium æquilibrium molliri juvat, ut illic facto exitu, eò versùs ſuam ſanguis hærens vertat circulationem, hæcque ratio eſt repetitæ multoties venæſectioni in quibuſdam morbis, ſub quibus non admodùm vitiari ſanguis videtur, ſed imo in viſcere hæret, undè amover recuſabit, uſque dum dilatatis alicub vaſorum ſpatiis, eò versùs neceſſari partium conſecutione, aut inclination locorum efferri cogatur, unde evenit ut qui crebrò iteratis ſanguinis miſſionibus obſurduerat morbus, ſanguinis miſſioni ultimò repetitæ cedat tandem, vincique ſe patiatur. Tanti eſt medico frangendi opportunè æquilibrii ſcien-

ia ! quâ profuſo, ut videtur, vivifico ſucco, vitæ cauſis reverâ parcitur.

Alterum inde tibi ſumes documentum ad morbos quibus pro causâ eſt ſanguinis *albæ partis*, vel *ſucci nervoſi ſtaſis*, id eſt, in *glandulis* aut nervis *lymphæ* lentor, cum enim ex harum partium medullis hærentes ſuccos educi immediatè non poſſibile ſit, illos ſuis in fontibus, ipſo ſcilicet in ſanguine expedit continere, tùm ut arceantur à glandularum & nervorum ingreſſu, tum ut intra majora vaſa coërciti remediorum operationi propiùs objiciantur, & ad debita ferantur *ſecretoria*, tandem unà cum ſanguine queant eliminari. Moniti hujus veritatem oſtendit adhibita ſanguinis miſſio ad curandos *glandularum* tumores, ſive ſimplices fuerint, ſive *ſtrumarum* aut *carcinomatis* minaces, quibus reſolvendis in tantùm medicamina proſunt, in quantùm ſanguine miſſo reſecta primùm fuerit & intra ſanguinem revocata morbida materies, quæ in tumorum augmentum ceſſura erat, dùm intereà ab appellente à tergo novâ materie libera facta tumida pars, ab illâ quâ ſtagnat ſeſe expedit. Nec diſparis ſucceſſûs erit venæſectio ad *ſpaſmo-*

dicos & *hyſtericos* affectus, quæ hoſtilem auram à ſanguine ad nervos intra vaſa comprimendo, à *ſpaſticâ diatheſi* tuetur aut liberat nervos.

Has ſuadet artis aſtutias mutabilis & varia partium textura, quam cum immutet adhuc neceſſariò victûs ratio, ad hanc quoque ſua medicus modulabitur conſilia. Quidquid enim ardoris, intemperiei & acredinis ſanguini ab alimentis olim reformidare moris erat, id omne *ſolidis* metuere ab alimentis hodie ſapientia eſt, ab his enim venit illis quidquid habent *elateris*, virtutis aut potentiæ, quæ omnia elevant plùs minùs aut deprimunt varia eſculentorum potulentorumvè genera. Itaque de victûs genere ſedulus interrogabit medicus, ut ad *ſolidorum* rigiditatem mollitiemvè ſuas temperet indicationes, ubi potiſſimùm de illis medicaminibus res erit, quorum ſucceſſus aut operatio pendet à debito partium *tono*; cujus ſortis ſunt *purgantia*, *diaphoretica* & *aperientia*, quæ ſi fibras rigidas nimiùm aut plùs æquo renitentes offendant, caſſa evadent non tantùm (quod hîc infelicitatis pars minima eſt) at inſuper turbas movent, vertunt oſcillationes, directiones mutant, miſcent *ſecretiones*

tiones, perdunt, adulterant.

Nec minori curâ inter medendum explorabitur ægrotantis vitæ genus, ſtatus aut conditio, ut enim ignavia hebetat corpus quod labor firmat, ita quoque diverſum *ſolidis* tonum, hincque variam *fluidis craſim* faciet vitæ ſtatus; ſi igitur ſtataria vita ſit aut cellularia, ſi in ruris aut negotiorum laboribus occupata fuerit & exercita, diverſæ erunt in utriſque hominibus nervorum habitudines; in his enim nervorum faſciculi majores in artuum muſculis inſumpti, firmiores erunt & vegetiores, idonei proinde qui oſcillationum *directiones* à declinatione præſervent, eò efficaciùs quòd iſtiuſmodi hominibus laſſatæ minùs in meditando cerebri molles *fibrillæ*, oſcillationum *ataxiis* non ſubjiciantur; in illis autem quos poſſidet ſollicitudo mentis, aut diſcendi cupido, debilitatum cogitabis fibrarum cerebri *elaterem*, unàque ſegnitie langueſcentem *nervorum* qui ad artus pertinent *tonum*; unde dum in iis qui laboribus deditam agunt vitam firma habebis viſcera, in aliis qui ſtudiis aut meditationi vacant *nervorum* teneritudinem eam inter medendum experieris, quæ poſtquam ſanitatem eorum oſcillationum

titubantiis mille objecit, eorum quoque morbos nullis non medicaminibus (maximè quæ de *ſtimulantium* familiâ fuerint) reddit intractabiles; inde enim *hyſtericarum*, *melancholicarum* & *hypochondriacarum affectionum* origines, quæ illorum hominum vitas non numerabilibus infeſtant dolorum ſuppliciis, medentiumque labores & artem crucibus affličtant, dedecorantvè opprobriis. Poſthàc non erit unde ſtupeas ad protheiformes morborum vultus, qui muliebrium, litteratorum & *melancholicorum* morborum curationes incertant, omnes enim *nervoſi generis* turbarum & *erethiſmi* ſoboles ſunt, in quibus ſubeſt *ſpaſmi* plus aut irritationis quàm humoris aut ſucci, ideòque in quibus in alterando, mulcendo & *concentrando* plus proficitur, quàm in *exaltando*, ſtimulando aut purgando. De his morbis iterùm obſervatur, curam illorum temporis frequentiùs aut induſtriæ filiam eſſe quàm multiplicis aut operoſæ medicationis, in illis enim de ordine rerum, ſerie & tranquillo ſarciendis maximè agitur, in quibus conſilio magis quàm opere, mente potiùs quàm manu opus eſt.

Hæc quidem benè multa ſunt artis

offendicula, pauca tamen cum illis comparata quæ ſexus objicit, muliebris potiſſimùm, quandoquidem ſexcentorum morborum author ſit uterus. Uterus enim ut ut minimum viſcus videatur ſi molem ſpectes, magnum eſt ſi potentiam, maximum ſi deſtinationem; generis enim humani conditorium eſt, unde depromendi quotquot futuri ſunt hominum ſinguli; ſed quantis eheu & quàm multiplicibus feminarum incommodis, laboribus, periculis! quæ inter verſantur vel ipſæ virgines, quæ malè ſani quem inconſciæ ſortitæ ſunt uteri peccaminum pœnas immeritæ luunt; ſupplicii enim genus eſt infelix illa quam puellæ experiuntur invaletudo, ſi naturæ conſiliis malè parendo cæca uteri vaſcula menſium evacuationi ſeſe recuſant. Ut ut ſit totum illud committit malum ſtrictior fibrarum *tonus*, à quo negato ſibi meatu ſanguis aliò rapitur inſaniens, in hoc vel illud viſcus inſiliendo. Tunc medicus qui naturæ propoſiti memor fuerit meliùs quàm conſilii, in *emmenagoga* ruet ſe præceps & incautus, ſcilicet ad impervia loca ſanguinem temerè adigens, quæ eum laxitatis gradum explicando ſe nondùm attigerunt, quo

ſanguinis impulſibus morem gerant. Ut ergò in juvenculis facit nòn rarò præcox corporis vel animi ſenſus, ut ad uterum præmaturè accelerentur oſcillationes, procacis aut ſtimulatæ diligentiùs quàm languentis naturæ argumentum erit in multis menſium defectus; ſaltem feſtinantis ſe nimiùm naturæ & ad inconceſſa properantis frequens ſignum eſt, quæ regi à medente contineríque magis opus habet, quàm ſtimulari. Inde rationem intelliges ob quam utilitatis tantæ aut neceſſitatis ſint *anodyna* in feminarum morbis, quæ cum lædi vel affici faciles ſint, teneræque ad animi *pathemata*, vel ad ea proclives, iis indigent maximè auxiliis quæ *fluidorum* impetus coërceant, *ſolidorum* regant oſcillationes, harumque directiones reſtituant.

Nuptui dantur, tumet uterus, altera cura. A conceptu infeſtant *vomitiones*, *nauſeæ*, *pica*, *malacia*, *faſtidia* ciborum, tota morborum cohors quos humorum cumulo imputari vulgare eſt, interim qui hos alit morbos cumulus, ſanguinis eſt, qui ab utero quem ſtrinxit conceptus, ad majora vaſa redundans, hìc illic *ſtaſes* in viſceribus facit, quas ſolvit ſanguinis miſſio; hunc enim

à ſui circuitûs orbitâ evagantem revocando à ſtagnatione liberat, potiſſimùm in gravidis, ut potè quarum morbis cum anſam præbeat & materiem ſanguinis evacuatio deliteſcens, illis remedio eſt ſuppleta ſanguinis evacuatio, quâ de causâ gravidarum ſanitatem adeò juvat venæſectio, ut omiſſa arceſſendæ tibiarum intumeſcentiæ ſub ultimis menſibus contribuat non ſolùm, at illam quoque natam diſſipet. Inde patet quale ſit oportet in curandis feminarum morbis medentis propoſitum, tuendi nempe uterum inter & corpus feminæ illud æquilibrium, quo unanimis ſervetur reciprocus inter utrumque ſanguinis circuitus; ſed hanc unanimitatem lædi neceſſe eſt, quoties in alterutro reſiſtentia ſurget; igitur à conceptu illam ſuſpicari convenit, quo tempore in continendo ſe occupatus eſt unicè uterus; at eo in caſu de frangendâ reſiſtentiâ cogitare periculum eſt; unicum ergò in minuendo ſanguine ſupererit remedium, quo quæ à certâ nimis in reliquo corpore ſanguinis mole venirent turbæ prævertantur.

Interim præcavendæ huic ſanguinis redundantiæ providet quoque natura pandendo dilatandovè vaſculoſam ute-

ri fundi ſubſtantiam, ubi velut in promptuario coacervat ſenſim ſanguinis ſuperamenta; ſed ſenſim & ſucceſſivè fit iſthæc congeſtio; ſanguinem ergò mitti oportet, ne creſcat citiùs intra corporis quàm intra uteri vaſa ſanguinis moles. Cæterùm tibi erit illa membranarum uteri dilatatio, *elateris antagoniſtæ* tenſionis inſtar, qui ideò pandi ſe patitur, ut in corporis libramentum evadat; fibrarum ergò uteri *toni* veluti modulatio eſt, quâ alterutrinque ab utero ad corpus & viciſſim reciprocatur ſanguinis circuitus; ſed antequam ad congruum æquilibrii gradum pervenerit uterus, feminæ metuendum magnoperè foret à pullulante in dies ſanguinis copiâ, quæ proinde diligenter & in anteceſſum venæſectione reſecanda eſt.

Urget eò magis ſub illo tenſionis ſtatu venæſectionis neceſſitas, quòd illius opera ſit quæ arcere poteſt maxima quæ ex illius elateris remiſſione futura ſunt pericula, partûs nempe tempore, quo retendi elaterem illum tam neceſſe eſt, quàm uterum in ſe contrahi ut detumeat; intereſt enim non mediocriter, ut modulatè, hoc eſt nec ſegniùs, nec præcipitantiùs retendatur uterus, ne ab elateris impotentiâ ſatiſ-

cens uterus, quem congeſtum in ſe condit ſanguinem retineat, unde *lochiorum* defectus; aut ne actuoſo nimis animatus elatere vividiùs detumeſcat aut præcipitantiùs, unde hæmorrhagiæ illæ enormes & ſubitaneæ, quibus interdùm puerperæ ſtatim à partu fundunt cum ſanguine vitam: à preſſoriâ quoque & feſtinatâ nimis oſcillatione ſæva illa tormina, quæ frequentiùs illas cruciant miſerabiliter. Tam diris aut periculoſis incommodis occurrit venæſectio, quæ ſub graviditate identidem repetita, ab exſuperantiâ illâ ſanguinem præſervat quâ in uteri dilatabilia vaſa ſe ingurgitando, fibrarum illius elateri objiceret eam quam vincere non poſſet reſiſtentiam; quâ ratione factus imbecillior uterus ad expellendum congeſtum ſanguinem ſegneſceret. Similiter ad prævertendos puerperarum dolores & hæmorrhagias utilitatis eſt in gravidis venæſectio, quæ *fluidorum* molem & energiam minuendo, *ſolidorum* quoque *vim ſyſtalticam* temperat, unde molliores factæ partium oſcillationes, *ſpaſticis* preſſionibus & *erethiſmo*, unde dolores & *hæmorrhagiæ* minùs patent & infrequentiùs.

Ex illâ morborum puerperarum

ætiologiâ, inprimis ex uteri illarum *diatheſi* concipies remediorum diſcrimina, quæ puerperarum morbis adhibenda ſunt; partùs enim vi ruptis humorum cataractis qui ad uterum confluxerunt, cataclyſmi impendet periculum, ſuccorum nempe impetûs vel præcipitantiæ eam in partem irruentium, quæ jam ſatura ſuccis fluxa undique & pertuſa eſt. Iſte namque uteri puerperarum ſtatus eſt, qui poſtquam toto novem menſium ſpatio ſanguine fartus eſt, facto partûs tempore, mille ſui locis dehiſcit; rimarum enim aut hiatuum genera ſunt illa omnia quæ à diſſolutione *placentæ* aperta ſtillant ab utero oſcilla, *ſecretoriorum* nempe innumerabiles exitus, quibus perpluit totus interior uteri ſpecus. De venæſectione dubitatio præcipua eſt, illam puerperii temporibus è pede inſtituendam eſſe uno ore clamat medentium vulgus, interim non conſentitur ab iis qui ad partem affectam, turgentemque ſuccis humorum confluxum reformidare didicerunt, aliunde eruditi *colliquationis* impendere minas parti quæ forata undique fluxionibus humorum aut effluviis undique obvia & pervia erit. Ut ut ergò lochia reſtitent, quantumvis

turgeat torminum ſævities, norunt illi veteris medendi usûs magiſtri, *ſpaſmo, phlogoſi, & crethiſmo* laborare uterum, malis quæ omnia cumulabit è tusâ pedis venâ ſanguinis illapſus; nihilominùs tamen ſi in ſanitatis rebus hominum moroſitati ſervire liceret, ſi præjudicio fas eſſet litare, curabitur larga ſit & liberalis è pede venæſectio quæ huic quod committit malo utcunque medeatur, quem ad uterum præcipitat ſanguinem unâ & eâdem operâ evacuando.

Oſtendit adhuc ille turgentis ſanguine uteri ſtatus, quantùm à legitimâ medendi ratione abhorreat damnabilis illa conſuetudo pulmentis, vino, *panatellis*, ovis & carnibus recentes à partu mulieres paſcendi, quid enim mali non portendit aut affert ſuccorum alibilium fartura, ubi vaſa tota ſub humorum *ſtaſi* aut pondere gemunt; ſanguini igniculos, *phlogoſi* fomites, & lentitudini ſuccorum repagula addere eſt, quo tempore dilui, temperari & tenuari indiget ſanguis, ſervarique ab iis quæ circulationis illius obici forent aut oneri. Aliundenè fluunt *dolores, febres, diarrhœæ*, abdominis tenſiones, *meteoriſmi, inflammationes*, quæ omnia infert aut auget ſuccorum ingluvies,

quâcum luctando iracundè ſtimulata *ſolidorum ſyſtaltica* vis angores mille parit, *ſpaſmos* & *colliquationes*. Indulgeretur, ſi naturali conditionis ſuæ officio addicendo ſe matres, ad lactationem infantium ſuorum hâc diætæ culpâ ſe accingerent, ſaltem enim effugii genus eſſet, quod pararent ad mammas, quæ eluxuriantibus alibilibus ſuccis exitus aut *ſecretoria* commodarent; at dum ad pauperculas, ruſticanas, mercede vili conductas mulieres id muneris ablegant, in ſiccandis mammis occupantur. Illarum ergà infantes impietatis venia qualiſcunque fuerit, intereà delicti illius ſe dant ultrices ægritudines tam multæ quæ puerperii appendices aut infauſtæ ſunt aut periculoſæ; cauſa eſt alibilis ſucci quem in alienos uſus, infantium ſcilicet, inſumendum matribus natura dederat, in proprios illarum uſus converſio; attamen damno illarum vertitur, naturali enim quem per mammas inveniſſet, defraudatus exitu, ad ſanguinem remeat, in quo quantitatem illius aut menſuram augendo ſuperpondii potentiam æmulatur, quâ ratione functionum aut œconomiæ corporis harmoniam, ordinem aut æquilibrium vertit. Hinc ab omiſſo

nempe lactationis officio, morborum *chronicorum* ſemina qui puerperia ſæpiùs excipiunt, *phthiſis* inprimis ſimiliumque pulmonis affectuum, tum *carcinomatum* & *glandularum* quæ in mulierum mammas incidunt, quæ omnia à ſuperante ſucco alibili ad pectus refluo naſcuntur. Inde quoque puerperii frequens nimiùm & ſingularis morbus ille *acutus*, lactis diſpersùs nomine, qui exundantis ſucci alibilis per partes interluvies aut reſtagnatio eſt. Nullis parcit partibus, interim brachia ſed femora maximè invadere ſolet, quæ in tumorem horrendum attollit *eryſipelatodem* plùs minùs aut *phlegmonodem*, comitibus febre, horroribus, gravioribuſque febris continuæ *ſymptomatis*, quæ omnia disjecto lacti ſic imputari conſueverunt, ut *catharticis* præcipuam committant illius morbi curam, ſed perperàm ideòque infeliciter, ultimis enim vaſorum capillamentis adactus morbidus humor purgantium ictus eludit; dum illius reſtagnatione & morâ laceſſitæ partes ſpaſmum contrahunt, ſeque ſtringendo ſanguinem ſuffocant; hinc arcanæ ſuppurationes quæ cuniculatim depaſcendo carnes funerea tandem promunt ſymptomata. Cedit

feliciùs venæſectio, quæ humorem vel altioribus & remotiſſimis vaſorum alveis coërcitum ſanguinis circumeuntis fluento reſtituit; ſuccum ergò lacteum extremis hærentem vaſis ſanguinis circuitui ſubigendum reddendo comminuit, accedentibus poſtliminio *cortice peruviano* & *catharticis*, quæ ſi quid feculenti aut malè ſubacti ſuperaverit ejicient foràs.

Denique morborum qui à lactatione fiunt ingenium ſic recognoſces; ſub hâc enim ab utero ad mammas peregrinatur ſanguis, qui in illo ſecerni ſolitus, in his tunc temporis alteram operatur *ſecretionem*, quâ ex alternatione, certum formari morbis indolem conſectarium eſt. Præterquàm quòd enim ab illorum humorum trajectu multi committi poſſunt *ſecretionum* errores aut allucinationes ſuccorum (teſte eâ quæ à lacteſcentibus puerperarum mammis fit febre) abalienatus ſemper eſt ſanguinis circuitus, ab utero nempe ad mammas; reverâ viduatum ſub lactatione propriâ ſibi circuitûs ratione uterum non incommodari obſervatur, at ex illius ad partes ſuperiores trajectu, nihilnè pulmonibus & mammis reformidandum affirmares? reſtagnationem fieri ad illas

partes neceſſum eſt, ſed inde nihilnè minarum aut diſcriminis impendebit delicatulo & *veſiculato* pulmonum texto, *glandulosæ*que mammarum compoſituræ? hinc intelliget medicus quales aut cujus ingenii erunt lactantium morbi, ut ad illorum rationes dirigat ſuas accommodetvè medendi intentiones, hinc plenè eruditus illis producendis contribuere non mediocriter ſanguinis circuitûs errorem, qui aliò quàm ad uterum ſuas transferendo quiſquilias, morborum illùc tranſmittit materies.

CAPUT XX.

De Recidivis, Epigeneſi, Metaſtaſi & earum curationibus.

ET morbi ſoboleſcunt! nam *& nato morbo nati ſunt, & qui naſcentur ab illis*; artiſnè medendi fuerit vel artificis culpâ? edocet genuina morborum hiſtoria, quos inter numerabis alios qui naturâ ſuâ *primarii* ſunt, alios qui naturâ ſuâ ſunt *ſecundarii*. Illius censûs unicus fortè erit, *febris* ſcilicet, quæ nullius non morbi caput eſt, ſi

(quod à vero non admodùm abhorret) febris nomine intelligis ſolitum naturæ conamen, à quo primùm hæc materiæ morbificæ exterminationem orditur; unde qui hinc alicubi ſe dabit effectus, aut quod caput exeret, hìc vel illìc *ſymptomata* princeps, morbus *ſecundarius* fuerit. Verùm quorum palato ſapiet minùs iſthæc morborum *ſecundariorum* acceptio, ad vulgi mentem *ſecundarios* morbos vocabunt, qui priores ſemper à tergo ſequuntur; quique ſi ejuſdem nominis, naturæ aut loci ſint, ad *recidivas* pertinebunt, ſi autem alterius tituli ſint aut ingenii morborum *ſucceſſiones* erunt. Obſervabis adhuc ſuamnè mutet vel retineat ſedem morbus, ſi prius, *metaſtaſim* dices, ſi poſterius, *epigeneſin*.

Omnia hæc & ſingula oculis quaſi ſubjiciet febris; hæc enim *cortice Peruviano* pulſa regreditur? recidiva eſt; de repente tumultuando in pectus præcipites fundit ſuccos? hinc *catarrhus* qui febri adnaſcens *epigeneſin* faciet, quò ſpectant adhuc *hæmorrhagiæ* & *alvi fluxus*, qui materiæ febrilis propagines ſunt, ſed febre ſuperſtite, hæc enim ſi ſubducat ſe aut alterius morbi ſpeciem induendo deliteſcat, *metaſtaſis*

erit ; ad quam nonnè pertineret illud *variolarum* benignarum genus, ſub quo ſtatim ab eruptione peractâ, ceſſat febris; niſi malueris *metaſtaſis* exemplum ab *arthritide* mutuari, in quam non rarò videas febrem deſinere. Hìc *morborum ſucceſſiones* non malè exponi videbuntur, quas tamen meliùs exprimunt morborum illæ appendices & infelices reliquiæ, quæ anteactos morbos recipere conſueverunt, cujuſmodi ſunt *cachexiæ* tam variæ ſpecies, in quas tam plures morbi terminantur. Placebunt fortè magis horum omnium diſſoluta per varios morbos exempla ; *recidivæ* ergò ſunt morborum quorumvis nuper curatorum regreſſus, cujus ſortis ſunt *diarrhœæ*, *catarrhi*, *apoplexiæ*, *rheumatiſmi*, *hæmorrhagiæ*, *hyſtericæ*, *hypochondriacæ* & *ſcorbuticæ affectiones* ; quibus *hydropem aſcitem* addes, ut enim hic non paucis à *paracenteſi* ſeptimanis recrudeſcere ſuevit, illis omnibus ut videbatur percuratis redire brevi nōn inſolitum eſt. *Epigeneſin* exhibent *ſanguinis ſputo puris ſputum*, *puris ſputo tabes*, *peripneumonia pleuritidi*, *anginæ catarrhus* in pulmones, *diarrhœæ dyſenteria*, *aſthmati hydrops*, *morbillis hæmoptyſis*, *variolis petechiæ* adnaſcen-

tes. *Metaſtaſin* recognoſces in *paralyſi* quæ *apoplexiam*, in *pareſi* quæ *colicam*, *hyſtericos & ſcorbuticos* dolores, in *phthiſi* quæ tuſſim, ſputum ſanguinis aut *peripneumoniam*, in *tuſſi*, *aſthmate* quæ *hæmorrhoïdes*, in *chloroſi* quæ ſuppreſſos menſes excipiunt. Singula hæc pro privatis aut ſingularibus ſingulorum *morborum ſucceſſionibus* haberi poſſunt, at publica quoque datur aut generalis *ſucceſſio morborum*, quæ privata nulli, omnibus morbis communis eſt. Hinc morborum vix ullus eſt, habito nullo ſexûs, ætatis, temperamenti, aut conditionis diſcrimine, qui tandem in *hydropem* deſinere non poſſit; cui ſi adjicias *tabem & diarrhœam*, generales omnes habebis *morborum ſucceſſiones*; ſic graves capitis morbi in *apoplexiam* deſinunt, pectoris in *phthiſim*, abdominis in *hydropem*, *ſcirrhos* aut *obſtructiones*, ſtomachi in *diarrhœas*, uteri in *chloroſin* & *hyſtericos* affectus, veſicæ in *iſchuriam*.

Sed quod nec omittendum, ſui ſunt & ætatum morbis *ſuccedendi* ritus, infantium invaletudo in *glandularum* infarctus aut in *rachitidem* ſæpè deſinunt; adultorum febres in viſcerum *apoſtaſes*, ſenum ægritudines in cutis & membra-

narum affectus. Inde *ſtrumæ*, aut *glandularum* tumores infantibus, adultis viſcerum *phlegmone*, ſenibus pruritus & *iſchuria* familiares ſunt. Intereà (quod medenti monitum erit) non damnabiles omnes, ut pote quæ non omnes damnoſæ illæ morborum mutationes, ex iis enim ſunt quæ juvant. Sic in morbos qui præpoſterè curati ſunt, relabi profuit; unde *arthritidem*, *hæmorrhoïdes*, *herpetem*, *eryſipelas*, quæ intempeſtivè retroceſſerint rursùs evocare artis induſtria eſt. Nec illaudadile illud *epigeneſis* genus, quo ſub *variolis* à facie ad manus & hinc ad pedes *intumeſcentia* propagatur, tanto ægrotantis juvamini, út ſi ſuis temporibus defuerit, non incertæ mortis teſſera ſit. Obſervabilis non minùs *ptyaliſmus* in adultis, tum alvi fluxus in infantibus qui ſub *variolis* adhuc tanti ad ſalutem momenti ſunt, ut ſi ſuum non contribuant vacuandæ putris *lymphæ* demenſum, præſens vitæ periculum impendeat. Ejuſdem ſortis adhuc eſt ſub illis *perirrhœa*, quæ prædictæ *intumeſcentiæ* & *ptyaliſmi*, ſi defuerint, bona ſupplet nonnunquam & officia. Denique bono eſt *diarrhœa febribus malignis* ſuperveniens, aut morbis qui

cerebrum petunt, ſerum enim acre quo ſub illis madere periclitatur aut infeſtari *nervoſum genus* ad inteſtina derivando, tendinum *ſpaſmos*, *ſubſultus*, *tremores*, ampliùs *lethargum*, *coma*, hiſque affines *ſoporoſos* affectus prævertit.

Neque ex omni parte mala eſt *metaſtaſis*, quæ interdùm fit bonis ægroti rebus. Hujus conditionis eſt omnis à nobili parte ad ignobiliorem cauſæ morbidæ trajectus, ſi potiſſimùm plenus adeò aut integer fuerit, ut illam liberet penitùs & expediat. Talis eſt *paralyſis* illabens in artus quæ *apoplexiam* ſolvit; neque infelix qui ſub *aſthmate* & ſimili pulmonum ſuffocante affectu ad pedes fit tumor, pulmonibus tam proprius & ſingularis ut in hoc caſu pedibus *pulmoneorum* nomen faciat; reverâ quæ in pulmonibus latebat humorum ſtagnatio ad pedes non tantùm ſic tranſmittitur, ſed & hinc fit vaſculorum hiatus, unde ſerum ſudat, quod cutem ſuſtollens in veſicas pandit aut *hydatides*, quæ *lymphæ* rivulos innumerabiles aperiendo, morbi cauſam ſimul ſiccant & *ſymptomata* ſanant. Exitiales habentur ex rubro liventes *ſcorbuticorum* maculæ, & reipsâ infelicis ſæpè ominis ſunt & exitûs; ditat tamen

ratio quam confirmat uſus, his quoque ſubeſſe *metaſtaſis* rationem, quâ ſanguis ad extremas corporis partes eructat acre *ſerum*; *depurationis* enim modus erit & ſalutis, ſi ad operantis naturæ mores, ſuam noverit medicus artem accommodare. Quod ſic enim nigrore hàc illàc diſperſo cutis albor deturpetur, in causâ eſt conamen naturæ quæ ſuccum à circuitûs ordine dejectum extrudere nititur, qui ſuccus alius non eſt ab ipsâ ſanguinis rubrâ parte, quæ à ſanguinalibus *arteriis*, quarum ductum & tramitem ſequi debuiſſet, ad *lymphaticas arterias* deliravit; hæc autem naturâ ſuâ ſanguinalibus debita vaſculis, illis adacta quæ ad cutem vehunt albam ſanguinis partem, cutem ſuo quo rubet maculat colore, quandiù in eâ terendâ extrudendâque natura laborat, *ſyſtalticæ* virtutis energiâ, quæ ſucci illius rubedinem vincendo in flavum mutat; id autem cum *lymphæ* ſuas ad arterias regreſsûs ſignum prodromum fit, vaporantis illius ſucci præſens argumentum eſt, ſanitatiſque proximè futuræ teſtimonium. Ætiologiæ non diſſimilis eſt, ſimiliſque rationis illud *gangrænæ* genus quod ſub *acutis* febribus maximè malignis, in lumborum,

adjacentiumque partium carnes cadit, putredinem fermè diceres à preſſu partium unicè contractam, dum reverâ ſanguinis rubræ partis eò versùs adactus eſt, maximè intra *lymphaticas* cutis arterias, ad quas à ſanguinalibus expreſſa deflexit; in quo enitentis expedientiſque ſe naturæ labores obſervabis, quibus quidquid hoſtile ſentit quaquaversùm amolitur. Sua quoque eſt *chronicorum* morborum *gangræna*, *ſphacelus* nempe ille *ſiccus*, qui veteraſcentes, (præſertim in ſenibus) morbos nonnunquam excipit; ſed hujus *gangrænæ* aliuſmodi cauſa eſt, partis enim albæ ſanguinis, lymphæ ſcilicet *nervorum*, ſeu *ſucci nervoſi* vitio dabitur, qui cum ſanguinis exemplo ſuas in circulando experitur tarditates, ſuas quoque patitur *ſtaſes* inprimis ſub hominum aut morborum ſenio, ubi ſicceſcentibus *ſolidi* partibus, *fluidæ* inſimul ſicceſcendo ſpiſſeſcunt; cumque morando ſanguis, illa quæ incolit ſtagnatque vaſa, ſimiliter tardando nervorum *lympha* oppilat nervos, horumque ſiſtit oſcillationes; quâque ratione mollem facit humentemque *gangrænam* ſtagnata in carnibus ſanguinis rubra pars, quæ ſanguinis circuitui injicit moram, alterâ non diſſimili

gangrænam facit *ſiccam* ſtagnata in nervis ſanguinis pars alba, unde *ſucci nervoſi* circulationi *ſtaſis* fit & impedimentum.

Facilem obtinebit veniam materiæ affinitas, ſi *gangrænarum* occaſione *panaritii* ſeu *paronychiæ ætiologia* hùc adducatur, nervoſarum enim partium veluti ſideratio eſt, quam humoris aura magis aut umbra committit quàm humoris corpus aut ſubſtantia; *ichoroſus* quippe abſceſſus eſt, vel tenuis ſalini & depaſcentis ſeri à ſanguine diſceſſus, excretio & *metaſtaſis*; quod malè morati ſucci expreſſio eſt. Sub hoc autem conceptu animo venit naturæ conaminis dea, *ſyſtalticæ* nempe vis energiæ, peegrinum aut hoſtile aliquid à ſe amoiri nitentis, cujus laboris author eſt aticis nervoſi *ſtaſis*, quæ dum ſui ipſius irculationi obicem facit, *ſolidis ſpaſtiam*, *fluidis* verò exundationem infert, ıdationem nempè humoris circumuaque preſſi ſimul & expreſſi.

Ad morbos ſpectant quæ hactenùs ıemoratæ ſunt tranſmutationes, ſed & ıæ ſunt *ſymptomatum* variantiæ, quæ ıedenti obſervabiles ſunt non minùs. ui vanuerat lateris dolor revireſcit? uæ ceſſaverat denuò erumpit *hæmorragia?* qui ſiccatus fuerat redit alvi

fluor? particulares ſunt & *ſymptomatum* recidivæ. Hinc illinc aliquò adrepit morbi causa? *epigeneſin* habes quæ novi *ſymptomatis* propago erit. Sic qui cerebrum gravabat *catarrhus* ſerpit ad *pulmones*? ſuccedent tuſſis, ſpirandi difficultas, ſuffocatio: ad *ſtomachum* propagatur ſeroſi laticis liquamen? anxietates ſe dabunt, *cardialgiæ*, *vomitiones*: ad inteſtina deſcendit? alvi fluxus, tormina & dyſenteriæ prorumpunt. Hàc illàc aufugere neſcius morbidus humor, ſanguini confuſus intra vaſa coërcetur? tunc itineris anceps hùc vel illùc rapitur impetûs præda factus, cæcoque *ſolidorum* elateri obnoxius, molimine hujus vel impulſu arteriarum ſanguinalium tramites & pomæria linquendo ad *lymphaticas* repit, harumque ductu ad nervorum in quas deſinunt origines transfertur; hinc omnia quæ ad nervos ſpectant *ſymptomata*, tendinum ſubſultus, tremores, rigores, partium tenſiones, quidquid *ſpaſmum* ſapit. Aliàs hoc defraudatus effugio morbidus humor, vaſorum quibus incarceratur *ſpaſtico* preſſu undique pulſus, hùc aut illùc ejicitur exul; unde in *ſymptomatis metaſtaſes*, *eclipſes* nimirùm, deliquia, obſcurationes, *deli*

teſcentiæ, pro quibus alicubi nova renaſci vides aut inexpectata *ſymptomata.* Sic *phrenitidi lethargum* ſuccedere obſervatur, *punctorio* lateris dolori ſuffocationem, *icterum* febri, *menſibus* ſuppreſſis *hæmoptyſes*, vomitiones cruentas, vel ſimiles præpoſteros ſanguinis fluores; *hæmorrhoïdum* eclipſi *vertigines*, nauſeas, *aſthmata*, *palpitationes*; *renum* vitiis *veſicæ* affectiones; ſic ab arenulis expediendo ſe *renes*, *calculo*, *dyſuriæ* & ſimilibus ſævis urinarum difficultatibus veſicam objiciunt; has *diureticorum* ſimul & *narcoticorum* uſurpatione mulcere contendunt, ſed inauſpicatò, hinc enim ſuus perit veſicæ fibrarum *tonus*, quarum labefactatus *elater*, *atoniæ* locum dat aut immedicabili veſicæ ſtupori.

Quæ relinquuntur poſt febres recidivas facere conſueverunt: Hippocratis effatum eſt, unde ut *recidivarum* cauſas, ita iis medendi artes intelligere datur, hinc enim palam fit ideò fieri *recidivas*, quòd quædam in corpore à morbo ſuperſint, horum autem naturas qui ad obſervandi normam explorare voluerit, illas ab illo ſummo obſervationum doctore vel magiſtro ſic accipiet. *Febricitantem*, inquit, *niſi* — *Aph. ſect. II. 2.*

diebus paribus febris reliquerit recidivare ſolet, id eſt, *niſi judicatoriis* diebus deſierit. *Febris enim ſi alio die quàm judicatorio deſierit, recidivam metuere oportet.* Porrò *judicatorios* dies nuncupabis, in quibus ſe produnt ſigna *ſolutionis*, quæ coctionis ſigna ſunt, cum coctiones judicii celeritatem oſtendant. *Quibus febres ceſſant non apparentibus ſolutionis ſignis, his recidiva expectanda.* Itaque à morbis in corpore fiunt reliquiæ, cum iis diebus deſinunt qui *judicatorii* non ſunt, id eſt, in quibus ſuas natura coctiones expedire non aſſuevit, adeò ut ceſſare morbum, intutum quoque ſit, ſi vel invitâ, vel inconſultâ naturâ curatio ſuccedere videatur: reverâ ejuſmodi curas conſequuntur *citrà febrem vehementem vigiliæ, aut ſomni turbulenti, aut corporis robur reſolvitur aut ſingulorum membrorum adſunt dolores*, quæ omnia recidivas prænuntiant, hâc de cauſâ, quòd medicationum vi, curâ præcoci aut temeritate inabſolutæ ſint coctiones; hoc eſt quòd neque quod artem decebat, tono ſuo *ſolida*, neque ſedibus ſuis & *directionibus fluida* reddita ſint; enimverò quod campanis quæ diutiùs pulſatæ ſunt convenit, quæ cum

Sect. IV. Aph. 61.

Coac. 80.

Epid. lib. 1. p. 960.

Coac. 146.

Lib. de judicat. p. 69.

cum vel à ſono ſilent, longo poſt tempore fremunt adhuc, vel tacitè tinniunt, ſimilitèr agitata fortiùs febrilium oſcillationum vibrationibus *ſolida*, diù nutant adhuc cum ab agitatione ceſſare videntur, & clàm tremere pergunt. Non diſſimilis eſt *fluidorum* ſors, quæ ſi ſtimulantium vi ad nativa à quibus deflexerunt *ſecretoria* propulſa fuerint, ad illas quas contraxerant delirationes morbidas redire propendent ſemper aut affectant, quoties iis naturæ veſtigia aut tramites proprios relegendi tempus inconceſſum fuerit. Sed cum hæ ſint morborum reliquiæ quæ recidivas faciunt, hæ quoque fuerint circà quas in recidivis curandis medicus occupetur.

Sunt quorum mentes de facto in viſceribus humorum cumulo invaſit error, quibus ſi ex hoc cumulo vel una mica ſuperſtes à morbo eſſe videatur, recidivis inde originem fieri aſſertum eſt; ſed horum de numero cavene fueris, purgantibus enim partes à febre teneras fodicando (quæ illorum medicatio eſt) tantùm malorum exſuſcitabis quantùm *ſpaſmi* inferes aut *erethiſmi*. Recidivas ergò curaturus

maximè cogitabis de reſtituendo (quod iterùm ſolutum eſt) partium æquilibrio, hinc *fluidorum* ordinationes dirigendo meliùs, illinc *ſolidorum* oſcillationes meliùs ordinando, illiſquè præſidiorum generibus quæ ſanguinis circuitùs æquamento ſerviunt. Unde memineris vix unquam auſpicatò inchoari à purgantibus recidivæ curam; ut ut enim ante *recidivam* in eo fuerit morbus temporis puncto, cui conveniſſet purgatio, docet recidivæ ratio, illud jam præteriiſſe punctum, proindèque inopportunam futuram eſſe & ceſſuram infeliciter tunc temporis purgationem. Itaque medendi lex ſit, nullibi tam inopportunam eſſe quàm recentibus *recidivis* purgationem. Argumento erit febris *à cortice Peruviano* regreſſus, hanc enim provocat non tantùm purgatio abſentem, ſed & præſentem firmat: & reipsâ revaleſcentium à morbo delictum in cibis, vino, exercitationibus vulgare eſt, quibus nimiùm aut præcipitantiùs indulgent, verùm hæcnè ſunt quæ humores illicò pariant cumulentvè? quin imò ejus ſunt virtutis, quæ ſanguinis copiam auget & *elateris* potentias, quibus minuendis tam idonea videtur purgatio, quàm igni reſtin-

guendo admotus ignis. A ciborum quidem ingluvie (unde chyli luxuries, & ſuccorum ubertas) factâ ſanguinis *ſtagnatione*, vel *ſtaſi*, humorum fiet egurgitatio, quæ *catharſin* requirit & indigitat, at progreſſi non incipientis morbi id opus eſt. Hanc ob rem tanti eſſe obſervatur ſanguinis miſſio ad enaſcentes *recidivas*, à tumultuantis enim ſanguinis exſuperantiâ veniunt ut ab illius aucto *elatere*; illud ergò primum in curatione poſtulant remedium quod adverſabitur illi cauſæ quæ medenti prima ſe ſiſtit, aut primùm objicitur, ſanguinis nempe copiæ, *elaſticitati* & æſtuationi, non autem illi qui nondùm comparet nec editus eſt morbi par-tui futuro, naſcituræ nimirum humo-rum colluviei.

Inde patet opinionis vulgi iniquitas, cui vel morborum ad nervos aut ſan-guinem ſingulariter pertinentium *re-cidivas*, purgationi neglectæ vel omiſ-ſæ imputare moris eſt, inde fit enim ut ex *inflammatoriis* & *ſpaſmodicis* af-fectibus plurimi ipsâ etiam medicatione exacerbentur non rarò, hâc de causâ quòd in unis purgantibus illa conſiſ-tit; ſanguinem enim *depurandum* ag-grediendo, qui vacuandus erat, hâcque

ratione à *ſtaſi* ſolvendus, ſicque non cauſam pro causâ habendo, *pro Junone nubem* amplectuntur, fruſtraneaſque ſectantur curationes aut ſpurias obtinent. Inde tam multæ ægritudines additæ, quæ *recidivis* ordinariè ſuccedunt, quaſi *recidiva* foret labefactatæ ſanitatis argumentum, nec incerta futuræ invaletudinis teſſera. Sic *aſthmate*, *catarrhis*, *arthritide* ſemel & iterùm laceſſitus, *aſthmaticus*, *arthriticus*, *cauſarius* vivit, horum enim morborum *recidivas* humoribus attribuendo, purgantibus torquent, quæ ſanguinem eliquando vitiant, corrumpunt, inquinant, futuriſque languoribus ſemina ſufficiunt aut materies.

Idque præconcepti ſemel erroris confectarium eſt, poſtquam enim à *catharſi* morbos illos expeditos animadverterunt, ab illo remedii genere inchoari poſſe illorum ſanationem credidêre, à quo illam abſolvi obſervarunt, malè memores vix aliquando ſub naſcente *recidivâ* in illo eſſe statu animalis œconomiæ res, in quo ſub anteacti morbi declinatione verſabantur. Igitur, quod in *dierum criticorum* computatione fieri ſolet, quæ factâ *recidivâ* à primâ morbi origine repe-

titur, ſimiliter recidivi morbi curatio, ad primarii normam aut ingenium inſtituetur, *recidivam* non ut exſpirantis morbi exitum habendo, ſed ut, ſi non naſcentis, renaſcentis ſaltem, ſibiquè ſimilis ſemper morbi initium; non ideò tamen, quaſi in adhibendis remediis ejuſdem audentiæ eſſe queat medicus, ſed non diſſimilis conſilii, quod illius *indicationes* finget, reget & animabit.

Rem elucidat curationis ratio, quæ *epigeneſi*, & *metaſtaſi* convenit. Harum alterutrâ ſuperveniente, novum enaſci morbum non cogitabis, at eidem morbo acceſſionem fieri aut appendicem *ſymptomatis* novi; proindèque non novos putabis ſuccreſcere humores, ſed ejuſdem fieri humoris modificationes novas, ſitus & motus novos, quibus *indicationes* aptare, magna medentis ſolertia eſt; non mutare ſapientia major. Ergonè iiſdem hærendum remediis, quæ ſub morborum curationibus iterari tantùm licitum erit, mutari nefas? quin imò, ſed quantùm medentis opera mutari juvat, tantùm operum conſilia mutari nocet. Enimverò ſuus eſt cuique morbo caracter ad cujus ingenium ſua medicus attem-

perabit opera; *ſpaſtica* fuerit aut *inflammatoria diatheſis* à quâ ſibi fecerit morbus initia, alterutram aut utramque animo intuebitur medicus ut ſuas formet aut attemperet *indicationes*, ita ut cujuſcunque coloris aut tituli fuerit *ſymptomatis* aut morbi tranſmutatio, *ſpaſticæ* aut *inflammatoriæ* illius *diatheſis* meminerit ſemper in adhibendis remediis quæ illis convenient, quandoquidem in quamcunque partem inſilierit *metaſtaſis*, primigeniæ morbi cauſæ indolem eò tulerit, hancque mutato vultu, ſitu, motuvè retineat ſemper. *Scorbutus* eſt, *melancholia*, vel *hyſterica paſſio*, unde cepit *morbus*? quolibet modo hic pullulaverit, *diarrhœas*, *dyſenterias*, *hæmorrhagias*, *dolores*, *ſpaſmos*, *febres* progenerando, in his omnibus *ſcorbutici*, *melancholici* aut *hyſterici* quid ſubeſſe memento, ad cujus ingenium ſi tuam contempſeris modulari medicinam, ægri damno vertetur, & artis opprobrio. Quàm latè autem poſteros inficiat morbos prima origo morbi, manifeſtat *venereæ luis* contagio; ſtupendum enim quantùm influat in omnes quæ hinc aut aliundè naſcentur ægritudines, incondita illius aut manca curatio; tetra

enim *mephitis* eſt nihil non in microcoſmo infeſtans. Illis de cauſis, artis ſapientibus ſolitum eſt multis in morbis *antiſcorbutici* modò, modò *narcotici*, aut (ut loquuntur) *ſpecifici* cujuſdam aliquid ſuis remediis admiſcere: ut unâ & eâdem (ut aiunt) *fideliâ duos dealbent parietes*, præcipuam nempe & adjunctam ſimul morbi cauſam oppugnando.

Obſervabis adhuc morborum genus duplex, in quibus ejecta in *glandulas* morbi cauſa emortua videretur, cujuſmodi *ſtrumæ* ſunt, *carcinomata* & *ſcirrhi*, ſub quibus induratæ partes totam in ſe imbibiſſe morbidam cauſam ſignificarent, nihilominùs tamen *miaſmatis* aliquid hinc affricatur ſanguini, quod ſub illis corporis conſtitutionibus contumaciores morbos facit aut difficiliores; meliùs, non hinc à *glandulis* ſorptâ aut exhauſtâ penitùs *diatheſi* morbidâ, de hâc intrà ſanguinem adhuc ſupereſt ſatis, ut ſuum quoque in morborùm *geneſi* conferat ſymbolum. Inde *topicorum* medicaminum infelicitas aut inefficacia, quæ partibus exteriùs applicita ferventes, ſalinos, vel aliter malè moratos humores illùc evocant, talibus enim ſuccis

imbuta adhuc ſanguinis maſſa, in fontem malorum perennem faceſſit, qui præſentem morbum alit accerſitquè novos. Simile eſt quod incurritur delictum, cum *operatio* chirurgica ſuſcipitur quo tempore adhuc eo gravidus eſt ſanguis humore, qui *tumorem*, *apoſtaſin*, aut *metaſtaſin* facit, hinc enim febres, puris tarditas aut malitia, quod artifici inhonorificum eſt & ægrotanti luctuoſum. Verùm his omnibus occurret malis, qui ad horum originem ſedulus attendet, ſanctè enim affirmaveris communem eſſe & obviam non tantùm *epigeneſis* & *metaſtaſis*, ſed & recidivæ cujuſlibet cauſam, mancam nempe & inabſolutam ſub anteacti morbi curatione ſtagnati ſanguinis aut humorum *ſtaſis* reſolutionem; medicaminum enim præcoci, inopportuno & præpoſtero uſu illinc pulſi, ſtimulati & fugati humores, hinc unà cum ſanguine (cui parcitum nimis fuerit) intrà vaſa coërciti illi cumulativè, impetu ſibi & mole factis aliquâ erumpunt, in viſcus aliquod, ubi vaſorum diametros dilatando ſedem ſibi figunt & medico crucem. Itaque vel imperitiæ medici, adulationis aut ignaviæ, vel ægroti moroſi-

tatis aut pervicaciæ, denique vel erroris vulgi teſtis aut argumentum ſæpe erit *apoſtaſis* à morbis relecta; eos intereà excipies, qui naturâ ſuâ ſic *judicari* amant; quis enim ſanæ mentis medico inde movebit litem, quòd febrium ſpecies ſint quæ in puſtulas *varioloſas*, *miliares*, vel *veſiculares*, aliæ quæ in maculas *morbilloſas*, *petechiales*, *purpureas*, vel *ſcarlatinas* erumpant? indignabiturnè aliquis medentis operibus, quæ obtinebunt nunquam, ut *carbunculi* & *bubones* abſint ab ejuſmodi peſtiferâ lue quæ illorum ſatellitio uti ſolet? *malignas* quoque *febres* obſervabis, quæ in *parotides* naturâ ſuâ deſinunt, *aſthmata* quæ in pedum tumores, *apoplexias* quæ in *hemiphlegias*, *colicas* quæ in *paralyſes*; ſed hi omnes ſuccedanei affectus, non ſecùs ac à parentibus nepotes, fetus neceſſarii ſunt; tum & *epigeneſis*, *metaſtaſis*, aut *apoſtaſis* genera, quibus curandis non arcendis medicina præficitur: nam quod de prævertendâ *variolarum* eruptione plebi fidenter promiſſum eſt, infidæ medicaſtrorum artis ars eſt, cui dediſſe fidem, morti vitam dedidiſſe fuit. Cæterùm ſive neceſſitate cauſæ, ſive medici culpâ mor-

bis fiant reliquiæ aut naſcantur ſucceſſores, medentis tutelâ indigent aut curâ, quam ex illâ quæ *morborum ſucceſſionibus* debetur medicinâ diſcere juvat.

CAPUT XXI.

De Morborum ſucceſſionibus.

MEDENDI ſcientiam navigandi arti aſſimilabis, in quâ interdum lucro vertitur jactura; ut enim armamenta navis, ſi ſæviat immaniter procella propriis nautarum manibus medios in fluctus projici magna naucleri laus aut peritia eſt, quâ ſuppellectilis damno navis corpus emergit, ſic ubi ab *acuto* aut gravi morbo periculum præſens vitæ imminet, de ſanitate aliquid minui medicus annuit, ut ipſa vita ponatur in tuto. Hujus ſcientiæ genus eſt, quam permittit vel adjuvat tranſmutatio morbi, illius nempe qui lethalis & urgens in alterum qui dabit inducias, vel qui laboris plus habebit quàm periculi. Id autem naturæ medicatricis exemplo, quæ cùm morbi cauſam à nobili parte ad

ignobilem amandando ſoleat ſe ſublevare, ſic medicus ipſi naturæ auxiliatur, morbum qui ad mortem feſtinat in alterum qui tolerabilis vitæ erit convertendo. Inabſoluta quidem iſthæc curatio, verùm ut perituram modò navem arenis alliſiſſe ſalutis genus eſt, ita vitam morti vicinam in ancipitem tranſire ſanitatem, conſaneſcere erit. Morbi impetum frangere illud erat veteribus artis antiſtibus, idque conſilii medenti capeſſendum ſuadebant, ubi præceps aut vehemens nimiùm morbus contineri ſtatim indigebat aut cicurari, ne quâ in ægrotantis perniciem currebat præcipitantiâ vel præſentiſſima artis præſidia anteverteret. Hanc ad mentem eruditus medicus *apoplexiæ paralyſin* ſuccedere concedit, quin imò ſimile quid promovere curabit, ſi *frictionum, ſinapiſmorum, epiſpaſticorumvè* ſtimulis, vellicationibus & puncturis obtineat, ut loco nobili decedens humor ignobiliorem occupet: arte pari huic *hæmorrhoïdes*, *diarrhœas* alteri invocabit, modòque *herpetem*, *arthritidem* modò optabit aliis, hæc enim tolerabiliora indulgendo mala, *cerebrum*, *pulmones* ſimiliſque momenti viſcera à periculoſioribus expediet vel tuebitur.

Tanta eſt medendi ſapientiæ dexteritas ! quæ vel nocendo juvat, ipſamet quæ permittit mala ægrotantium ſaluti vertendo ; ſic enim facto ut in ignobiliori parte hoſpitetur humor, tempus conceditur, ſub quo viſcerum tutelæ provideatur.

Hîc ſi ſua bona noverit medicus, ubi ſe produnt opera naturæ, utiles illic agnoſcet morborum *ſucceſſiones*, ut pote alienas ab illis quæ à morbis labefactatam relinquunt ſanitatem. Harum, ſi numerum & nomina ſpectes, curationes exponere immenſi operis fuerit ; verùm ut omnes ſingulatim perſequi nobis non animus eſt, generales illarum notiones tradendas ſuſcipimus, idoneas tamen regendis medentium operibus.

Quilibet fuerit corporis affectus ab aliquo morbo ſuperſtes, à *cacopragiâ* viſcerum venit aut partium *cachexiâ*, ita ut quamlibet ſedem occupet iſthæc invaletudo, *cachexiæ* genus ſit, hoc eſt inverſa partium habitudo, quâ à ſuâ *ſymmetriâ*, textu, ſitu, ordinatione, proportione disjectæ ſunt, unde mutatis directionibus nativis & pronitatibus, perveruntur oſcillationes, coctiones vitiantur, alienantur *ſecretiones*,

à ſequè mutatur œconomiæ animalis harmonia. Harum turbarum cauſam habes in labefactato *tono* partium, aut æquilibrio, cujus indaginem ulteriùs inveſtigando, illam in arcanâ *ſtaſi* quâdam poni reperies. Ergonè ad *fluida* pertinebunt *morborum ſucceſſiones?* has quidem morâ ſuâ aut *ſtagnatione* alunt *fluida*, atqui inde veniunt *morborum ſucceſſiones* unde *ſtagnationum* cauſæ, quæ cum à *ſolidorum ſpaſmo*, preſſu & aſtrictione fiant, exinde quoque repetere convenit *ſucceſſionum* morborum cauſas. Itaque hic *cachexiæ* nomine intelliges partium textûs mutationem, quam *ſpaſmus* induxit, ſic enim à ſitu nativo deſciſcentes fibræ, ſuam mutant ordinationem & *tonum*; inde alter oſcillandi rhythmus, aliaque *undulationum* directio: porrò his vibrationum anomaliis ſubjecta jugiter, quæ illic hærent ſtagnanturque *fluida*, diverſam ſimul indolem induere coguntur, peregrinoſque premere calles, alienis denique ſervire determinationibus. Aliundène meliùs exponitur *cachexiæ* conceptus? qui humorum aut ſanguinis ſaporum motûſque concipitur ſegnities vel abalienatio.

At unde ille *ſpaſmus* qui ſub finem morborum *ſolidis* advenit? quodnam illud *fluidorum* genus quod contrahit *ſtaſin*? utrumque aperit ſolitum naturæ ſub morbis conamen; totum contendit in exterminationem morbidæ materiæ, quam ad *ſecretoria* amoliri nititur; *ſecretoria* autem illa ad *lymphaticas* arterias pertinent, morbidaque materies ad *lympham*, unde concludere promptum eſt *lympham* eſſe, ſeu ſanguinis albam partem non rubram quæ declinante morbo *ſtaſin* concipit, *lymphaticaſ*què eſſe *arterias* quæ *ſpaſmum* contrahunt; his rationibus *lymphæ* genus eſt à cujus ſubactu auſpicatur ſub morbis naturæ lucta, ſuccus nempe nutritius præ exuberantiâ vacans aut ſuperfluus, quem ineunte morbo ſubigendum ſuſcipit oſcillatio febrilis, enitendo ut eum tenuatum ſatis & debitè comminutum lymphaticarum arteriarum diametris aptet, accommodetque *ſecretoriorum* oſcillis. Intereà ſi committat *ſolidorum* vividior & incompoſitus *elater*, hincque factæ oſcillationum turbæ, ut crudus vel imperfectè comminutus ille ſuccus ad *lymphaticas arterias* pellatur, nata hinc ingluvies *ſtaſin* inchoabit & ſucce-

daneorum morborum nidamenta; hinc aliundè ſanguinis circuitui fit reſiſtentia, in quam vincendam *ſolida* vel colluctando *ſpaſmodicè* oſcillabunt, vel ſucci illius tardati adactione impeditâ *tonicè* ſe ingurgitabunt. Indè latentes aut cæcæ per viſcera diſſeminatæ *ſtagnationes* ſuccorum, quæ *obſtructionum*, *tumorum*, *ſcirrhorum*, ſimiliumquè morborum ſucceſſionum ſunt initiamenta.

Hæc ſi ad ſingulas corporis regiones adhibeas, palam fiet ratio propter quam in his vel illis viſceribus morborum fiunt ſucceſſiones; enimverò viſcera quælibet ſingulares vaſorum compacturæ ſunt, quorum ut ut mirabilis *ſymmetria* videatur, interim non æqualis *toni* ſunt aut *elateris*: in humano enim corpore, non ſecus ac in eleganti quolibet ædificio, cujus partes ut ut perbellè ordinatæ inæqualis ſunt firmitudinis, *inæquale* quoque eſt *partium robur*, ratione cujus ſub morbis diſpariliis fiunt virtutis ad reddendam *cordi* tantam ſuccorum menſuram, quantam ab aucto ſanguinis circuitu receperunt, unde in cæcis viſcerum receſſibus feculentæ ſubſidunt, cumulanturque ſuccorum reliquiæ, quæ præſenti morbo-

ſuccedaneum parant: hoc autem ſub caſu ſi vaſa illa in quæ ruet & ſubſidebit morbidus humor, & intrà quæ germinabit *apoſtaſis*, aperta habeant effugia, hæc in *excretoria* evadent, quibus aufugiet morbidus humor; ſicque qui ſuccedet morbus ad *catarrhales* aut *colliquativos* pertinebit: verùm ſi propriis effugiis careant, aut eâ ſui parte illa ſtagnentur quæ ab exitûs loco longiùs abſunt, ad *inflammationes*, abſcedentia, *ſcirrhos*, *tubercula*, *apoſtaſes* ſpectabit qui ſuccedet morbus.

Quotquot enim ſunt *ſucceſſiones* morborum, ad horum alterutrum omnes referuntur, ad tumores nempe vel ad *colliquationes*, tabes enim aut *atrophia* in quam tam multi exeunt morbi, *colliquationis* quoque effectio eſt & *tuberculorum* comes, adeò ut qui in medendo ab utroque ægrotantem tueri noverit, ſtirpitùs reſecare didicerit futuras morborum *ſucceſſiones*. Prima ergò medici cura ſit, ſanguinem ſuo in alveo ita continendi, ne debitis vaſis ad alia exſiliat priuſquam ſua ad *ſecretoria* pervenerit; quod ut obtineat ſanguinis ita diriget curſum & moderabitur, ut nullibi inter eundum tar-

deſcat, ne morantis illius circulationis causâ, diſſociati ſanguinis inquilini ſucci hinc illinc diſſiliant, quo ſub tumultu, præterquam quod ſtagnatæ partes *obſtructiones* incurrunt, ſuis à *ſecretoriis* proprii disjiciuntur ſucci, vel alieni ad *ſecretoria* pelluntur. Præterea cum à tranſmutatis *ſecretionibus*, vitiatiſque, permixtis vel confuſis ſuccis enaſcantur ſecundarii morbi, his occaſiones præſcindet medicus, ſanguinis enim circuitui æquabilitatem conciliabit, quâ ſervato ſuo ſanguinis curſui tenore, ad propria currunt *ſecretoria* qui purgandi, ſeu, ut aiunt, *depurandi* ſunt ſucci, defecatoque ut decet, ſub primario morbo ſanguine, ſicque depulſis omnibus morborum reliquiis, ſecundarii præoccupatur materies aut reſcinditur.

Hanc aſſerit curandi felicitatem ſanguinis aut *fluidorum* molis facta mediocritas, ſemel enim ineunte morbo permiſsâ ſanguini totâ quâ tumet mole, futuris ſtagnationibus præludere eſt, & morborum *ſucceſſionibus* dare primordia, obſervantibus melioris notæ medentibus, non aliundè nec frequentiùs pullulaſcere morbos aut regerminare, quàm ex neglectis iis quæ ſub morbo-

rum initiis ſanguinis moli minuendæ ſerviunt. Morbus enim preſſionis ſtatus eſt, ſub quo ſanguinis moles tubulo conico coercita, à capacioribus locis ad anguſtiora jugiter urgetur; tunc ergò tubulorum illorum capacitates minui non mediocriter concipitur, ſed quanto periculo manifeſtat corporis humani tubulorum conditio, hi enim omnes ſub ſanitate pleni ſunt, in ingluviem proinde illicò proclives, ſtatim atque *fluidis* quæ continent fiet acceſſio molis; hoc autem naſcente morbo creſcit periculum; ubi tubulorum illorum capacitates, quæ certæ ſolùm fluidorum menſuræ continendæ pares erant arctantur, eòque magis quòd à ſupervacaneorum ſuccorum redundantiâ oriri ſoleat morborum pars non minima. Itaque hinc cretâ ſanguinis mole, minutis illinc tubulorum capacitatibus, quantùm ineuntibus morbis ſanguinis circuitui cumulabitur impedimenti! quod ſi amovere confeſtim omiſerit medicus, ſocius & conſors erit futuræ omnis morborum difficultatis, malitiæ & periculi, utpote ſupinitate ſuâ, vel ignorantiâ factus author *ſtaſis* & *inflammationum*, quas currente morbo inducet viſceribus

ſanguinis ſpiſſitudo, tum & infelicium omnium quæ illi ſuccedent mali appendicum.

Stupendum inſuper, quàm denſa *catarrhorum*, fluxionum, *colliquationumvè* omnis generis, coloris aut naturæ invadat cohors, ab illo medentis delicto! hinc enim à tumente intrà majora vaſa ſanguinis mole obice facto refluæ *à lymphaticis lymphæ*, hujus hùc illinc eluviem fieri neceſſe eſt, juxtà hanc ſanguinis circuitûs legem: dum per venas ſanguinales ad cor remeat aſſiduè pars rubra ſanguinis, per *lymphaticas* ad ſanguinem regreditur illius alba pars; at huic regreſſui obicem ponet cumulata iſthæc intra venas ſanguinis moles, unde aliorsùm reflecti *lympham* neceſſum erit, ad hæc nempe vel illa *ſecretoria*, imprimis ad *glanduloſum* omne genus, unde maximè conſtant viſcerum & carnium compacturæ. An alicundè deduces feliciùs *ſéroſæ colluviei* fontes, qui declinantibus morbis has vel illas mergunt partes? hucque ſpectant multiplicia ſeri ejectamenta, ſuccorum fluores, *diarrhœæ, catarrhi, hydropes*, in quæ exire tot morbis conſuetum eſt. Hîc *acida* quæ *lympham* à ſanguine

præcipitant, diſſociantvè accuſare amant ubi ſolas *determinationum directionumvè* mutationes accuſandas oſtendit *ſecretionum* lex; juxtà quam impeditus alicubi ſuccus aliò refluit, illàc *excerni* præceps ubi paratos inventurus erit exitus.

Sed hinc æſtimabitur quàm iniqua ſit & immerita vulgi exprobratio, quâ in ſanguinis miſſionem *hydropis* cauſam refundunt, dum evincit animalis œconomiæ ratio ab illâ omiſsâ manare *ſeroſæ colluviei* originem. Fateatur enim neceſſe eſt penès quem fuerit partium corporis vera cognitio, medium inter aquas, & aquarum periculis ſubjectum hominem vivere, qui cogitabit quantò *ſolidorum* pondus ſuperat *fluidorum* quantitas, tantò uberiorem eſſe & locupletiorem *ſeri* aut *lymphæ* fundum quem ſi adhuc cum ſanguinis rubrâ parte collatum, hanc triplo & ampliùs ſuperare agnoveris, ultrò concludes nihil eſſe in univerſo corpore, quod præ *ſero* & *lymphâ* exuberet magis. Cæterorum loco ſufficit unum ex *ſolidorum* conflaturâ ductum argumentum; ex vaſculis *ſolida* conſtant, quæ vaſcula cum omnia *fluido* quodam plena ſint, conſequitur maximâ parte

fluidum eſſe, unde exſurgit carnium moles & habitudo.

Igitur ſi hæc moles fuerit 100. librarum, 50. fortè erunt *fluidi* libræ, quas in ſe habebit: atqui ſingularum partium ſtamina *ſpermatica* ſunt, id eſt, ex vaſculis *lymphaticis* coalita; *fluidi* ergò quo *ſolida* turgent pars maxima *lymphatica* eſt. Præterea memineris non otiari hanc *lympham*, neque inutilem in illis partium latebris hoſpitari, quin imò ſubſidiarium eſſe ſuccum qui circuitu perenni ad ſanguinem venit reditque, ut illum diluat, ditet, renovetque omnia bona, quæ manente ſucci illius appulſu expectabis; ſi autem adeò tumeat intra vaſa ſanguinis exuberans moles, ut quæ venturæ illi *lymphæ* debita erant præoccupet loca, tunc repulſam hæc paſſa, quaſi indignata aliò reflectitur, eluviones commiſſura.

Quæ cum ita ſint, librationis genus erit ſanguinis maſſam inter quæ intra majora vaſa circumfertur, & ſuccorum molem quæ intra carnium tubulos circumeundo repit. Hic enim reptatus ad ſanguinem vergens, eò versùs niſus aut conamen juge eſt, quod facto alicubi repagulo recedens irritum, lym-

phæ rivulos aliò reportat, qui in fluxionum flumina, omne nempe *catarrhorum* genus faceſſunt. In curandis ergò morbis cautus attendet medicus, ne ſuà vel morbi culpâ illam cadere ſinat librationem, ſuâ diligentiâ faciendo, ut ad ſanguinis vaſa facilis ſemper & liber *lymphæ* appellenti pateat aditus, idque vaſa levando à ſanguinis nimiâ mole, à quâ memoratum modò naſceretur *lymphæ* repagulum, morbiſque infelices ſucceſſiones *mille*.

Sunt ſanguinis cultores avari, qui ſpretis illis quas malè norunt æquilibrii rationibus, diligentis & generoſæ purgationis operâ *ſeroſæ colluviei* proventum omnem præſcindi volentes, venæſectionis locum purgationi concedunt, ſicque morborum quaſlibet *ſucceſſiones* præverti docent, quo ſucceſſu, meliùs quâ curationis infelicitare, aperit ipſiſſima purgantium operatio, quæ (ſi inprimis, ut hodie moris eſt, *ſtibiata* ſint) ad ſtimulantium genus pertinentia, tota in vellicando erunt, vellicando autem ultimas *ſecretoriorum* extremitates, à quibus extorquendo aliquantam illò reflexæ *lymphæ* portionem, effectum morbi intactâ causâ reſcindunt quidem, intereà dum

ſiccando omne ſerum, omnis *lymphæ* ſiccant fontes; quod tabeſcere eſt, & reverâ *atrophiæ* nulla tam fecunda parens, quàm immanis purgatio, cujus pericula docet *cholera morbus*, quo vel athleticum corporis habitum paucis horis colliqueſcere vides.

Hinc obſervare licet à ſanguinis miſſionis neglectu manare non ſolùm infauſtas *morborum ſucceſſiones*, ſed & *apoſtaſis* omne genus, quod currente morbo ſe profert, tot enim conſectaria ſunt *ſtagnationum* ſanguinis, quas hujus circuitûs mora ſub morborum initiis inchoat, cumulat autem ſectio venæ neglecta, ut pote quæ ſola ſit quæ efficaciùs naſcentes ſanguinis *ſtaſes* reſolvit. Rationem qui inveſtigabit, illam inveniet in illo jugi *lympharum* ad ſanguinem circuitu, à quo cum ſanguini redeat perennis ſuccorum proventus, exuberantem jam ſanguinis molem, & impedimenta illius creſcere ſtatim neceſſum eſt; aliundènè enim veniret pellicea illa ſuperficies quâ obductus videtur ſanguis ſub *pleuritide* & *inflammatoriis* affectibus, quibus ſingulare ſit notaculum? certè gluten illud *lymphaticum* proximè accedit ad *lymphaticum* illum ſuccum qui à partium

omnium *lymphaticis* ad ſanguinem refluit ; hærenſque & viſcoſa iſthæc materies, idonea maximè eſt ad impediendas, obſtruendaſque partes, tum formandos quaſlibet *tumorum*, *glandularum*, *inflammationum* & *abſceſſuum* ſpecies, quæ graves comitantur morbos aut conſequuntur. In hoc rerum ſtatu ſanguinis miſſionem præteriiſſe, ad peſſima quæque morborum ſymptomata, & infelices illorum *ſucceſſiones* pandere iter eſt, aut horum congerere materiaturas.

Quo ergò in pretio habenda ſit venæſectio ad *morborum ſucceſſiones* intelligitur eò meliùs, quò videtur accommodatior ad prævertendas illarum cauſas ; quod enim futurarum illarum fomites præſcindat, valoris illius pars non maxima eſt, nam aliunde præcavet adhuc *ſecretionum* turbas & ſuccorum confuſiones, à quibus morborum & curationum difficultates, *indicationum* dubitationes & pericula remediorum : ſed quod medenti obſervabile magis eſt, ſæpe nullum in curandis morborum factis *ſucceſſionibus*, tam præſens quàm in venæſectione experietur auxilium ; enimverò cujuſlibet ſortis aut formæ ſit ſuccedanens morbus

medentis

medentis animo non repreſentat aliud, quàm lenteſcentis alicubi, hærentiſque & impediti ſanguinis factam *ſtaſin*; quo ſub conceptu, cum ſucci alicujus expedire ſe nitentis irritum conamen intelligitur, quod naturæ molimen eſt minùs, quæ incudi ſuæ morbidum ſuccum ſubjectum teneret & obnoxium, quàm *ſpaſticæ* partis impeditæ oſcillationis inquies adversùs hoſtilis ſucci ictus malè ſe tuentis, erit medici cura princeps in cavendo ne præ ſucci eluctantis renixu inflata rumpantur aut dehiſcant vaſa; quemadmodùm enim à coorto camini incendio periculi nihil vicinæ domui eſt, modò ſibi conſtet caminus ardens, hujuſque firma ſit ſtructura, ſimiliter quantumvis gravis ſit ſuccedaneus morbus, quâlibet ratione ſæviat hærens humor, ſpe non cadet medicus, quandiù manebit ſpes fore ut arietantis humoris vi & copiæ firma obſiſtant ſtagnatorum vaſorum latera. Ad hæc autem quid tam idoneum quàm miſſio ſanguinis, quæ inſimul à *ſtaſi* abſolvit vaſa aut ab ingluvie liberat; quæ hærentem ſuccum à ſanguiniſque circulo alienatum circuitûs fluento reddit, reſtituit tandem proprium vaſis *tonum*, nativamque

oſcillandi facultatem. Sanguineæ enim molis minoratione ampliora facta in vaſis ſanguinalibus ſpatia, refluenti ab ultimis partibus *lymphæ* liberiorem reditum concedunt, eâdemque operâ à *ſpaſmo* ſolutæ partium fibræ faciliùs oſcillant; alterutrum ergo emergere bonum neceſſum eſt, vel enim hærens in vaſorum extremitatibus humor, apertum ſibi ſentiens ad inanita ſanguinalia vaſa aditum, eò confluet, vel versùs *ſecretoria* longiùs ille adactus, ad illud quod contingit propiùs *ſecretorium* emittetur, ex *judicatoriis* eam producturus evacuationem quæ morbi aut naturæ ingenio congruet magis: id autem procurante omne bonum redditâ ſuâ vaſis oſcillandi libertate, quæ huc aut illùc pro ſuis pronitatibus, facilitatibus, & diſtantiis ſuos diſtribuunt ſuccos. Reipsâ enim *criticæ* ſolutionis genus eſt illa ſtagnatorum ſuccorum reſolutio, quâ vel communi ſanguinis fluento redditus morbidus ſuccus incudi naturæ elaborandus redditur, vel ad congrua amandatus *ſecretoria* utiliter evacuatur.

Sunt & alia auxilia quæ in curandis morborum *ſucceſſionibus* venæſectionis operam adjuvant non mediocriter,

diluentia nempe ex aperientium decoctis, *apozemata* vocant, quæ ſtipata *martialibus*, *fluida* maſſulis armant, quarum munita mole, in ſtagnata vaſa impetum faciendo arietant, horumque dilatando capacitates aperiunt; ſicque omnes ſuccorum *ſtaſes* diſſipant, reſerant *obſtructiones*, circuitùſque ſanguinis ordinem reſtituunt & æquabilitatem.

Quidquid enim energiæ ſpondeant quæ in abſolvendis morbis dilaudantur præſidia, in tantùm cedunt feliciter, in quantùm partibus ab æquilibrio disjectis *momenta* adjiciunt, ſic *momenti* genus erit *ferri* ſeu *Martis* molecularum factum cum ſanguinis fibrâ connubium, hujus enim mutatis pondere & maſsâ, adversùs *ſolidorum* ictus *reſiſtentias* illius mutari conſequitur, hinc alius oſcillationum *rhythmus* exſurgit, hicque ad æquilibritatem inclinans, ſanguinem enim ſolvendo ad circuitum facit parabiliorem.

Alium æſtimabis purgantium effectum, etenim quâ pollent ſtimulandi virtute, pacem in quâ conquieſceret declinante morbo *ſyſtaltica* vis aſſiduè diſturbant, unde liquet quàm parùm habeant ſecuritatis ad curandas mor-

borum *ſucceſſiones*, partes enim ab æquilibrio jam alienatas importunè pungendo alienant ampliùs, morboſaſque oſcillationes alendo morbum perennant. Hinc non deſunt eos inter medendi artifices quos docuit uſus, qui in curandis *chronicis* & ſuccedaneis morbis, *purgationi* miſſionem ſanguinis ſubſtituere nonnunquam didicerunt. Ratio ducitur ex intellectâ malè (ut jam anteà monitum eſt) aut perperàm expoſitâ *cachexiæ* ejuſmodi morborum altricis ideâ; quam à ſordeſcentibus primis viis mutuando non pauci, purgationum vi & frequentiâ exhauriendam autumant, quam è contrà in altâ arcanâque ſanguinis ipſius in interioribus vaſis *ſtaſi* alii ponendo, ſanguinis miſſione ſolvendam edocent. Hinc ſæpè *hydropicorum* infelicitas, qui tam raro convaleſcunt medicantium non infrequenti culpâ, quâ illum morbum *purgantibus* laceſſunt aſſiduis, qui ſæpiſſimè *catharſi* indiget minùs, ne quidem *aſcite* dempto, ſub quo viſcera ſubmerſa aquis ab *hydragogis* horrent, à quibus tam dirè læduntur, ut ab illorum potentiis colliqueſcendo, immedicabilem contrahant labem.

Reverâ ſuprâ fidem eſt circà *hydropis* cauſam vulgi portentoſus error; *menſibus* defecta mulier, *hæmorrhoïdibus* defraudatus vir, à malè *judicatâ* febre convaleſcens homo quilibet, hi omnes à morbo ſuo perperàm ſuffocato in *hydropem* labuntur? hunc à pituitâ, ſerovè oriri pronuntiant, in hiſque ſiccandis aut exhauriendis humoribus anxiè ſudando, morbum reddunt inſanabilem; interim evidens hæc allucinatio eſt, à quâ facili, obvio & ſimplici hoc cogitatu declinare promptum erat, ſanguinis enim *ſtaſis* inſolubilis fuit quæ priorem morbum fecit, ſanguinis ergò ſtaſis inſoluta eſt, quæ ſecundarium morbum alit; maximè cum inſolutam eſſe prioris morbi cauſam tam evidens ſit quàm manifeſtum nec ſuos mulieri *menſes*, nec viro *hæmorrhoides* rediiſſe, inſuper nec ſolutam ut decebat febris cauſam.

Supereſſe ergò à morbo obſtinatam ſanguinis *ſtaſin* in arteriis ſanguinalibus palam eſt; at hærente in arteriis ſanguinalibus ſanguine, ad *lymphaticas* (quæ ſanguinalium propagines ſunt) reſtagnare *lympham* conſequentia eſt, medentis ergò officii erit ad ſanguinis *ſtaſin* reſolvendam attendere ſimul &

ad ſiccandam *lymphæ* eluviem ; bene memoris cedere nuſquam feliciter, ut ut feliciter inſtitutam ſtagnantis ſeri exſiccationem, quandiù durat ſanguinis *ſtaſis* in ſanguinalibus vaſis, iſthæc enim cæca illa eſt viſcerum labes, quâ præſente infauſtam pronuntiarunt artis ſapientes immanem quamvis factam ſub *hydrope* ſeri evacuationem, ut pote quæ ægrotum ab effectu morbi non à causâ levat. Hæc interim non omittenda, juvabit enim tum expediendo viſcera ab humorum pondere, à quo compreſſis vaſis periculum fit, ne illorum *tonus* fatiſcat, tum paratos tuendo ultimos *ſecretoriorum* exitus, ut dùm *aperientium*, *amarorum*, *martialium* (fortaſſis & *venæſectioris*) operâ reſolvetur in majoribus vaſis facta ſuccorum *ſtaſis*, in vaſis minoribus libera inveniant & aperta effugia reſoluti ſucci.

Intereà hinc diſcat medicus perpendendum eſſe ſibi in curandis morborum *ſucceſſionibus*, qualis ſit ſanguinis albæ partis circuitûs ratio, conditio nempe, ſitus, mutatio ; à *lymphâ* enim naſcitur ſuccedaneorum morborum pars maxima, & à *lymphæ* qualitate, loco, habitu, motu, ve-

niunt morbi *ſucceſſionum* diſcrimina. *Lympha* eſt à quâ fiunt omnes non tantùm *hydropis*, *œdematis*, fluxionumque & *catarrhorum* ſpecies, ſed & viſcerum *obſtructiones*, *ſcirrhi*, tubercula tumores, & *glandularum* duramina, tot enim vaſis adactæ *lymphæ* fructus ſunt, ubi vaſculorum anguſtiis preſſa compactaque in ejuſmodi tubera emergit; ſi adhuc obſerves arteriaca eſſe illa vaſcula intra quorum parietes denſata iſthæc *lympha* coërcetur, intelligere erit *arterias* eſſe obſtructionum ſedes, adeò ut in *arteriis* ſanguinalibus fiat partis rubræ ſanguinis *ſtaſis*, & in *lymphaticis* partis albæ ſanguinis mora, utrobique enim arteriales tubi ſunt ad ingluviem proclives, quoties ſuperiores illorum uberiùs præoccupaverit humor, tunc enim irruentis humoris progreſſui obſiſtendo ipſius moles, illum moratur, denſat, induratque; indurat, inquam, preſſa enim lympha (quæ cogi facilis eſt, indèque denſari prompta) forti, jugique arteriarum *elatere*, lanæ ritu quæ preſſu concreſcit, in coagmentum arctè denſatur, dureſcit, corporatur. Hæc forte curiosè magis quàm utiliter inveſtigata viderentur: verùm qui

cogitabit ſub illâ ſanguinis albâ parte latere ſanguinis fibram, quæ de *ſolidorum* familiâ eſt ſeu de villorum numero qui *contractiles* naturâ ſuâ ſunt aut *elaſtici*; inſuper qui meminerit, quanti *elateris* ſint *arteriarum* tunicæ, docebitur quâ cautione indigeat *ſcirrhorum*, *glandularumque* dureſcentium cura, ſeu morborum ejuſmodi quos fatui aut emortui ſucci fovere videntur; reverâ enim à ſucco pendent qui in radice *elater* eſt, eoque intrà *elaterem* coërcito: unde ratio ſe prodit propter quam audentiùs aut temerè tractati ejuſmodi tumores, dolorem ſæpe contrahunt, & interdùm *carcinomatis* induunt naturam.

Inſuper, quod coronidis loco hîc erit, in *lymphæ* preſſu, attrituvè habes non inſinceram illius morbi cauſam, quam aliis bene multis ſuccedere non inſuetum eſt, partium nempe maciei, *tabis* aut *atrophiæ*; cum enim hi affectus alibilis ſucci vitio enaſcantur, num aliquandò delinquit graviùs alibilis ſuccus, quàm cum à nativâ *diatheſi* deſciſcit? tale autem eſt ſucci nutritii qui actiùs premitur delictum, ſic enim canalitiæ (unde conſtat) particulæ depreſſæ nimiùm ſolideſcunt, ſuiſquè

defectæ cavitatibus nutricationi ineptæ fiunt, impares nempe ſarciendis detritarum partium, quæ canaliculorum compacturæ ſunt, canalitiis particulis. Neque hæc eſt animi in comminiſcendo laſcivientis inutilis idea, quam aſtruit tabidis medendi ratio ſolemnis, uſus enim oſtendit nihil conferre magis ad illorum medicinam, quàm ea in quibus integræ magis ſunt, quas inſevit creator, canalitiæ particulæ, qualia ſunt ex avenâ, oryzâ, hordeo pulmenta; enimverò ſi ex iis quæ ad animalia ſpectant non nulla ſunt, quæ ad has curationes laude aliquâ digna ſunt, lactaria erunt vel animalium lactes, ceu lactariæ partes, exſangues ſaltem, ut ſunt vulpini pulmones & vitulini, pullorumque juniorum carnes, quibus addes *limaces*, *ranas*, *teſtudines*, *oſtrea*, *cancros fluviatiles*, ex piſcibuſque non paucos, edulia omnia, in quibus *lympha* quaſi pro ſucco eſt, proindèque à carnibus in in tantùm alienis, & canalitiis primordialibus particulis in tantùm adhuc turgentibus, in quantùm partem ſanguinis rubram participant minùs.

CAPUT XXII.
ET ULTIMUM.

De morborum incurabilium curationibus, ubi de medicinâ negativâ, ſeu de non agendis in medicinâ.

UT ut miſerabile malum, levius fit patientiâ; quæ ideò extremis rebus aut extremè arduis pro præſenti remedio habetur; igitur incurabilibus morbis patientiæ inveniſſe remedia aut tolerantiæ inſtrumenta ſuppeditaſſe, illis medicinam adhibuiſſe eſt: ut enim indeclinabili morti ſolatio eſt *euthanaſia*, ſic in curabili morbo remedio eſt ferendi illius facta facilitas. Id boni ut ægrotanti commodet medicus, in curando attendet ad inſanabiles morbi cauſas, ut quas ſuperare non novit, cicurare diſcat; eaſnè laceſſendo remediis? *crabrones* ſæpe *irritare* erit, illius enim non rarò ingenii ſunt aut hoſpitii, quò uſque aut nullatenùs aut periculosè remedia pertingunt, adeò diſtantes, teneræque ſunt vel faciles lædi quas incolunt ſedes! tam moroſus impatienſque tangi qui illas alit hu-

mor! de incurabilium enim morborum cauſis obſervabile eſt, eas ut plurimùm aut occupare nervos, aut in *lymphâ* poni, quod idem illis eſt ac penitiores ſuccos & ſedes occupare; ſed ſi hinc proferat ſe minùs adhuc curationis difficultas aut periculum, memineris nulla eſſe tam inemendabilia quàm *nervorum* & *lymphæ* vitia. Verùm quæ aperto marte aggredi intutum fuerit, clàm & ſenſim illa debilitari fuerit conſultum, iis nempe pabula reſecando.

Diætæ munus hoc erit atque poteſtas, quæ vel ſubtrahendo ſuccos, mineram minuet mali, vel huic adverſantes ſuppeditando caſtigabit ſenſim & ad meliorem adducet frugem. Quantumvis enim altè inſideat *lympha*, imo etiam *glandularum* & nervorum meditullio, vel ipſis oſſium medullis, à ſanguine uno pendet ut aleſcat; ſanguinem ergò immutari, *lympham* emendari erit, eò tutiùs & feliciùs, quòd cum circulationis conditioni ſubjecta ſit, *depurationis* quoque, aut *tranſpirationis* ſerviat neceſſitati, ſic ut intereadùm ſuccorum alibilium benignitate morbida *lympha* demulcebitur in dies, *tranſpirando* in dies renovabitur. Quoſvis ergò receſſus arcanos illa

præoccupaverit, *ſpaſmo* quantumvis rigeant nervoſæ partes, innocuum fit in alimento medicamentum, vel alimentum ſimplex, nativâ ſuâ benignitate creatoris digito medicatum.

Et reipsâ ſub ejuſmodi curationum ambagibus, ubi rerum obſcuritate obnubilata cæcutit humana mens aliquidnè medico conſultius erit, quàm eò confugere, ubi durant adhuc ad vitæ tutelam inſtitutæ creatoris leges, hoc eſt ad inemptas dapes, ſimplices cibos aut inartificiales, medicamentoſos eò magis, quò medicati minùs ſunt, leves enim ſunt, tenues, inſaporati; ſicque exquiſitis ſaporibus defecti, neutri ſunt, *adiaphori*, ad naturæ nutum, ad hunc vel illum effectum parati; verbo remediorum matrices, naturaleſquè medicaminum moduli, qui à medente eò tutiùs uſurpabuntur, quòd in futuras vitæ neceſſitates à ſummo conditore tam veridico, quàm vero proviſi fuerint. Hæc ſua per nomina aut titulos definire, peritiæ medentis erit aut ſapientiæ, intereà monuiſſe juvabit, congruentia magis futura eſſe ea quæ de diluentium claſſe erunt, quæ tum aquarum more vaſculorum permeent receſſus, tum affinita-

te ſubſtantiæ cum *lymphâ* coëant aut corporentur.

Sic eliqueſcens fluxavè morbida *lympha* ad circulandum paratior fit, fruſtrà tamen adhuc, ni aliunde ad id etiam determinetur, ut enim illam in vaſorum capillamentis hærentem ad centrum corporis aut majora vaſa evocari neceſſum eſt, ut publico ſanguinis fluento reddita, ad *ſecretoria* feratur, ad illa majora vaſa pandendum illi hoc iter eſt. Venæſectionis officium illud erit, quam qui ad incurabilium curationes modulari ſcitè noverit, ultrà fidem eſt, quot mala, quot pericula, quot labores antevertet, quàm diùque nec moroſus cauſariam tolerabit ægrotus vitam; enimverò cavet ſub incurabilibus identidem ſecta vena, ne ad ſtagnatum *lymphâ* locum tantùm humoris confluat, facitque ut ſanguis depleta ſentiendo vaſa, prementiaque minùs, diffletur meliùs, tandemque cum *ſolidis* contranitendo minùs, minùslaborum ægroto pariat: attendendum quoque ſub incurabilibus morbis latere ſæpè contagium aliquod, ſexui modò, modò familiæ, regioni interdùm proprium, unde ſuas in curando medicus mutabit aut mutuabitur

indicationes, ſic ægrè invenias in feminis difficiles morbos, quibus admixtum non obſerves aliquid *hyſtericæ paſſionis*; quapropter morborum ejuſmodi remediis *caſtorei* aliquid admiſceri ſapientis apud *italos* magiſtri conſilium eſt.

Baglivi.

Iiſdem familiaris eſt *menſium* alicujuſmodi vitiatio, ſive quantitate, ſive qualitate delinquant, ſive aſſeclam, comitem, aut vicarium habeant *album fluorem*; quæ ſcrutari medicus interrogando ſi omiſerit, officio artis & ægrotæ deerit ſolatio. Similiter familiæ ſunt quas aut *arthritis*, *phthiſis*, *nephritis*, *hæmorrhoïdes* aut *melancholia* infeſtat, quod ſi ſciſcitando recognoveris, pro comperto habeas, ex his affectibus alterutrum venire in partem incurabilium morborum, qui cadunt in illius familiæ nepotes. Denique *endemii* morbi ſunt, ſunt & terrarum aut regionum peccamina, quæ ad morbos incolarum incurabiles facere non mediocriter, obſervabis: hinc quid *ſcorbutici* ſubeſſe incurabilibus littoralium morbis confeſſa res eſt; nec infrequentia exempla aliorum ſunt, qui *colicæ* obnoxii ſunt quia terras incolunt ex quibus alba proveniunt aut maſcula

vina; aliorum qui *dyſuriæ*, quia illas incolunt terras quibus pro potu ordinario *cereviſia* eſt: porrò in his omnibus morbidam *diatheſin* latere intelliges, unde malitiæ non parum incurabilibus morbis affricabitur, hincque ſe dant non infrequenter morborum aut morbi cauſarum circumſtantiæ, quæ ſanguinem mitti poſtulant, ut qui inſanabilis eſt morbus tolerandus veniat; id autem obtinetur ab ægrotante arcendo *phlogoſes*, dolores, ſimiliaque graviora *ſymptomata*, imprimis humorum *colliquationes*, quæ difficilium morborum peſtes ſunt, ut pote quos, ſiccando vitæ fontes, aut incurabiles reddunt, aut lethales; ſed humorum *deliquia* vel eluvies præcavet nihil tam efficaciter, quàm venæſectio, quæ ſuccorum ut copiam, ſic & preſſiones minuendo, *ſolidorum elaterem* mollit, *fluidorum* frangit impulſus, proindeque humorum *præcipitationes* antevertit.

Nihilominùs tamen ut ut nullum tam præſens eſt remedium quàm venæſectio, ubi præcipitis alicujus eliquationis præſentia urget, ſic ubi (veluti ſub incurabilibus) tempus aut otium conceditur, alterum præſto eſt tutumque

auxilium, ope cujus humorum exſuperantiæ & *præcipitationibus* certò occurritur, victûs nempe ſobrietas aut parcitas alimentorum, quâ ut utilius nihil & potentius ad ſanitatis tutelam, animi vim & corporis longævitatem, ita accommodatius eâ nihil & tutius ad felicem inſanabilium morborum curationem. Semper enim plenum eſt corpus humanum, ut pote compactum ex vaſis ſeu tubulis qui ſemper pleni ſunt; ſed nuſquam illud tam plenum eſt quàm cum morbo laborat, quo tempore humoribus ſtagnatur; igitur ſub morbido corporis ſtatu (potiſſimùm in adultis) ſuccis ſatiatæ ſunt corporis partes, ſic autem ſatiatæ, ut quibus turgent ſucci eam longè ſuperent quantitatem, quæ perennandæ ſanguinis circulationi, proindeque ſervandæ vitæ ſufficeret; nam pulpæ unde tument in ſanis partes, pinguedines quibus inſuccantur carnes, ventres quibus prominent *muſculi*, tot nata ſunt ſubſidiariis ſuccis promptuaria, qui congeſti illic in ſanis ad partium nitorem & venuſtatem, ad ſarciendas in futurum humorum jacturas reſervantur. Vacantium autem aut vicariorum illorum ſuccorum quanta

ſit menſura concipitur ex innumerabilibus membranarum punctis unde ſcaturiunt illa vaſa, *lymphatica* ſcilicet, quæ ſuccos illos undequàque ſorbent ad majores venas eos revectura : tanta eſt copia ſuccorum qui jugiter ab habitu corporis ad centrum, ſeu à capillaribus vaſis ad majora vaſa remeant! ſed ea ipſa eſt quæ coorto morbo intra habitûs corporis capillaria intercipitur ab interrupto ab habitu ad centrum circulationis commercio ; porrò in illâ habetur ſuccorum fundus inſignis, qui cum de nutritiorum genere ſint, ſobrietatis jura, neceſſitatem, commodaque ſtabiliunt, ut pote ſufficientes corporis viribus ſuſtentandis, quandiù lenteſcentes & impediti, hinc à circuitu ad majora vaſa, illinc à *tranſpiratione* per minima cohibentur.

Poſthàc non aliunde quàm ex illo ſuccorum fundo mutuaberis origines omnis generis alluvionum quæ ſub morbis hinc & inde prorumpunt, *diarrhœarum*, *catarrhorum*, *coryzæ*, ſputaminum, *fluoris albi* formâ, quibus in uno majorum vaſorum ſanguine inutiles quæſieris fontes ; maximè cum paucas illius ſanguinis libras brevi ſiccarent enormes illæ colliquationes,

dum è contrà non ferè minùs quàm totiùs corporis ſuccorum pondus exhauriendum offerunt illa vaſa quæ ad majora vaſa *lympham* revehunt : in eodem fundo invenies adhuc cruentarum *excretionum*, nominatim *hæmorrhagiarum* cauſas & materies, poſtquam enim diù ſudatum eſt in definiendo, undenam materiæ ſatis veniret, quæ tam profuſis evacuationibus alendis ſufficeret, ecce illam abundè ſuppeditat una *lymphaticorum* egeries, omnia enim illa ejectamina, *lymphæ* ſunt aut ex *lymphâ* latices, quæ cum hoc vel illo humore facto ſibi connubio, hoc vel illud fecit ſibi nomen, hunc vel illum ſaporem induit aut colorem.

Sed, quod rei caput eſt, inde ceſſet oportet iniqua adversùs venæſectionem querimonia; nunquid enim erit unde tantùm à venæſectione metuas corporis viribus? has enim ex unâ majorum vaſorum ſanguinis quantitate metiendo, venæſectione brevi exhauſtum iri clamabant, ſed ut ſuccus nutritius *lympha* eſt, facto hujus ad ſanguinem jugi appulſu, ipſius ſanguinis augmentum vel proventus eſt, quæ cum venæſectionis effectio ſit, quâ

reſecti ſanguinis locum occupat *lympha*, aut corradetur aliundè adversùs venæſectionem exprobrationis materies, aut honori ſuo illam reſtitui vult juſtitiæ lex.

Hæc quidem bona affert venæſectio in curandis incurabilibus morbis, ſed neque contemnenda ea quæ contribuet ſapienter adhibita purgatio; quidquid enim languoris & pauperiei ſuccorum opponere videatur de morbis illis præjudicata opinio vulgi, ſub illis ſuſpicari medicum decet, lenteſcentium ſuis in vaſis ſuccorum luxuriem, quos identidem ſuffurari convenit, ne vel morâ aceſcendo *ſpaſticam* inferant, aut augeant *diatheſin*, vel ne multitudine ſuâ aut pondere *ſolidorum elaterem* vincant, partiumvè perdant *æquilibrium*. Hæc autem arcet mala facta laxitas alvi, illis præſertim præſidiis quæ inteſtina vellicando magis, quàm ſtimulando, *ſecretoriorum* (quæ hîc innumera ſunt) oſcilla officii admoneant; *epicraſin* illud dixère majores quâ volebant molliri partes non pungi, ſuo artis uſu eruditi, quantùm ab *erethiſmo* metuendum ſit iis ſub morbis, ubi expeditas & liberas ſemper eſſe opus eſt partium oſcil-

lationes, ut indeſinenter ſanguinis *depurationi* allaborent.

At infelix erit naturæ & artis omnis ille labor; omiſsâ *digeſtionum* aut *coctionum* curâ, quæ cruditates prævertat, hinc enim *ſtaſis* omnis principium, ſeu lenteſcentis ſanguinis cauſa. Coctionis nomine vulgò intelligunt ſtomachi operationem, vitiò cujus cruditates in corpore cumulàri docent, hujus axiomatis authoritate venerandâ fulti; *ventris torpor omnium conturbationem & vaſorum impuritatem affert*, attamen licet concedendum certè ſit conferre non mediocriter ad morbos ſtomachi delictum, inconſequentia eſt à crudo ſtomacho magnam enaſci morborum partem, aut ab illius cruditatibus deducendas eſſe morborum cauſas, hîc enim prætermiſsâ quæ anteà tradita fuit cruditatis verâ notione, *Hippocratis* ſtamus decreto, *ventris torpor ...... impuritatem affert*, agnoſcentes cum illo à *ventriculi* torpore fieri vaſorum impuritates, hoc eſt *ſtaſin* aut lentorem ſuccorum in vaſis fieri, cum eâ ratione laborat ſtomachus, quâ tritus illius vividior factus, chylum agit eo impetu, qui dum à ſuo recedit principio

Hyppoc. *Epid. lib.* vj. ſect. III.

remittitur ; inde enim fit, ut chylus ſtomacho alacer & levis exſiliens, tardus incedat in vaſis, in hiſque ſtagnando pariat cruditates ; nihil enim in uſu medico frequens magis, quàm, unà cum ſtomachi errore adeſſe ſimul fervidam viſcerum *diatheſin*, quod calidum hepar ſtomacho frigido adjunctum nominabant, quaſi à frigiditate veniret quilibet ſtomachi error ; illius autem ſtomachi erroris effectus eſt, ex delinquente *anadoſi* vitiata *diadoſis*, quæ iniqua eſt, aut inæqualis ſucci nutritii per minima vaſa diſtributio, unde *ſtaſis*, ſanguinis circuitûs inæqualitas & *ſecretionum* confuſio, quæ omnia valent tam ſingulariter ad inſanabiles morbos faciendos, fovendoſvè.

Hinc autem rationem habes medendi veteris uſûs, ad ſtomachum nempe attendendi maximè in curandis difficilioribus morbis ; cujus obſervationis malefidi æmulatores non pauci, pro remediis ſtomachum juvantibus unicè habent ea quæ calida ſunt, & *aromatica*, ſed à talium energiâ fortiori citatior facta ſtomachi *oſcillatio*, hoſtilem chylo, quia fortiorem, facit impetum ; unde tutius erit ea adhibere,

quæ ſtomachi firmando *tonum*, ſimul moderantur, ut quem ſemel à ſtomacho chylus acceperit motum, æqualem illum & conſtantem ad vaſa progrediendo conſervet; quod cum à *toni ſolidorum* moderamine pendeat, in quo *anodynorum* virtus & prærogativa eſt, artis arcanum tibi erit in curandis inſanabilibus morbis, ejuſmodi uſurpare *ſtomachica*, quæ inſimul anodyna erunt; hæc autem inter, laudabilia experieris & innocua *diaſcordium* & *theriacam*, vel ſpreto caliditatis periculo, hoc enim nomine perperàm damnabuntur, ſi mediocri doſi, fortè etiam *acidis* modò, modò *nitratis* ſociata adhibeantur.

Hactenùs de iis quæ agenda ſunt ad morborum inſanabilium curationes, ſed minoris non ſunt momenti, nec prætereunda ſunt quæ non agenda; rem enim ad obſervationis trutinam inveſtiganti palàm erit, ex inſanabilibus morbis eſſe plures, quos inſanabiles fecit alicujus rei quæ omittenda erat uſurpatio. Medicina namque *negativa* eſt, ſeu à remediis continentia laudabilis, medentibus nimiùm inobſervata, quâ vel nihil agendo proficerent, dum agendo, aliud aut malè agunt,

idque quod potelandum erat accelerando, vel adhibendo quod erat prætermittendum. Sic delinquunt quos non capit medentis verè idea vera, quâ conſtituitur ſpeculator naturæ, cujus officium non in operando, ſed meditando conſiſtit. Reipsâ ab opere ferè dehortaretur provida illa ſapientia, quæ in humano corpore omnia moderatur ordine eo, eâque conſtantiâ & certitudine, ut nullus motus ſit cujus tramites, veſtigia & fines, juſſa non ſint aut ordinata; unde non ineptè putaveris ſui ipſius medicum eſſe natum humanum corpus, cujus motuum ſub ſanitate leges, ut admirabilis œconomiæ leges ſunt, ſic in illas leges ſub morbis motuum illorum *tendentiæ*, veræ ſunt medicinæ leges, quas in medendo non æmulari, in medendi artem prævaricari eſt.

Itaque prima ſit medicinæ *negativa* regula, audere nihil quod ſcopo naturæ, moribus aut conſiliis adverſabitur; quod admonuiſſe eſt propriam medici ſcientiam eſſe morborum hiſtoriæ cognitionem, quâ genuinorum morbi *ſymptomatum* eruditus, ad eorum nullum incautus ſtupeat, vel hæreat ignarus. Igitur ut providentiæ eſt per

periculoſa loca itinerantis, de inſidiantium latebris præmoneri, ut ab illis ſe tueatur, & de viarum tutaminibus edoceri, ut illorum effugiis evadat; ſapientiæ medentis eſt de morborum *ſymptomatis*, diſcriminibus & inſidiis erudiri, ut ſciat quibus poſſit habere fidem aut recuſare.

Hinc altera ſequitur regula, prudentis eſſe medici ab omnibus abſtinere remediis, quandò anceps adhuc & ambigua eſt cognitio morbi, in illis intereà unicè conquieſcentis, quæ præſens aut futurum morbi impetum frangere poſſunt aut prævertere. Hæc autem cautio adversùs eos erit, qui futuræ *malignitatis* formidine tacti in *ſtibiata* & *cardiaca* medicamina illico ſe ruunt, peſſimo errore & infelici, ut pote quo non venturam *malignitatem* non infrequenter accerſunt.

Negativæ medicinæ præceptum adhuc eſt, non invertere ſeriem aut ordinem remediorum; ſic venæſectioni *catharſin* præmittere, ubi utraque neceſſaria ſunt præſidia, in confeſſam medendi legem peccare eſt. Hæc eadem medicina vetat è pede mitti ſanguinem prætermiſſo brachio, aut è jugulo, pede & brachio præteritis. Interdicitur

tur non minùs inverſio remediorum quâ ea adhibentur ineuntibus morbis, quæ his progredientibus aut abſolutis ſuccedere ſolent; cujuſmodi delictum eſt *catharſin* naſcente morbo jubere quæ illi declinanti debetur; cum *orgaſmi* caſus, præterquàm quòd rarus ſit, regulæ hujus ſit exceptio: tandem docuit obſervatio nefas eſſe exhiberi ineunte *dyſenteriâ*, vel ſanguinis fluxu radicem *Braſilienſem*, quæ veteraſcentibus illis morbis feliciter adhibetur. Similiter interdicitur præcocior uſus *bechicorum*, *incidentium* & *expectorantium* ſub *tuſſis* & pectoris morborum primis temporibus, tunc enim partes affectas inopportunè ſtimulando fruſtrà provocant, humoremque crudum aut imperfectè ſubactum perperàm laceſſendo non obtinent, tantumque abeſt ut cicurent eum, quem acuunt & eliquant magis. Pari patet periculo *aperientium* & *martialium* uſus, qui naſcentibus viſcerum obſtructionibus prohibetur, profuturus tamen inſigniter iis ipſis progredientibus. Supereſt remediorum genus duplex, in quorum uſu ſanctè ſervanda ſimilis interdicti lex; alterum eſt *cortex Peruvianus*, qui à febrium

initiis arcendus eſt, tutior enim & felicior eſſe ſolet poſtquam febres proprio marte deflagraverint; alterum *aſtringentia*, quæ à fluxionum principiis prorsùs removenda ſunt, maturiùs enim uſurpata periculoſi ſunt eventûs; *hæmorrhagiarum* exemplo, quæ *aſtringentibus* maturiùs compreſſæ mille mortis inducunt cauſas: proſunt enim *aſtringentia* minùs coërcendo *fluidorum* excurſiones, quàm firmando, reſtituendoque *ſolidorum tonum*. Negat adhuc medicina ſub paroxyſmorum temporibus auxilia, quæ illis tranſactis neceſſaria ſunt aut proficua; hujus ſortis eſt *cortex Peruvianus*, cujus uſum durante paroxyſmo intermitti neceſſe eſt; hùc & ſpectant ex carnibus juſcula, quorum locum tempore paroxyſmi utiliùs occupabunt ex *hordeo*, *oryzâ* aut *avenâ* decocta, ſorbitiones aut pulmenta, *emulſioneſvè* ex amygdalis dulcibus aut ex ſeminibus frigidis paratæ. Juſculorum autem mentione factâ recordaberis neganda ægris illa eſſe quæ ſuccoſa nimiùm ſunt, nimrùm ex multâ & multiplici carne coalita, hinc enim fomites, unde longiores morbi fiunt aut difficiliores.

Quod enim ad medendi uſum obſervabile maximè eſt, non aliunde plura quàm ex diætâ proveniunt medicinæ *negativæ* dogmata; his de cauſis, quòd cum à laudabilibus alimentis ſanitati veniat id omne quod habet boni, ab inopportunâ alimoniâ oriuntur perplura morborum incommoda, unde diætam ut decet caſtigaſſe, morborum radices & fructus præcidi putaveris. Optima enim ut medicina eſt negatus opportunè cibus, præſentiſſimum morbis fit remedium apta diæta; ſed hâc aptior judicabitur nulla, quàm ea quæ creatoris inſtituto & naturæ votis congruit magis, ut pote quæ illa naturalis unicè ſit, vitæ ſimul & ſanitatis in ſe ſemina condens, proindeque non carnaria, cum à primorum hominum alimentis exulaverint carnariæ dapes, quâ de causâ ab ægrotantium victu has quoque exulare jubebit, qui *Hippocratis* cibandi ritûs in morbis non ignarus, noverit non ſolùm, quot nauſeas, vomitiones, *diarrhœas* ſimileſque humorum *colliquationes* amoveat ab ægris diæta ex *oryzæ, hordei, avenæ cremoribus* aut pulmentis ordinata, ſed inſuper quantùm ægrotantium ſanguini & humoribus parceretur, hoc eſt quàm

parcior foret venæſectionis & purgantium uſus, ſi ab ægrotantium victu abeſſent ex animalium carnibus elixa, ſaporata, inſuccatave edulia. At quia felicitatis tantum ſperare vetat carnium usûs ad morborum curationes facta conſuetudo, hìc valebit ſolùm medicina negans ad minuendum quod reſecari voluiſſet malum, nimirùm carnes quas ab ægrotantium victu arceri præoptaſſet ſic temperando, ut nec ex unis, nec ex ſuccoſis nimiùm carnibus ſint juſcula ægrotantium, ſed partim ex junioribus carnibus, ferè adhùc lacteſcentibus, partim ex *oryzâ*, *hordeo*, *avenâ* ſimul admixtis, vel quod adhuc optabilius erit, quia efficacius, diæta erit tum ex ejuſmodi juſculis, tum ex *oryzæ* aut *hordei* cremoribus ſecundâ quâque horâ intercalatis, ſic ut ſingulis poſt juſculum ſecundis horis, alteruter ejuſmodi cremor interponatur. Ars hæc erit ad ægrotantium uſus cicurandi carnes, ſic enim carnium quæ ad hominis victum ſuppoſititiæ ſunt viribus æquipollentes factæ alimentorum naturalium magis potentiæ, illarum ni mutant, alterant ſaltem aut æquiparant ingenia.

Hæc ut in univerſum de omnibus

morbis vera ſunt medicinæ negantis præcepta, ad nonnullorum curationes nominatim neceſſaria ſunt, ut pote cùm ab illorum contemptu proficiſcantur graviſſima quæ poſt ſe trahere ſolent ſymptomata. Morbi illi aut affectus *convaleſcentium* ſunt, *puerperarum* & *infantium*, quibus ſuccoſa aut validiora nimis edulia negare, à diuturnis incommodis tueri illos aut expedire eſt. De convaleſcentibus confeſſa res eſt, ex his permultos recidivis ideò objici, quòd de cibis quibuſlibet aut nimiùm illis indulgeatur, aut de ſuccòſis concedantur valentiores; hinc inſidiæ, imparibus enim adhuc *ſolidorum* oſcillationibus vincendæ illi ſuccorum moli, ſubigendiſquè vel ordinandis vividioribus illorum *eláteribus*, indòmitæ ſuperant materierum reliquiæ, quæ *reſiſtentias* hàc illàc per viſcera diſſeminando, *ſtaſibus*, impedimentis & *obſtructionibus* ponunt initia, hoc autem aut ad *chronicos* affectus iter aperire eſt, aut prægreſſos morbos, *acutiſſimos* fortè reinvitare. Igitur poſtquàm à ſolitâ *Hippocrati* diætâ recedere moris eſt, valeſcit hoc medendi dogma, in cibandis convaleſcentibus levius eſſe delictum in paulò parciori, quàm pleniori paulò

victu, hocque ſimplici magis aut ſaporato minùs, quam exquiſito nimis aut ſuccoſo magis, dum enim pauca ſunt & toleranda quæ convaleſcentibus affert incommoda ciborum eſuries, frequentia ſunt & infenſa quæ dat illorum ſatietas. Exinde intelligitur adhuc quantùm à vino & ſimilis energiæ potulentis periculi impendeat convaleſcentibus, cum enim ut oſcillationum, ſic febricitationum ſuſcitabulum vinum ſit, ab illius feſtinatiore indulgèntiâ repetes non infrequentes convaleſcentium labores.

De puerperis res non comperta minùs, quarum dolores, tormina, febres, diarrhœas, mammarumque affectus qui radicitùs inveſtigaverit, horum omnium origines in pleniori aut valentiore cibatu inveniet, videlicet in jurulentarum offarum, ovorum & vinorum licentiâ, quibus præmaturè, primis nempe puerperii diebus ſuperobruta ſanguinis moles, laceſſitave *ſyſtaltica* vis, ſpaſmos *ſolidis* inducunt, & multiformia *fluidis* turbamenta; his autem carere conſueverunt quæ parcioribus pacatioribuſque eduliis cibatæ fuerint puerperæ, talia ergò illis negare alimenta, artis ſapientia eſt, ægrotæ ſalus, medentis honos.

A cruditatibus enaſci infantium morbos una omnium vox aut opinio eſt, dum morbi nulli ſunt, quibus plura indulgeantur ex iis quæ cruditates dant aut alunt; enimverò ſuis in embryonibus latent adhuc aut languent in infantibus partium *elateres*, adeò ut totus muſtulentus ſit ſanguis, inevolutæque oſcillandi potentiæ; hoc ſub ſtatu nihil non arcendum foret negandumvè ex iis quæ molles illas & enaſcentes potentias aut obruere ſtatim valerent, aut maturiùs exſuſcitare: intereà is ipſe fructus aut effectus eſt vulgaris infantium diætæ, quâ tenella iſthæc & lacteſcentia corpuſcula, carnium, bubularum etiam & ovillarum juſculis & vino inſuccant, malo ſanè conſilio, ſic enim denſiores ſanguini materies ſufficiendo aut craſſiores fomites, valentioribus ſuccis vaſa cumulant, unde veniente *fluidis* pondere nimio, momentum exſurgit potentius, *ſolidorum* vi *ſyſtalticæ* inſuperabile eò magis, quòd vini ſaporibus imbutâ ebriâvè totâ nervorum ſubſtantiâ, molleſcant minùs, ſegniùſque oſcillent; certè non aliundè eliciesmeliùs cruditatum, *cachexiarumque* cauſas, à quibus initia ſibi faciunt aut incrementa infantium

morbi, quorum ergò labores finiret aut præverteret negata illis carnium & vini licentia.

Hinc diſcant quibus cordi ſunt artis felicitas, hominumque vitæ tutela à vino & valentioribus ſuccis abſtinere in tuendâ infantium valetudine; quæ ſi morbis offenſa curam medentis poſtulaverit, eâ amabit tractari diætâ, quæ conſiſtet in juſculis ex juniorum animalium carnibus, quæ ut pote diluta leniaque, tenellis infantis partibus lacteſcentibuſque illius ſuccis affinia ſunt, unde utrorumque junctis viribus alacriùs accingit ſe natura ad humoris delinquentis tritum, emendationem, concoctionem, quæ ut artis felicitas, ſic & artificis victoria eſt.

Suprà numerum ſunt quæ ſimilia ille ſenſit, ſentietvè medicinæ negantis dogmata, quem erudierit obſervatio rerum; hic enim comperiit verbis unis duobus contineri poſſe totam medendi ſapientiam; *timere* & *abſtinere*; inſignia proin quæ ſcuto medicinæ inſcribenda erunt aut gentilitia verba; *timere* ab agendis, à non agendis *abſtinere*: hancque ad mentem medici propria laus erit ad agendum tarditas quæ ad non agendum diligentia erit.

Porrò nec indecorum, nec intutum habebitur iſtuc ignaviæ genus, fultum enim eſt indeſinenti medicinæ interioris labori, quæ cum ſub ſanitate corporis ſaluti jugiter allaboret, in ſanitatis reditum ſub morbo tendit aſſiduè, & ſedula conatur. Hæc medicina eſt, medicantis naturæ regimen, ſeu naturalis œconomiæ legum diſciplina, jugiter enitens in protegendas ſanitatis cauſas dum integræ ſunt, redintegrandas verò cum labefactantur; cum autem ex creatoris inſtituto eò unicè tendant illæ leges, in ſervandas *fluidorum directiones*, oſcillationeſque *ſolidorum*, certum in illis medicus habet præſidium, cui tutus ſuas & ægroti credet ſæpè fortunas, eâ confidentiâ, ut rebus in arduis ſanationis non rarò ſpes una illi ſuperſit in inviolatis iſtis legibus, in quas nempe peccatum non fuerit (quod abſtinentis aut *negativæ* medicinæ opus & beneficium eſt) hoc enim ſub ſtatu ægrotanti ſæpe redit inſperata ſalus, cùm tandem aliquando alicunde evacuatio prorumpens, vel ſubortus naturæ ſimilis eventus, vel clanculùm facta concoctio, hincque ordini ſuo reſtitutæ *ſecretiones* præter omnem medentis expectationem, inſuperabilem

arti morbum ſolvunt. Ideòne ergò medicus naturæ auditor tantùm, & ab ore illius pendens tam obnoxius ut agendo reponere ſit illi interdictum? à medicinâ certè abeſt longiſſimè tam illiberale obſequium, at noverit ſe medicus ſuæ non dominum artis ſed diſcipulum, naturæ nempe candidatum, qui illi aſſidendo motus illius explorat, auſcultat veſtigia, nutus interrogat, ut naturæ fiat non infidelis echo, illi enim ſic accinere ſueſcens agere diſcit; diſcit & abſtinere.

FINIS.

INDEX RERUM

in novi Medicinæ Conſpectûs parte ſecundâ quæ Pathologica eſt contentarum.

A.

ABſtinentia à condimentis. 261

Acidularum & *thermalium* aquarum virtutes. 406

——— ——— in *chronicis* utilitas. 378

Acutorum morborum idea. 65

Ægri quomodò cibandi. 532

Ægritudinum familiarium intuta ſanatio. 104

Ægrotantis vitæ generis, ſtatûs aut conditionis habenda ratio. 457

Æquilibrium corporis in quo conſiſtit. 45

Aër & alimenta morborum ferè omnium origines. 166

Albicans & coriacea ſanguinis ſuperficies unde. 134, 283, 503

Alimenta vera hominis. 249

——— à medicamentis in quo differunt. 346, 375

Alimenti laudabilis ſigna. 252

Alterantia remedia in *ſolida* agunt. 323

——— ——— quomodo agunt. 326

Alterantium energia in ſtomachum. 329

Alvi ſiccitas ſub lactis uſu, ſtomachi imbecillitati non debetur. 395

Amara, quomodo agunt. 374

Z vj

—— ineuntibus morbis intuta. 298

Anaſarca, unde. 225

Animi pathematum effectus. 128

Anodynis ſociari debent remedia *chronicis* morbis dicata. 367

Aperientium in *chronicis* morbis ſucceſſus infelix unde. 365

—— agendi modus. 369

Apoſtaſes cujus indolis. 233

Apoſtaſis à morbis relicta unde ſæpiſſimè pendet. 489

Apoſtaſium variæ ſpecies. 234

Arteriarum ſectio optima derivandi ratio. 317

Atrophiæ cauſa *lymphæ* preſſus & attritus. 512

—— medendi ratio. 513

Atrophiam inducit immanis purgatio. 503

B.

B*Alneorum* uſus. 411

Bubonum cauſa. 244

C.

C*Achexia*, quid. 493

Cacochymia, quid. 63

Canalis unicus in corpore primùm. 22

Carbunculorum cauſa. 244

Carnes unde minùs alendo corpori conveniunt. 181

Carnoſarum partium *mechaniſmus*. 162

Cauſa morbi, quid. 132

—— morborum omnium communis ſuccorum lentor. 144

Cauſæ, morborum. 125

Cautiones in uſurpandis aquis. 409

Chronici morbi in quo ab *acutis* differunt 359

—— —— in quo cum acutis conveniunt. 360

Chronicorum morborum idea. 65, 360

Ciborum ſimplicitas utilis. 255
Coctio humorum, quid. 102
Colliquationes, quid. 290, 414
Colliquationum maxima pars à lymphâ. 288
——— curandarum ratio. 417
Colluvei ſeroſæ fontes declinantibus morbis. 499
Convaleſcentes quare *recidivis* obnoxii. 533
Corporum *fluxilitas* ad purgationem requiritur. 349, 357
Corpus humanum totum elater eſt. 2 &c.
——— virtutem ſuam aut potentiam à creatione habet. 10
——— totum vaſis aut canaliculis conſtat. 15
——— à fluidis quibus turget pondus ſuum mutuatur. 289
Cortex Peruvianus in ipſo febris *paroxyſmo* non exhibendus. 383
——— ſynochis non convenit. *ibid.*
——— intermittentibus malignis quando convenit. 384
——— maturis *variolarum* puſtulis ſupervenienti febri utilis. *ibid.*
——— purgantibus utiliter admiſcetur. 358
Criſes & *judicationes*, unde. 84
Criſium inconſtantia, unde. 117
Crudum, quid. 218
Cucurbitæ & *frictiones*, quomodò agunt. 312

D.

D*Erivationi* anteire debet revulſio. 310
Derivationum variæ ſpecies. 318
Diæta qualis ad vitæ tutelam. 257
——— ſub *amarorum* & *aperientium* uſu. 376
Diætetica epocha medicinæ. 248

Diarrhœa à lactis uſu ſtomachi imbecillitati non debetur. 396
Diluentia, quando utilia. 300
—— qualia. 302
Diluentium liberalis uſus eſſe debet in *variolis*. 434
—— utilitas in curandis morborum *ſucceſſionibus*. 517
Diſſociatio corporis rerum, quid. 53
Diſſociationis varia exempla. 54
Diuretica, quomodò agunt. 377, 379
—— *acida acutis* conveniunt. 379
—— maturiùs non uſurpanda. 380
Dolor, quid. 400
Dolori mulcendo quando *narcotica* adhibenda. 421
E.
Emeticorum ratio. 347
—— à purgantium actione differt. 348
—— delicta *narcoticis* facilè emendantur. 349, 357
Epigeneſis variæ ſpecies. 471
—— *Metaſtaſis* & *recidiva* cujuſlibet cauſa. 488
—— curatio. 485
Erethiſmus datur in omni morbo. 212
Excretiones ſymptomaticæ unde. 287
Exercitatio corporis confert ad ſanitatem. 174
F.
Febris, quid. 76, 480
—— omnium morborum cauſa. 78
—— *ſolidis* propria. 82
—— in quolibet morbo curationis illius inſtrumentum. 88

Febres adultorum in viſcerum *apoſtaſes* vulgò deſinunt. 472
Febriles affectus ad *fluida* pertinent. 335
Feminæ ſub febribus menſibus defectæ non ſtatim è ſaphenâ ſecandæ. 313
Flatuum cauſæ. 216
Fluida ipſa canalitia ſunt. 15
——— in edendis morbis patiendo multùm valent. 133
Fluidorum alterationes ab uſu remediorum, *ſolidorum* novis oſcillationibus debentur. 323
Fructuum eſus ſub lactis uſu an concedendus. 391
—— acida ab aliis acidis differunt. 392

G.

GAngrenæ ætiologia. 476
Glandularum morbi unde. 143
——— morbis non ſemper convenit per chirurgicum. 488
Gravidarum ſanitatem aſſerit venæſectio. 461
Gulæ intemperies morborum plurium cauſa. 181

H.

HÆmorrhagia narium morbos quos inchoat periculoſos oſtendit. 291
—— non ſemper à vaſorum ruptione. 416
Hæmorrhoïæ variæ ſpecies viris familiares ubi ſuppreſſæ quid agendum. 342
Hæmorrhoidum variæ ſpecies. 319
—— pericula. 230
Hydrops ſucceſſio omnibus morbis communis, privata nulli. 472
—— etiam *aſcites* purgationem non admittit. 508
Hydropem non accerſit venæſectio. 500
Hydropis humidi & ſicci cauſæ. 224

Humorales morbi quales. 148
Humores varii qui *bilis* &c. ſpecie ſecernun- tur ſunt ſeri varia nomina. 62

I.

IMpuritas ſanguinis, quid. 137
Incurabilium morborum cauſæ in nervis aut lympha ponuntur. 515
—— —— fontes. 517, 518. &c.
—— —— medicina in alimento. *ibid.*
Incurabilibus morbis venæſectio opitulatur. 517, 522
—— —— victûs ſobrietas aut parcitas alimentorum prodeſt. 520
—— —— conveniunt *diluentia*. 516
—— —— purgatio per *epicraſin* quando convenit. 523
—— —— *ſtomachica* ſimul & *anodyna* adhibenda. 526
Infantes *catharſin* facilius ferunt. 438
Infantibus convenit aliquando venæſectio. *ibid.*
—— *abſorbentia* non nocent. *ibid.*
—— *narcotica* quandoque exhibenda *cardiacis* admixta. 439
Infantilium morborum *ætiologia*. 153
Infantium morbos committit aut alit *ſpaſtica diatheſis*. 440
—— morbi in glandularum tumores aut in *rachitidem* deſinunt. 472
—— plurimi à diætâ. 537
Juſcula ægris non concedantur nimium ſucco a. 530

L.

LAc unde ſub *chronicorum* finem adhibetur. 376

—— balſamum audit. 387
—— quâ ratione prodeſt. 388
—— —— nocet. *ibid.*
—— aſininum quibus convenit. 398
—— caprillum quibus convenit. 399
—— aſinium & caprillum *ſolidorum* vitia emendant. *ibid.*
—— vaccinum *fluidorum dyſcraſias* corrigit. *ibid.*
—— *arthriticis* prodeſt. 400
Lactantium morbi. 468
Lacteæ diætæ leges. 402, 403
Lactis, ovorum & butyri noxæ. 262
Lactis coagulatio ſub ipſius uſu non tam metuenda, quàm æſtuatio. 394
—— uſum hodiernorum hominum ſtomachus ægrè fert, quare. 268
—— quæ ſequitur *diarrhœa* ut pote noxia, quibus curatur. 396
—— nulla interturbare debet aut ſequi purgatio. 397
—— differentiæ. 398
—— diſperſum à puerperio ſanat venæſectio, purgatio infelicem reddit 467
Leucophlegmatia unde. 225
Lympha quoque nervorum ſtagnat & hæret. 69
—— declinante morbo *ſtaſin* concipit, unde morborum *ſucceſſiones*. 494
Lymphæ nervorum ſtagnatio plurimos & difficiles morbos parit. 69
—— motum & *craſin* in morbis redintegrare oportet diluentibus. 301

M.

M*Artialium* virtus unde. 517
Mechaniſmus medicinæ typus eſt. 278

Medicinæ ſincera notio. 11
—— munus & Medici officium in quo ponuntur. 53, 280, 9, 304
Mel hodie vix impunè ſtomachus admittit. 269
Membranarum vitii incommoda. 142
Menſium eruptio ſub *variolis* periculoſa. 291
Metaſtaſis in quo ab *Epigeneſi* differt. 470
—— exempla. 472
—— non ſemper mala. 474
Mictio cruenta ſub *variolis* mortem portendit. 291
Mœroris effectus. 138
Morbi *ſolutio* aut *judicatio*, quid. 219
—— puerperia excipientes unde. 467
—— dantur primarii. 469
—— —— ſecundarii. *ibid.*
—— ſecundarii quinam. 470
Morbo cuilibet ſua datur febris. 87
Morborum omnium publica aut univerſalis cauſa. 55
—— —— cauſæ, decedentes à ſuis ſecretoriis ſucci. 74
—— origines & occaſiones ſunt elateris augmentum aut immutatio. 121
—— *ſucceſſiones*, unde. 221
—— —— à *ſolidis*. 493
—— —— omnes ad tumores vel *colliquationes* referuntur. 445
—— —— à neglectâ venæſectione naſcuntur. 498
Morbus quid. 53, 76, 78, 79, 107, 120, 146
—— primarius unicus *febris*. 469
—— modus eſt non ens. 120
Motus unicus in corpore orbicus ceu circulari. 34

—— *fluidi* cum orbico coit. 35
—— in morbo duplex. 282
Mulierum morbi unde. 459
—— in morbis quid Medico agendum. 461
Mutationes morborum quandoque utiles. 473

N.

Narcotica ipſo purgationis die adhibenda, quare. 357
—— quo tempore exhibenda. 384
—— unde in *variolarum* curatione felicia. *ibid.*
—— de genere *cardiacorum*. 433
—— *acidis* quando miſcenda. 434
Natura undè nunc obſcuriùs, nunc apertiùs in morbis adversùs eos inſurgit. 112
—— non ſemper evacuationem aliquam in morbis molitur. *ibid.*
—— ſæpè in ordine reſtituendo verſatur. *ibid.*
Negativæ medicinæ prima regula, nihil audere quod naturæ ad eſſetur. 527
—— —— altera regula nondùm cognito morbo ab omnibus abſtinere remediis. 528
—— —— præceptum, non invertere ſeriem aut ordinem remediorum. *ibid.*

O.

Occaſio morbi quid. 124
Occaſiones morborum in *fluidis*. 155
Oeconomia animalis in quo poſita. 24
Oedematis cauſa. 225
Origo morbi, quid. 124
Origines morborum in *ſolidis*. 155
Oſcillatorius motus ſolus functiones omnes abſolvit. 48
Otium morbos producit. 190

P.

Panaritii ſeu *Paronychiæ* ætiologia. 477
Papaverinorum in *variolis* utilitas. 432
Parcimonia in victu *euchymiam* facit. 258
Pars unica unde cæteræ coaluerunt. 47
Pathemata animi moderari oportet. 277
Polypoſarum concretionum cauſa. 238
Potus qualis ad ſanitatem 271
Ptyaliſmus in *variolis* promovendus. 433
Puerperarum in morbis ſaphenæ ſectionis pericula 464
—— varii affectus à pleniore aut valentiore cibo. 536
—— tenuior eſſe debet diæta. 465
—— morbos præcavet venæſectio gravidationis tempore identidem celebrata 463
Pulſus durus ſanguinis conditionem indicat. 283, 293
———— inflammationis ſignum. 284
———— *membranaceus* appellandus. *ibid.*
Pulſuum varietates unde. 85
Punctum ſaliens, quid operatur. 17
Purgantia *colliquativa* regularibus morbis conveniunt. 355
———— *ſtimulantibus* juncta quibus morbis conveniunt. 356
—— *ſtimulantia* malignis. 355
Purgantium effectus duplex. 344
Purgatio infantibus utilis. 438
Purgationis tarditas ſecuritatem ipſius aſſerit. 350
—— opportunitas. 419

R.

Recidiva, quid. 471
—— dantur non morborum ſolùm, ſed & *ſymptomatum*. 478

—— cura à purgantibus non inchoanda. 482
—— à venæſectione incipienda. 483
—— purgationi neglectæ aut omiſſæ non debentur. *ibid.*
Recidivas & *ſucceſſiones* inter diſcrimen. 470
—— non facit ſuperſtes aliquis humor in viſceribus. 481
Recidivis obnoxii morbi. 480
Remedia æſtuoſa, aromatica, calefacientia, cardiaca, reſiccantia & amara ſub initiis morborum non conveniunt. 297
Remediorum effectiones febrem morborum curationis inſtrumentum eſſe ſuadent. 89
—— infelix uſus quem ſequitur incerta tranquillitas. 296
—— deglutitorum vires quomodò ad *fluida* tranſmittuntur. 324
Revulſionis idea 312
Rhabarbarina infantium morbis *ſpecifica.* 438

S.

SAburra humorum non datur in primis viis, 213
Sanguinis nomine quid intelligendum. 15
—— circuitus duplex. 37
—— maſſa viginti librarum eſt, *fluidorum* multò major. 159
—— lentor non glutinum cumulus vera morborum cauſa. 215
—— miſſionis utilitas. 308, 419
—— in glandularum tumoribus. 455
—— in *ſpaſmodicis* & *hyſtericis* affectibus. 456
Sanguifer canalis cur non unius poſituræ aut declivitatis. 49

Sanguis mittendus eo ex loco quò verſùs fertur minus ipſius impetus. 312
Sanitas, quid. 53, 120
Saphena ſectio in pulmonum morbis periculoſa. 311
—— quibus morbis convenit. 317
Seneſcere, quid. 148
Senectutis vitium. *ibid.*
Seniles morbi unde. 150, 441
Senum morbis convenit venæſectio 444, 448
—— medicinæ error triplex. 445
—— ægritudines in cutis & membranarum affectus deſinunt. 472
Spaſmodici affectus ad *ſolida* pertinent. 335
—— *chronici* in *ſpaſticâ* nervorum *diatheſi* ponuntur. 336
—— *acuti* à ſanguine fortiùs ad nervos evibrato pendent. *ibid.*
Specifica chronicorum remedia quare ſæpe infelicia. 381
Specificorum chronicis dicatorum pericula. 385
Stibiatorum opportunitas. 355
Stimulantia ineuntibus morbis non adhibenda. 296
Stimulantium maturiùs uſurpatorum pericula. 295
Stomacho frigido non debentur *ructus*, *flatus* &c. 188
Stomachus quarumlibet ferè ægritudinum origo. 189
Succedanei dantur affectus neceſſarii. 489
—— utiles. 492
Succus unicus in corpore. 32
Sudor ineunte morbo quibus remediis ſanandus. 424

Sudorifera inſida *narcoticis* non ſociata. 340
Sudoriferorum adhibendorum opportunitas. 338
—— *variolis* ineuntibus pericula. 426
Symptomata morborum, quid. 192
—— ſunt conamina partium. 193
—— ſecundaria quæ. 210
Symptomatum cauſæ ſunt *ſolida*. 209
—— ſedes *fluida*. *ibid.*
—— variæ ſpecies. 413

T.

TEndentia, quid. 50
Teneritudo ſtomachi, quid. 263
Timendum ab agendis, à non agendis abſtinendum. 538
Topicorum unde infelicitas in morbis glandularum. 487

V.

VArices quando ſecandæ. 320
Variolæ, *morbilli*, *ſcarlatinæ febres* ſucci ſunt ad indebitas ſedes tranſlati 242
Variolarum eruptio remediis non prævertitur. 489
Variolis imminentibus an *ſaphenæ* ſectio, & *tartarum ſtibiatum*. 427
Vas omne corporis humani ſanguine plenum. 15
—— illud unicum eſt. 31
Venæſectionis præſtantia ad morborum *ſucceſſiones*. 504
Ventriculo benè ſe habente, viſcera nonnunquam ſuccis crudis impediuntur. 154
Veſicatoria duplici ratione *derivationi* accommoda. 321
—— quando adhibenda. *ibid.*

Victûs ratio præſcribenda in morbis. 456
Vini uſus ad ſanitatem non neceſſarius. 184
—— multorum morborum cauſa. 185, 273
—— ſenibus parùm utilis. 445
—— ſanguinis circuitum non promovet 275
Vis unica, *elaſtica* nempè ſuccorum circulationem abſolvit. 43
—— eadem quæ ſub ſanitate functiones tuetur, ſub morbis eas reſtituit. 119
Vitæ breviatæ cauſæ. 169, 267
Ulceris cauſa. 236
Volatilia ipſo *paroxyſmi* tempore adhibenda. 381
—— *ſpaſmodicis* affectibus conveniunt. 382
—— inflammatoriis affectibus nocent. *ibid.*